

Н.МАТВЕЄВА

**ПЕДАГОГІКА: ЗАВДАННЯ І СИТУАЦІЇ.
ПРАКТИКУМ**

**Частина III
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ**

Івано-Франківськ

НАІР, 2014

ББК 74.04

УДК 371.011.31:371.14

Матвеева Н.О.

Педагогіка: Завдання і ситуації. Практикум. Ч.ІІІ. Теорія та методика виховання. – Навчально-методичний комплекс/Н.О.Матвеева. – Івано-Франківськ, НАІР, 2014. – 311 с.

Навчально-методичний комплекс – збірник вправ і завдань, розрахований на активізацію самостійної роботи студентів педагогічних коледжів, інститутів, університетів для засвоєння нормативного курсу «Педагогіка».

Структура посібника відповідає плану та програмі нормативного курсу «Педагогіка» для навчальних закладів даного профілю.

Навчально-методичний комплекс може прислужитися як для самостійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів до курсу «Педагогіки», так і у процесі виконання завдань, розбору педагогічних ситуацій на практичних заняттях з «Теорії та методики виховання».

Загалом даний посібник може бути використаний не лише студентами, а й слухачами курсів підвищення кваліфікації, курсів для набуття нових і суміжних спеціальностей.

Рецензенти:

Герцюк Д.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка

Рега О.С., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 26.06.2014р.).

© Матвеева Н.О., 2014

З М І С Т

Передмова.....	4
Виховання як педагогічна категорія.....	8
Самовиховання та перевиховання особистості: суть, умови, етапи, прийоми.....	21
Закономірності та принципи виховного процесу.....	37
Методи і прийоми виховання.....	52
Форми організації виховного процесу у початковій школі.....	70
Дитяча спільність (колектив) у системі виховання.....	82
Позаурочна і позашкільна виховна робота.....	101
Родинне (сімейне) виховання.....	113
Розумове виховання у початковій школі.....	129
Формування наукового світогляду учнів початкових класів.....	146
Морально-етичне виховання учнів початкових класів.....	160
Естетичне виховання в початковій школі.....	175
Трудове та економічне виховання молодших школярів.....	191
Фізичне виховання молодших школярів.....	207
Громадянське та правове виховання молодших школярів.....	222
Екологічне виховання молодших школярів.....	240
Тестові завдання для самоконтролю	257
Список рекомендованої літератури	286
Додатки.....	290
Короткий термінологічний словник.....	299

ПЕРЕДМОВА

В умовах розбудови української держави надзвичайно велике значення має розвиток суспільного виробництва, який прямо залежний від знань і умінь людей, що створюють матеріальні й духовні багатства. Людина є творцем і будівником, активним учасником духовного життя народу, рушійною силою суспільного прогресу. Все вище означене потребує від неї глибокого пізнання об'єктивних законів розвитку природи і суспільства, набуття глибинних знань, умінь і можливостей їх використання. Сьогодні освіта виступає, з одного боку, гарантом забезпечення потреб держави у висококваліфікованих фахівцях, а з іншого – є засобом розвитку індивідуального, особистісного в людині. Звідси потреба удосконалювати освітню галузь й, зокрема, підготовку висококваліфікованих фахівців.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначає підготовку педагогічних кадрів у нашій країні як одне з основних завдань модернізації освіти, провідний принцип державної освітньої політики. Важливо, державна політика в галузі підготовки педагогічних кадрів спрямовується на удосконалення професійного відбору та підготовки молоді, створення необхідних умов для формування готовності до вибору професії. При цьому, як відомо, до учителя висувається низка вимог, наявність яких слугує ефективній педагогічній діяльності як окремо взятого педагога, так і всього педагогічного колективу школи.

Натомість проголошення й розбудова незалежної української держави створили можливість для відродження й розвитку автентичної педагогічної думки в галузі національного виховання, що є органічною потребою кожного народу та нації. На часі – потреба створення української національної системи виховання, підґрунтям якої має стати творча спадщина видатних українських діячів та науковців. З-поміж основних завдань сучасності виокремлюємо формування українця, гідного й достойного громадянина, здатного своїм розумом і власними руками творити нове, світле майбутнє незалежної держави. А тому обов'язок науковців і практиків полягає у тому, щоб виробити оптимальний варіант реалізації виховних ідей національного спрямування. На цьому наголошують й основні нормативні документи про освіту (Закон “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Концепція середньої загальноосвітньої школи України”, “Концепція безперервної системи національного виховання” (1994 р.) й, зокрема, практика розквіту тих держав, в освітній системі яких національне виховання посідає чільне місце.

Сучасна школа охоплена постійним реформуванням: зміною програм, підручників, введенням нових методик навчання та оновленням системи контролю та оцінювання знань учнів. Так, у Законі «Про загальну середню

освіту» зокрема, йдеться про те, що «педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки у навчальних закладах середньої освіти...». Іншими словами, змінюють школу не тільки новітні технології, вказівки чи директиви, а передовсім сам учитель. Задля цього йому належить змінитись самому, оновити власний світогляд, розширити свідомість, проїняти відповідальністю і почуттям обов'язку до справи, якою він займається, усвідомити глибинне поняття учительської любові, повірити в необмеженість дитини, в свої педагогічні здібності і силу гуманної педагогіки. Сучасний педагог – високопрофесійний спеціаліст, носій знань і досвіду, облагороджених учительським серцем.

Гуманна педагогіка розглядає учителя як ключову, ведучу силу усього педагогічного процесу. Як відомо, надзвичайно важливу роль у формуванні особистості відіграють роки дитинства, дошкільний і молодший шкільний вік. А тому особливої уваги заслуговує питання підготовки такого педагога, який здатен виховати нову людину – особистість, якій властиві прагнення до творчості, бажання систематично оновлювати вже набуті знання, багатий внутрішній світ, високі моральні норми тощо. У цьому сенсі доречно пригадати слова видатного педагога Я.Коменського: «Учителями повинні бути люди чесні, діяльні і працюючі; не тільки для годиться, а й насправді вони повинні бути живими взірцями чеснот, що їх вони мають прищепити іншим».

Сьогодні суспільство покладає на учителя особливу відповідальність – управління процесом творення особистості. І це зрозуміло, позаяк його діяльність орієнтована на формування людини, чия активність розгорнеться завтра, в інших умовах, які передбачити і спрогнозувати треба вже сьогодні. Як відомо, професія учителя вимагає всебічних знань, безмежної душевної щедрості, мудрої любові до дітей. Тільки за умови щоденної віддачі себе дітям з радістю, можна залучити їх до поповнення знань, заохотити до праці, передати глибоку віру в перемогу загальнолюдських цінностей та закласти в дитячих душах непорушну основу моральності. Отже, саме педагогу належить ключова роль як в освіті, так і в будівництві всього майбутнього нашої держави.

Ми звертаємося сьогодні до проблеми гуманних відносин між учителем та його вихованцями; до питання високого професійного, культурного, методичного й загального рівня педагогів. Це пояснюємо переглядом підходів до навчально-виховного процесу школи, позиції і ролі учителя, створення комфортного середовища розвитку гармонійної особистості. Саме учитель своєю діяльністю, власним прикладом закладає те підґрунтя, яке надалі або дає розвиватись його вихованцям, або ж, навпаки, гальмує цей процес. А тому, сучасний педагог повинен бути людиною яскравою,

неповторною, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких знань, високої культури.

На особливу увагу заслуговує й той факт, що учитель має справу з маленькою людиною. Саме в його руках – її доля, щасливе майбутнє, успішна кар'єра, самореалізація. А тому, особливого значення набуває його особисте ставлення до обраної професії, бажання й уміння працювати з дітьми, любов до праці й, зокрема, до кожного вихованця. Вже усталила думка про те, що інтелект загострюється інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю. Відтак, світовий досвід стверджує, що ХХІ ст. – епоха інформації, змагання за інтелектом, а тому сьогодні актуалізується професійна підготовленість учителя, якісні зміни у педагогічній діяльності, підвищення рівня його професійної майстерності.

Нині успішне вирішення основних завдань освіти потребує ґрунтовного осмислення сутності навчально-виховного процесу, його структури та функцій, спрямованих на розвиток творчої особистості. Сучасна дійсність ставить перед педагогом завдання поповнення своїх знань стосовно широкого кола питань: розширення спектра інтегрованих, загальноосвітніх і загальнокультурних знань; філософських, методологічних, соціологічних, культурологічних, правових, економічних, технологічних, психологічних відомостей. Сучасний учитель повинен систематично здійснювати самоаналіз педагогічної діяльності, що, своєю чергою стане першим етапом на шляху його педагогічних досягнень.

Отож, проблеми розвитку та удосконалення шкільної освіти в сучасних умовах спрямовано у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності й відкритості школи, що зумовлює необхідність переосмислення ролі учителя. А тому для того, щоб виховати нового учителя – педагога нової епохи слід закладати підґрунтя ще у вищій школі, у період підготовки майбутнього фахівця.

Зокрема наданню дієвої допомоги у оволодінні знаннями, уміннями та навичками, необхідними у подальшій педагогічній практиці слугує наш навчально-методичний збірник, який висвітлює наукові засади виховання, його сутність, принципи, зміст, форми й методи організації. Добираючи літопис педагогічних думок видатних людей, науковців, практиків, ми намагалися розкрити погляди на виховання та його роль у житті особистості; питання формування наукового світогляду й активної життєвої позиції особистості; переглянути основні виховні проблеми, які можуть виникати у процесі роботи з молодшими школярами.

Завдання і педагогічні ситуації, представлені у посібнику, мають на меті розкрити зміст і методику виховної роботи учнівських громадських організацій; різноманітні форми й методи позакласної та позашкільної роботи з учнями; складові виховання всебічно, гармонійно розвиненої

особистості, яка поєднує у собі національну самосвідомість, духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість.

Особливо актуально постає дане питання у початковій школі, де закладаються основи знань, умінь і навичок, необхідних у подальшому житті; формуються моральні риси і якості, світогляд; пробуджується пізнавальний інтерес, бажання творчих пошуків тощо. За такого підходу, учитель початкових класів у навчальному процесі постає, передовсім, як організатор і керівник пізнавальної діяльності учнів, їх перший взірець і наставник. Саме тому, ще у стінах вишу, студентам необхідно сформувати у собі всі вище означені риси та якості; виробити необхідні уміння та навички педагогічної праці.

Навчально-методичний комплекс може прислужитися як для самостійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів до курсу «Педагогіка», так і у процесі виконання завдань, розбору педагогічних ситуацій на практичних заняттях з «Теорії та методики виховання».

Загалом даний посібник може бути використаний не лише студентами, а й слухачами курсів підвищення кваліфікації, курсів для набуття нових і суміжних спеціальностей.

ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Опорні поняття: педагогіка, виховання, процес виховання, вихованість, критерії вихованості, формування, особистість, об'єктивні та суб'єктивні чинники

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

Найбільш дієвим і плідним є виховання, яке звертається до власних сил особистості, що виховується, і діє на останню не за допомогою зовнішнього впливу, а...зсередини

П.Блонський

Виховання, головним чином, повинно засіяти наші серця корисними для індивіда й суспільства звичками

К.Гельвецій

Той, хто дав тобі виховання, дав більше, ніж той, хто дав тобі життя...

О.Духнович

Виховання є мистецтвом, використання якого повинно вдосконалюватися протягом багатьох поколінь. Кожне покоління, озброєне знаннями попереднього, може більше й більше виконувати виховання, яке пропорційно й доцільно розвиває природні здібності людини і таким шляхом веде весь рід людський до його призначення

І.Кант

Зневага до виховання є загибель людей, сімей, держав і всього світу

Я.Коменський

Завдання виховання...не стільки повідомляти дітям ґрунтовне знання наук, скільки розширити і побудувати їхні душі якнайкраще, щоб вони могли оволодіти будь-якою, коли самі візьмуться за неї

Дж. Локк

Допомагати людям ставати особистостями – це значно важливіше, ніж допомагати їм стати математиками чи знавцями французької мови

К.Роджерс

Виховання людини починається разом із народженням її, перш ніж чути, вона вже навчається. Досвід передре урокам

Ж.Руссо

Виховання – справа важка, і поліпшення його умов – один із священних обов'язків кожної людини, адже немає нічого важливішого, як освічення самого себе і своїх близьких

Сократ

Першим предметом виховання повинен бути розум людини...Другим предметом виховання повинно бути її серце...

Г.Сковорода

Виховання...- це багатогранний процес постійного духовного збагачення і оновлення тих, хто виховується, і тих, хто виховує...

В.Сухолинський

Виховання не лише мусить розвивати розум людини і дати їй певний обсяг відомостей, а й має запалити в ній жадобу серйозної праці, без якої життя її не може бути ні достойним, ні щасливим

К.Ушинський

2. Ознайомтесь з наведеними нижче висловлюваннями про виховання. Порівняйте зміст поняття «виховання»:

«Національне виховання є органічним компонентом освіти і охоплює всі складові системи освіти»

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.»)

«Виховання передбачає озброєння людини певною сумою суспільно необхідних знань, умінь і навичок, підготовку її до життя і праці в суспільстві, до дотримання норм і правил поведінки в цьому суспільстві, до спілкування з людьми, взаємодії з його соціальними інструментами»

Т.Льїна

«...позитивна мета моєї роботи у тому, щоб виховати певний тип громадянина, випустити бойовий, активний, життєздатний характер, і цієї

мети можна досягти тільки тоді, коли я виховую кожного, а не лише приведу до порядку окрему особистість»

А.Макаренко

«...об'єктом виховання є особистість людини, змінювати яку вихователь може лише опосередковано, створюючи чи змінюючи педагогічні умови, в яких одні процеси стимулюються, інші – гальмуються. Крім того, реакція людини на виховний вплив залежить від її вихованості...»

Н.Мойсеюк

«Мета виховання – це заздалегідь визначені (прогнозовані) результати в підготовці підростаючих поколінь до життя, в їх особистісному розвитку й формуванні, яких прагне досягти вихователь у процесі роботи»

М.Стельмахович

3. На основі прочитаного, заповніть таблицю, замінивши термін «виховання» у наведених висловлюваннях іншим, близьким за змістом поняттям:

<i>№ п/п</i>	<i>термін «виховання»</i>	<i>зміст, який в нього вкладається</i>	<i>інше поняття</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1			
2			
3			
4			
5			

4. Розмежуйте поняття:

- виховання –
- навчання –
- виховний процес –
- навчально-виховний процес –
- формування –
- управління –

5. Охарактеризуйте виховання як:

- 1) соціальне явище –
- 2) педагогічний процес –

6. У чому полягають відмінності понять «виховний процес» і «процес навчання». Чому процес виховання є системою? Відповідь обґрунтуйте.

7. Перелічіть характерні риси національного виховання.

8. Вкажіть основні компоненти виховного процесу.

Що означає безперервність виховного процесу?

Розкрийте механізми становлення особистості у виховному процесі.

9. Дайте характеристику наступних понять:

- вихованість –
- рівень вихованості –
- діагностика вихованості –
- показники і критерії вихованості –
- виховна ситуація –

10. У таблиці відобразіть внутрішні та зовнішні суперечності процесу виховання:

<i>№ п/п</i>	<i>внутрішні суперечності</i>	<i>зовнішні суперечності</i>
1		
2		

11. Схематично зобразіть структуру процесу виховання.

12. Опираючись на піраміду А.Маслоу, продемонструйте руйнацію особистості у зв'язку із випадом однієї з потреб людини.

13. Перелічіть структурні елементи виховання.

14. Перелічіть основні вимоги до виховної діяльності учителя.

15. Що ми називаємо умовами управління процесом виховання? Перелічіть основні умови процесу виховання.

16. Занотуйте основні причини низького рівня вихованості сучасної молоді. Визначте шляхи підвищення ефективності виховного впливу на підростаюче покоління.

17. Проаналізуйте Концепцію національного виховання з погляду мети і основних напрямів національного виховання. Розкрийте сутність понять:

- мета національного виховання –
- загальнолюдські гуманістичні цінності –
- духовність –
- принципи загальнолюдської моралі –
- художньо-естетична вихованість –
- розвиток індивідуальних здібностей і таланту –

18. Завершіть логічний ланцюжок критеріїв ефективності виховання:

самопізнання – самоусвідомлення – самовиховання – особистісне...

19. Складіть схему суб'єктів виховного впливу на особистість.

20. Обґрунтуйте ваше розуміння принципу національної спрямованості навчально-виховного процесу та його ролі в реформуванні закладів освіти.

21. Визначте, який виховний ідеал українського народу упродовж століть. Складіть коротку описову характеристику Вашого виховного ідеалу.

22. Занотуйте народні приказки та прислів'я про виховання. Які народні казки наголошують на необхідності виховання дитини? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

23. Порівняйте сучасний і минулий стан проблем виховання у початковій школі. Чим вони схожі та відмінні. Поясніть.

24. Складіть порівняльну характеристику вихованості дитини, віртуально помістивши її у різне середовище. Проаналізуйте умови її виховання, фактори впливу на рівень вихованості.

Результати спостережень занотуйте. Поясніть.

Педагогічні ситуації

Якось третьокласникам запропонували самостійно розібратись в умовній ситуації: «Учень, що мав зауваження з поведінки, випадково розбив вікно у класі. При обговоренні цієї пригоди інший школяр взяв провину на себе. Чи можна назвати його вчинок моральним?»

Вчинок другого учня засудила більша половина класу. Їхня мотивація: «Учень, що розбив вікно, відчує себе безкарним, і наступного разу зробить так само, сподіваючись, що його не викажуть».

Інша частина класу висловила думку: «Можна вважати вчинок другого учня моральним – той, хто розбив вікно, міг бути покараним більше, ніж слід».

Які мотиви є найбільш правильними і чому? Якою повинна бути позиція педагога щодо виховання в учнівському колективі?

Учитель-класовод оголосив III-A про толоку: школярам слід було прибрати опале листя у шкільному подвір'ї. Після видачі робочого приладдя, учитель дав кожному учневі завдання: «Коли закінчите, здасте свою ділянку роботи і можете бути вільними». Частина учнів працювала завзято, вправно і завершила свою роботу значно раніше інших. «Все, норму свою ми виконали. Прийміть роботу і ми підемо додому», - сказали вони. Проте, натомість, учитель попросив їх залишитися ще трохи, щоб допомогти слабшим учням, які досі так і не справилися зі своєю ділянкою. Відтак, у відповідь почув: «Ми цього робити не будемо».

Яка Ваша точка зору на дану ситуацію? Яких помилок припустився учитель-класовод? Зробіть висновки щодо реалізації завдань виховання молодших школярів у сучасній школі.

Видатний педагог Василь Сухомлинський започаткував низку традицій у Павлівській школі. Однією з них було те, що коли до школи приходив першокласник, він повинен був під керівництвом учителя посадити яблуньку «за маму», потім – «за тата», і т.д. Надалі школяр доглядав ці дерева, а коли вони починали плодоносити, то перше яблуко він зривав і ніс мамі.

Які виховні завдання реалізуються у даній ситуації? Відповідь обґрунтуйте.

Розповідь директора школи:

До мене прийшла зі скаргою молодий учитель іноземної мови на учня II-го класу Юру. Учень на її уроках сидів у шарфі, шапці та рукавицях. Кожен

урок іноземної мови починався із того, що учитель змушувала Юру зняти зайві теплі речі. Така процедура неабияк розважала й тішила інших однокласників.

Я зайшов до класу в той момент, коли Юра сидів за партою у шапці, шарфі та рукавицях. Хлопчина швидко, помітивши мене, скинув зайві теплі речі, засунувши їх під парту, випростався і зробив невинний вираз обличчя.

Я дістав із папки аркуш паперу і з належною урочистою інтонацією зачитав: «Наказ. У зв'язку із тим, що учень II класу Юра Борисов страждає хронічною хворобою неприйняття холоду, з метою збереження його здоров'я наказую: сидіти йому на уроках у шарфі, шапці та рукавичках. Директор школи».

Учні класу затихли. Юра запитав: «А як же я буду писати в рукавицях?» - «Це твоя справа, - сухо відповів директор, - якщо раніше вони тобі не заважали, то й зараз не будуть, адже ти сам цього хотів».

Клас не сміявся, всі лише поглядали на Юрка чи то з іронією, чи то з співчуттям. А хлопчик був розгублений, позаяк ніяк не очікував такого перебігу подій.

Чи правильно вчинив директор школи? Чому так себе поводить учень? Чи правильною була поведінка учителя іноземної мови? Проаналізуйте та висловіть власну думку.

На уроці «Я і Україна», який проходив у IV-му класі учитель біля дошки пояснювала новий навчальний матеріал. Уся її увага зосереджена на карті. Аж раптом за спиною пролунав свист одного з учнів. Учитель повернулася обличчям до учнів, доброзичливо подивилася на клас, поклала на стіл указку і, заклавши пальці до рота, сильно свиснула. На обличчях учнів було видно неабиякий подив. Зокрема учень-свистун, сидів приголомшений, зашарівшись.

Учитель подивилася на нього і зауважила: «Поганенько свистиш. Хто хоче навчитись свистіти по-справжньому, записуйтесь до мене у гурток художнього свисту. А зараз продовжимо урок». І далі, немов нічого не трапилось, вона продовжувала пояснювати новий матеріал.

Після завершення уроку хлопчики й дівчатка із захопленням розповідали іншим, як учителька гарно свистить і як негарно повів себе однокласник.

Якими були б Ваші виховні дії? Ваша думка.

Учень сидить за останньою партою, підпершись на руку, при цьому постійно щось говорить, кривить гримаси, сміється, заважаючи учителю працювати з іншими. *Якою повинна бути реакція учителя на поведінку школяра? Із нижче наведених варіантів оберіть свою позицію:*

<i>№ п/п</i>	<i>реакція учителя</i>	<i>переконання учителя</i>
1	Не вертись!	Школа без дисципліни – млин без води
2	Не відволікайся, перестаньте розмовляти!	Якщо учні ведуть себе спокійно, значить вони слухають
3	Що там побачив? Перестань постійно дивитися у вікно!	Учень повинен думати на уроці лише про предмет
4	Не підказуй! Що у тебе під столом? Дай сюди!	Прикрикнеш – замовчать, почнеш з ними поводитись тактовно – порядку не буде

Нова учителька організувала при школі гурток для дівчаток «Маленька господинька». Дівчатка з початкових класів потягнулися до неї. Одного разу на занятті гуртка учениця Іринка несподівано сказала: «Приходьте у наш клас вести уроки праці, будь-ласка! А то наша вчителька у нас – просто жах!»

Ваша відповідь. У чому помилка учителя, який веде уроки праці у класі Іринки? У чому полягають основні виховні завдання?

«Катерино Павлівно, - захекалася учениця П-Б Надійка, - а мій зошит по арифметиці учора ввечері Мурзик порвав. Я дивилася передачі по телевізору, а він заскочив на стіл і порвав».

Учителька відповідає: «А покажи мені свого язика! Так, усе зрозуміло, і коли твій язик перестане обманювати? Адже в усьому, що ти зараз сказала правда тільки в тому, що ти дивилася телевізор, а про Мурзика усе вигадки.

Так? Зізнавайся». – «Я хвилювалася, що отримаю двійку, - заговорила трохи очманіла від несподіванки школярка. Я правда, більше ніколи не буду говорити неправду. Обіцяю...»

У чому полягає проблема? Які виховні завдання стоять перед учителем щодо поведінки школярки? Чи правильним був вчинок педагога?

Класний керівник залишив після уроків в класі учня ІІІ-В Сергія Петренка, що насмітив під столом і забруднив парту чорнилом. Натомість педагог заявила, що він повинен прибрати за собою, вимити парту, винести сміття. На додаток, як покарання, учню було доручено повитирати усі парти, забруднені іншими однокласниками, протерти підвіконня і шкільну дошку. Виконавши доручення, Сергійко, захоплений роботою, протер від пилу і полив квіти, що стояли на підвіконні.

«А ти все-таки молодець, - похвалила його учитель. – Умієш і любиш працювати. Я сподіваюсь, що навчишся так само добре стежити за собою, будеш акуратним в усьому».

Проаналізуйте дану ситуацію та зробіть висновок. Чи правильною була поведінка учителя?

Учень на уроці починає скрипіти партою. Учитель знає хто це робить, оскільки тільки у нього парта старенька і підлягає ремонту. Врешті учню набридає і він починає щось вигукувати, сміятися і заважає працювати іншим дітям. Учителька не стримується і робить йому зауваження. Проте, школяр відмовляється визнати свою провину, хоча через певний проміжок часу все повторюється знову. Учитель не стримує емоцій та просить учня-порушника вийти з класу.

Ваші міркування: які виховні завдання виникли у процесі уроку перед учителем? Чи справився він з їх вирішенням?

У ІІІ-му класі новий учитель. Але вже кілька уроків поспіль йому дошкуляв один з учнів – Ігор. Після пояснення нового матеріалу, Ігор одразу підняв руку і поставив учителеві запитання. Педагог ввічливо відповів, але школяр нічого не зрозумів з його слів. Учитель вдруге пояснив, проте

результат був таким самим. Трохи поміркувавши, педагог запропонував школяру залишитись після уроків, щоб трохи позайматись. Проте Ігор не залишився, а спокійно попрямував з однокласниками додому. Наступного дня у уроці все повторилося.

У чому проблема? Які виховні завдання не вирішив учитель?

У класі розчинилися двері і ввійшла жінка, тримаючи за руку Васька.

- Ганно Петрівно, візьміть мого учня, бо не хоче ходити до школи
- Це ще чому?
- Він два роки немов би то й вчився, але як ми купили йому велосипеда – навчання геть закинув
- За що такому ледарю велосипеда?
- На День народження

Хлопчик понурив голову, опустивши очі додолу. Діти сміялися, й особливо, дівчатка: «Такий здоровань, а мама привела до класу!».

- Не треба, я сам
- Що ти сам?
- Сам буду ходити і добре вчитимуся
- Аякже, так ми тобі й повірили! – сказала учитель і запропонувала йому присісти за парту поряд із Оленою.

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому проблема? Які дії повинен застосувати педагог? Мати?

На батьківських зборах у III-А класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Педагог помітила, що за останню чверть Семен значно почав відставати у навчанні. До школи хлопчик приходив зі спізненням, часто неуважний. На уроках щось малює, займається сторонніми речами чи дивиться у вікно.

Учитель викликала батьків до школи. У розмові із ними вона намагалася з'ясувати причини такого відставання і наголосила на тому, що батьки повинні якомога більше займатися з хлопчиком. Мати мовила: «Він і вдома такий повільний». Батько сказав: «Та не повільний, а якийсь кволий чи що? Я намагаюся його залучити до спорту, піднімаю вранці робити зарядку, але дружина проти».

- Чому? – запитала учитель.
- Зрозуміло чому, нехай дитя краще довше поспить
- Але фізичні вправи лише на користь. Та й перед школою він зможе привести себе у належну форму, буде готовий працювати весь день.
- Та ні, це така дитина. Він мабуть просто таким вродився!

Проаналізуйте ситуацію. Чому мати припускається такої помилки і якими повинні бути дії вчителя щодо неї? Учня? Ваші дії.

Учитель, ввійшовши до класу, одразу помітила, що схеми, які вона дала розвісити черговим учням, висіли на дошці договорами ногами. Вона тихо зітхнула, спокійно увійшла, мовила:

- Доброго дня, любі друзі
- Добридень!
- Ми сьогодні будемо вивчати нові літери з іноземної мови. Ось погляньте на дошку. Наші чергові справно виконали моє завдання, повісивши схеми.

У класі почулися сміх і перешіптування учнів. Всі дивилися на дошку і усміхалися.

- Але це ж все рівно іноземні літери. Звідки ми знаємо, правильно повісили схеми чи ні!
- Так, так!
- Авжеж! Звідкіля! Тепер, шановні учні-чергові класу, спробуйте повторити написання даних літер у зошиті. Ну як, виходить?

- Не зовсім!
- Отож бо. Слід бути уважними в усьому, старанними, а коли не знаєте чогось, то для цього запитайте учителя.
- Навіщо питати? Хіба учитель не лише для того, щоб вчити? Хіба він ще й радити має?
- Прийдіть додому і запитайте у батьків.

Наступного ранку третьокласники гучно щось обговорювали. Учитель поцікавилася:

- Про що так сперечаєтеся?
- Про Вас. Одні кажуть, що радитись ми повинні лише з татом і мамою, а не з Вами. А інші – і з Вами також.
- Ні! Ні! Учитель не може бути мамою! Мама – одна назавжди і вона краща, ніж Ви!

Проаналізуйте ситуацію. У чому причина конфлікту педагога з окремими учнями. Що повинна роз'яснити учитель дітям? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества/Ш.А.Амонашвили. – К., 1991. – 234 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. Пер с англ./Р.Бернс. – М., 1986.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання/І.Д.Бех. – К., 1998. – 456 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х т./І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
5. Битинас Б.П. Структура процесса воспитания/Б.П.Битинас. – Каунас, 1984. – 213 с.
6. Бондаревская Е.В. Смысл и стратегии личностно ориентированного воспитания//Педагогика. – 2001. - № 1.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал/Г.Ващенко. – К., 1999. – 335 с.
8. Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції 18 – 19 квітня 2013 р. – Макіївка: Промінь, 2013. – 220 с.

9. Єрмаков І.Г. Педагогіка життєтворчості/І.Г.Єрмаков. – К., 1995. – 146 с.
- 10.Киричук О.В. Основні принципи і структура організації виховного процесу у школі/О.В.Киричук//Рідна школа. – 1991. - № 12. – С. 3 – 11.
- 11.Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти//Інформаційний збірник МО України. – 1996. - № 13.
- 12.Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст.//Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
- 13.Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні/Авт. кол. І.Бех, Т.Алексеєнко, Г.Балл та ін.//Освіта України. – 2004. - № 94. – С. 6 – 10.
14. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І., Вовк Л.П. Педагогіка. Завдання і ситуації. Практикум/В.Л.Омеляненко. – К., 2006. – 512 с.
- 15.Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки: Матеріали педагогічних читань на пошану доктора пед.наук, проф. Богдана Ступарика. – Івано-Франківськ, 2003. – 128 с.
- 16.Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді/Богдан Ступарик. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 283 с.
17. Трухін І.О. Основи шкільного виховання: Навч. посібник/І.О.Трухін. – К.: ЦУЛ, 2004. – 368 с.

САМОВИХОВАННЯ ТА ПЕРЕВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: СУТЬ, УМОВИ, ЕТАПИ, ПРИЙОМИ

Опорні поняття: виховання, виховний процес, етапи, перевиховання, самовиховання, самоконтроль, виправлення, особистість

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

Шлях угору і шлях згори один і той самий

Геракліт

Ти народжений не для того, щоб творити зло і грішити разом з людьми, а для того, щоб допомагати їм у добрих ділах і в цьому знаходити своє щастя

Епіктет

Перше, незаперечне право дитини – висловлювати свої думки, активно брати участь у наших міркуваннях про неї...

Я.Корчак

Супротивник, який шукає ваші помилки, корисніший, ніж друг, що бажає їх приховати

Леонардо да Вінчі

Від правильного виховання дітей залежить добробут усього народу

Дж. Локк

Я під цілями виховання розумію програму людської особи, програму людського характеру, причому в поняття характеру я вкладаю весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів, і внутрішньої переконаності, і політичне виховання, і знання, геть усю картину людської особи...

А.Макаренко

Як наодинці, так і при людях бійся поганого вчинку. Понад усе ти соромитись мусиш сам перед собою

Піфагор

Треба вивчити характер вихованця, виважити ті обставини і умови його минулого життя, які могли мати вплив на склад його здібностей і життя, треба чесним і відвертим поводженням набуту його довіри, треба довідатися про його насущні потреби і, врешті, намацавши твердий ґрунт, взятися за діло так, як того вимагатимуть обставини, як бог на душу покладе, не чекаючи від теорії вирішення тих питань, які мають вирішуватися на місці за допомогою якогось осяяння і творчого натхнення.

Д.Писарєв

Людина є істота покірлива і божественна, якщо вона буде вгамована справжнім вихованням; якщо ж її не виховувати або давати неправильне виховання, то вона буде найдикішою твариною з усіх, кого творить земля

Платон

Якщо шлях довгий, не дивуйтеся: заради великої мети його треба подолати

Платон

Основним змістом психічного розвитку дитини є все більш глибоке відображення дійсності – відображення активне, дійове, яке, відображуючи, перетворює чуттєву даність явищ, щоб проникнути в їхню сутність, вхопивши тенденцію їхнього розвитку, яке пізнає дійсність, змінюючи її, і змінює, пізнаючи

С.Рубінштейн

Діяльна школа – школа життєва; вона не тільки задовольняє всі потреби самої дитини, вона йде назустріч загальному життю тієї чи іншої місцевості

С.Русова

Жити як вчити, і вчити, як жити

Г.Сковорода

Перший і найвідчутніший наслідок виховання в тому, що людина стала думати про саму себе, замислилась над запитанням: що в мені гарне і що погане?

В.Сухомлинський

Дитинство – щоденне відкриття світу. Потрібно, щоб це відкриття стало перш за все пізнанням людини і Вітчизни. Щоб в дитячий розум і серце входила краса справжньої людини, велич і ні з чим не зрівняна краса Вітчизни

В.Сухомлинський

Людина людині є дзеркалом

Східна мудрість

Ми не кажемо педагогам – робіть так чи інакше, але кажемо їм: вивчайте закони психічних явищ, якими ви хочете керувати, і робіть, керуючись цими законами і тими обставинами, в яких ви хочете їх застосовувати. Не тільки обставини ці без краю різноманітні, але й самі вдачі вихованців не схожі одна на одну. Чи можна ж при такій різноманітності обставин виховання й виховуваних індивідуумів зумовлювати які-небудь загальні виховні рецепти?

К.Ушинський

Найкраща у світі мета – стати хорошою людиною

Цицерон

2.Ознайомтесь з наведеними нижче висловлюваннями. Порівняйте їх. Визначте зміст та основні завдання у процесі виховання особистості:

«Життя розкривається як система творчості, постійної напруги і подолання, постійного комбінування і створення нових форм поведінки. Таким чином, кожна думка, кожний рух і переживання є прагненням до створення нової дійсності, проривом вперед до чогось нового»

Л.Виготський

«Учень – це завжди Людина з великої літери. Тому що він потенційно невичерпно багатий. Слід лише йому довести й створити умови для виявлення найвищих людських якостей»

Т.Гончарова

«Виховати людину – значить виховати у неї перспективні шляхи, якими піде її завтрашня радість»

А.Макаренко

«Людина, яка ні в що не вірить, не може бути ні духовно сильною, ні морально чистою, ні мужньою. Віра в святиню дає маленькій людині надзвичайно цінні духовні якості: бачення й відчуття великого світу, прагнення жити в цьому світі»

В.Сухомлинський

3. На основі прочитаного визначте:

- у чому полягає мета?:
 - виховання –
 - самовиховання –
 - освіти –
- у чому полягають основні виховні завдання?:
 - школи –
 - батьків –
 - суспільства –
- які причини появи невихованої особистості?:
 - з боку учителів –
 - зі сторони батьків, рідних –

4. Розмежуйте поняття:

- самовиховання –
- перевиховання –
- виправлення –
- важковиховувані діти –
- вихованість –

5. Охарактеризуйте специфічні особливості процесу виховання, використовуючи приклади з досвіду роботи школи (власного досвіду).

6. Розкрийте зв'язок між процесом виховання і самовиховання. Доведіть, за яких умов самовиховання може бути ефективним.

7. Охарактеризуйте прийоми самовиховання. Чи можливий процес самовиховання без знання вихованцем цих прийомів?

8. Визначте, що таке критерії вихованості особистості. Виокремте основні критерії вихованості сучасної молодшої людини. Від чого вони залежать?

9. Знаючи учня, педагог може надати йому кваліфіковану практичну допомогу у самовихованні. Вона передбачає взаємозв'язок таких процесів як-

от самопізнання, самоутримування, самопримушування. Охарактеризуйте кожен із них.

10. Перелічіть сфери, в яких можливе самовиховання особистості школяра. Що передбачає воно у кожній із них?

11. Зобразіть схему етапів процесу самовиховання. Покажіть, у чому полягає роль вчителя на кожному з етапів.

12. На основі творчої спадщини видатного педагога Василя Сухомлинського визначте:

- основні напрями самовиховання особистості;
- шляхи формування почуття прекрасного у стосунках із самим собою та іншими людьми;
- етапи створення системи діяльності, де учні торкатимуться джерела краси і даруватимуть його оточуючим;
- педагогічний інструментарій для надання допомоги школярам у процесі їх самовиховання;
- шляхи переходу до педагогіки добра.

13. Перелічіть основні характеристики важковиховуваних дітей. Розмежуйте їх за ступенем педагогічної занедбаності.

14. Поясніть, які фактори впливають на появу важковиховуваних дітей.

15. Проаналізуйте та визначте особливості етапів процесу перевиховання.

16. Доведіть необхідність дотримання специфічних принципів перевиховання в роботі з важковиховуваними дітьми. Перелічіть їх.

17. Перелічіть вимоги до особистості учителя, що здійснює перевиховання.

18. Визначте за яким принципом можна скласти програму з вивчення учнів класу. У чому її суть?

19. Перелічіть основні методи самовпливу у процесі самовиховання особистості.

20. Якою може бути самооцінка особистості у процесі самовиховання? Охарактеризуйте.

21. Що таке самопізнання особистості? Яку сферу людської діяльності воно охоплює? У чому полягає суть самопізнання школярів?

22. Дайте визначення таких понять:

- самоорганізація –
- самоосвіта –
- само підбадьорення –
- само наказ –
- самонавіювання –
- самообмеження –
- самокорекція –
- само схвалення –
- самовизначення –
- саморозкриття –

23. Які види роботи включає в себе самостійне планування діяльності школярем? Проаналізуйте їх.

24. Що включає самоконтроль в діяльності? На якому етапі у процесі самовиховання слід використовувати самоконтроль і з якою метою?

25. Прочитайте поради учням щодо самовдосконалення особистості. Визначте їх виховне значення:

- Батьківщина починається з мене, з тебе, з кожного із нас. Запитай в себе сам: як я живу, що зробив для національного і державного відродження незалежної України?
- Юначе! Готуй себе стати чоловіком, оборонцем, головою родини! Так розпорядилася сама природа, наділивши чоловіка дужими м'язами і мужньою сміливістю. Від тебе – сильного, статного, гарного – сподіваються розуміння, турботи, поваги. Ти – оборонець, надія, опора. Не забувай про це.
- Дівчинко! Тобі дісталася надзвичайне багатство: народитися дівчинкою. Все найкраще природа віддала тобі. Недаремно чудові слова – любов, ніжність, лагідність, скромність, сором'язливість, цнотливість, гідність, гордість і доброта – жіночого роду.
- Спробуй розібратися (особисто для себе), за що поважають того, кого поважають? Запитай в самого себе і дай відповідь, тільки відверто: що вміють твої руки? Що уміє твоє серце?
- Не бійся добрих прагнень, викорінюй у собі дріб'язковість. Чого негоже робити, того не роби навіть подумки.
- Проаналізуй свою поведінку і постався до себе критично: чи завжди є чесним твоє слово? Чи завжди ти і твої друзі можуть оборонити власну

гідність і честь? Запитай себе відверто, чи завжди твої бажання здійснюються без шкоди для інших? Наберися мужності замінити непотрібні справи корисними.

- Учися бути мудрим. Дбай про поживу не тілесну, а духовну. Ніколи не бажай того, що не твоє.
- Подумай, яка справа подобається тобі найбільше. Розпочни з найменшого.
- Виховуй у себе твердість характеру, волю, гідність, самоповагу, самосвідомість. Поважай гідність і думки інших людей. Пам'ятай, що людина стає нещасною, коли втрачає доброту і розсудливість.
- Іди до людей зі щирим серцем. Проаналізуй, чи умієш ти бути справжнім другом, товаришем. Поміркуй: ким і яким ти повинен бути?
- Учися жити серед людей і для людей. Якщо хочеш, щоб про тебе говорили добре, не говори погано про інших.

Педагогічні ситуації

Важковиховуваний учень намагався зірвати урок трудового навчання. Для цього він на перерві заліз всередину кафедри учителя і став чекати його приходу до класу після дзвінка.

Увійшовши до класу Марія Олександрівна побачила, як учні завмерли чогось очікуючи. Вона звернула увагу на порожнє місце Євгена – основного правопорушника у III-Б. Через погляди хлопчаків педагог здогадалась, де знаходить Євгенко. В ту ж мить, учитель запропонувала йому зайняти своє робоче місце за партою і не зривати урок. Але учень, як тільки-но виліз з-під кафедри попрямував до входних дверей, ні на що не зважаючи.

Якими були б Ваші дії? Що варто брати до уваги у роботі з важковиховуваними дітьми?

Вже 15 хвилин триває урок співів у II класі. Аж раптом відкриваються двері й до класу нахабно заходять троє школярів – друзі-розбишаки, які постійно порушують правила поведінки у школі та погано навчаються. «Можна увійти?!», - з криком запитують вони, насміхаючись. Вчителька просить їх вийти і зайти до класу так, як це належить вихованим учням.

Проте, через хвилину двері відчиняються і діти до класу заходять, ставши навколішки. У класі роздається гучний сміх інших учнів.

Визначте, чи була правильною реакція педагога? На що слід звернути особливу увагу учителю у виховній роботі?

Андрійко у II класі – найвищий хлопчик з рудим волоссям. Однокласники постійно дразнять його, називаючи «рудим Гулівером». Роздратований та ображений школяр часто наздоганяє хлопців, що його ображають та намагається їх фізично покарати. Після цього, у них, звісно, залишаються синці й подряпини. Батьки побитих дітей приходять до школи, скаржаться на Андрія та погрожують йому жорстоко покарати.

Визначте, у чому упущення учителя? Чому так ведуть себе молодші школярі? Чи правильно є поведінка батьків?

Олексійко любить вчитися: він завжди ретельно готується до кожного уроку, тримає в чистоті й порядку своє робоче місце, завжди охайний та доглянутий. Він завжди хоче бути першим в усьому, лідером класу. Його рука постійно піднята на уроці і він готовий відповідати. Проте школяр надміру емоційно сприймає те, що учитель опитує й інших дітей. Це його неабияк дратує і він починає щось вигукувати, вголос насміхається над дітьми, які припустилися помилки.

Чи можна вважати, що даний школяр займається самовихованням? Якщо ні, то чому? Поясніть.

На уроці праці Іванко неакуратно зробив виріб. Учитель попросив його переробити, мотивуючи це тим, що не хоче ставити поганої оцінки. На це учень відповів, що всі учителі (музики, фізичного виховання і учитель-класовод) завжди ставлять йому тільки низькі оцінки, а тому учитель праці може не хвилюватися і також діяти таким чином.

Поясніть, чи варто учителям переглянути власну позицію? Чи необхідно школяреві розпочати роботи над самовдосконаленням. Якщо так, то чому? Відповідь обґрунтуйте.

Учні третього класу писали твір на тему: «Мій однокласник». У одному з таких творів про Валю її подруга написала багато грубощів, висміяла її зовнішній вигляд і манери поведінки.

Коли учитель зачитала уривки твору, Валя задумалась про те, чи насправді вона така погана. Але інші діти, підтвердили її сумніви іронічним осміюванням та погляданнями у її сторону. Дівчинка надзвичайно засмутилась.

Коли батьки помітили такий настрій доньки після повернення зі школи, спробували з'ясувати причини. Проте дівчинка ні з ким не хотіла про це розмовляти.

Ваші міркування: яка з учениць, на ваш погляд, проявила ознаки невихованості і чому? Чи слід учителю задуматись про необхідність її перевиховання? Кого саме? Ваші дії в даній ситуації.

Учень початкової школи Олег відчував постійну провину за те, що назвав учителю хлопчика – винуватця ганебної витівки. Хлопчик хвилювався за свій слабодухий вчинок ще й тому, що бачив як його друг Артем вистояв перед запитаннями педагога і зміг не виказати винуватця. За це Артема було покарано повідомленням батькам у щоденнику.

Удома Олег не розповів про це, але учитель сама повідомила батькам, що хлопчик не змовчав, а сміливо зізнався в усьому.

Олег відчував почуття гіркого розчарування, суму, власної слабкості, невміння постояти за товариша.

Охарактеризуйте дану ситуацію. Які виховні завдання виникли за даних умов? Що необхідно зробити учителю і батькам Олега? Чи правильно вчинив хлопчик?

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-V класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте вправи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії та засоби виховного впливу на учня-бешкетника.

У родині сьогодні свято. За великим столом зібралися мама й тато, бабуся й дідусь, друзі та колеги батьків. Усі приємно спілкувалися, бесідували про щось своє-доросле. Аж тут раптом зі своєї кімнати вийшла 7-річна Ганнуса, стала посередині кімнати й з криком оголосила: «А я все-рівно найкраща. Дивіться яке у мене красиве вбрання, яка сукня і коси. А яка у мене гарна лялька, а ще портфель, що татко привіз з-за кордону». Мама дівчинки зніяковіла, усі гості замовкли.

«Ганнусю, йди до себе у кімнату, тобі тут не місце. Ми – дорослі люди, розмовляємо на різні теми, а ти ще маленька. До того ж ти не виконала на завтра домашнє завдання».

Проте дівчинка не замовкала. Її слова переросли у плач та істерику, а гості почали розходитись, мотивуючи це своїми справами.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте основні завдання щодо виховання дівчинки. Чи можна її назвати важковиховуваною?

Під час уроку читання, учитель помічає, що один з учнів класу малює у підручнику щось олівцем на портреті Тараса Шевченка. Тут же, суворим тоном педагог робить зауваження хлопчикові, але той, натомість відповідає, що любить малювати і його батьки навпаки прагнуть, щоби він робив це завжди і усюди, бо у нього є талант до рисування.

На повторне зауваження учителя хлопчик перестає малювати у книзі, але продовжує це робити на парті, замість того, щоб читати.

Ваші дії. Що слід роз'яснити учителю: 1) батькам учня; 2) самому школяру?

На уроці математики в IV класі біля дошки виконували індивідуальні завдання Петрик і Валерій. Петрик, як завжди, часто обертася до класу, намагаючись щось з'ясувати в учнів. Час від часу він витирав написане, а потім знову щось писав.

Вчитель підійшла до дошки. На її обличчі з'явилася усмішка: «Ось він, як завжди, цей Петрик! Подивіться, діти, він нічого не написав. Усе – невірно! Нічого ти не знаєш!». Петрик спалахнув злістю, зачервонівся, крикнув: «Ну то й вчись сама!» і хутко вибіг у коридор.

Поясніть дану ситуацію. Чи правильними були зауваження педагога? Чим можна пояснити таку реакцію учня? Ваші дії.

Ще вранці у класу було шумно. Діти обговорювали новий фільм, який мав демонструватися по телевізору. Хлопці намагалися підмовити дівчаток втекти із ними з останнього уроку, але ті пручалися.

- Коли ми ще таке побачимо?
- А вчителька? Вона ж скаже батькам!
- Ну то й що! А раптом не скаже, це ж тільки з останнього уроку – малювання. Подумаєш, великий предмет!
- Страшно...

З останнього уроку дівчатка втекли, але троє із них повернулися до школи. Наступного дня учитель викликала батьків втікачів і почала із ними серйозну розмову.

- А що нам треба було робити? Ми домовилися всі втекти! Якби ми не пішли то це було б підло по відношенню до інших учнів! Чи не так?

Дорослі не чекали такої відповіді. Учитель промовчала, батьки були здивовані, а діти зрозуміли, що вини немає й гордо повернулися до класу.

Поясніть ситуацію. Чи існує конфлікт між дітьми? Учителем та учнями-втікачами? Яким чином слід було його розв'язати?

Одного разу з усіх бажаючих вийти до мапи Кузьма Давидович вибрав саме Тимка. Хлопчик був старанний, та не завжди встигав підготуватися до уроку. До того ж був трохи неповороткий та вайлуватий...

Завдання було не складним: необхідно було знайти на мапі Австралію. Почувши, що треба йти, Тимко розгубився, аж ледве піднявся з-за парти. Боязко підійшовши до дошки, він винувато озирнувся на клас.

Учитель поклав руку на плече учня й мовив:

- Не бійся, все буде гаразд. Ось указка, починай сміливіше! Адже ти знаєш!

Тимко повільно почав розглядати мапу. Та замість Східної півкулі він опинився біля Західної. У класі наростав шум.

Хвилиночку, друзі, не будемо заважати хлопцеві, - сердито мовив педагог. – Тимофій зараз розбереться, пригадає й покаже нам Австралію! Тільки, будь ласка, спокійніше.

Проте Тимофій стояв як вкопаний там само. З ним відбувалось щось не те. Потім хлопчик розповідатиме, що бачив на дошці не дві півкулі, а лише одну...

Між тим Кузьма Давидович залишався спокійним і врівноваженим. Він намагався вгамувати дітей. Інший, на його місці, поклав би «двійку» та й продовжував урок. Проте педагог лагідно звернувся до Тимка:

- Таке буває. Людина, приміром, хоче щось цікаве й важливе розповісти іншим, але, на диво, їй щось заважає. Мабуть, це просто хвилювання. Таке траплялось навіть із відомими акторами. Ходімо разом до мапи і добре поміркуємо...

Узявши хлопчика за руку, педагог підвів його до півкуль і запропонував:

Скажи спочатку скільки є частин світу. Ти ж це безумовно знаєш?!

Тимко правильно відповів. Аж навіть стало веселіше самому.

- Ось добре. Я не сумнівався, що ти відповіси. А тепер пригадай, в якій півкулі більше частин світу?

Тимко знову вдруге правильно відповів на запитання.

- Тепер подумай, де нам шукати Австралію? До якої півкулі слід підійти?

Хлопець задумався. Пізніше він розповідав удома, що лише після цих слів учителя перед його очима з'явилися два кола, зафарбованих у різні кольори, і він одразу помітив Австралію – зелену-зелену.

Аж тут наш Тимофій почав говорити без упину. Вчитель, не рухаючись, уважно вислухав розповідь Тимка. Він не приховував своєї радості. Коли учень завершив, педагог сказав:

- Молодець! От розумник! Ти ж все знаєш, навіть більше, ніж у підручнику! Дякую за таку відповідь!

Тимко почервонілий, але задоволений собою, щасливий, збентежено дивився на носки своїх черевиків. Проте вже на перерві, учень відчув себе справжнім героєм – всі діти з заздністю поглядали на нього.

Поміркуйте: чи правильно вчинив учитель, даючи стільки часу учневі на підготовку? Ваші дії.

Сашко – слабкий учень. Він ледве вчиться на задовільні оцінки. Проте сьогодні, як ніколи, він був добре підготовлений, гарно розповідав, чітко й лаконічно відповідаючи на поставлені запитання.

Сашкові так хотілося говорити ще й ще. Він сам від себе не очікував такого. А ще хлопчикові хотілося побачити подив на обличчі учителя, та й однокласників також. Проте обличчя Ольги Семенівни було звичайним – сталим, без виразу жодних емоцій.

- Добре, досить. Відмінно.

«Як добре, це п'ятірка!», - подумав учень. Проте вчитель мовив це спокійним врівноваженим голосом. Більше того, учитель забула покласти оцінку у журнал.

Наступного дня, підійшовши до вчительського столу, Сашко глянув у відкритий класний журнал. Він помітив, що його оцінки немає! І тут виникла ідея – після уроків він попросив учительку занести журнал до учительської кімнати. Вийшовши в коридор, у кутку, сам поставив собі заслужену «5». Але його оцінка виявилася зовсім не схожою на ті, що ставить педагог.

Наступного дня учитель одразу помітила не свою руку: «Тепер я знаю, хто ставить зайві оцінки!»

Хлопчик почервонів, зізнаючись, що поставив собі оцінку. Але він намагався виправдати себе, бо оцінка ж була чесно заробленою. Учитель натомість лише посміхнулася:

- Це у тебе перша «5»! Мабуть, я так розумію, й остання!

До кінця уроків Сашкові було неприємно знаходитися у класі.

Поміркуйте над ситуацією. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Микола нічого не знав, що було зрозуміло усім. І, як не намагався, так нічого пригадати не міг. Миколка стояв і обурювався на себе самого, на учителя, який його підняв, на сусіда по парті Максима, який нічого не підказував. Вкрай роздратований хлопчик, не витримав і нагрубив учительці:

- Незрозуміло, чому Ви завжди запитуєте лише мене?
- Хіба? Усіх.
- Та ні! Мене. Невідомо, для чого потрібно стільки вчити у школі? Хіба комусь буде від того гірше, якщо я не знатиму чогось?
- Звісно ж. погано. Тобі, твоїм друзям, батькам, рідним.
- Гм... Як це?
- А ти поміркуй! А завтра, коли прийдеш до школи даси мені відповідь.

Цілий вечір хлопчик думав про що намагався йому розповісти учитель. Наступного дня перед уроками він підійшов до педагога:

- Я не знаю. Мама сказала, що навчання – це моя робота, а тато – обов’язок, бабуся – так треба, всі ходять до школи, а дідусь сказав, що це мій життєвий шлях.
- А ти сам, що про це думаєш?
- Не знаю...Про що вони мені казали, який це такий шлях і до чого?

Педагог усміхнулася і протягнула Миколі книгу.

- Ось прочитай. Можливо, щось та й проясниться.

Поміркуйте, чому виникли певні запитання у хлопчика. Якою повинна була бути відповідь йому з боку старших, учителя? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике/Ш.А.Амонашвили. – М., 1996. – 287 с.
2. Басюк Н.А. Виховання почуття відповідальності в молодших школярів. Сходинки до відповідальності: навчально-методичний посібник/Н.А.Басюк. – К.: ЦНЛ, 2006. – 192 с.
3. Бех І. Від волі до особистості/І.Бех. – К., 1995. – 165 с.
4. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості/Г.Березюк//Психологічні студії Львівського ун-ту. – 2010. - № 2. – С. 20 – 23.
5. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси/О.Вишневецький. – Львів, 1996. – 234 с.
6. Галузинський В.М., Масленнікова Н.П. Самовиховання та самоосвіта школярів/В.М.Галузинський, Н.П.Масленнікова. – К., 1969. – 199 с.
7. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К., 1994.
8. Кульчицька О.І. Виховання почуттів дитини/О.І.Кульчицька. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1981. – 32 с.
9. Логачевська С.П. Дійти до кожного учня/С.П.Логачевська. – К., 1990. – 294 с.
- 10.Максимова Н.Ю. Воспитательная работа с социально дезадаптированными школьниками/Н.Ю.Максимова. – К., 1997. – 98 с.

- 11.Матвієнко О.В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія: навчальний посібник/Олена Матвієнко. – К.: ВД «Стилос», 2006. – 543 с.
- 12.Натанзон Э.Ш. Трудный ученик и педагогический коллектив/Э.Ш.Натанзон. – М., 1984. – 276 с.
- 13.Погрібний А.Г. Роздуми про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба/А.Г.Погрібник. – К., 1998. – 233 с.
- 14.Полякова Т.С. Анализ затруднений в педагогической деятельности начинающих учителей/Т.С.Полякова. – М., 1983. – 166 с.
- 15.Савченко О.Я. Навчання і виховання учнів 1 класу: Метод. Посібник для вчителів/О.Я.Савченко. – К.:Початкова школа, 2002. – 464 с.
- 16.Селевко Г.К. Руководство по организации самовоспитания школьников/Г.К.Селевко//Школьные технологи. – 1999. - № 6. – С. 5 – 25.
- 17.Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 160 с.
- 18.Фіцула М.М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів/М.М.Фіцула. – К.: Академія, 2000. – 544 с.
- 19.Фіцула М.М. Антиалкогольна виховна робота в школі/М.М.Фіцула. – К.: Радянська школа, 1984. – 104 с.
- 20.Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога/Л.М.Фридман. – М., 1987. – 117 с.
- 21.Фридман Л.М., Пушкина Т.А., Каплунович И.Я Изучение личности учащегося и ученических коллективов/Л.М.Фридман. – М., 1988. – 298 с.
- 22.Шилова М.П. Изучение воспитанности школьников/М.П. Шилова. – М., 1982. – 119 с.
- 23.Щербо А.Б., Джола Д.Н. Красота воспитывает человека/А.Б.Джола. – К., 1980. – 112 с.

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Опорні поняття: закономірності, принципи, історизм, національне виховання, народність, загальнолюдська мораль, природо відповідність, свідомість, самостійність, активність, європеїзм, культуровідповідність

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

Виховання, головним чином, повинно засіяти наші серця корисними для індивіда й суспільства звичками

К.Гельвецій

Задача будь-якої освіти – прилучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моралі, права, господарства, перетворення природної людини в культурну

С.Гессен

...уміти виховувати – це велика державна справа, що потребує таланту і широкого знання життя

М.Горький

І справді, ми бачимо таку річ: завше діти, що вчать своєю рідною мовою, розумніші, більше в них хисту, й думкою вони моторніші, ніж ті, кому затуркують голову мовою чужою

Б.Грінченко

Учителеві також на совісті нехай буде, щоб у дітях народолобство збудив і в серцях їх закріпив любов до своєї народності, бо людина без народності подібна блукаючому вовкові, для якого всякий ліс, де він їжу знаходить, є батьківщиною

О.Духнович

Виховує все: люди, речі, явища, але насамперед і найбільше – люди. З них на першому місці – батьки і педагоги

А.Макаренко

Метод наслідування у вихованні має велике значення. Як же дитина вас наслідуватиме, якщо ви будете весь час з кислою фізіономією, з таким виглядом, ніби ви жертвуєте вашим життям

А.Макаренко

Важко привести до добра повчаючи, легше – прикладом

Сенека

Учитель початкових класів має вміти залучити своїх учнів до цікавих і корисних занять відповідно до схильностей вихованців

М.Стельмахович

Натуралізм у центрі уваги ставить людську природу, натуру, вбачаючи завдання виховання в гармонійному розвитку природних, тілесних, духовно-моральних та інтелектуальних сил дитини й запобіганні шкідливих впливів на неї. В його основі лежить принцип природо відповідності, що широко проповідується в українській народній педагогіці через паралелі «людина-природа»...

М.Стельмахович

Навчання – лише одна з пелюсток тієї квітки, яка зветься вихованням

В.Сухомлинський

Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні; пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання

В.Сухомлинський

Найголовнішим шляхом людського виховання є переконання, а на переконання можна впливати лише переконанням

К.Ушинський

2. Прочитайте цитати видатних діячів, педагогів. Проаналізуйте їх. Виокремте ті, в яких акцентується увага на особливостях побудови виховного процесу. Відповідь обґрунтуйте:

«Три шляхи ведуть до знання: шлях міркувань – цей шлях найблагодніший, шлях наслідування – це найлегший шлях, і шлях досвіду – цей шлях найтяжчий»

«Гни дерево, поки молоде, вчи дітей, доки малі»

Народна мудрість

«Нова школа – од початкової до вищої – повинна бути пройнята національно свідомим натхненням»

С.Русова

«Не будь ні вельможею, ні лихварем, ні алкидом, ні пігмеєм. Будь тільки Людиною – чуєш? Людиною – і знайдеш благо»

Г.Сковорода

«Культуровідповідність передбачає поступовий вхід індивіда у сферу сучасної культури як національної, так і загальнолюдської та вироблення в нього культурної поведінки. У цьому зв'язку великі надії покладаються на національну освіту, що органічно зв'язана з національним вихованням...»

М.Стельмахович

«День, проведений дитиною серед лісів і полів...вартий багатьох тижнів, проведених за шкільною лавою»

К.Ушинський

3. Розмежуйте поняття:

- виховання –
- виховний процес –
- закономірності виховання –
- принципи виховання –

4. Охарактеризуйте суть людини за давніми науковими твердженнями. Продемонструйте зв'язок мети виховання і суспільної значимості процесу виховання.

5. Розкрийте зміст основних закономірностей процесу виховання.

6. *«Мова народу – найкращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії» (К.Ушинський).*

На основі прочитаного визначте, у чому полягає зв'язок рідної мови та виховання?

Наведіть 2 – 3 приклади зв'язків спілкування та різних видів діяльності з вихованням особистості.

7. Розкрийте зміст основних принципів виховання та продемонструйте їх взаємозв'язок. Наведіть 2 – 3 приклади.

8. Чому ідеї закономірностей виховання становлять основу принципів? Відповідь обґрунтуйте.

9. Дайте визначення понять:

- національне виховання –
- національна система освіти –
- принципи національного виховання –

10. Чи впливають особливості суспільних процесів на процес виховання в національній системі освіти?

11. Наведіть 2 – 3 приклади шляхів реалізації принципів виховання у сучасній школі. Що таке «опора на внутрішній світ особистості»?

12. Наведіть приклад, який підтверджує правдивість висловлювання про те, що вчинок людини має моральний аспект, який виявляється в меті, виборі засобів, організації діяльності та результатах.

13. Розкрийте ваше розуміння провідних орієнтирів і основних напрямків виховного процесу у сучасному суспільстві:

1	формування народного світогляду і забезпечення інтелектуального розвитку особистості –
2	прищеплення дітям рис чемності й пристойності в особистій поведінці та ставленні до оточуючих –
3	піклування про здоров'я та фізичний розвиток дітей –
4	збагачення внутрішнього світу особистості –
5	дотримання моральних норм і правил – ...

На конкретних прикладах доведіть взаємозв'язок даних орієнтирів.

14. Перелічіть умови використання принципів виховання, які дозволяють підвищити ефективність виховного впливу на особистість молодшого школяра.

15. Обґрунтуйте соціальне значення положень, втілених у концепції національного виховання.

16. У таблиці відобразіть суть принципів побудови виховного процесу у сучасній школі:

<i>№ п/п</i>	<i>назва принципу виховання</i>	<i>його суть, призначення</i>
1	принцип виховання в праці	
2		
3...		

17. Перелічіть принципи виховання, на яких наголошено у Концепції національного виховання. У таблиці вкажіть їх суть:

<i>№ п/п</i>	<i>принцип національного виховання</i>	<i>суть принципу</i>
1	принцип народності	- ...
2	принцип культури відповідності	
3	

18. Що таке принципи загальнолюдської моралі?

19. Схематично зобразіть схему закономірностей виховання.

20. На 2 – 3 прикладах покажіть залежність організованості виховного процесу від принципів виховання.

21. Проаналізуйте підручники та посібники з педагогіки. Зобразіть у таблиці (або схематично) еволюціонування принципів організації виховного процесу в загальноосвітній школі.

22. Ознайомтесь з поглядами видатного педагога, основоположника родинної педагогіки Мирослава Стельмаховича на національне виховання. Занотуйте принципи національного виховання, на яких акцентує увагу науковець. Визначте їх роль у процесі виховання молодших школярів. Результати викладіть у таблиці:

<i>№ n/n</i>	<i>принципи</i>	<i>їх роль у виховному процесі</i>
1	виховання у праці	
2	...	

- Учитель у своїй педагогічній діяльності має неухильно дотримуватись наукової теорії національного виховання довірених йому учнів...
- ...утвердження в учнів громадянських почуттів, української національної гордості й людської гідності громадянина України, державницької ідеї, вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на захист незалежності України...
- ...етнічна соціалізація дитини на основі родинного, культурно-освітнього, економічного, духовного життя й історичного досвіду свого етносу...
- Плекання історичної пам'яті підростаючих поколінь через прищеплення молодшим школярам шанобливого ставлення до рідної мови, своїх предків, національної віри, до світлих і водночас трагічних сторінок історії України, до національних борців, які змагалися й погибали в битвах за щастя й волю українського народу
- ...він висуває Людину як структурний складник суспільства, а не середньо арифметичний, безобличний складник автократичного безструктурного колективу, «маси», що розчавлює, поглинає, нівелює індивідуальність
- ...виховувати молодших школярів у дусі ідей, ідеалів, почуттів, прагнень, моралі, знань і помислів, виробничого досвіду, історичних досягнень, етнопедагогічних засад та світогляду українського народу, нації, завжди прислухатися до голосу народу
- Виховання в усьому має узгоджуватися з природою, її закономірностями, щоб зберегти й примножити природне в природі та людське в людині
- ...поступовий вхід дитини у сферу сучасної культури, як національної, так і вселюдської...аби діти зростали сучасними людьми – освіченими, висококваліфікованими спеціалістами, високоморальними, активними у громадському житті, які добре орієнтуються у професіональному мистецтві (архітектурі, декорі, скульптурі, живописі...)

- Спрямування виховного впливу на дітей з метою їх особистого вияву, розвитку власної волі й самостійного мислення, творчої думки й ініціативи, вільної діяльності, кмітливості, винахідливості й підприємливості...
- ...планування й оцінка конкретних виховних дій учителя початкових класів розглядати як структурний елемент загальної системи виховання, етнічної соціалізації й освіти учнів

23. Перелічіть основні національні цінності українського народу, які слід формувати як основоположні у життєдіяльності молодшого школяра.

24. Що ми називаємо нетрадиційними принципами виховання?

25. Виокремте ті суб'єкти виховного впливу на молодших школярів, які ураховують принципи виховання у своїй діяльності:

- школа –
- сім'я –
- засоби масової інформації –
- первинний колектив –
- неформальні групи –

Педагогічні ситуації

Інспектор райвно разом із заступником директора школи з навчально-виховної роботи відвідали урок математики учителів III-А та III-Б класу. На обох уроках розглядалась одна й та ж тема: «Розв'язування задач на вивчену раніше тему».

Так, учителька III-А класу Марія Степанівна після повідомлення теми, мети уроку викликала по черзі учнів до дошки розв'язувати задачі та приклади. Окрім того вона з місця піднімала окремих школярів, які повторювали вже вивчені правила; інші – записували у зошитах розв'язки задач, які були написані на дошці. Діти, які навчались слабше, за інших займались своєю справою – Марія Степанівна підійшла до них та роздала індивідуальні картки з завданнями. Були й ті, хто справився із вправами раніше за всіх – учні-відмінники. Для того, щоб вони не сумували, учителька знайшла інший вид роботи – групову гру «Порахуй». Усі були задіяні до навчання. Ніхто з учнів не відволікався, усім було цікаво.

Учителька III-Б класу Олена Ігорівна також повідомила учням тему і мету уроку, але одразу запропонувала самостійно розв'язати низку задач, які завчасно у двох варіантах були записані на дошці. Вся роботи зайняла 10 хвилин. Учителька почала перевіряти результати виконання завдань, як виявилось, майже всі діти справились.

«А зараз, діти, подивіться на картки-завдання, які я роздала. Уважно прочитайте їх і приступайте до виконання», - мовила учителька. Учні активно включилися в роботу. Олега Ігорівна підходила до окремих дітей, тихо, не відволікаючи увагу інших, допомагала їм у розв'язанні. Проте, були й такі учні, що ніяк не змогли впоратися із завданням. Вони перешіптувалися між собою, намагались заглянути у чужий зошит, бо учителька все не підходила. Так тривало майже до кінця уроку. Окремі з слабших дітей й зовсім не переймалися завданням, яке роздала Олена Ігорівна, бо та, немов, не помічала їх байдужості. Урок підійшов до кінця. Учителька виставила відмінні оцінки усім, хто найшвидше справився із задачею, оголосила домашнє завдання та завершила урок.

Проаналізуйте дану ситуацію. Які принципи були і навпаки не були ураховані обома учителями? Які наслідки мав навчально-виховний процес на уроці? Поясніть.

Петрик прийшов додому засмучений і пізніше, ніж звичайно.

- Що трапилось? – запитала мати.
- Двійку з поведінки за чверть поклали, - відповів син.

Мати не повірила, бо у сім'ї ще зберігалися почесні грамоти, похвальний лист та хороші записи у щоденнику за минулий навчальний рік.

- За що? - запитала мати, коли побачила й справді двійку у таблиці сина.

Петрик знизав плечима. Мати теж нічого не зрозуміла. Незадовго до завершення навчання у IV класі мати спілкувалась з учителькою й та нічого такого не повідомила.

Наступного дня мати пішла до школи. На запитання про поведінку сина, учителька відповіла: «Веде себе зухвало, не підкоряється моїм вимогам. Ні, він не важка дитина, але раніше був кращим і слухнянішим. Я порадилася

з іншими й вирішила поставити таку оцінку за поведінку з профілактичною метою».

Проаналізуйте педагогічну ситуацію. У чому помилка педагога? Якого принципу у вихованні даного школяра слід було дотримуватись і чому?

Учителька III-го класу оголосила про толоку: «Завтра, дітки, ми будемо всі активно прибирати пришкольну ділянку, сад та подвір'я школи». Одна учениця підняла руку: «Але я не зможу підмітати, та й сміття носити також. У мене завжди болить у боці». «Це немає жодного значення, - відповів педагог, - будеш працювати як усі – разом й завзято. За тебе ніхто твою роботу робити не буде». Дівчинка скривилася й заплакала.

Який принцип виховання порушено педагогом?

Після уроків Ганна Василівна залишила чергових для прибирання. Крім того ще троє учнів виявили бажання допомогти, оскільки не спішили додому. Учитель роздала кожному окремі завдання:

«Михайлик принесе відро з водою, а Наталя піділлє вазони. Ти, Іринко, протреш столи, а наш мужній Роман підмете підлогу. Хто буде в силі, може ще й протерти підвіконня, витерти дошку. Зрозуміли, дітки?» Всі захопилися роботою. Клас прибрали швидко, усі були задоволені.

Назвіть принцип виховання, про який можна стверджувати у даній педагогічній ситуації.

На уроці природознавства Михайло Адамович цікаво розповідав про те, які рослини занесені у Червону книгу і чому. Аж раптом один із учнів запитав про те, де знаходяться Карпати? Учитель йому відповів, а далі перейшов до змістовної розповіді про історію краю, народи, які колись його населяли та ремесла, якими займалися. Аж тут учениця запитала: «А до чого тут історія?» «Ви повинні знати свою місцевість і все, що з рідною землею пов'язано. Ви тут народились, живете. Вам примножувати багатство нашого краю». Але, здалося, дівчинка так і не зрозуміла, про що намагався сказати Михайло Адамович.

Визначте, про який принцип виховання йдеться у наведеній педагогічній ситуації. Чи правильно вчинив учитель?

У класі під час пояснення нового матеріалу почулася неголосна, але чітка музика. Студентка-практикантка, яка вела урок, спочатку розгубилась, а клас чекав її реакції.

Наталя Степанівна підійшла до парти учня, звідки лунала музика. «Правда, чудова музика, я знаю, що ви втомилися, - сказала вона спокійно. – Хвилинку відпочинемо. Включи музику гучніше, будь-ласка». Діти зачаровано дивилися на педагога, а потім і на Руслана, в руках якого грав невеличкий радіоприймач. «А зараз будьте уважними, - наказала учителька, коли мелодія припинила грати.

На що опиралась молода учителька, обираючи такий засіб виховного впливу на учня? Чи відіграв він виховну роль щодо усього класу? Чи існує взаємозв'язок між принципами виховання та ефективністю навчально-виховного процесу?

На своїх уроках Ви помітили, що учениця III класу Оля, яка сидить за останньою партою, не може прокоментувати записи на дошці. На перерві під час індивідуальної бесіди виявилось, що у дівчинки проблеми зору і вона майже нічого не бачить, що написано на дошці. Проте окуляри, які їй рекомендує лікар, носити соромиться.

Як Ви поступите у даній ситуації? Знання яких особливостей допомагає учителю своєчасно знаходити правильні рішення?

У I-A класі 25 учнів. Це перший клас у педагогічній роботі молодій учительки Юлії Віталіївни. Діти всі різні, цікаві, допитливі. Проте, за спостереженнями педагога виявилось, що окремі з першокласників не вміють і не прагнуть нічого робити. Так, приміром Юрко, завжди неохайний, не зачесаний, шнурівки на черевиках не зав'язані. Скільки учитель не робила зауваження, йому байдуже. Інший учень – Ярослав: і охайний, і добре вчиться, старанно виводить кожну літеру у зошиті. А як тільки-но учитель попросить підлити вазони чи витерти класну дошку – тут Ярослав стає схожим на Юрка – немов і не чує.

Учитель вирішила провести бесіду з батьками дітей. Зокрема на батьківських зборах вона підняла питання про те, що кожна дитина змалку повинна мати в родині свої обов'язки і доручення, а старші повинні контролювати їх виконання.

Проаналізуйте ситуацію. Який принцип виховання упущено у родинах дітей? Чи правильно чинить педагог?

Якось після чергових батьківських зборів до вчителя, яка вже працювала не один десяток років у школі, підійшла мати Сашка: «Ви надміру суворі до моєї дитини. Він у мене добрий, веселий, любить займатися спортом. Ми з батьком хочемо, щоб у майбутньому син став відомим чемпіоном з певного виду спорту. А Ви тут про якусь математику та всяке таке інше». Учителька глянула на матір і мовила: «Дитина не може розвиватися лише в одному напрямі. Ним треба займатись. Він і справді хороший, але ваша надмірна опіка заважає йому бути більш самостійним і старанним. Багато чого ви вирішуєте за свого сина, а це недобре...»

Назвіть принцип виховання, про який говорила учитель. Чому він відіграє важливу роль у розвитку особистості? Продемонструйте зв'язок даного принципу з іншими.

Батьки Олега добре матеріально забезпечені люди. Батько – відомий науковець, а мати – дитячий обласний педіатр. Все найкраще у родині – тільки синові. Проте, окрім задоволення його матеріальних потреб, батьки нічим особливо й не переймаються. Девіз сім'ї – аби дитя було сите, здорове та щасливе. Решту – справа педагогів.

Визначте помилки, яких припускаються батьки Олега у вихованні сина. Чи потрібна їм допомога з боку учителів школи? Яка? Пригадайте слова К.Ушинського саме про таке виховання. Які наслідки воно може мати?

Під час уроку фізичного виховання учитель помітив, що Юлечка, яка сидить на лавці поряд з іншими школярками, чимось бавиться. Педагог підійшов до неї і помітив, що у дівчинки в руках лялька.

- Це ще що таке? Ти на уроці чи в дитячому садочку?

- Це...це...моя улюблена Настя
- Ну то й що! Ти ж ходиш вже до першого класу, то й бавитися будеш удома!
- Та я...не могла залишити її удома. Вона боїться.

Учитель роздратовано вирвав ляльку з рук дівчинки й наказав, щоб завтра прийшли її батьки.

Юля набрала номер матері:

- Мамо, у мене забрали подарунок!
- Хто? Який подарунок? Ти у школі?
- Так, учитель забрав ляльку, що мені подарував Св. Миколай!
- Заспокойся, я зараз буду у школі.

Мати прибігла чимдуж до школи. Вона зустрілася з учителем, намагалася з'ясувати, для чого він забрав іграшку. Проте учитель навіть і не думав нічого пояснювати.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Роксолана Артемівна рано приходять до школи. От і сьогодні ще до початку уроку у II-V вона щось пише на дошці. Аж раптом учителька почула дитячий плач. Повернувшись обличчям, вона помітила, що у куточку класної кімнати плакав Владик.

- Ти чого?
- Гм....
- Та чого ж плачеш?

Хлопчик не відповідав. Але його однокласник все розповів: Владика підстригли, а перед уроками, зустрівши по дорозі у школу друзів, ті почали його дражнити.

Учитель почала урок. Вже за 2 хвилини вона строго наказала хлопцям, що образили Владика підійти до неї.

- Негайно попросіть вибачення у товариша! Яке ви маєте право дражнити його? Він кращий учень у школі! Завжди охайний, і сьогодні – з новою стрижкою. А ви що? Ви – ледащо, та ще й завжди абияк приходите у школу!
- Чому абияк?

- Бо одяг на вас вічно м'ятий, старий.
- Це тому, що наші батьки стільки не заробляють, як його. А він ваш любимчик, цей чистюля?
- Заговкніть! Завтра батьків у школу!

Проаналізуйте. Ваші дії. Чи правильно чинить педагог?

«Важкий» учень Сергій знову вирішив зірвати урок. Він прив'язав портфеля Іринки до вазона, який стояв на підвіконнику. Після перерви діти, увійшовши до класу, помітили, що Іринка почала шукати портфель.

- Може він за шафою?
- Може під партою?
- Ніде немає! Я ж прийшла із ним. Хто заховав?

Учитель одразу зрозуміла, чії витівки. Вона наказала Сергію повернути сумку. Проте він відмахувався, що не брав. Пройшло майже половина уроку. Портфель так і не знайшовся.

Аж раптом до класу завітав директор. Сергійко почервонів: «Мабуть учитель за ним послала. Зараз мені перепаде». Він намагався щось сказати. Але так як у класі через відчинені двері здійнявся протяг, учитель наказала Марічці, що сиділа поряд з вікном, його зачинити. Дівчинка так і зробила. Сталося щось неймовірне. Чомусь красивий вазон впав з вікна й розбився.

- Що це? Що таке? Чому ти викинула горщик?
- Це не я, він сам!

Учитель нахилилася через віконну раму й усе зрозуміла. На землі лежав розбитий вазон разом із прив'язаним до нього портфелем Іринки.

- Добре що Ви завітали до нас, - мовила педагог до завуча. – Нам треба щось з'ясувати...

Розмова була довгою. Після неї Сергійка у школі не бачили.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

На уроці читання чомусь було шумно. Учитель зрозуміла, ніхто її не слухає, а тема сьогодні вкрай важлива.

- Що там відбувається?

Діти посміхалися, а Анжела плакала.

- Анжело, чому плачеш? Це через тебе усі шумлять?
- Ні
- А чому ж тоді?

Нарешті педагог зрозуміла, причина справді не в Анжелі. Вона підійшла до Валерія, який постійно був готовити щось утнути.

Поряд з його партою стояло прив'язане до крісла кошеня. З його шиї точилася кров. Хлопчик постійно смикав його за мотузку, щоб воно себе не видало. Аж врешті поранив котика.

- Що це? Хто дозволив тобі принести у клас кошеня? Та ще й прив'язати його? У тебе що серця немає?
- Є. Але це просто кішка. Їх на вулиці багато. Я підібрав і приніс. Воно ж загинуло б.

Урок був зірваний. Учитель обурено вийшла із класу. Діти кинулися до Валерія: одні намагалися погладити кошеня, інші – смикнути за мотузку.

Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Алексеєнко Т. Педагогічні проблеми сучасної молодії сім'ї/К.Алексеєнко. – К., 1997. – 127 с.
2. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети!/Ш.А.Амонашвили. – М., 1983. – 257 с.
3. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації/А.М.Бойко. – К., 1996. – 134 с.
4. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Харків: Вид-во «Основа», 2006. – 219 с.
5. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії/І.А.Зязюн. – К., 2000. – 368 с.
6. Ильин Е.Н. Путь к ученику/Е.Н.Ильин. – М., 1988. – 122 с.
7. Капська А.Й. Педагогіка живого слова/А.Й.Капська. – К., 1997. – 135 с.

8. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки/О.О.Любар. – К., 1999. – 354 с.
9. Макаренко А.С. Книга для родителей/А.С.Макаренко. – К., 1987. – 167 с.
10. Макаренко А.С. О воспитании/А.С.Макаренко. – М.: Просвещение, 1990. -213 с.
11. Профессиональная деятельность молодого учителя/Под ред. С.Г.Вершловского, Л.Н.Лесохиной. – М., 1986. – 116 с.
12. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність/І.О.Синиця. – К., 1972. – 97 с.
13. Стельмахович М.Г. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах/М.Г.Стельмахович. – Коломия: Вид. т-во «Вік», 2011. – Т. 1. – 517 с.
14. Шаталов В.Ф. Куда и как исчезли тройки/В.Ф.Шаталов. – М., 1980. – 293 с.
15. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися/Т.С.Яценко. – К., 1993. – 129 с.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ

Опорні поняття: виховання, особистість, засоби виховання, прийоми виховання, методи виховання, свідомість, поведінка, народна педагогіка

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

У будь-якої людини зокрема і в усіх разом є, можна сказати, відома мета, прагнучи досягти якої, вони одне вибирають, іншого шукають

Аристотель

Щоб дійти мети, треба насамперед іти

О.Бальзак

Національне виховання є органічним компонентом освіти і охоплює всі складові системи освіти

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.»)

Виховати можна лише в дії

Дж.Дьюї

Педагог повинен діяти як лікар: не можна лікувати, не визначивши хвороби і не знаючи тих засобів, які можуть рятівно діяти у даному випадку

І.Козлов

Метод виховання – це інструмент впливу педагога на особистість вихованця, інструмент дотику до особистості

А.Макаренко

Жодний засіб взагалі, який би не взяли, не може бути визнаний ні добрим, ні поганим, якщо ми розглядаємо його окремо від інших засобів, від цілої системи, від цілого комплексу впливів

А.Макаренко

Взаємодію людей завжди супроводжують глибинні психічні процеси, які при вирішенні завдання впливають певною мірою на внутрішній світ

учнів. Вихователь не може їх не враховувати. Тому він шукає нові шляхи, що максимально відповідають конкретним умовам взаємодії, дозволяють швидше і з меншими зусиллями домогтися накресленого результату

Н.Мойсеюк

Справжнє виховання полягає не стільки в правилах, скільки у вправах

Ж.Ж.Руссо

Виховний процес полягає в тому, що педагог здійснює перехід від управління операціями до управління діями, а потім – до управління діяльністю вихованців

В.Сластьонін

...в найширшому розумінні це – шляхи, завдяки яким реалізуються як загальні цілі виховання, зумовлені суспільством, так і конкретні завдання педагогіки

М.Стельмахович

...саме розуміння цього складного педагогічного явища викристалізувалось поступово. Виникають методи емпірично, в процесі практики родинного, шкільного й громадського виховання, у безперервних виховних пошуках батьків, учителів, вихователів й стали предметом надбання відповідно народної педагогіки і шкільної, об'єктом теоретичного аналізу етнопедагогіки і педагогічної науки

М.Стельмахович

Похвала, заохочення учня, колективу – дуже велика виховна сила: зростає почуття власної гідності заохочуваних, у них виникає бажання робити ще краще

В.Сухомлинський

Покарання не тільки крайня форма примусу, це також одна з форм громадської оцінки поведінки людини. Покарання перевиховує лише тоді, коли в чомусь переконує, примушує замислитись над власною поведінкою, над ставленням до людей

В.Сухомлинський

Оскільки справа виховання – це мистецтво, то закінченість і досконалість недосяжні, а розвиток і удосконаленість – нескінченні. Учитель повинен знати, що кожна винайдена ним метода є тільки щабель, на який треба стати для того, щоб іти далі

Л.Толстой

Педагогічні заходи й методи виховання дуже різноманітні і тільки обізнаність з усією цією різноманітністю може врятувати вихователя від тієї впертої однобічності, яка, на жаль, надто часто зустрічається в педагогів-практиків, не обізнаних з педагогічною літературою. І скільки лиха може заподіяти рутинна одного такого педагога, якщо вона помилкова! Страшно подумати, що вона робить свій згубний вплив на тридцять, іноді навіть на сорок людських поколінь

К.Ушинський

Хоч би які були докладні й точні інструкції викладання та виховання, вони ніколи не зможуть замінити собою відсутності переконань у викладача...Найголовнішим шляхом людського виховання є переконання...

Всяка програма викладання, всякий метод виховання, хоч би який він був хороший, не перейшовши в переконання вихователя, залишиться мертвою буквою, що не має ніякої сили в дійсності...Вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплом його особистого переконання, вона не матиме ніякої сили

К.Ушинський

Головна достоїнність викладача полягає в тому, щоб він вмів виховувати учня своїм предметом. Але для цього учні повинні бути вповні його вихованцями, і він мусить знати їх і мусить сам проводити їх до здогадної мети

К.Ушинський

Найголовнішим шляхом людського виховання є переконання, а на переконання можна впливати лише переконанням

К.Ушинський

2. Дайте визначення понять:

- метод виховання –

- засіб виховання –
- прийом виховання –

У чому їх суть? Спільні та відмінні риси?

3. Заповніть таблицю «Умови ефективності використання методів виховання»

<i>№ п/п</i>	<i>умови, що впливають на ефективність використання певного методу виховання</i>	<i>суть впливу</i>
1	вікові особливості школярів	
2	рівень розвитку дитячого колективу	
3	індивідуальні особливості учнів	
4	поєднання методів формування свідомості та поведінки	
5	урахування психології дитини	

4. Зобразіть схематично класифікацію методів виховання (за критерієм функціональності).

5. Охарактеризуйте методи за групами. Результати запишіть у таблицю:

<i>№ п/п</i>	<i>група методів виховання</i>	<i>методи, що належать до групи</i>	<i>позитивний вплив на учня</i>
1	<i>методи формування свідомості</i>	☐ роз'яснення ☐ бесіда ☐ лекція ☐ диспут ☐ прикладу	- ... - ...
2	<i>методи формування суспільної поведінки</i>		
3	<i>методи стимулювання діяльності та поведінки</i>		
4	<i>методи контролю й аналізу рівня вихованості</i>		

6. Розкрийте технологію використання методів організації діяльності і суспільної поведінки.

7. Що таке метод прикладу? Яким він може бути?

Придумайте 2 – 3 педагогічні ситуації, у яких доцільно використовувати даний метод.

8. Перелічіть основні умови ефективності методів формування свідомості.

9. Що таке педагогічна вимога? Визначте основні вимоги до її використання у виховному процесі.

10. Розмежуйте поняття:

- опосередкована вимога –
- вимога-прохання –
- вимога-схвалення –
- вимога-натяк –
- вимога-умова –
- вимога-недовіра –
- вимога-осуд –
- вимога-погроза –

Коли і за яких обставин слід використовувати кожен із них? Який виховний вплив мають дані види вимог на школярів? Відповідь обґрунтуйте.

11. Прочитайте застереження видатного педагога В.Сухомлинського. Про який метод йдеться? Чому саме так вважав видатний педагог? Поясніть:

- поведінку дитини, причиною якої є ненормальні вчинки у сім'ї;
- поведінку або окремі вчинки, які є протестом грубості, сваволі старших;
- вчинки підлітків, які є результатом допущеної педагогом помилки;
- вчинки, зумовлені тим, що учитель припустився необ'єктивності у оцінюванні знань школяра;
- неправильного чинку, пояснення якого потребує розповіді про особисті стосунки учня, що своєю чергою можуть викликати підвищені хвилювання, емоційність тощо;
- поганого вчинку, мотиви якого пов'язані з особливостями стосунків у сім'ї, про які дітям ще не час знати і які не слід їм пояснювати до певного часу.

12. Що таке виховуючі ситуації? Наведіть декілька прикладів.

13. У чому спільність і відмінність методів:

- *вправляння*

- *привчання*
- *доручення*

Складіть таблицю, у якій буде вказано суть кожного із вищенаведених методів, їх роль у вихованні особистості.

14. Перелічіть основні вимоги до використання методу доручення.

Чи існують певні заборони щодо його використання у виховному процесі? Якщо так, то поясніть коли і чому?

15. Що таке прийом паралельної педагогічної дії?

Хто із видатних педагогів часто використовував даний прийом у своїй практиці?

Яким чином пов'язані нижче наведений вислів і прийом паралельної дії?:

«...вихователі забувають, що колектив – це не щось абстрактне, а живі люди, особистості. Духовний світ, переживання, переконання колективу є надзвичайно складними. Погляд вихователя на колектив як на завжди придатний до використання інструмент ігнорує всю складність його духовного світу...»

16.К.Ушинський стверджував: *«Сильне душевне потрясіння, надзвичайний порив духу, високе піднесення одним ударом знищують найшкідливіші схильності й закоренілі звички, ніби стираючи, спалюючи своїм полум'ям усю попередню історію людини, щоб почати нову, під новим прапором»*

Про ефективність якого виховного прийому йдеться? Перелічіть умови, за яких доцільно використовувати даний прийом виховання.

Наведіть цитати із праць В.Сухомлинського, які підтверджують необхідність даного прийому у виховній практиці.

17.Заповніть таблицю, вказуючи умови виховної сили наступних методів:

<i>№ п/п</i>	<i>методи</i>	<i>умови найбільш ефективного впливу на вихованців</i>
1	<i>змагання</i>	- ...
2	<i>заохочення</i>	
3	<i>покарання</i>	

18.Із творів А.Макаренка випишіть 2 – 3 приклади використання даних методів у педагогічній практиці.

19. Складіть орієнтовну програму вивчення особистості учня. Які з вказаних позицій є основними? Чому?

Які, навпаки, можна упустити у процесі вивчення того чи іншого школяра?

20. Відштовхуючись від попереднього завдання, складіть програму вивчення учнівського колективу. Порівняйте їх.

Чи існує між ними різниця? У чому?

21. Перелічіть умови, яких слід дотримуватись під час вивчення особистості учня і учнівського колективу.

22. Охарактеризуйте основні умови творчого підходу до вибору і використання методів виховання.

23. Назвіть які прийоми індивідуального виховного впливу найбільш часто використовує учитель у виховній роботі? Чому?

24. Що таке методи загальні? Часткові? Традиційні та нетрадиційні? Наведіть приклади їх використання у виховній роботі учителя.

25. Серед запропонованих понять, виокремте засоби, методи та прийоми виховання. Згрупуйте кожен із них, відкидаючи зайве:

- ✓ переконання, приклад, авторитет, схвалення, засудження, режим дня, вправа, виховуючі ситуації, доручення, заохочення, покарання, бесіда, привчання, лекція, батьківські збори, традиція, навіювання, перспектива, дискусія, нагорода.

26.Конкретизуйте у таблиці (на вибір) 2 – 3 методи виховання щодо прийомів і засобі впливу:

<i>метод виховання</i>	<i>конкретизація методу</i>		
	<i>прийоми</i>	<i>засоби</i>	<i>інше</i>
- ...			

27. Проаналізуйте таблицю.

Про що в ній йдеться?

Зробіть висновки із прочитаного, занотуйте їх у зошиті. Відповідь обґрунтуйте:

<i>№ п/п</i>	<i>етапи діяльності учителя</i>	<i>зміст етапу</i>	<i>мета етапу</i>	<i>методи</i>
1	діагностичний	виявлення та фіксація проблеми у вихованні	створення умов для усвідомлення суті проблеми	аналіз, вербалізація проблеми вихованцем
2	пошуковий	спільний пошук причини виникнення проблеми, можливих наслідків її усунення	становлення учня на позицію відповідальності за вирішення проблеми	спільне прогнозування, моделювання життєвих ситуацій, обговорення переваг вибору учня
3	проектний	проектування дії педагога й учня щодо вирішення проблеми	складання плану, розподіл дій на засадах добровільності	метод альтернатив, метод ініціювання
4	діяльнісний	дії учня	формування стійкості чи відмови від обраного шляху	схвалення, «розхитування» позицій
5	рефлексивний	спільне обговорення успіхів і невдач учня, констатація фактів	осмислення учнем і учителем нових шляхів самовизначення	самоаналіз, самооцінка, самокорекція

28. Ознайомтесь із твердженнями видатного педагога М.Стельмаховича. Визначте методи, про які йдеться:

- ...те, що вносить ясність у що-небудь, сприяє з'ясуванню чогось. До цього методу вчитель початкових класів вдається дуже часто, щоб поінформувати про зміст нових для учнів понять, факторів чи явищ для розкриття їх суті, основних компонентів, ознак, зв'язків, закономірностей, практичного значення.
- метод, що має за мету доводити, схилити учня повірити у доцільність того чи іншого кроку поведінки, погодитися з оцінкою певного факту чи події
- те, що учневі варто наслідувати, зразок, конкретний вияв чогось, певна діяльність або поведінка якоїсь особи. Це тим більше важливо, що молодший школяр у своєму прагненні стати дорослим бере в якості взірця для наслідування приклад дорослих, поважних для нього людей.
- усне, словесне повідомлення вчителя про когось чи що-небудь...Завжди була й залишається дійовим методом ідейного, морально-етичного, трудового, розумового й естетичного виховання учнів початкових класів.
- ...розмови вчителя, покликані привернути увагу вихованців до оцінки суспільних подій, вчинків, явищ, творів літератури й мистецтва і на цій основі формувати в них культуру поведінки, сумлінне ставлення до виконання своїх громадських, трудових і моральних обов'язків, риси українського патріотизму.
- ...провідні педагогічні умови його застосування: ясне усвідомлення того, що повинно бути засвоєне; чітке й лаконічне роз'яснення способу дії, правила; достатність часу для здійснення задуму; спочатку домогтися точності виконуваної дії, а потім швидкості; доброзичливий контроль за якістю дії в конкретне визначення перспектив для її удосконалення.
- ...у загальному розумінні означає вироблення певних якостей і навичок систематичною працею, тренуванням. Часто реалізується через доручення – покладення на школяра виконання якогось обов'язку, певної роботи чи конкретної справи.
- організований порядок чергування різних видів діяльності й відпочинку школяра упродовж доби. Будується відповідно до анатомо-фізіологічних особливостей учнів і передбачає певну тривалість класних і позакласних завдань, відпочинку, регулярність харчування тощо.
- вимогливість учителя привчає дитину підпорядковувати норовливі «хочу» чи «не хочу» корисним справам і тому має велике виховне значення.

- ...виражає природне прагнення учнів постійно звіряти власні сили й можливості з своїми однокласниками, намагання перевершити, перемогти у спорті, добросовісному ставленні до навчання, гуртковому винахідництві. Стимулює розвиток творчої активності, ініціативи, відповідальності, підприємництва та об'єктивної оцінки фактів.
- метод виховного впливу, що виражає позитивну оцінку діяльності учня шляхом ласки, похвали і нагород. До нього учитель вдається тоді, коли треба відзначити сумлінне ставлення дитини до навчання, працьовитість, старанність, гарну поведінку.
- ...застосовується у тих випадках, коли учень свідомо не підкоряється справедливим вимогам, порушує норми й правила поведінки, нехтує учнівськими обов'язками. Основне призначення – викликати у винуватця неприємні переживання, гіркоту вини й сорому за погані вчинки, розкаювання і бажання більше його ніколи не повторювати. Воно мусить бути індивідуалізоване.

29. *«Мова народу, - писав К.Ушинський, - будучи найповнішим відображенням батьківщини й духовного життя народу, є разом з тим для дитини кращим тлумачем природи й життя, що оточують її».* Цієї ж точки зору дотримувався й В.Сухомлинський: *«Шукайте в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник захоплення в дитячих очах...»*

Аналізуючи творчу спадщину видатних педагогів (М.Стельмаховича, В.Сухомлинського, К.Ушинського) визначте, про які нетрадиційні методи виховання йдеться нижче:

- ...у нетрадиційній методиці принадна й захоплююча тим, що ведеться в манері народних оповідей, легенд. Переказів та інших жанрів фольклору. Вони, як і рідна мова в цілому, відповідають генетичному кодові й рисам національної вдачі української дитини, а тому сприймаються нею легко й щиро.
- ...організація життя, розумної, цілеспрямованої і різнобічної діяльності дітей відповідно до прийнятих у середовищі нашого народу суспільних норм і правил, на привчання до розумних дій, вправління як послідовне повторення позитивних вчинків на основі усвідомлення їх значення.
- один із провідних видів діяльності дітей, спрямованої на практичне пізнання навколишніх предметів і явищ через відтворення дій та

взаємин дорослих. Це відтворення ситуацій, наближених до реальних, у цікавій формі.

Педагогічні ситуації

«За останні півтора десятки років, - ділиться педагог досвідом, - я виставив з класу один раз учня і один раз – самого себе. І в тому, і в іншому випадку себе виправдовую. Учня виставив улюбленого. Він тепер займається наукою – аспірант. Як зустрінемося, то завжди це згадуємо. А другий випадок...Чергові учні погано підготували клас до уроку. То ганчірки не було, то крейди. Що ж, поганому педагогу, який не може вирішити це питання, не місце на уроці. Я так і сказав школяра і пішов в учительську кімнату. Через три хвилини туди прийшла «делегація». З тих пір не розлучаємося на уроках – немає підстав».

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинив педагог? Наскільки ефективні такі методи виховання і за яких умов? Як часто можна до них вдаватися?

На уроці праці учні початкової школи виготовляли знаряддя для роботи на пришкольній ділянці. Всі захоплено працювали, і лише Сашко демонстративно займався сторонніми справами. На зауваження вчителя він відповів, що йому необов'язково махати напилком, оскільки він бажає стати автоконструктором.

Що робити в даній ситуації? Які методи виховання необхідно використати педагогу? Поясніть.

Петро та Андрій – учні III класу – посварилися. Петро став переслідувати Андрія, брутально себе поводити при зустрічі із ним. Андрій хворобливо сприйняв не сам факт сварки, а її наслідки, і поділився своїми переживаннями з батьками удома. Батьки відреагували на це по-рідному: мати намагалася уладнати конфлікт з батьками Петра за посередництвом класного керівника, а батько, який випадково йдучи на роботу зустрів Петра, погрозив застосувати до нього «чоловічі» методи виховання. Петро також

розповів про цю погрозу батькам. Таким чином у конфлікт було втягнуто обидві сторони.

Знайдіть оптимальний варіант вирішення проблеми, використавши при цьому різноманітні методи виховання.

Богдан сьогодні черговий у класі – він залишився після уроків, щоб прибрати приміщення. Відтак саме сьогодні у кінотеатрі йде дуже цікавий фільм, якого він так довго чекав. Проте у хлопчика зовсім немає грошей на похід до кінотеатру. Батьки вранці попередили його, що більше не даватимуть коштів на особисте, по хлопчик погано себе поведив упродовж тижня. Аж раптом під останньою партою він побачив гаманець. Богдан зрадів: «Зможу піти у кіно». Він вже уявив собі, як купує квиток, сідає в крісло, як гасне світло у залі». Але зненацька надійшла учителька і помітила мрійливий стан Богдана.

«Про що мріємо? - запитала вона – «Невже все виконав?». Хлопчик зашарівся. «Мрію сходити у кіно, а Ви дали мені багато роботи, та й грошей немає...»

Як має вчинити учитель? Чи слід використовувати методи виховання? Якщо так, то які?

Сьогодні Вадим був неуважним на уроці читання. Крутився, вертівся і, нарешті, потягнув за косичку Наталку. «Ой!» - голосно скрикнула дівчинка і заплакала. Вчителька наказала Вадиму покласти їй на стіл свій щоденник.

«Влетить мені вдома!» - миттю пронеслося в голові Вадима. Потім він подумав: «А що, коли?» Але ця думка була йому не до душі. Нарешті він вирішив заховати щоденника і не показувати удома. Проте, учитель, немов читала його думки: «Навіть не думай приховати від батьків свого вчинку! – наказала вона.

Визначте, якими бути методи виховання педагога? Які варто використати?

На батьківських зборах стільки й мови, що про Петрика – знання не блискучі, одержує трійки і частенько двійки. Багато раз отримував

попередження за порушення поведінки на перерві як від учителів, так і заступника директора по виховній роботі. Та все марно. Хоча учні класу засуджують таку поведінку хлопчика, він на своє виправдання не мовив ані слова.

Насправді хлопчик хвилювався, щось підступало до горла, коли помічав, як 25 учнів зневажливо дивилися у його сторону. До школи почав ходити рідко – завів друзів, які також прогулювали уроки. Неодноразово учитель намагалася це розповісти батькам, проте результатів не було.

Чому виникла така ситуація у класі? Що стало причиною такого стану? Які методи виховання упущені педагогом? Які батьками?

Четвертокласник, якого вже виключали зі школи, прийшов у клас до нової вчительки. Володя свідомо запізнився на перший урок, зайшов у клас без дозволу педагога, тримаючи руки у кишенях. Він чекав звичних докорів, осуду, крику учителя, приготувавшись до самозахисту. Проте, звичний йому арсенал засобів, які застосовували до нього раніше, не пролунав і це здивувало хлопця.

- До нас прийшов новий учень, - сказала Тетяна Трохимівна. – Ми раді йому і намагатимемось не осоромитись. Декому у класі доведеться підтягнутися і не давати привід для жодних зауважень на свою адресу.

Потім учителька, привітно посміхаючись, звернулася до учня: «Сідай, ми звільнимо тобі місце за першою партою, як гостю».

Учень без заперечень сів за першу парту, чого він, звичайно, не зробив би в інших умовах.

Чим можна пояснити результативність застосованих методів та засобів педагогічного впливу? Від чого залежить вибір методів виховання? Зокрема у даній ситуації? Поясніть.

«У вас дивна манера робити зауваження дітям», - сказала директор педагогу початкових класів Ірині Ігорівні. «Що ж тут кримінального, - та відповіла, - я не намагаюся загравати з учнями, опускаюся до їх рівня. Може, я помиляюсь. Але душевний контакт на уроці – це, даруйте, застарілі методи.

У когось такий контакт можливий, але я думаю, що він лише заважає на уроці. Він перевантажує стосунки додатковими емоціями й послаблює вчительську вимогливість.

Проаналізуйте бесіду педагогів. Хто з них має рацію? Яка Ваша думка з цього приводу? Які педагогічні вимоги повинні лежати в основі зауважень учителя на уроці в початкових класах? У стосунках з школярами? Чи має місце зв'язок спілкування з вибором методів виховання? Поясніть

У III-V навчається особливий хлопчик – Назарко. Його психіка дещо неврівноважена, він дивно поводитьься з учителем та однокласниками. Та це й зрозуміло, його виховували бабуся та мама, а тому у дитини є чимало комплексів. На уроках він неуважний, не слухняний. З роками наростає конфлікт хлопчика із дітьми.

Умілий підхід учителя дозволяє Назарові переконуватись утому, що він стає більш терплячим, розуміє дітей, не зважає на зауваження однолітків у свою адресу, розуміючи їх насміхання. Його маленькі перемоги помічають учні, вчителі і радіють за нього.

Одного разу Назар дуже хотів прийняти участь разом із хлопчиками класу у командній грі по футболу, проте ті не збиралися його брати із собою. Учитель запросив учня до участі, і діти поступилися. Назарко грав з усіх сил, намагаючись бути кращим у команді. Проте і на полі помічав певні нещирі погляди, чув жарти у свою сторону.

Після гри журі оголосило переможців – іншу команду. Тоді усі хлопці почали звинувачувати Назарка у програвші, пояснюючи це його невмінням. Проте, учитель все рівно зробила запис у щоденнику хлопчика про успішну гру, похвалила його і провела бесіду із однокласниками про те, як старанно намагався грати хлопчик.

Але Назарко не відчув радості, а навпаки заховав щоденника подалі у портфель.

Які методи були використанні педагогом? Які ні? Чому? Чи було щось упущене у вихованні інших учнів класу? Проаналізуйте та відповідь обґрунтуйте.

Сьогодні у класі екскурсія до парку. Всі діти гарно одягнулися, і тільки Ліля прийшла як завжди. Діти почали одне перед одним хвалитися вбранням: Іринка – новими сандаликами, Оля – капелюшком, Настя – кофтинкою. Коли діти запитали у Лілі, чому вона не одяглася нарядно, учитель, забігаючи наперед, прокоментувала: «А може їй нічого одіти?! Її батьки ніде не працюють та ще й на шиї у них троє дітей і стара бабуся». Всі замовчали і почали поглядати на дівчинку. А Ліля зашарілася і почала схлипувати.

Якої помилки припустилася учитель? Чи були використані нею необхідні методи і прийоми виховання? Поясніть.

На уроці читання Єлизавета Макарівна розповідала про життєвий шлях Тараса Шевченка. Аж раптом учитель помітила, що її улюблений учень Діма зовсім її не слухає, а щось малює. Учителя охопило роздратування. Вона мала намір підійти до учня й забрати рисунки, але він згорнув їх і передав сусідці Марині.

Учитель рішуче відібрала в Марини рисунок і дала волю своєму обуренню.

- Що це таке? Що можна малювати, коли мова йде...йде..., - вчительці забракло слів.

Вона ображена за себе, за весь клас, за письменника, якого цінує весь світ, сіла за свій стіл й закрила обличчя руками. Аж раптом, обурений педагог розгорнула малюнок.

Ображений учень – автор рисунка, зірвався з місця. Учитель, добре вивчивши намальоване, глянула у вікно і почала міркувати. Клас затих...

Проаналізуйте ситуацію. Чому так вчинила педагог? У чому помилка учительки? Ваші дії.

Якось на перерві до учителя підійшов другокласник Панас.

- Олено Миколаївно, а Ви можете мені дати телефон Маші Петренко?
- Навіщо тобі?

Опустивши очі хлопчик зізнався педагогу в тому, що однокласниця йому дуже подобається, але він не наважується до неї підійти. Можливо, по телефону йому буде легше з нею спілкуватися.

- Ще чого? Тобі вчитися треба, а не дурницями займатися, - мовила обурено вчитель.
- Та я й вчитимуся, тільки дайте...

Учитель довго не думаючи, на початку наступного уроку, мовила:

- Панас пересідає до Маші Петренко, негайно!
- Чому? Чому?
- У них кохання! От і вчіться тепер разом, побачимо що із цього вийде!

Маша Петренко, не розуміючи у чому річ, насупилася. Їй було образливо чути докори педагога.

- А я не хочу так, не хочу із ним сидіти!!!

Хлопчик від несподіванки вискочив із класу. Усі діти почали сміятися.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

На уроці малювання у III класі Олег Васильович запропонував дітям намалювати глечика, який поклав на стіл. Аж раптом Юрко підняв руку:

- Можна мені намалювати не глечик, а щось інше.
- Що?
- Щось, чого я ще ніколи не бачив? Дерево евкالیпт!
- Згоден, намалюй! Це буде, мабуть, гарно!

Хлопчик деякий час мовчки сидів і дивився перед собою. Потім знову підняв руку:

- А можна я нарисую те, що бачили лише деякі?
- Поясни?...
- Синю пташу.

Весь клас старанно малював. Усі зосереджено дивилися на свої аркуші паперу, виводили олівцями контури... Через певний час Юрко знову запитав:

- Я хотів би намалювати те, чого ніхто ніколи не бачив. Можна? – запитав ледь чутно.
- Наприклад? Що саме?
- Мамонта, коли він прокидається – винувато мовив учень.
- Мамонта?
- Мамонта – зітхнув хлопчик.
- Ну що ж, - сказав педагог, - зрештою можна й мамонта. Чому ж ні. Треба тобі, Юрчику, швидше визначатися, а то скоро закінчиться урок.

І справді через п'ять хвилин пролунав дзвінок. Аркуш Юрка залишився недоторканим, чистим, як на початку уроку.

Учитель, помітивши це, розгублено подивився на учня...

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно чинив педагог? Чи помітили Ви помилки у поведінці учителя? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
2. Вовк Л.П. та ін. Збірник завдань і вправ з педагогіки/В.М.Вовк. – К., 2006. – 236 с.
3. Газман О.С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века//Новые ценности образования. – Вып. 6. – М., 1996. – С. 13 – 24.
4. Карнеги Дейл. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей/перевод с англ. Ф.П.Красавина. – К., 1989. – 317 с.
5. Коротов В.М. Общая методика учебно-воспитательного процесса/В.М.Коротов. – М., 1983. – 125 с.
6. Кичанова Инга. Слушаю, думаю, сперечаюсь/Инга Кичанова. – К., 1980. – 112 с.
7. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя/Н.В.Кузьмина. – М., 1986. – 293 с.
8. Львова Ю.А. Творческая лаборатория учителя/Ю.А.Львова. – М., 1985. – 179 с.

9. Макаренко А.С. Методика організації виховної роботи/А.С.Макаренко. – К., 1990. – 354 с.
10. Навчання і виховання учнів 1 класу: методичний посібник для вчителів/Упоряд. Савченко О.Я. – К.: Початкова школа, 2002. – 464 с.
11. Практична педагогіка виховання/За ред. Красовицького М.Ю. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 218 с.
12. Сележан Й.Ю. Основи національного виховання: хрестоматія/Й.Ю.Сележан. – Чернівці: Книги ХХ1, 2005. – 272 с.
13. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка: Підручник/С.О.Сисоєва. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.
14. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К.: Радянська школа, 1989. – 312 с.
15. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 160 с.
16. Трухін І.О. Основи шкільного виховання: Навч. посібник/І.О.Трухін. – К.: ЦУЛ, 2004. – 368 с.
17. Шведов І.А. Искусство убеждать. Беседы о современном красноречии/И.А.Шведов. – К., 1986. – 216 с.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Опорні поняття: форми організації виховного процесу, вихованість, діагностика вихованості, критерії вихованості, ступені вихованості, методи діагностики вихованості

1. Прочитайте літопис цікавих думок та проаналізуйте:

Нехай тому ніхто не сподівається, вивчивши певну теорію, зробитися практиком-вихователем...Практики можна навчитися лише на практиці, в житті. Можна знати всі закони і правила, не вміючи їх доцільно застосовувати

А.Дістервег

Давати який-небудь загальний рецепт відносно класифікації форм організації виховного процесу не зовсім доцільно, бо він здійснюється в різних умовах, на різних рівнях розвитку особистості і колективу

С.Карпенчук

Боротися з природою – марна справа. Учитель є помічник природи, а не її владика, її утворювач

Я.Коменський

Якщо ми маємо намір передавати учням істинні і достовірні знання, то ми взагалі повинні намагатися навчати всього за допомогою особистого спостереження і чуттєвої наочності

Я.Коменський

Завдання виховання...не стільки повідомляти дітям ґрунтовне знання наук, скільки розширити і побудувати їхні душі якнайкраще, щоб вони могли оволодіти будь-якою, коли самі візьмуться за неї

Дж.Локк

Не треба розраховувати на велику витрату часу, треба вміти керувати дитиною, а не оберігати її від життя

А.Макаренко

Формою життя вільного людського колективу є рух вперед, формою смерті – зупинка

А.Макаренко

У самій своїй основі педагогічна праця – справжня творча праця – стоїть близько до наукового дослідження. Ця близькість, спорідненість полягає передусім в аналізі фактів і необхідності передбачення

В.Сухомлинський

Ми не кажемо педагогам – робіть так чи інакше, але кажемо їм: вивчайте закони психічних явищ, якими ви хочете керувати, і робіть, керуючись цими законами і тими обставинами, в яких ви хочете їх застосовувати. Не тільки обставини ці без краю різноманітні, але й самі вдачі вихованців не схожі одна на одну. Чи можна ж при такій різноманітності обставин виховання й виховуваних індивідуумів зумовлювати які-небудь загальні виховні рецепти?

К.Ушинський

Учителеві треба навчитися техніки організації, вивчити принципи і, зрозуміло, організації педагогічної. Ця організація повинна мати спеціальні форми, відповідно до характеру роботи

С.Шацький

2. Який зміст вкладено у твердження Н.Мойсеюк: «Зміст виховного процесу, як вже відомо, складають якості і властивості соціально активної особистості, яка в своїй життєдіяльності керується загальнолюдськими і культурно-національними цінностями. В практичній педагогічній діяльності цей зміст втілюється в конкретну організацію, яка повинна йому відповідати. Невідповідність між змістом і формою, формою і змістом гальмує розвиток виховного процесу»? Поясніть.

3. Розмежуйте поняття:

- прийоми виховання –
- правила виховання –
- методи виховання –
- форми організації виховного процесу –

4. Ознайомтесь із основними формами виховання у початковій школі. Схематично зобразіть їх класифікацію.

5. Складіть таблицю, у якій буде відображено види форм організації виховного процесу та умови ефективного їх використання:

<i>№ п/п</i>	<i>форми організації виховного процесу</i>		<i>умови організації та проведення</i>
1	<i>масові</i>	конференції	
		тематичні вечори	
		вікторини, зустрічі	
		...	
2	<i>групові</i>	політичні інформації	
		година класного керівника	
		гуртки художньої самодіяльності	
		екскурсії, походи	
		підготовка радіо- передач	
3	<i>індивідуальні</i>	позакласне читання	
		колекціонування	
		робота з книгою	
		...	

6. Визначте, у чому полягає особливість кожної з форм організації виховного процесу? Відповідь обґрунтуйте.

7. У яких формах доцільно проводити годину класного керівника? Оберіть правильну відповідь:

- етична бесіда, диспут, лекція, обговорення книг, зустріч з цікавими людьми
- перегляд кінофільму, семінар
- батьківські збори, засідання педагогічної ради школи

8. Опишіть структуру години класного керівника. Складіть план її проведення, до якого будуть занесені основні питання, що повинні розглядатися.

Які умови необхідно дотримуватися з метою успішного проведення години класного керівника? Які вимоги до учителя? Відповідь обґрунтуйте.

9. Вкажіть правильний час, що необхідний для проведення кожної з частин години класного керівника:

- вступна частина – 3 – 7 хвилин
- основна частина – до 35 (50 хвилин)
- підсумок класного керівника - ...

10. Прочитайте пам'ятку для учнів. Про яку форму виховання йдеться? Поясніть, для чого необхідно знайомити школярів з цими правилами? Відповідь обґрунтуйте:

- ✓ читати газету щодня
- ✓ обов'язково для себе ознайомлюватися з найбільш актуальними на сьогодні повідомленнями, статтями
- ✓ уміти визначати головне у прочитаному
- ✓ користуватися словником задля з'ясування значення невідомих слів
- ✓ використовувати у процесі читання географічні карти з метою підвищення обізнаності із географічним розположенням країн світу
- ✓ повідомляти про прочитане однокласникам, старшим, учителеві.

11. Що таке індивідуальна виховна робота? Чи можна її поєднувати з груповою? Масовою? Поясніть.

12. Які труднощі можуть виникати у процесі організації та проведення індивідуальних форм виховання з учнями?

Чи можливо здійснювати такі форми виховання удома? Які умови для цього необхідно створити молодшим школярам? Відповідь обґрунтуйте.

13. Прочитайте та проаналізуйте слова Н.Мойсеюк: *«Порівняння ефективності різних форм виховання свідчить, що перевагу мають індивідуальні і мікрогрупові форми виховання, завдяки можливості оперативно змінювати педагогічну тактику за зміни умов. Проте висока економічна вартість цих форм не дозволяє їх широко використовувати...»*

14. Дайте визначення екскурсії. Куди варто здійснювати екскурсії учнів початкових класів? Яка мета екскурсій у початковій школі?

15. Які види екскурсій Ви знаєте? Якими можуть бути вони за тривалістю?

16. У чому полягає суть роботи педагога, який готується до проведення екскурсії чи походу? Яких здібностей потребує від нього така форма виховної роботи зі школярами? Занотуйте вимоги до учителя. Складіть перелік необхідних його здібностей.

17. Спроектуйте сценарій екскурсії на будь-яку тему.

№ п/п		
1	Загальні відомості: <ul style="list-style-type: none"> ○ назва заходу, форма, мета ○ місце проведення, клас 	
2	Чим викликана необхідність проведення виховного заходу?	
3	Урахування педагогом своїх можливостей, індивідуальних особливостей щодо підготовки і реалізації даного заходу	
4	Відповідність мети і змісту виховного заходу віковим та індивідуальним особливостям учнів, урахування морально-психологічної атмосфери в колективі, рівня дисципліни	
5	Якість структури плану проведення виховного заходу і підготовки учителя до нього	
6	Відповідність мети заходу до його змісту, структурі, оформленню, формі і методам виховання	
7	Кількість учнів, залучених до підготовки і проведення заходу. Характер їх участі: <ul style="list-style-type: none"> ○ ініціатори ○ виконавці ○ помічники ○ слухачі 	
8	Роль учителя у організації заходу: <ul style="list-style-type: none"> ○ ініціатор, організатор, методист Педагогічний такт, мова, жести, зовнішній вигляд. Особливості стосунків із учнями.	
9	Ефективність, пізнавальна і виховна цінність заходу: <ul style="list-style-type: none"> ○ сприяння згуртуванню дітей ○ вплив на окремих учнів класу ○ залучення дітей до різних видів діяльності у ході заходу ○ поведінка та ставлення учнів до заходу 	
10	Загальна оцінка виховного заходу: <ul style="list-style-type: none"> ○ досягнення поставленої мети ○ успіхи та невдачі, їх причини; ○ висновки та пропозиції 	

На основі поданої схеми зробіть аналіз екскурсії, яку Ви проводили або спостерігали.

18. Вкажіть терміни організації та проведення виховних заходів у початкових класах школи. Про що слід систематично нагадувати батькам учнів?

19. Яка роль в організації навчально-виховного процесу належить бібліотекам шкіл? Поясніть.

20. проаналізуйте взаємозв'язок між різними формами виховання.

21. Охарактеризуйте основні принципи ефективної організації масових форм виховного процесу.

22. Зобразіть схематично класифікацію форм організації виховного процесу залежно від методики виховного впливу (наочні, практичні, словесні).

23. Прочитайте та проаналізуйте твердження видатного педагога М.Стельмаховича:

- Форми практичної реалізації мети виховання можуть бути індивідуальні (одноосібні) і колективні (збірні). Індивідуально виховується дитина вдома, а колективно в школі та інших виховних інституціях – у дитячому садку, дитячому будинку, інтернаті, дитячих та юнацьких організаціях, різноманітних дитячих і молодіжних об'єднаннях за інтересами, позашкільних освітньо-виховних закладах (будинках школярів, станціях юних техніків, натуралістів, дитячо-юнацьких спортивних школах, музичних і художніх студіях, малих академіях народних мистецтв)
- Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, суверенну індивідуальність, яка цінує свою громадянську, національну й особисту гідність, совість і честь
- Ефективність виховання визначається ступенем відповідності результатів поставленим цілям виховання
- До найпоширеніших форм обліку й оцінки результатів виховання у початковій школі належать: оцінка поведінки учнів, педагогічна характеристика учнів, щоденник вчителя-вихователя (педагогічний щоденник)
- Форми організації виховної роботи за змістом дуже близькі до методів виховання. Виділяються такі форми організації виховної роботи, як масова (свята, змагання), групова (наприклад, гуртки, спортивні секції), індивідуальна.

У Володі не все гаразд з навчанням та поведінкою. Він один у класі не встигає з математики, позаяк часто не приходиться на цей урок, гуляє на вулиці, займається іншими справами. Однокласники допомогти не хочуть, бо знають що причина цього – відсутність у хлопчика бажання вчитись. Вони намагаються якось примусити його по-справжньому взятися за навчання, але немає жодних результатів.

Допомогти однокласникові взялася Наталочка. Спочатку йому важко було підкоритися дівчинці, однак вона змогла зацікавити непосидючого Володю. Учень наздогнав інших, ліквідував відставання, а наступного навчального року навіть записався до математичного гуртка.

Які форми виховної роботи з Володею не виконав учитель? У чому його помилка? Поясніть

Йдуть батьківські збори. З уст класного керівника лунає: «Ваша донька неуважна на уроках, бешкетує, бавиться іграшками, які приносить до школи». Мати: «Нехай моя Катруся зростає такою як є, зате вона буде щасливою. Нехай собі скаржаться на неї учителі чи учні, і те, що вони кажуть про її брутальність, егоїзм (небажання ділитися з іншими), грубість означає лише те, що у моєї доньки є характер, а отже вона не пропаде у майбутньому. Я вважаю, за щастя у житті треба боротися»

Якою повинна бути реакція педагога? У чому помилки виховання даної учениці з боку батьків та учителя?

Батьки не знають що робити із сином: йому не можна вірити, уроки готує погано, хоча й має здібності. Його нічого не цікавить, крім вулиці. Після уроків, користуючись тим, що батьки ще на роботі, може піти з дому і з'явитися посеред ночі, що аж ніяк не припустимо для дітей молодшого шкільного віку.

Батьки по-різному з ним бесідували, намагалися переконати, що він чинить неправильно, і навіть припускалися до фізичних покарань. Вдома у хлопчика є всі належні умови для занять, батьки хороші люди і непогано заробляють. Дитина одягнути по останній моді, чисто і охайно, бо батьки нічого не шкодують на єдиного сина. Але ні речі, ні книги, ніщо йому не потрібно.

Як вчинити педагогу? До яких форм виховної роботи слід звернутися? Які методи і прийоми виховання використати педагогу? Чи варто йому вдатися до роботи із батьками учня? Якщо так, то чому? Поясніть.

Віталії Петрівні дістався дуже сильний клас: учні всі як один слухняні, охайні, наполегливі у навчанні. Правда, виходячи з того, що родини у них непрості – заможні, то й діти також доволі складні у поведінці. Хоча навчаються добре, проте поведуться по-різному. Манери у більшості повторюють поведінку їх батьків, і навіть у жестикуляції.

Найбільших труднощів зазнає учитель під час позаурочної виховної роботи, коли неможливо організувати клас, бо кожен «в свій бік».

Поміркуйте: що слід робити педагогу? У чому повинна полягати виховна діяльність з даним класом? Які форми виховання доречно застосувати і чому?

Хлопчик десяти років стояв на сходах між другим і третім поверхом і плакав. Йому було боляче: щойно старшокласники «розіп'яли» його на гарячій батареї.

Пролунав дзвоник, але хлопчик немов і не чув. На урок йти не хотілося, від образи і болю на душі було тяжко. Вчителька, яка проходила повз хлопчика, поцікавилася, чому той не йде на урок: «Що, мабуть, побили? - не без зловтіхи запитала вона. – Так тобі й треба, будеш тепер знати, як до старших зачіпатися. Ану, марш до класу, нема чого прогулювати» - і вона легенько штовхнула хлопчика до сходів. Той відсахнувся і несподівано швидко побіг униз до виходу. Вже за пів хвилини учень щосили мчав додому.

Дайте оцінку рівню педагогічної культури педагога. Яким повинна була бути реакція даного учителя?

Розпочався урок у класі. Проте учитель помічає, що учні ніяк не можуть зосередитися, а постійно поглядають на Олексія. У нього стурбований вигляд.

Намагання учителя все-таки зацікавити навчальним матеріалом дітей не мають результату. У класі чути посмішки, перешіптування.

До якої форми виховання слід удатися педагогу? Ваші міркування

Учні не долюблюють Максима Петровича – вчителя фізичної культури. І одного разу на уроці, коли той намагався розповісти про нову гру, хтось з школярів кинув йому м'ячем в спину. Учитель повернувся: «Хто це зробив? Негайно крок уперед, в іншому випадку – урок починати не будемо».

Проте ніхто з дітей не відреагував на його зауваження. Тоді учитель обурився ще більше і виставив усім погані оцінки у своєму журналі. Натомість ще й погрозив прийти на батьківські збори і розповісти усе батькам учнів.

У чому причина непорозуміння дітей з педагогом? Яким чином можна вирішити дану ситуацію?

Валентина Олегівна вже давно наказала Петрику і Антону сидіти окремо. Коли діти разом – шумлять, бавляться, заважають один одному й іншим слухати предмет.

Проте, увійшовши до класу, педагог помітила, що хлопці знову разом. Це її так обурило, що вона сказала: «Антоне, запиши собі на чолі: я не сидітиму з Петриком».

Це обурило хлопців, вони почали щось гучно викрикувати, а інші учні сміятися.

Поміркуйте: чи варто хлопців залучити до індивідуальної форми виховної роботи з боку педагога? Якої? Чи краще було попрацювати із ними у парі? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

Дівчинка Іринка уважно слухає учителя, намагається виконувати усі завдання на уроці. Проте, коли її запитують, вона невпевнена і боязлива. За це, як правило, учителька ставить їй низьку оцінку.

Поясніть: чи правильно чинить учителька? До яких форм виховання слід вдатися педагогу?

Учителька пообіцяла усім школярам, що ходять на її гурток, що організує для них екскурсію-подорож до м. Києва. Проте пройшло чимало часу, а вона все не наважується виконати обіцяне. Діти неодноразово нагадували їй, і навіть під час уроку, проте результату так і немає.

На усі намагання дітей довідатися, коли ж відбудеться омріяна подорож учителька або відмахується двома-трьома словами, або ж каже: «Добре-добре. Поїдемо. Я ж казала. Тільки зараз не про це. Іншим разом».

В результаті одного дня, коли діти мали прийти на заняття гуртка, учителька прочекала їх більше двох годин – ніхто не з'явився.

Проаналізуйте. Чи правильно вчинила педагог? Діти? Яким чином можна виправити ситуацію? Ваші дії.

Сьогодні свято Першого вересня. У ІІІ-Б прийшла нова вчителька – молода, лише після вузу. Колишня вчитель сильно захворіла, прийшлося її замінити.

У роботі з дітьми класу молодий педагог намагався бути не гірше за колишнього, але, як їй здавалося, це не вдавалось. Діти часто шуміли на уроці, не слухали новий матеріал, не всі виконували домашні завдання, уникали виконання доручень та інше.

Якось на урок «Я і Україна» вчителька принесла до класу багато цікавих таблиць, рисунків, слайди. Діти із захопленням спочатку розглядали їх, а потім обговорювали. Проте нового матеріалу, здається, так ніхто й не слухав.

Учитель, помітивши це, мовила: «Так і знала. Нічого у нас із вами не вийде. Я так старалася зробити урок цікавим, а вам усе байдуже. Ви поганий клас!».

Діти, немов не зрозумівши, почали перешіптуватися...

Поясніть дану ситуацію. Чому виникли певні труднощі у роботі молодого учителя? Ваші дії.

Олексійко недавно переїхав у новий двір – батьки купили нову красиву квартиру. Хлопчик ще нікого не знав з дітей, дуже прагнув знайти нових друзів, бо з давніми приятелями не мав змоги більше бачитися. Вони тепер проживали в іншому районі міста.

Проте, час минав, але друзів так і не було. Аж раптом, хлопчик познайомився з однією компанією хлопців, старших себе, і згодом виявився учасником групового нападу на перехожого.

Після бурхливого обговорення на засіданні педагогічної ради школи поведінки нового учня, Олексія взяли на поруки і дозволили подальше навчання у школі.

Сьогодні він ще й взяв участь у чергуванні по школі. Вперше надів пов'язку на рукав, сумлінно стояв при вході у заклад і стежив за порядком.

Аж раптом помітив, як Валентина Іванівна проводить свій П-А у гардероб. Проходячи повз Олексія, педагог голосно мовила дітям:

- Діти, подивіться, це той самий хуліган, якого вчора мало не вигнали зі школи. Пам'ятаєте, я вам вранці розповідала про його вчинок – глянула учитель у сторону хлопчика і показала на нього, взявши за рукав.

В одну секунду Олексійко зірвався з місця і, кинувши на сходах пов'язку чергового, із спотвореним обличчям вибіг зі школи.

Другокласники всі уважно дивилися йому вслід...

- Ну й вірно! Біжи, біжи! – крикнула учитель. – Там тобі і місце!

Діти почали переглядатися. Вони не розуміли про яке місце намагається сказати їхня вчителька і де воно. Але їм здавалося, що хлопчик, який ще донедавна тут чергував, виглядав сумлінним виконавцем свого обов'язку чергового по школі. А зараз? Зараз він, мабуть, чимось схвильований...

Проаналізуйте дану ситуацію. Чи правильно вчинила учитель? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та методика/В.М.Галузинський. – К., 1998. – 423 с.
2. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття». – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції 18 – 19 квітня 2013 р. – Макіївка: Промінь, 2013. – 220 с.
4. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Харків: Вид-во «Основа», 2006. – 219 с.
5. Кобзар Б.С. Громадськість і виховання/Б.С.Кобзар. – К., 1973. – 118 с.
6. Кобзар Б.С., Харінко Н.Ф. Проблеми виховання в позашкільних закладах/Б.С.Кобзар. – К., 1969. – 237 с.
7. Комінко С.Б. Кращі методики психодіагностики: Навчальний посібник/С.Б.Комінко. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2005. – 406 с.
8. Концепція національного виховання//Освіта. – 1994. – 26 жовтня.
9. Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі. – К., 1991. – 21 с.

10. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання/В.І.Лозова. – Харків: «ОВС», 2002. – 400 с.
11. Матвієнко О.В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія: навчальний посібник/О.В.Матвієнко. – К.: ВД «Стилос». 2006. – 543 с.
12. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
13. Практична педагогіка виховання/За заг. ред. Красовицького М.Ю. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 218 с.
14. Разумный В.А. Система образования на рубеже третьего тысячелетия. Опыт философии и педагогики/В.А.Разумный. – М.: Педагогика, 1996. – 280 с.
15. Суходольська Л.В., Фіцула М.М. Методика виховної роботи/Л.В.Суходольська. – Тернопіль: «Основа», 1998. – 276 с.
16. Шаталов В.Ф. Эксперимент продолжается/В.Ф.Шаталов. – М.: Педагогика, 1989. – 336 с.

ДИТЯЧА СПІЛЬНІСТЬ (КОЛЕКТИВ) У СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ

Опорні поняття: колектив, структура, ближня і дальня перспективи, нонконформізм, конформізм, гармонія, лідер, організатор, взаєморозуміння, взаємодопомога

1. Прочитайте літопис цікавих думок. Проаналізуйте його.

Бути! Жити! Творити! Світити вільною душею

М.Грушевський

Людину представляють: натура, наука і звичай; природну схильність одержує людина від самої природи, що складає її характер, але науки і звичаї дають вправи й настанови або виховання

О.Духнович

Лише в колективі індивід одержує засоби, які дають йому можливість всебічно розвивати свої задатки і, отже, тільки в колективі можлива особиста свобода

Ф.Енгельс

Соціологію виховання слід розглядати як спеціальну соціологічну теорію, що вивчає суспільне виховання як вид соціальних відносин в сукупності його соціальних характеристик

М.Лукашевич

Особиста культура виникає внаслідок практичного й вибіркового засвоєння індивідом культури спільнот і суспільства загалом

М.Лукашевич

Формою життя вільного людського колективу є рух вперед, формою смерті – зупинка

А.Макаренко

Як наодинці, так і при людях бійся поганого вчинку. Понад усе ти соромитись мусиш сам перед собою

Піфагор

Виховання колективу – це формування духовної потреби людини в людині

В.Сухомлинський

Гармонійне виховання – це одночасно виховання дисципліни відповідальності перед колективом, суспільством і перед самим собою – перед власною совістю

В.Сухомлинський

Духовний світ колективу і духовний світ особистості формуються завдяки взаємному впливу

В.Сухомлинський

Виховання за своєю головною суттю є керівництво розвитком особистості. Але жодне керівництво неможливе без знання керованих структур і їх взаємин між собою...

М.Стельмахович

Діяльність людини марна і мізерна, якщо не одухотворена ідеєю

М.Чернишевський

Чесць не можна відібрати – її можна втратити

А.Чехов

У центрі нової теорії знаходиться ідея життєтворчості: формування людини як творця, проєктувальника власного життя... У цій ідеї втілюється смисл існування людини у світі, необхідність його перетворення у суб'єкта всесвітньої історії

В.Шубинський

2. Визначте, у чому полягає сутність:

- колективу –
- групи –
- лідера колективу –
- дитячого колективу –
- спільності –

3. Дайте визначення колективу. Хто є основоположником вчення про колектив?

4. Які типи колективів діють у школі? Перелічіть.

Визначте, що їх об'єднує? Які з визначених колективів є найбільш важливими за своєю діяльністю?

5. У чому полягає взаємозв'язок між первинним і загальношкільним колективом? Відповідь обґрунтуйте.

6. Прочитайте твердження Софії Русової: *«Колектив як засіб виховання утворює середні типи людей, нівелюючи, уніформуючи характери: усі переймають один від другого одяг, звичаї, розпорядок дня. Лише в деяких випадках обставини дитячого життя складаються так щасливо, що сприяють суцільному розвитку індивідуального характеру й дають цілком гармонійну, бажану для суспільства постать».*

Які Ваші думки з цього приводу? У чому, на думку С. Русової, основні недоліки виховання у колективі? У чому, навпаки, переваги? Поясніть.

7. Заповніть таблицю «Функції колективу», вказавши їх суть:

<i>виховна функція</i>	<i>організаторська функція</i>	<i>стимулююча функція</i>
...		

8. Чи існує зв'язок загальношкільного колективу з учнівськими колективами інших шкіл, дитячими та юнацькими організаціями? Якщо так, то поясніть чому.

9. Виберіть, яке з даних понять засвідчує стиль, а яке – тон життя колективу:

- ✓ внутрішня духовна сила, яка передбачає почуття власної гідності, що є наслідком уявлення про цінність колективу, гордості за нього - ...
- ✓ загальне духовно-емоційне забарвлення діяльності колективу - ...

10. Прочитайте та проаналізуйте твердження А.Макаренка:

- ідеальний первинний колектив той, якому притаманні єдність, спаяність, міцність і який водночас відрізняється від компанії друзів
- первинний колектив, тобто колектив, який уже не повинен поділятися на дрібніші колективи, не може бути меншим за 7 і більшим за 15 чоловік
- з створенням первинних колективів з'являються сприятливі умови для застосування надзвичайно ефективної методики паралельної педагогічної дії
- перехід від інтересів цілого колективу до інтересів особи відбувається не прямо, не безпосередньо, а через соціально створений первинний колектив

- клас об'єднує дітей у постійній денній роботі, і спокуса скористуватися цією обставиною приводила до того, що такий первинний колектив відходив від інтересів загального колективу
- товариш повинен уміти підкорятися товаришеві, не просто підкорятися, а вміти підкорятися. І товариш повинен уміти наказати товаришеві, тобто доручити йому і вимагати від нього певних функцій і відповідальності
- у первинних колективах – різновікових загонах кожний старший опікає молодшого: допомагає виконувати домашні завдання, навчає нормам поведінки. Командир загону приділяє особливу увагу так званому важкому учневі... Завдяки виховній діяльності командирів різновікових загонів полегшується праця учителів..

На основі прочитаного складіть опис-характеристику первинного колективу за А.Макаренко. Випишіть його характерні особливості, структуру, мету.

11. Перелічіть принципи, на яких вибудовується життя та діяльність учнівського колективу. Занесіть їх у таблицю, відобразивши їх суть, роль у вихованні особистості.

12. Схематично зобразіть етапи розвитку колективу. Складіть таблицю, у якій буде відображено основні завдання, які постають перед колективом на кожному з етапів його розвитку:

I стадія	формулювання системи педагогічних вимог, ...
II стадія	...
III стадія	
IV стадія	

13. Поясніть, у чому полягає роль педагога у процесі становлення та розвитку дитячого колективу.

14. У чому полягає суть принципу паралельної дії? Наведіть 2 – 3 приклади її використання у процесі виховання учнів. Вкажіть, на якому з етапів розвитку колективу можна вже її використовувати і чому?

15. Яку роль виконує громадська думка у вихованні в колективі та через колектив? Наведіть 2 – 3 приклади.

16. Перелічіть основні показники рівня розвитку учнівського колективу.

17. Визначте, де і коли можуть виникати невеликі групи негативного спрямування? Охарактеризуйте такі групи, визначивши їх специфіку та особливості взаємин.

18. Перелічіть основні шляхи, які дозволятимуть запобігти виникненню груп негативного спрямування. Запишіть їх.

19 У чому полягає різниця між колективом та групою учнів негативного спрямування? Відповідь обґрунтуйте.

20. Обґрунтуйте відмінності між:

- дифузною групою –
- асоціацією –
- корпорацією –
- групою –
- колективом –

21. Охарактеризуйте структуру взаємин у дитячому колективі:

- формальна –
- неформальна –

22. Доведіть різницю між:

- лідером колективу –
- керівником колективу –

Назвіть властиві їм функції.

23. Чи існує в нашому суспільстві альтернатива: колективізм – конформізм? Поясніть.

24. Чи є суперечності й конфлікти в дитячому колективі? Назвіть типові причини їх виникнення.

25. Обґрунтуйте вплив різних видів діяльності на розвиток учнівського колективу:

<i>вид діяльності</i>	<i>суть впливу на колектив</i>
гра	
навчання	
спілкування	
праця	
проведення дозвілля	

26. Наведіть приклади перспектив різного виду, які характерні:

1) для учнів початкових класів –

2) для учнів середніх класів –

3) старшокласників –

27. Коротко опишіть одну з методик діагностики взаємин у групі, колективі.

28. Занотуйте методику визначення неформального лідера в колективі. Поясніть, які фактори Ви брали до уваги.

29. Визначте, яким може бути ставлення педагогічно занедбаних учнів до колективу. Наведіть 2 – 3 приклади з власного досвіду або опираючись на літературні джерела.

30. Дайте визначення поняття «учнівське самоврядування». Заповніть таблицю, яка демонструватиме суть і зміст виховної роботи складових учнівського комітету школи:

№ п/п	комісії з представників класів	суть діяльності комісії
1	навчальна	облік відвідування, ...
2	трудова	...
3	господарська	
4	дисципліни та порядку	
5	санітарна	

31. Які ще органи самоврядування можуть діяти у школі? Перелічіть.

32. Складіть опис-характеристику діяльності Ради дитячої палати за таким планом:

- структура Ради
- права членів Ради
- обов'язки членів Ради
- основні напрями діяльності та їх завдання

33. Перелічіть умови ефективної діяльності учнівського самоврядування. Які з них, на Вашу думку, особливо потрібні у сучасній виховній роботі шкіл? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

Порівняйте власні бачення з твердженням видатного педагога А.Макаренка:

- ✓ адміністрація закладу ні в якому разі не повинна підмінити органи самоуправління і самостійно розв'язувати питання, що підлягають віданню цих органів самоуправління;

- ✓ кожне рішення повинно бути виконане;
- ✓ якщо адміністрація вважає неможливим виконання хибного рішення того чи іншого органу самоуправління, вона повинна апелювати до загальних зборів, а не просто скасувати рішення;
- ✓ основним методом роботи адміністрації повинен бути вплив у самих органах самоуправління;
- ✓ робота в органах самоуправління не повинна забирати у вихованців надто багато часу, щоб ці обов'язки не здавалися їм обтяжливими;
- ✓ не можна органи самоуправління завантажувати різними дрібницями, які можна розв'язати як поточну роботу;
- ✓ облік роботи всіх органів самоуправління повинен бути поставлений дуже точно, і всі їх рішення повинні бути записані...

34. Опишіть яким чином слід педагогу обирати кандидатури до дитячого самоврядування. Які характеристики учнів повинні братися до уваги і чому? У чому полягають основні функції активістів учнівського самоврядування?

35. Складіть вірєць-характеристику на учня-активіста учнівського самоврядування, вказуючи основні вимоги до нього.

36. Чи повинен педагог використовувати збори учнівського колективу як орган самоврядування? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

37. Занотуйте основні питання, які варто розглядати у процесі зборів колективу класу. Яке значення мають вони у вихованні учнів? Визначте, які фактори впливають на періодичність проведення класних зборів. Ознайомтесь із виховною практикою А.Макаренка. Перелічіть, які питання пропонував розглядати на загальних зборах видатний педагог?

38. Перелічіть, що передбачає співпраця керівництва школи з учнівським самоврядуванням. Проаналізуйте форми роботи вихователя, запропоновані основоположником вчення про виховання у колективі А.Макаренком, у загоні:

- ✓ участь вихователя у роботі класу, загону;
- ✓ участь у всіх виробничих нарадах;
- ✓ присутність у загоні за бесідою, грою;
- ✓ спільні прогулянки;
- ✓ участь у гуртках разом з членами загону;
- ✓ участь у випуску газети загону;
- ✓ керівництво читанням і добором книг;
- ✓ участь у проведенні прибирання;
- ✓ прогулянки і бесіди з окремими групами, вихованцями;
- ✓ допомога вихованцям у підготовці домашніх завдань, виконанні рисунків;
- ✓ присутність у всіх органах самоуправління;
- ✓ нарада із загonom;

- ✓ робота з улаштування виставок і готування свят;
- ✓ активна участь у розв'язанні питань матеріального побуту;
- ✓ поїздки і походи; купання, ходьба на лижах, ковзанах – пряма робота для налагодження і улаштування розваг тощо.

39. Ознайомтесь з типовими помилками у роботі з учнівським самоврядуванням. Проаналізуйте їх. Наведіть 2 – 3 приклади з власного досвіду (педагогічної практики, спостережень). Поясніть причини виникнення даних помилок:

- дотримання традицій адміністративно-наказової педагогіки;
- відсутність бажання співпрацювати з учнівським самоврядуванням;
- ігнорування прав та обов'язків органів самоврядування;
- нерозуміння функцій органів учнівського самоврядування;
- упереджене ставлення до членів учнівського самоврядування;
- роздратованість, зверхність, байдуже ставлення, відсутність витримки та терпіння у стосунках із учнями;
- авторитарний стиль спілкування з представниками органів учнівського самоврядування тощо.

40. Прочитайте та проаналізуйте: чи схожі дані твердження з сучасною виховною практикою початкової школи?

А.Макаренко вважав, що керівництво загону на чолі з командиром має такі функції:

- стежити, щоб усі вихованці точно додержували розпорядку дня;
- стежити за санітарним станом загону, вчасністю і якістю прибирання, виконання чергових їх обов'язків;
- за успіхами вихованців у шкільній роботі, організувати допомогу відстаючим, домагатися порядку в загоні, що дає змогу готувати уроки;
- втягувати вихованців у клубні і спортивні гуртки, читання газет і книг, участь у стінгазеті;
- домагатися підвищення культурного рівня вихованців, викорінення з їх лексики грубих слів і лайок, регулювати товариські взаємини, привчати до розв'язування конфліктів без сварок і бійок, рішуче боротися з найменшими спробами насильства старших над молодшими і слабкими;
- вести рішучу боротьбу з негативними нахилами окремих вихованців;
- стежити за утворенням в загоні окремих угруповань і товариських спайок, заохочувати і розвивати корисні заняття (спортивні, радіоаматорські та ін.), рішуче боротися проти шкідливих. Клопотатися про видалення із загону особливо шкідливих членів...

41. Прочитайте та проаналізуйте правила, які панують у зарубіжних школах. Зробіть висновки:

а) про що свідчать дані установки щодо способу життя учнів?

б) яку роль відіграють вони у вихованні особистості?

в) чому сприяють?

- якщо дитину постійно висміювати, вона навчається зневажати себе
- якщо дітей підтримують, вони будуть упевненими у собі
- якщо діти живуть в умовах справедливості – вони будуть справедливими
- якщо дітей хвалять, вони навчаються самоповаги
- якщо діти живуть в умовах толерантності, вони будуть терпимі до інших
- якщо діти живуть у безпеці, вони вчаться довіряти
- якщо діти живуть з визнанням, вони виростуть дружелюбними.

42. Розмежуйте поняття:

- конформізм –
- гармонія –
- нонконформізм –

43. Перелічіть причини, від яких залежить виховний вплив колективу.

44. Визначте, про які причини виховного впливу колективу на особистість йдеться нижче:

1) учні, віддані колективу, виявляють активність та ініціативу у громадській роботі, але не вирізняються пізнавальною активністю, безвідповідальні у навчанні;

2) учні ретельні у навчанні, активні у громадському житті колективу, проте не мають підтримки членів колективу, позаяк виконують лише ті доручення, які демонстративно показують їх переваги над іншими;

3) учні віддані колективу, легко підкоряються його вимогам, сумлінно навчаються, цікавляться думкою про себе;

4) учні, що не визнають вимог колективу, не цікавляться його інтересами, байдужі до його життя; недисципліновані, погано навчаються.

45. Прочитайте та визначте основну ідею твердження В.Сухомлинського: *«Яким би сильним інструментом не був вплив колективу на особистість – цей інструмент не є всемогутнім. Більше того, саме тому, що цей інструмент сильний, гострий, часто-густо він виявляється дуже небезпечним не тільки в руках невіглаха, але і в руках досвідченого педагога. Чим успішніше він застосовується, чим глибше проникає у серце, тим більша небезпека перегнути палицю, перетворюючи громадську думку колективу на засіб розправи над людиною.*

Але і бувають цілком протилежні явища. Цей найгостріший інструмент раптом відмовляє, колектив стає на бік того, на кого хотів би вплинути вихователь. Це буває часто у тих випадках, коли, намагаючись піддати колективному осуду поведінку чи провину одного учня, вихователь не враховує якихось найтонших душевних порухів, якихось спонукальних мотивів, а колектив бачить, відчуває це. Так, для того, щоб впливати на особистість через колектив, вихователь нерідко намагається досягнути повної відвертості перед колективом, він наполягає: розкажи все, колектив повинен знати все...»

46. Вкажіть, про який засіб виховання особистості в колективі йдеться:

«Природа дитини егоїстична, і цей егоїзм необхідний для найкращого розвитку її індивідуальності. Виховання не мусить знищувати у малої дитини інстинкту егоїзму, без нього дитина не розвивається в справжню людину, а в якусь солодку сентиментальну істоту. Але разом з розвитком індивідуальності мусить складатися гуртова свідомість, громадське єднання, свідомість своїх відносин і своїх обов'язків до колективу»

(Софія Русова)

47. Складіть таблицю, де будуть вказані різні види творчих доручень та їх суть, як-от, приміром: «господарі», «книголюби», «друзі природи» тощо.

48. Оберіть ті пункти, які доцільно зберегти у сучасній виховній роботі педагогів:

- визнання реальних прав дитини у шкільному колективі;
- перевага колективної думки над думкою особистості;
- головна мета формування та діяльності дитячого колективу є особистість, її здібності та інтереси;
- свобода вибору дитиною світоглядних, політичних, релігійних поглядів;
- гуманні стосунки у колективі;
- певні обмеження для особистості, що необхідні для нормального функціонування колективу;
- якомога більше вимог до людини, якомога більше поваги до неї;
- визнання спільної творчої діяльності, творення добра.

49. Дайте визначення поняття КТС (колективних творчих справ) –

50. Які етапи колективних творчих справ Ви знаєте? Перелічіть їх, виокремте основне у діяльності.

51. Які з нижче наведених понять слід віднести до колективу?:

- обряд –
- свято –
- церемонія –
- традиція –
- ритуал –

Поясніть чому?

52. Видатні педагоги вказували на те, що кожен колектив розподіляється на мікроколективи, в кожному з яких є лідер.

Гра – одна з найефективніших форм і засобів організації життєдіяльності дітей в будь-якому колективі.

Це внутрішня потреба дітей в активній діяльності, засіб пізнання навколишнього світу; в грі діти втілюють свій життєвий досвід.

Зрештою, завдяки грі життя колективу можна зробити більш цікавим та привабливим для молодших школярів.

Які ігри Ви можете запропонувати з метою:

- а) згуртування колективу дітей;
- б) підвищення пізнавального інтересу членів учнівського колективу;
- в) виокремлення лідерів колективу;
- г) прищеплення молодшим школярам норм поведінки та моралі?

Які принципи організації виховного процесу потрібно в них враховувати.

53. Поясніть, чому тема виховання у колективі є такою важливою?

Підкріпіть власні судження висновками, зробленими на основі прочитаного:

«Вихователь повинен уникати тільки однієї форми: простого перебування на очах у дітей без всякого діла і без всякого інтересу до них. Контроль роботи вихователя треба проводити не за числом відпрацьованих годин, а за результатами роботи, за місцем, яке займає його загін у змаганні між загонами, за загальним тоном, за виробничими успіхами, за характером росту окремих вихованців і всього загону і, нарешті, за ставленням до нього самого загону» (Антон Макаренко).

54. На основі вивченого матеріалу про колектив, завершіть заповнення таблиці:

<i>відомості про колектив</i>	<i>їх суть</i>
ознаки колективу:	☐ суспільно значуща мета ☐ спільна діяльність ☐ ... ☐ ...
виховні завдання колективу:	☐ розвиток колективізму ☐ ... ☐ ...
принципи:	☐ єдність і цілісність ☐ ... ☐ ...
функції колективу:	☐ виховна ☐ ... ☐ ...
стиль	☐ готовність до дії ☐ ... ☐ ...
стадії розвитку	☐ створення колективу ☐ ... ☐ ...
стосунки у колективі	☐ ділові ☐ особисті ☐ ... ☐ ...

Педагогічні ситуації

У Марічки не все гаразд з малюванням. Як не намагається дівчинка щось намалювати на уроці, все не так – то рисунок розпливається, контури не чіткі, то зовсім не схоже.

Учні класу знають як сильно прагне Марічка навчитися малювати. Є у класі один хлопчик - Мишко – кращий художник. Проте, він також як і інші не прагне їй допомогти у цьому.

Чи правильно діє колектив класу? Яку пораду колективу слід дати? Які помилки і упущення Ви помітили з боку учителя? Поясніть.

Батьки подарували Іринці на День народження светр, від якого вона була у захопленні. Зокрема батько дівчинки працює на двох роботах і намагається зробити доньці приємне. Відмовляючи собі в усьому, він купив дорогого подарунка – светр із зображенням «Русалоньки», яку так любить його донечка.

Коли Іринка надягла нового светра і прийшла до школи, один із учнів вигукнув: «Де ти взяла таку гидоту?» Всі почали сміятися. Дівчинка розплакалася.

Як вирішити дану ситуацію? Чи повинен втрутитися педагог? Поясніть.

Надійка – сумлінна і старанна учениця, краща у класі. У суботу у неї День народження і вона усіх запрошує до себе. Проте Петрику слід добре підготуватися до математики, про що його попереджає учителька: «У тебе погані оцінки. Попрацюй удома, з батьками на вихідні, бо у понеділок у нас – контрольна робота. Може, попроси когось із класу, щоб тобі допомогли.

Мишко налаштувався усі вихідні вчитись. Але запрошення Надійки його збентежило і відволікло від запланованого. Окрім того друзі зателефонували: «Обов'язково приходь, будуть усі. Та ну її, цю математику».

Мишко розгубився – якщо він не прийде: друзі перестануть його поважати, а якщо навпаки – буде знову погана оцінка за контрольну.

Ваша думка: чи можна назвати даний клас – колективом? Чи правильно поступає хлопчик? Учителька? Як вирішити дану ситуацію?

Розпочався ранок. Наталочка, як завжди, поволі піднялася із ліжка, пішла до ванної кімнати. Аж раптом згадала – вона сьогодні чергова у класі: слід витерти дошку, провітрити перед уроками.

Похапцем дівчинка одяглася і помчала щодуху до школи. Прийшла, на диво, вчасно і все встигла зробити.

Аж почали сходитися однокласники. Усі з подивом дивилися на неї і насміхалися: «Яка ти сьогодні чарівна», «Яка ти гарна» і таке інше. Дівчинка не розуміла у чому справа.

Розпочався урок. Учитель, ввійшовши, одразу помітив Наталочку – не охайно одягнену, не зачесану, а на ногах – два різного кольору носочки – білий та рожевий. «Наталю, що сталося?» Дівчинка промовчала.

«Зате у нас сьогодні дуже свіжо у класі, чистенько. Мабуть черговий, на відміну від Наталі – учень старанний, уважний», - сказав педагог. Усі діти зареготали.

Поясніть у чому складність даної ситуації? Як повинен був вчинити учитель? Чому колектив не підтримав дівчинку?

П-А готується до виставки квітів. Усі активно приймають участь: прибирають приміщення, готують композиції, завершують свої рисунки. Аж раптом один Олег нічого не приніс. Клас надзвичайно обурився на нього і не розмовляв цілий тиждень.

Учитель теж зробила зауваження Олегові за його байдуже ставлення до громадських доручень і таке ставлення класу не осудила.

Поясніть: чи правильно поступає учитель? Клас? На якій стадії розвитку перебуває даний учнівський колектив?

Сьогодні у школі – свято. Усі діти прийшли нарядно одягненими, дівчатка – у білих бантах, а хлопчики – вишиваних сорочках. Однак, у класі є хлопчик-сирота Іванко, він прийшов як завжди – у брудних черевиках, рожевій пом'ятій сорочці. Живе він із старенькою бабусею, а та не має змоги за усім припилувати.

Діти не розгубилися: швиденько відвели хлопчика до вбиральні, де зачесали його, почистили взуття, а Ігор, що живе навпроти школи, збігав хутко додому і приніс йому нову сорочку – красиву, наprasовану.

Як зрадів Іванко – от ви друзі, так друзі.

Свято вдалося. Усі були щасливі.

Поясніть: на якій стадії розвитку даний дитячий колектив? Які відносини панують між дітьми?

Надія Петрівна як не намагається, не може впоратися з класом: одні діти – вчаться, інші – ні. Одні – добре ставляться до інших, решта – агресивні, обурені, байдикують на уроках та займаються невідомо чим поза школою. Учитель намагалася розмовляти із батькам, але результатів поки що немає.

Які методи слід вжити учителю для згуртування колективу? Чому стан справ саме такий? Хто винен у цьому? Поясніть.

Батьківські збори тривали майже дві години. Коли мати прийшла додому, Павло помітив якийсь обурення в її очах: «Чому усі мені дорікають, що ти відлюдкуватий? Невже неможна разом з усіма займатись справами? Що ти за дитина така? У кого вдався?», - закричала вона.

Павло знав, що його не усі люблять у класі, і навіть учителька. Але вирішити нічого не міг. Найкраще, - подумав він, - буде стати осторонь усього, бути непомітним.

Проаналізуйте: Чи можна назвати даний клас колективом? Якщо так, то на якій стадії розвитку він зараз? Як вирішити проблему Павла?

Учительці дістався надзвичайно обдарований клас: всі як один добре вчаться, з хороших родин. Основним захопленням дітей виявилось читання – багато з них збирають різні книжечки, рисунки, колекціонують казки тощо.

У школі почався конкурс робіт учнів на тему «Книга – джерело знань». Усі однокласники, як правило. Принесли чимало своїх робіт: хто вироби із пластиліну та дерева, вишивки, вироби з картону, а хто – рисунки про книгу, і навіть вірші. Проте переможцем визнали Миколу М.

Діти у класі надзвичайно обурились цьому: «Ми усі брали участь!», - закричали вони.

Проаналізуйте. Визначте основні особливості даного колективу.

У класі є учні різних національностей – грузини, росіяни, українці та білоруси. Проте вони, як на диво, завжди тримаються разом. Так, діти завжди і в усьому намагаються допомагати один одному, разом ходять до школи і додому, і, навіть відвідують один одного вдома, коли хтось із них захворіє. Їх завжди об'єднують спільні справи: Іванко – українець любить танцювати, а з ним у парі завжди – Оленка – росіянка. Ігор – білорус приносить гарячі обіди, які готують батьки за національними рецептами і ними пригощає дітей, а Гоша – багато співає і навчає своїм пісням.

Після школи діти разом проводять дозвілля, їх батьки знайомі один із одним і раді таким дружнім відносинам.

Чи можна назвати дитячу спільність колективом? Поясніть. Вкажіть основні риси та ознаки колективізму між учнями.

Якось учитель запропонувала дітям відсвяткувати День знань.

- А давайте прикрасимо наш клас, ми ж тут знаходимося більшу половину свого дня. Приміром, я принесу красиву вазу і квіти.
- А я скатертину!
- А я принесу книги
- А я вазони, - закричали діти.

За тиждень клас був уквітчаний. Там і справді було приємно проводити час – все було по-домашньому, чисто, охайно.

- А чому ти, Стасику, нічого не приніс?
- А у нього батьки – випивають!

Хлопчик знітився. У нього справді були не кращі батьки, та ще добре його лупцювали за провину чи без. Він нічого не міг узяти із дому, тому що нічого такого й не було: батько, який почав сильно пити, все давно продав.

- Щось та й є! – мовила учитель. – Такого не буває, щоб нічого не було. Ти, мабуть, жалкуєш свого, скупишся?

Діти засміялися. Хлопчик почав прогулювати уроки, а згодом зовсім перестав ходити до школи.

Проаналізуйте ситуацію. Чи справедливими були зауваження педагога? Поясніть.

Якось на уроці письма вчитель підійшла до Марини. Дівчинка сиділа за партою, а перед нею лежали лише олівець і ручка.

- Де твій зошит?
- Забула удома.
- А як ти будеш виконувати завдання? Де писатимеш?
- Ніде, звісно.
- А чому ти не візьмеш аркуш і не пишеш у ньому? Чому постійно забуваєш щось?
- Для чого ж писати на аркуші? А потім що, переписувати у зошит? Ні! Я краще одразу завтра все напишу у зошит.
- Я ще раз запитую, чому ти постійно неуважна, забуваєш зошит? Ти розумієш, що підводиш цим весь колектив?
- Гм....
- Не чую відповіді! То чому?

Дівчинка замислилася. Вона не могла зрозуміти, до чого ж тут учителька згадує колектив?

- Думаю, тобі слід поставитися до навчання більш серйозно. Це не перший клас і вже не другий. А ти й досі ходиш до школи, немов у дитячий садок.

Діти почали сміятися.

- А при чому тут інші?
- При тому, що коли я розмовляю з тобою, то трачу наш спільний час на тебе одну, а інші мусять чекати.
- Ну то й що? А Ви не тратьте час на мене. Просто зробіть вигляд, немов не помітили, що я забула зошит. Тоді й клас не страждатиме, - сказала гордо Марина, немов задоволена сама собою.
- Чи не здається тобі це проявом безвідповідальності? – ще раз мовила педагог. – Як ти думаєш, чому я кожного разу нагадую тобі про це?

Марина задумалася. Але вже під час перерви вона про все забула і мріяла якомога скоріше піти додому. Вдома цікаво – телевізор, комп'ютер, кошени. А що таке школа? Нудьга й годі....

Проаналізуйте ситуацію. З'ясуйте, у чому причини такого ставлення дівчинки до навчання.

Чи впливає її поведінка на навчання інших учнів класу? Якщо так, то яким чином. Чи правильно чинить педагог? Ваші дії.

На перерві схвилюваний учитель фізкультури забіг до учительської. Він похапцем підійшов до класовода Марти Ярославівни і мовив:

- Що робити з Валерієм?
- А що з ним? Що трапилось?
- Я стурбований. Ваш Ігнатенко не відвідує уроки фізкультури.
- Так, звісно. Він і моїх уроків багато пропустив. То й що?
- Але хлопчик двічі не з'явився на тренування шкільної збірної по футболу, а за тиждень – міські змагання.
- То замініть його іншим.
- Він – кращий футболіст серед початківців. Зрештою, вже й часу мало залишилось на навчання іншого. А найбільше мене обурило те, що при зустрічі, коли я запитав, чому він не приходить, почув у відповідь: «До чого тут честь школи? Кожен сам за себе».

Учителька IV-В задумалася. Мабуть, марно її турбував саме Валерій. Та й батьки у нього дивні. Здається, що витівки сина зовсім нікого не хвилюють.

- Треба поміркувати...

Наступного дня учителька пішла додому до учня. Проте, прихід педагога не змінив ні рішення самого Валерія, ані його батьків. До того ж, їй довелося вислухати цілу лекцію матері про те, що вчитель фізкультури намагався принизити сина, мовляв, тим, що у нього немає совісті й честі.

Педагог не стала вступати у суперечку. Вона тихо сказала «До побачення» й пішла.

Проаналізуйте дану ситуацію. Які дії педагогів могли вирішити дану ситуацію. Ваша думка.

Література для самоосвіти

1. Анохина Т. Класний керівник: яка експертиза нам нужна?/Т.Анохина. – 2000. - № 3. – С. 86 – 90.
2. Бачинська Є.М. Організація учнівського самоврядування в закладах освіти Київської області: Навчально-методичний посібник/Є.М.Бачинська. – Біла Церква: КОІ-ПОПК, 2002. – 90 с.
3. Бойко В.В., Ковалев А.Г., Панферов В.Н. Соціально-психологічний клімат колектива і людина/В.В.Бойко. – М., 1983. – 124 с.
4. Бородкин В.М., Коряк Н.М. Вниманіє: конфлікт/В.М.Бородкин. – Новосибірськ, 1988. – 117 с.
5. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія і методика/В.М.Галузинський. – К., 1998. – 358 с.
6. Донцов А.И. Психологія колектива/А.И.Донцов. – М., 1984. – 236 с.
7. Иванов И.П. Воспитаніє колективістів/И.П.Иванов. – М., 1982. – 197 с.
8. Иванов В.И. Методика комуністського поведіння/В.И.Иванов. – М.: Просвещеніє, 1990. – 349 с.
9. Красовицький М. Моральне вихованіє учнів у теорії і практиці американської школи/М.Красовицький//Рідна школа. – 1998. - № 4. – С. 20 – 23.
10. Красовицький М. Проблема дитячого колективу в аспекті гуманізації школи/М.Красовицький//Рідна школа. – 1995. - № 2 – 3.
11. Логачевська С.П. Дійти до кожного учня/За ред. О.Я.Савченко. – К.: Радянська школа, 1990. – 158 с.
12. Макаренко А.С. Методика виховної роботи/А.С.Макаренко. – К.: Радянська школа, 1990. – 366 с.
13. Мойсеюк Н. Педагогіка: навчальний посібник. Вид. 5-те, доп. і переробл./Н.Мойсеюк. – К., 2009. – С.475 – 487.
14. Новикова Л.И. Самоуправління в шкільному колективі/Л.И.Новикова. – М., 1988. – 264 с.
15. Розенберг А.Я. Комплексний підхід у діяльності класного керівника/А.Я.Розенберг. – К., 1999. – 273 с.
16. Русова С. Нова школа соціального вихованіє/С.Русова//Український освітній журнал. – 1994. - № 1. – С. 13 – 15.

- 17.Сірачова Г. Коштовний скарб тобі на долю випав/Г.Сірачова//Освіта. – 2004. – 28 січня – 4 лютого. - № 4 – 6.
- 18.Сухомлинський В.О. Йти вперед/В.О.Сухомлинський//Освіта. – 2003. – 24 – 31 грудня. - № 59. – С. 27.
- 19.Сухомлинский В.О. Мудрая власть коллектива/В.О.Сухомлинский. – М., 1983. – 129 с.
- 20.Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Вибр. твори у 5-ти томах. – /В.О.Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 2. – С. 321.
- 21.Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори в 5 т. – Т. 4/В.О.Сухомлинський// – К., 1976. – 421 с.

ПОЗАУРОЧНА І ПОЗАШКІЛЬНА ВИХОВНА РОБОТА

Опорні поняття: виховна робота, позакласна виховна робота, позашкільні навчально-виховні заклади, напрями виховання, форми виховання

1. Ознайомтесь із літописом цікавих думок. Занотуйте провідні ідеї означеної теми:

Знання – настільки дорогоцінна річ, що їх корисно добувати з будь-якого джерела

Абу-ль-Фарадж

Позакласна виховна робота спрямована на закріплення, поглиблення знань, застосування їх на практиці, розширення кругозору учнів, формування наукового світогляду. Не менш важливими є вироблення умінь і навичок самоосвіти, розвиток творчих здібностей, організація дозвілля, культурного відпочинку

Н.Волкова

Головна мета позашкільної освіти й виховання – створення умов для творчого, інтелектуального й фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, впровадження якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності підлітків, задоволення їхніх освітніх потреб

Концепція позашкільної освіти та виховання

Пріоритетною метою розвитку позашкільної освіти та виховання є сприйняття творчої особистості дитини

Концепція позашкільної освіти та виховання

Нам здається недостатнім залишити тіло і душу дітей в такому стані, в якому вони дані природою, - ми піклуємося про їхнє виховання і навчання, щоб добре стало набагато ліпшим, а погане змінилось і стало добрим

Лукіан

...педагогіка, особливо теорія виховання, є насамперед наука практично доцільна. Ми не можемо просто виховувати людину, ми не маємо

права проводити роботу виховання, не ставлячи перед собою певної...мети...Звичайно, вона впливає з наших суспільних потреб...

А.Макаренко

Традиційний шкільний колектив, основним структурним компонентом якого є клас, не може забезпечити умов для засвоєння учнями всього багатства соціального досвіду, усунути ізоляцію між класами і різними віковими групами, позбавити внутрішньо колективні відносини одноманітності й обмеженості. Тому виховання продовжується й розширюється поза межами школи за допомогою форм різнопланової діяльності, які сприяють розв'язанню цих проблем

Н.Мойсеюк

Не витрачай марно часу – це матеріал, з якого складається наше життя

Народна мудрість

XX століття поставило гострі запитання про надійність людини, її здатність та готовність адаптуватися до життя в умовах зростаючої складності світу, високого динамізму всіх суспільних процесів, передбачуваності глобальних змін і перманентно виникаючих катастрофічних ситуацій у різних куточках планети, з одного боку, а з іншого, - всебічно активізує завдання збереження людської особистості, її цілісності, суверенності

Л.Сохань

Нині як ніколи набуває особливого значення перспективність виховної роботи, спрямованість її в майбутнє

В.Сухомлинський

Головне покликання позакласної і позашкільної роботи – пробудження й поглиблення в учнів інтересу до різних галузей знань і видів діяльності, виявлення і розвиток їх талантів і здібностей, стимулювання їх винахідливості, підприємливості й ініціативи, надання допомоги у виборі професії, організація розумного дозвілля дітей

М.Стельмахович

Діяльність має бути моя, захоплювати мене, виходити із душі моєї

К.Ушинський

Привчіть же дитину робити не тільки те, що її цікавить, а й те, що не захоплює, - робити заради задоволення виконувати свій обов'язок

Допитливість створює вчених і поетів

А. Франс

2. Дайте визначення понять:

- позакласна виховна робота –
- позашкільна виховна робота –
- виховний захід –
- вихованість –
- принцип добровільності –

3. Перелічіть основні завдання позакласної та позашкільної роботи. Чим визначається їх зміст? Які напрями охоплює така робота?

4. Визначте, про що йдеться:

- демократизація та гуманізація
- неперервність, наступність та інтеграція
- самостійність, активність творчої особистості
- гармонізація родинної і суспільної освіти та виховання
- практична спрямованість
- єдність загальнолюдських і національних цінностей
- багатокладність та варіативність
- добровільність та доступність
- науковість та системність

5. Заповніть таблицю:

<i>напрями позашкільної освіти та виховання</i>	<i>суть напрямку</i>	<i>форми виховної роботи</i>
соціокультурний		
науково-технічний		
туристсько-краєзнавчий		
етнічно-патріотичний		
художньо-естетичний		
еколого-природничий		
фізкультурно-оздоровчий		
дозвіллево-розважальний		

6. Дайте визначення поняття «позашкільні навчально-виховні заклади» -

Перелічіть, які заклади відносяться до позашкільних. Зобразіть схематично види позашкільних установ.

7. Які позашкільні навчально-виховні заклади називаємо комплексними? Які профільними? Поясніть чому.

8. Дайте характеристику діяльності позашкільних навчально-виховних закладів за такою схемою:

- документ, що визначає діяльність даних закладів
- тривалість, термін навчального року
- умови набору учнів до закладу
- умови організації та реалізації навчально-виховного процесу у закладах
- види діяльності, до якої залучаються учні позашкільного закладу тощо.

9. Що таке творчі об'єднання у позашкільних закладах? За якими рівнями можна класифікувати творчі об'єднання? Поясніть.

10. Перелічіть основні вимоги до діяльності позашкільних установ. Який зв'язок передбачає діяльність позашкільної установи?

Які умови ефективної діяльності? Відповідь обґрунтуйте.

11. Чи можна віднести літні оздоровчі, спортивні табори, табори праці та відпочинку до позашкільних установ? Відповідь обґрунтуйте.

12. Прочитайте та проаналізуйте шляхи реформування позашкільного навчання і виховання.

На цій основі визначте основну ідею процесу реформування позашкільної освіти та виховання; шляхи підвищення її ефективності; мету і завдання, напрями:

- ✓ якісне оновлення змісту, принципів, форм, методів та напрямів діяльності
- ✓ оптимізація мережі незалежно від форм власності
- ✓ залучення до навчально-виховної роботи висококваліфікованих і талановитих народних умільців
- ✓ створення системи підготовки та перепідготовки працівників позашкільних закладів
- ✓ науково-методичне забезпечення діяльності позашкільних навчально-виховних закладів
- ✓ підвищення ролі суспільних інституцій, батьків, громадськості, забезпечення державної підтримки

13. У чому полягає специфіка позашкільних установ? Відповідь обґрунтуйте.

14. Що означає назва «пласт»? Що таке пластова діяльність? З чого вона складається?

15. Опишіть структуру вікового поділу скаутів. За яким критерієм він здійснюється? Чому?

16. Перелічіть основні напрями діяльності пластунів, мету і завдання. Визначте роль даної організації у вихованні особистості?

Чи використовує дана організація традиції українського народу? Якщо так, то які? Відповідь обґрунтуйте.

17. Чи доцільно налагоджувати співробітництво з неурядовими і громадськими організаціями, фондами позашкільним установам? Поясніть.

18. Чи має місце у діяльності позашкільних установ масова інформація? Поясніть.

19. Яким чином підвищується рівень розвитку особистості, що навчається у позашкільному навчально-виховному закладі? Поясніть.

20. На думку Джона Генрі Ньюмена, англійського просвітителя та філософа, людина здобуває освіту двома шляхами: набуваючи понять чи уявлень, які є принципами або абстрактними ідеями, з книг чи розповідей інших людей, та отримуючи конкретний реальний досвід, що базується на чуттєвому сприйнятті, емоціях, пам'яті та уявленні.

Поєднайте дане твердження зі змістом виховної діяльності позашкільних установ. Відповідь обґрунтуйте.

21. Прочитайте. Визначте, що спільного з нижче наведеними твердженнями та позакласною, позашкільною виховною роботою:

- ✓ знання знецінюються, якщо процес пізнання не торкається душі особистості
- ✓ творчість є найвищим проявом особистості, її духовною вершиною, життєвою цінністю
- ✓ талановитість – не ознака елітарності, це норма
- ✓ головна мета виховної системи – особистісний розвиток учнів, їх здатність оволодівати новим досвідом на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання пошуку, визначення особистісного сенсу творчого життя.

22. Визначте, до якого напрямку належать наступні форми виховної роботи:

- клуб «Інтелігент», радіогазета «Ліцей», центр соціологічних досліджень «Думка», дискусійний клуб «Парламентські дебати»;
- центр журналістики «Еко-інформ», програма «Гармонія тіла», театр пластики, центр «Краса врятує світ»;
- центр «Вікно в Академію», «Науковий потенціал», клуб «Малий дослідник»;
- секції лікувальної фізкультури, програма «Філософія здоров'я», клуб «Ми – маленькі козачки»;

23. Визначте основні вимоги до педагога, який працює у позашкільному закладі.

24. Який з принципів виховання є основоположним у позакласній та позашкільній виховній роботі? Поясніть чому.

25. Забезпечення належного педагогічного впливу на молодших школярів за місцем проживання – важлива ланка позакласної і позашкільної виховної роботи. Натомість, раціональне дозвілля можливе за умови, коли школа – центр активної виховної роботи з дітьми.

Поясніть: у чому суть такого зв'язку? Яку роль виконує школа у системі керівництва виховним процесом за місцем проживання учнів?

26. До яких видів діяльності слід залучати молодших школярів по місцю проживання? Занотуйте власні міркування, поділивши їх за напрямками та сферами діяльності:

1) суспільно-політична сфера –

2) пізнавальна сфера –

3) господарсько-трудова –

4) художньо-естетична –

5) спортивно-оздоровча –

27. Яку роботу слід проводити з школярами з метою профілактики педагогічної занедбаності і правопорушень? Відповідь обґрунтуйте.

28. Завершіть логічний ланцюжок виховної роботи з молодшими школярами. Поясніть його суть, мету і завдання, значення у розвитку гармонійної особистості:

родина – школа – громада – позашкільні заклади – дитячі організації – ...

29. Прочитайте слова академіка М.Стельмаховича. Поміркуйте. Про що йдеться у твердженні? Відповідь обґрунтуйте:

«А вчителеві варто добирати такі види діяльності, при яких діти при звичаються до співробітництва, взаємодопомоги, дружби й товаришування, пошанівку рідної мови й народних традицій... Вона наділена своїми характерними ознаками, що відрізняє її від роботи урочної...»

30. Які з перелічених нижче понять є причетними до позашкільної виховної роботи з молодшими школярами? Поясніть чому:

- обряд
- народне традиційне свято

- народні символи
- секції
- осередки народної творчості
- організація туризму
- дитячі залізниці
- дитячі бібліотеки.

31. У чому полягає мета етичної бесіди? Яких правил слід дотримуватись у процесі підготовки і проведення етичних бесід?

32. Від чого залежить тривалість етичних бесід з учнями? Коли їх варто проводити? Які етапи охоплює підготовка до етичної бесіди? Поясніть.

Педагогічні ситуації

Віталік завдавав багато клопоту класному керівнику та класові. Одного разу учитель звернувся до нього із проханням розповідати, де можна придбати найкращі саджанці для шкільного саду і скомплектувати бригади учнів класу для посадки молодих дерев. Хлопчик втішився – його пропозиції були слухними. Клас зайняв перше місце у конкурсі «Кращий садовод».

Натомість учителька порадила хлопчикові записатися на гурток «Юні натуралісти». Хлопчик довго вагався, проте потім дав згоду. На першому занятті йому так сподобалось, що вже зовсім скоро він побачив потребу у ще більшій власній участі у таких видах діяльності. Хлопчик попрохав батьків і ті записали його до міського клубу «Юний натураліст», де займався він з великою цікавістю.

Поміркуйте: де у тексті йдеться про позашкільну виховну роботу, а де про класну? Відповідь обґрунтуйте.

Петрик навчався у IV класі. Він старанно виконував усі завдання, був слухняним хлопчиком. Але якось відокремлено тримався по відношенню до своїх однокласників.

Учителька відвідувала учнів вдома. Зайшла й до Петрика – він був сам вдома, щось майстрував. Поговоривши з учнем, учитель звернула увагу на велику красиву дерев'яну скриньку.

- Це тобі хтось подарував?
- Ні, я сам з батьком змайстрував.
- І давно ти цим займаєшся?
- Так, я ходжу до клубу «Маленький майстер».

Учитель була здивована. Вона досі й не підозрювала про таке захоплення хлопчика.

Вкажіть, у чому упущення вчителя? Про які форми виховання йдеться у тексті?

У двох класах учні залишили бруд у майстерні. Урок праці пройшов швидко, всі були захоплені роботою з деревом: у когось вийшли непогані витвори, а у когось – не зовсім. Проте, тільки-но пролунав дзвінок, усі похапцем взяли портфелі і помчали на інший урок. Залишився тільки Артем – він дуже любив прибирати, хоча майструвати – аж ніяк не любив, та й не мав бажання.

Учитель помітив це.

- Що ти сьогодні черговий?
- Ні.
- Чому ж за всіма залишився прибирати?
- Я люблю цю справу. Я і вдома мию посуд, перу білизну і допомагаю матері по дому.
- То ж може тобі записатися до дівчачого гуртку «Господинька»?», сказав з іронією педагог.

Проаналізуйте. Висловіть Вашу думку.

- Вийди із класу, - роздратовано сказав учитель.
- Що я зробив?
- У тому й річ, що нічого не робиш. А треба працювати. Де підручник? Зошит? Що за хаос на парті?
- Ніякого хаосу немає. Це книги.
- Книги, та не ті. Чому це сторонні джерела, а не з предмету. Невже ти думаєш, що це мене хвилює. Ти і вчора байдикував, заважав усім.
- Не піду! А книги ці не сторонні, ми їх у клубі книголюбів проходимо.
- Тоді я піду і уроку не буде.

Проаналізуйте педагогічну ситуацію. У чому права, у чому ні педагог? Поясніть.

На уроці читання Оля, яку учитель викликала до дошки, ґрунтовно і з почуттям відповідала на поставлене запитання. Учитель у цей час зовсім не слухала, вдивляючись на вулицю у вікно.

Оля зачитала вірш, а потім почала розповідати різні приказки і прислів'я. Почувши це, учитель повернулася

- Звідкіля знаєш? Я вам такого не розповідала.
- Я люблю читати. У нас вдома велика бібліотека.
- Молодець, а може тоді улаштуємо виставку книг, і ти зможеш показати нам свої улюблені?
- Гарзд

Проаналізуйте. Зробіть висновки: чому учитель так вчинила? Якими могли б бути Ваші дії? Поясніть.

Учитель розмовляє з третьокласником, який постійно спізнюється на уроки. Учень уважно вислухав і пообіцяв, що більше не повторюватиме таких помилок. Педагог продовжує доводити, що коли він буде запізнюватися, то не зрозуміє матеріалу, а потім буде відставати. Хлопчик починає нервувати, бо він неодноразово чув такі доведення. Врешті учень вирішує завтра на уроки взагалі не йти і вдивляється далеко у вікно.

Прочитайте та проаналізуйте. До яких форм слід вдатися учителю, щоб привчити хлопчика не спізнюватися? Чи варто залучити його до позакласної роботи? Якщо так, то якої саме. Поясніть.

Учні прибирали в класі. Раптом у коридорі щось грюкнуло, почувся брязкіт скла. Усі вибігли з класу. В коридорі стояв переляканий Артур, а перед ним лежала розбита вітрина. Накричавши на учня, вчителька запитала як це могло статися. Хлопчик пояснив, що намагався витерти вітрину, а вона раптом розбилася.

- Для чого ти взагалі туди поліз?
- Я хотів, щоб було чисто
- Хто тебе просив. Завтра прийдеш до школи із батьком.

Вивчіть педагогічну ситуацію. Проаналізуйте її.

Учні чекали на Олену Василівну біля класу. Ось і вона. Учитель підійшла і спробувала відкрити двері, але ключ не повертався у замку.

- Намагаєтесь зірвати уроки?
- Ні, ми самі хотіли зайти, але не можемо відкрити
- Я вам не вірю, ви обманюєте

Аж тут раптом підійшов завгосп школи і сказав: «Вибачте, я навмисно закрив двері, бо у вас пофарбовано парти. Ходіть, я вам інший клас відкрию».

Учитель повернулася й попрямувала за ним: «Всі негайно за мною».

Діти були здивовані. Урок почався на піднесених нотах, так і завершився. Ніхто не міг зрозуміти таку агресію педагога.

Прочитайте та проаналізуйте. Ваші міркування.

В учительській виникла суперечка. Одні вчителі вважали, що основою основ навчання є здатність учителя формувати «апетит» у дітей до знань, уміння робити цікавим урок.

Інші підкреслювали принципове значення вміння долати труднощі, згадуючи відомий вираз щодо відсутності торованих стежок у науці, визнавали думку перших помилковою.

Решта вважали, що слід заохочувати дітей не лише до навчання на уроках, а й поза ними. Задля цього слід записувати дітей до різних гуртків, клубів тощо; улаштовувати зустрічі з видатними майстрами, акторами, умільцями тощо.

Проаналізуйте. Ваше міркування. Хто більше правий з учителів, а хто ні? Чи, можливо, варто поєднати усі точки зору? Поясніть.

Хлопчик надто довго думає, як поділити 8 на 2. Проте замість передбачуваного докору він чує:

- Хто допоможе Володі? Ділення – не проста річ. Колись ділити та множити уміли лише обрані люди. Так, у ХІ столітті ділити вміли лише в Болонській Академії. Але сьогодні, я думаю, ти можеш підтягнутися, якщо запишешся до математичного гуртка чи факультативу.
- Так і зроблю.
- Можливо, діти, ще є бажаючі відвідувати гурток математичного спрямування?
- Є, є.

Чи правильно радить педагог? Поясніть, про яку форму виховання і навчання йдеться.

Література для самоосвіти

1. Бачинська Є.М., Клюкар Н.І., Щербань Л.О. Супутник класного керівника. – 4-те вид., випр. і доповн./Є.М.Бачинська. – Біла Церква, 2001. – 80 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник. – 3-тє вид., доопрац. і доп./О.Вишневецький. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
3. Воронов В.В. Технология воспитания/В.В.Воронов. – М.: Школьная пресса, 2000. – 95 с.
4. Газман О.С. Воспитание и педагогическая поддержка детей/О.С.Газман//Народное образование. – 1999. - № 6. – С. 108 – 111.
5. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання/К.А.Гельвецій. – К.: Основа, 1994. – 416 с.
6. Дубасенюк О.А. Концептуальні положення теорії професійної виховної діяльності педагога/О.А.Дубасенюк//Педагогіка і психологія. – 1994. - № 4. – С. 90 – 97.
7. Закон України «Про молодіжні та дитячі організації»//Уряд, кур'єр. – 12 січня.
8. Закон України «Про освіту»//Виховна робота в закладах освіти України: Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. – Вип. II. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 43 – 75.
9. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Х.: Вид-во «Основа», 2006. – 224 с.
10. Киричук О.В. Технологія діяльності класного керівника з учнівським колективом (діагностика, аналіз, планування, організація колекційної роботи): Експериментально-методичний посібник/О.В.Киричук. – Ковель, 2000. – 88 с.
11. Кобзар Б.С. Громадськість і виховання/Б.С.Кобзар. – К., 1973. – 231 с.
12. Кобзар Б.С., Харінко В.Ф. Проблеми виховання в позашкільних закладах/Б.С.Кобзар. – К., 1969. – 246 с.
13. Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі. – К., 1991.
14. Красовицький М.Ю. Виховна робота в школі: досвід і проблеми/М.Ю.Красовицький. – К.: Освіта, 1992. – 184 с.
15. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання/В.І.Лозова. – Харків: «ОВС», 2002. – 400 с.
16. Національна доктрина розвитку України//Вісник Київської обласної державної адміністрації. – 26 квітня 2002 р. - № 8 (78). – С. 4.
17. Победоносцев Г.А. Совершенствуем систему воспитания школьников: Книга для учителя/Г.А.Победоносцев. – М.: Просвещение, 1989. – 174 с.

18. Полгородник С.М. Класний керівник – організатор виховної роботи з учнями/С.М.Полгородник. – К.: Радянська школа, 1968. – 39 с.
19. Положення про позашкільний навчально-виховний заклад//Законодавство України про середню освіту: Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. - № 9.
20. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 160 с.
21. Суходольська Л.В., Фіцула М.М. Методика виховної роботи/Л.В.Суходольська. – Тернопіль, 1998. – 342 с.
22. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації: [Електронний ресурс]Український центр політичного менеджменту
Режим доступу:
<http://www.politic.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=72&=1686>
23. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник/М.М.Фіцула. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2003. – 192 с.
24. Хімчук Л.І. Теорія виховання: навчально-метод. посібник для студентів і викладачів пед. навч. закл./Л.І.Хімчук. – Івано-Франківськ: Вид. Кушнір Г.М., 2011. – 194 с.
25. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: навчально-методичний посібник/П.М.Щербань. – К.: Вища школа, 2002. – 215 с.

РОДИННЕ (СІМЕЙНЕ) ВИХОВАННЯ

Опорні поняття: сім'я, педагогічний всеобуч батьків, принципи родинного виховання, рід, родина, співпраця, види сімей, народна педагогіка, родинна педагогіка

1. Ознайомтесь з літописом цікавих думок. Проаналізуйте та зробіть висновки:

Діти – це наш суд на миру, наше дзеркало, в якому совість, розум, чесність, охайність нашу – все в наявності видно. Діти можуть нами закриватися, ми ними – ніколи

В.Астаф'єв

Виховуйте дітей для служіння істині, красі й добру

А.Дістервег

Формування національної самосвідомості дітей у сім'ї передбачає освоєння молоддю явищ своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття патріотизму та своєї причетності до історії держави

Концепція «Сім'я і родинне виховання»

Сім'я забезпечує розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді та умови їх самореалізації

Концепція «Сім'я і родинне виховання»

Виховання дітей – найважливіша галузь нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію

А.Макаренко

Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все – люди. З них на першому місці – батьки і педагоги...

А.Макаренко

Виховуючи хлопчика – виховують чоловіка, виховуючи дівчинку – виховують націю

Народна мудрість

Людина без виховання, як тіло без душі

Народна мудрість

Дитяtko – що тісто, як замісив, так і виросло

Народна мудрість

Людина є істота покiрлива і божественна, якщо вона буде вгамована справжнім вихованням; якщо ж її не виховувати або давати неправильне виховання, то вона буде найдикiшою твариною з усіх, кого творить земля

Платон

Щасливі батьки, доброчесне життя яких – приклад благочестя для дітей, дзеркало для злагоди і взірець добрих справ

С.Полоцький

Душа дитини в роки од двох до семи найчутливіша й найрозважливіша, і в цей час найкраще треба її плекати й пильнувати, щоб і серце, й воля, й розум, а також і тіло розвивалися цілком нормально. Характер дитини складається не в часи пізнішого дитинства, а саме в ніжний вік – од двох до шести років

С.Русова

У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-Громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості...Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи

В.Сухомлинський

Повнокровна і гармонійна людська особистість народжується материнською і батьківською мудрістю, багатовіковим досвідом і культурою народу, втіленими у знаннях, моральних цінностях, у неминущих багатствах, які передаються від покоління до покоління

В.Сухомлинський

Дитина, яка зазнає менше образ, виростає людиною, що більше усвідомлює власну гідність

М.Чернишевський

2.Розмежуйте поняття:

- група –
- колектив –
- сім'я –

○ авторитет –

3.Що спільного між сім'єю та колективом? Чи можна назвати сім'ю колективом? Поясніть.

4. Які напрями виховання особистості у сім'ї? Перелічіть основні з них, визначте форми виховання. Наведіть 2 – 3 приклади.

5. Оберіть основні умови, які слугують зростанню виховного впливу сім'ї на особистість:

- взаємозв'язок сім'ї і навчального закладу
- розумна організація життя дітей в сім'ї
- висока заробітна плата батьків, успішний кар'єрний ріст
- традиції батьківської педагогіки
- використання форм та методів народної педагогіки
- велика чисельність членів сім'ї, родини
- повага до старших у сім'ї
- педагогічна освіта батьків
- сімейні традиції і свята
- уміння долати труднощі сімейного виховання
- вища освіта батьків

6. Прочитайте твердження А.Макаренка. Проаналізуйте його. Яка провідна ідея даних слів педагога? Відповідь обґрунтуйте:

«Ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома. Як ви одягаєтесь, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поведетеся з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету – все це має для дитини велике значення. Найменші зміни в тоні дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте. А якщо вдома ви грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть»

7. Ознайомтесь з працею видатного педагога А.Макаренка «Про батьківський авторитет». Поясніть суть різних видів батьківського авторитету:

- авторитет придушення –
- авторитет віддалі –
- авторитет чванства –
- авторитет педантизму –
- авторитет резонерства –
- авторитет любові –
- авторитет доброти –
- авторитет дружби –

8. Визначте, які з вище означених видів авторитету є найбільш несприятливими щодо виховання особистості? Дані запишіть у таблицю:

<i>№ п/п</i>	<i>авторитет батьків</i>	<i>позитивний вплив на дитину</i>	<i>негативний вплив на дитину</i>
1	придушення
2	віддалі		
3	чванства		
4	педантизму		
5	резонерства		
6	любові		
7	доброти		
8	дружби		

9. Яку роль відіграє у вихованні дитини старше покоління (бабусі, дідусі)?

Поясніть.

10. Перелічіть об'єктивні та суб'єктивні чинники негативного впливу на виховання у сім'ї.

11. Які види сімей Ви знаєте? Перелічіть.

Занотуйте характерні особливості кожної з даних сімей. Поясніть, у якій із них виховання дітей відбувається найбільш повно й має високі результати, а в яких – навпаки.

12. Перелічіть типові помилки виховання у сім'ї. Що спричиняє таке виховання? Які шляхи усунення помилок у вихованні?

13. Дайте визначення понять:

- педагогічно занедбані діти –
- педагогічно неспроможні сім'ї –
- педагогічно пасивні сім'ї –
- антипедагогічні сім'ї –

14. Поєднайте виховання у сім'ї та виховання у школі. Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на наступне твердження:

«Без сім'ї ми – я маю на увазі свою школу – були б безсилі. Десятиліття пішли у нас на те, щоб дати батькам азбуку педагогічної культури. Сьогоднішні батьки – це наші колишні учні: ми готували їх до батьківської місії, ще коли вони сиділи за партою – це дуже важливо! Безмежна повага та довіра школі – ось що найголовніше для колективу наших батьків. Для сім'ї в питаннях етичної культури, освіти, виховання немає авторитету вищого, ніж школа... Але головне, провідне в нашій роботі з професійної орієнтації – це виховання майбутніх батьків-вихователів уже за шкільною партою»

В.Сухомлинський

15. Загальновідомо, що зміст роботи школи з батьками учнів повинен ґрунтуватися на визначених Законом України «Про загальну середню освіту» їх правах і обов'язках, а саме:

- *батьки мають право:*

- вибирати навчальні заклади та форми навчання для дітей;
- приймати рішення щодо участі дитини в інноваційній діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- обирати і бути обраними до органів управління освітою з питань навчання і виховання;
- звертатися до відповідних органів з питань навчання і виховання;
- захищати законні інтереси дітей;

- *батьки зобов'язані:*

- забезпечити умови для здобуття дитиною загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання;
- постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей;
- поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до сім'ї, старших за віком, державної і рідної мови, народних традицій і звичаїв;
- виховувати повагу до національних, історичних, культурних цінностей українського народу тощо.

Проаналізуйте. Визначте, які з перелічених обов'язків не виконуються окремими батьками? Назвіть види сімей-порушників. Відповідь обґрунтуйте.

16. Яку роль відіграє школа, учителі у підготовці батьків до виховання власних дітей? Назвіть форми роботи з батьками, що направлені на підвищення їх педагогічної компетентності.

Яку роль відіграє участь батьків у батьківському комітеті класу, школи?

17. Відвідайте родину одного з учнів початкової школи. Складіть характеристику сім'ї даного учня, опираючись на таку схему:

- ✓ прізвище та ім'я школяра, клас
- ✓ склад сім'ї
- ✓ посада батьків (якщо вони працюють), місце навчання (роботи) інших членів родини
- ✓ матеріальне забезпечення та житлові умови сім'ї
- ✓ культурний рівень сім'ї (освіта, самоосвіта, наявність бібліотеки тощо)
- ✓ режим дня школяра
- ✓ облаштування робочого місця учня удома
- ✓ трудове виховання в сім'ї (наявність обов'язків та доручень учня у родині, їх виконання, контроль за виконанням з боку батьків)
- ✓ допомога дитині з боку старших
- ✓ заохочення та покарання у родині

Як називається дана форма роботи з батьками?

18. Заповніть таблицю «Організація педагогічного всеобучу батьків учнів». Вкажіть види роботи з батьками, їх мету та суть.

19. Прочитайте і проаналізуйте тематику «Школи майбутніх і молодих батьків». Поясніть вибір тем та вплив на педагогічні знання батьків:

- як створити здорову сім'ю?
- організація життя і навчання дітей молодшого шкільного віку
- педагогіка та психологія культури спілкування у сім'ї
- розвиток і виховання дітей, підготовка їх до школи
- дотримання здорового способу життя
- формування цілеспрямованої, наполегливої особистості

20. Занотуйте тематику лекцій, яку доцільно проводити для батьків молодших школярів. Поясніть такий вибір.

21. Перелічіть основні завдання сімейного виховання молодших школярів. Проаналізуйте еволюцію традицій родинного виховання, опираючись на народну педагогіку.

Складіть план-схему розвитку і змін у родинному вихованні.

Чи існує зв'язок між українською народною мудрістю та сучасним баченням сімейного виховання? Прочитайте та проаналізуйте нижче наведені народні приказки та прислів'я. Обґрунтуйте власну відповідь:

- шануй учителя, як родителя
- шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько
- який батько, такі й діти
- мати годує дітей, як земля людей
- без матері і сонце не гріє
- пташка радіє весні, а дитя – матері
- чого мати не дала – того не купиш і в пана
- добрий батько не хоче лихого сина
- в любенького татка, любенька й краватка
- все купиш, лише тата й мами – ні
- я іду, а мені бабуся сниться
- поки жива бабуся, я нікого не боюся
- не стане діда – не буде хліба
- який дід, такий його плід
- який рід – такий плід
- сім'я міцна – горе плаче
- нащо кращий скарб, коли в сім'ї лад

22. Заповніть таблицю «Функції сім'ї»:

№ п/п	функції сім'ї	їх суть
1	виховна	
2	економічна	
3	репродуктивна	
4	комунікативна	
5	регулятивна	
6	рекреативна	

23. Поясніть, у чому полягає зміст різних видів взаємин у сім'ї:

- ✓ соціально-біологічні –
- ✓ морально-етичні –
- ✓ етнічно-традиційні –
- ✓ психологічні –
- ✓ господарсько-економічні –
- ✓ духовні –
- ✓ юридично-правові –

24. Поясніть наступну структуру шляхів реалізації родинного виховання:

- удосконалення державного законодавства

- розвиток мережі дошкільних, позашкільних закладів освіти
- створення побутових умов
- співробітництво сім'ї і закладів освіти
- педагогічний всеобуч батьків
- видання педагогічної літератури для батьків
- вивчення, використання та примноження національної культури, традицій та звичаїв
- науково-методична допомога справі родинно-національного виховання
- вивчення, поширення та упровадження передового педагогічного досвіду
- активна діяльність засобів масової інформації в педагогічному всеобучі батьків

25. Прочитайте та проаналізуйте принципи, на яких ґрунтується співпраця школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. У чому полягає суть кожного із них?:

- принцип пріоритетності
- принцип громадянськості
- принцип демократизму
- принцип гуманізації
- принцип ретроспективності
- принцип педагогізації батьків

26. Яку роль відіграє громадськість у родинному вихованні? Поясніть.

27. Поясніть зв'язок школи та церкви у вихованні підростаючого покоління.

28. Перелічіть особливості і перспективи розвитку сучасної сім'ї.

29. Занотуйте основні вимоги до учителя, що слугують його ефективній взаємодії з батьками молодших школярів. Які психолого-педагогічні правила повинен дотримуватись педагог? Поясніть чому.

30. Обґрунтуйте власну відповідь: чим обумовлений зміст виховання в родині?

31. Опираючись на «Конвенцію ООН про права дитини» (1989 р., ратифікованої 27 лютого 1991 р.) перелічіть основні права дітей. Яке місце посідає сім'я у дотриманні даних прав дитини?

32. Дайте визначення понять:

- соціальна робота –
- соціальна допомога –
- соціальний патронаж –
- соціальна реабілітація –

33. Ознайомтесь з цитатами із творів видатного педагога, основоположника української родинної педагогіки академіка М.Стельмаховича. Визначте провідні ідеї; роль і значення сім'ї у вихованні особистості; місце учителя у родинному вихованні:

- традиційна українська родина – то перша школа любовидрості, національного виховання, світлиця моральних чеснот і благородних вчинків, плекальниця пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій, обрядів, символів, побутової й громадської культури
- від стану охорони домашнього вогнища, батьківства, дитинства й материнства у вирішальній мірі залежить не тільки особисте благополуччя кожної людини, але й життєва міць народу
- зневірена, зневажена сім'я – згублене покоління, втрачене майбутнє
- сім'я – то святий вузол, яким сполучаються люди в суспільстві... То життєдайний осередок, що приводить на світ божий, плекає найвищу цінність людства – дітей, найкращий цвіт нації, майбутнє народу, завдяки яким кожен батько й мати мають реальну можливість повторити, розвинути й продовжити себе в своїх потомках
- сім'я – неперевершений чинник можливого вияву людини у всіх її можливих іпостасях: немовля, дитина, підліток, юнак, дівчина, чоловік, дружина, син (дочка), дідусь, бабуся, внук (внучка), правнук
- сім'я – святиня людського духу, благородних емоційних переживань – кохання, любові, вірності, піклування, щоденного живого спілкування, поваги, співпереживання, синівської і дочірньої вдячності, родинної солідарності, теплоти людських сердець
- сім'я – невтомна хранителька пам'яті наших предків, ретельна плекальниця родоводу, совісті й честі минулих, сучасних і прийдешніх поколінь
- високоорганізована, національно свідома українська родина – це духовний храм України-Матері, заповіт і заповідник народних, національних чеснот та неухильного дотримання норм християнської моралі
- родовід вихователів йде від матері, від батька, від сім'ї

Педагогічні ситуації

Учень II класу відстав у лічбі. На думку учителя, хлопчик повільно виконував дії, яких вимагали від нього. Обстеження учня виявило дуже інше: хлопчик виконував дії швидко, але не в мовленнєвій, а в «матеріальній» формі, використовуючи власні пальці. Перебирав він їх з блискавичною швидкістю, проте дуже відставав він інших учнів, які вже оперували поняттями.

Учителька зробила запис у щоденнику для батьків: «Допоможіть синові. Позаймайтесь із ним». Коли хлопчик повернувся додому, то батьки з криком накинулись на нього: «Нам ніхто ніколи не допомагав. Учися робити все сам – ти вже дорослий!»

Проаналізуйте ситуацію. На Вашу думку, яка це сім'я? У чому помилки батьків? Учителя?

Удома Олеся захоплено розповідає про події, що сталися у школі, показує книги, які з радістю взяла у шкільній бібліотечці.

- Матусю, ти чуєш?
- Та що ж там? Я зайнята!!!
- Бабусю, ти?
- Так, люба, цікава книжечка. А що ще за день сталося цікавого?
- Та я вже забула, це ж матусі нецікаво, - нахнюпилася дівчинка.

Прочитайте. У чому упущення батьків? До чого може призвести така байдужість старших? Поясніть

Першокласниця ділиться з мамою своїми бідами:

«Мені в дитячому садочку подобалося більше – там було краще, ніж у школі. Я стараюсь, акуратно виводжу усі літери, що задає учителька, а вона постійно мене ганьбить. Добре відзивається лише про Марину. Та в свою чергу постійно кепкує з мене, хіба це справжня подруга? Мамо, не хочу йти до школи...»

Чим можна пояснити втрату інтересу дівчинки до навчання? Чи можна говорити про помилки у вихованні дитини? Поясніть

- Кому я тут потрібен? – високий чоловік обвів поглядом учителів в учительській.
- Ви Андрій Петрович? – назустріч йому підвелася літня жінка. – Добрий день. Я учителька Вашого сина Слави. Запросила Вас, щоб порадитись, як допомогти Славку ліквідувати неуспішність з читання.
- Даруйте, але вчителька Ви. Я Вам віддав свого сина, Ви і навчайте. Я зі своєю роботою справляюсь відмінно, а якщо Ви не вмієте працювати – звільняйтесь
- Вірю Вам. Однак виховання сина не лише моя справа, а й Ваша. Школа не завжди може...

- А я можу? Ви працюєте по три-чотири години на день, а я вісім. Ще й відпустка у Вас 48 днів, а моя – наполовину менша. Моя справа – годувати, одягати дитину, а Ваша – навчити і виховати.

Ваші міркування: роль сучасної школи у вихованні дітей? Співпраця школи і родини? Обов'язки батьків щодо виховання дітей?

Петрик постійно смикає Наталочку за коси. Та й плаче, й дратується, й батьки вже підходили до нього, але це не допомагає.

Учителька вирішила зібрати батьків обох дітей й поговорити із ними. Проте, етична бесіда, яку так довго обмірковувала вчителька, нічого не дала.

Вивчіть ситуацію. Підберіть форми роботи із батьками. Поясніть у чому проблема.

Мати Наталія Олегівна сама виховує сина. Він кремезний молодий чоловік, що відвідує четвертий клас школи, здоровий, веселий, аж надміру. Мати вважає, що вдачею син у батька, який колись їх покинув.

Та ж ось у щоденнику хлопця все більше і більше почали з'являтися зауваження вчителів з проханням матері зайти до школи. Мати не може дати собі раду із хлопцем, який систематично прогулює уроки, погано вчиться, додому приходиться пізно, не допомагає по господарству.

Тоді мама вирішила звернутись по допомогу до учителя.

Ваша думка: у чому полягатиме допомога школи матері хлопця? Ваші дії

В Ігоря мати – лікар, батько – водій дальнього рейсу. Батьки постійно в роботі і мало часу проводять удома, тим паче із сином. Хлопчику дуже не вистачає родинного спілкування і він частенько втікає із дому в село – до бабусі, яка завжди його приголубить, нагодує смачненьким, догляне. Проте матері це особливо не до душі – мати сварить сина за втечі, пояснюючи це порушенням поведінки і зневагою до батьків, проте займатися ним так часу і не знаходить.

Поміркуйте: про яку сім'ю йдеться? Які помилки допускають батьки та педагоги у даній ситуації.

Васько прийшов додому в синцях. Мати й бабуся одразу накинулися на нього, почали розпитувати, жаліти. А батько навіть не піднявся з дивану – йшов цікавий футбольний матч.

- Ти б хоч поцікавився ним, - закричала мати
- Залиш його, йому ніколи, - гукнула бабуся
- Я що, не можу трохи відпочити, - закричав батько.

У домі почалася сварка та й така, що аж було лячно. Хлопчик розплакався.

- Чого рюмсаєш, чоловіки не плачуть. Сам винен, був сильним хлопцем – ніхто б не побив, - мовив батько.

Мати знову вступила у суперечку із чоловіком і матір'ю. Та хлопчик намагаючись їх спинити сказав: «Не треба, не сваріться, я знаю, що у всьому винен»

Проаналізуйте ситуацію. Яким чином можна її вирішити. Про що засвідчує такий стан речей? Поясніть.

Мама завжди намагається купити донечці красивий одяг, прищепити їй естетичні смаки. Але донька не розуміє нічого в цьому, відмовляється носити гарні плаття і спіднички. Постійно просить одяг у мами. До того ж завжди ходить неохайна, брудна. Мати стомилася постійно її перевиховувати й повчати. Донька – слухати повчання.

Одного разу мати мовила: «Більше не отримаєш жодної речі, зрозуміло? Я втомилася за тобою прибирати, прати брудний одяг – ти бруднуля!»

«Тоді і я не ходитиму у школу, бо ти мене лаєш, - мовила дочка. А ще я носитиму твій одяг – він мені й справді подобається»

Навіть не думай, ти його зіпсуєш. У тебе є свої речі, до того ж ти ще не заробляєш і керувати у домі буду я», - відповіла мати.

Яку роботу слід проводити з донькою матері? Чи варто звернутися батьками за допомогою учителів? Поясніть.

Марічка мріяла бути на Новорічному ранку Червоною Шапочкою, але мати не знайшла такого вбрання.

- Тоді поший мені!
- Я не вмію шити
- Купи!Купи!
- Такого ніде немає, та й часу у мене мало бігати по магазинах

- Інакше я не піду до школи, а буду сидіти вдома!
- То й сиди!

Чи існують проблеми у стосунках матері з донькою? Поясніть. Яким чином налагодити їх, до чого вдатися. Про яку сім'ю йдеться у даному випадку, поясніть чому.

На уроці української мови у V класі учні самостійно виконують вправи. Учитель помітила, що Сашко старанно працює. Вона знає, що хлопчик вчиться погано, без інтересу, в'яло виконує домашні завдання, іноді прогулює уроки. На контрольних Сашко найчастіше байдикує, дивлячись у вікно чи винуватими очима на вчителя, а в кращому випадку – списує у сусідів. Сьогодні – свято: він працює разом з усіма. Педагог впевнена, завдання посильне для Сашка і він з ним упорається.

- Молодець, Сашко, - вирішила підбадьорити його Олена Володимирівна. – Як приємно спостерігати за тобою, коли ти думаєш.
- А ви йому «5» поставте, - насмішкувато хтось говорить із класу. - Сашко і «5» - речі несумісні.
- Як виконаєте, давайте на перевірку. А як він заслуговуватиме, то й поставлю!

Роботу закінчено, вчитель перевіряє зошити. Ось, нарешті, до неї підходить Сашко. Вчителька бере його зошит і раптом бачить, що записано номер вправи, а далі – чистий аркуш.

На великий подив учнів Олена Володимирівна оголосила: «Сідай, Сашко, п'ять». Клас був вражений – перша п'ятірка у нього! Він сів, зошит відразу заховав у портфель.

Коли учні виходили із класу, педагог покликala Сашка: «Я сьогодні буду в школі до 15.00. Зроби вправу й покажи її мені».

Рівно о 15.00 учень зайшов в учительську й поклав зошит. Вправа була виконана бездоганно. І стільки радості було в його оцєнях, що вчителька повірила – він не безнадійний!

Проаналізуйте дану ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

На уроці «Я і Україна» Михайло підніс руку:

- Слухаю тебе, кажи.
- Скажіть, Ніно Трохимівно, а як це може вирости таке велике дерево як баобаб?

- До чого тут баобаб – здивувалася та. – Де таке почув?
- Та просто цікаво стало...Я тут книгу одну читав, мені на День народження подарували...
- Зрозуміло, молодець. Звісно, що почав читати. Але ти б краще читав підручник. Цього тобі, думаю, цілком достатньо!
- Хіба? Гм...
- Так, достатньо. Більше тобі нічого не треба... А баобаби будуть потім колись, як виростеш – сказала вчитель.

Мишко прийшов додому і довго розглядав книгу. Мати, помітивши це, запитала:

- Ти чого, синку?
- Та от вчителька сказала, що нічого не треба, крім підручників. Може, мамо, забери її, поклади десь нагору, на шафу.
- Чому це не треба? Не розумію!

Але хлопчик уже не чув слів матері. Він закрив новеньку книгу про рослини і ввімкнув комп'ютер.

- Краще буду мультики дивитися, раз така справа. Книги, справді, можуть почекати до кращих часів...

Мати була подивована. Наступного дня вона вирішили піти до школи і поспілкуватися із класоводом.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильними були поведінка матері, педагога, учня? Зробіть висновки. Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Азаров Ю.П. Семейная педагогика/Ю.П.Азаров. – М., 1993. – 263 с.
2. Антонов А.И., Борисов А.П. Кризис семьи и пути его преодоления/А.И.Антонов. – М., 1990. – 349 с.
3. Вайт Э.Г. Семья и здоровье/Э.Г.Вайт. – Рига, 1990. – 253 с.
4. Вознесенська Олена. Батьківська медіа-педагогіка в системі позашкільної освіти/Олена Вознесенська//Директор школи. – 2011. - № 3 (51) березень. – С. 35 – 38.
5. Голець М.І. Етика матері і дитини: Нарис з історії виховання дітей раннього віку: Навч. посібник/М.І.Голець. – К.: Вища школа, 2005. – 159 с.
6. Гребенников И.В.Основы семейной жизни/И.В.Гребенников. – М., 1988. – 123 с.

7. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист (зб. документів): Частина 1. – К., 1998.
8. Євтух М.Б. Формування гуманізму в системі особистісних якостей і стосунків/М.Б.Євтух. – Х.: Основа, 1995. – 120 с.
9. Капралова Р.М. Работа класного керівника з батьками/Р.М.Капралова. – М.: Просвещение, 1980. – 216 с.
10. Концепція «Сім'я і родинне виховання»//Рідна школа. – 1996. - № 11 – 12.
11. Корнієнко С.М., Кодлюк Я.П. Батьківські збори у початкових класах/С.М.Корнієнко. – Тернопіль, 1995. – 277 с.
12. Костів В.І. Консультативна робота з проблем родинного виховання у неповній сім'ї/В.І.Костів. – Івано-Франківськ, 1998. – 116 с.
13. Кузьмінський А.І. Педагогіка родинного виховання: навч. посібник/А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2006. – 324 с.
14. Макаренко А.С. Загальні умови сімейного виховання. Твори: у 7-ми т. – Т. 4/А.С.Макаренко. – К.: Радянська школа, 1954. – 344 с.
15. Макаренко А.С. Книга для батьків/А.С.Макаренко. – К., 1987. – 314 с.
16. Максимович О.М. Особливості виховання дітей із розлучених сімей/О.М.Максимович. – К., 1998. – 286 с.
17. Максимова Н.Ю. Воспитательная работа с социально дезадаптированными школьниками/Н.Ю.Максимова. – К., 1997. – 134 с.
18. Мартинюк Т.Й. Батьківські радощі й тривоги/Т.Й.Мартинюк//Розкажіть онуку. – 2009. - № 21 – 22 листопад. – С. 22 – 24.
19. Никитин Б.П., Никитина Л.А. Мы, наши дети и внуки/Б.П.Никитин. – М., 1989. – 134 с.
20. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка/В.Г.Постовий. – К., 1994. – 234 с.
21. Постовий В.Г. Сім'я і родинне виховання: Концепція/В.Г.Постовий//Рідна школа. – 1996. - № 11 – 12.
22. Постовий В.Г. Тенденції і пріоритети виховання дітей у сучасній сім'ї: монографія/В.Г.Постовий. – К.: Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. – 190 с.
23. Робота з педагогічними кадрами/Уклад. Григораш В.В. – Х.: Основа, 2006. – 208 с.
24. Савченко О.Я. Сімейне виховання. Молодші школярі/О.Я.Савченко. – К., 1979. – 123 с.
25. Сікурова Л.В. Особливості виховання і навчання дітей молодшого шкільного віку в сім'ї/Л.В.Сікурова//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 19 – 21 (239 – 241) липень. – С. 83 – 93.
26. Сім'я і діти. Програма родинно-національного виховання та навчально-тематичний план педагогічної освіти батьків. – К., 1997. – 23 с.

27. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К., 1996. – 318 с.
28. Струманський В. Педагогічна пропедевтика асоціального змісту наркологічної ситуації в учнівському осередку/В.Струманський//Рідна школа. – 1997. - № 9. – С. 13 – 18.
29. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка/В.О.Сухомлинський. – К., 1979. – 436 с.
30. Сухомлинський В.О. Гармонія трьох начал. Вибр. твори: в 5-ти т. – Т. 5/В.О.Сухомлинський. – К., 1976. – 576 с.
31. Хомуленко Т.Б. Стиль сімейного виховання як чинник розвитку пізнавального інтересу молодших школярів: монографія/Т.Б.Хомуленко. – Х.: ХНПУ, 2011. – 206 с.
32. Щербань П.М. Національне виховання у сім'ї: для батьків, учителів, вихователів/П.М.Щербань. – К.: Культурологічне ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.

РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Опорні поняття: інтелект, розумові здібності, пам'ять, мислення, культура розумової праці, розумовий розвиток, розумове виховання, фонд знань, навчальні уміння, розумові операції, творче мислення, світогляд

1. Проаналізуйте літопис цікавих думок:

На землі немає нічого більш гідного поваги, ніж розум

К.Гельвецій

Розум людини складається із сукупності її ідей. Без ідей немає розуму

К.Гельвецій

Завдання педагогіки – зробити науку до того зрозумілою і засвоюваною, щоб змусити її говорити простою, звичайною мовою

О.Герцен

Справжній учень навчається розвивати невідоме за допомогою відомого, наближаючись тим самим до вчителя

Й.Гете

Не в кількості знань полягає освіта, а в розумінні і вмілому застосуванні всього того, що знаєш

А.Дістервег

Загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання та виховання, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полі культурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, держави

Закон України «Про загальну середню освіту»

Якщо ти маєш розум, навчайся чогось, бо розум без навчання – тіло без одягу або людина без обличчя, адже казали: освіта – обличчя розуму

Кабус

Виховання є мистецтвом, використання якого повинно вдосконалюватися протягом багатьох поколінь. Кожне покоління, озброєне

знаннями попереднього, може більше й більше виконувати виховання, яке пропорційно й доцільно розвиває природні здібності людини і таким шляхом веде весь рід людський до його призначення

І.Кант

Навчання без роздумів – шкідливе, роздуми без навчання – небезпечні

Конфуцій

Основа доброго виховання в тому, щоб усі навчилися розуміти, чим відрізняється людина від тварини, чим відрізняється добра людина від злої, вчений від невченого, мудрий від дурня

Я.Коменський

Ми маємо пристосовуватись до властивостей розуму, приводячи його до гармонії і любові до наук, якщо ми не хочемо з лінивих зробити впертих, а з млявих – дурнів

Я.Коменський

Учіння розум просвітлює

М.Ломоносов

Знання без виховання – це меч у руках божевільного

Д.Менделєєв

Розум, який не має певної мети, втрачається; бути скрізь – означає бути ніде

М.Монтень

Незвичність думати в дитинстві позбавить цієї здатності і на решту життя

Ж.Ж.Руссо

Знання стають бажаним надбанням маленької людини за умови, коли вони – засіб досягнення творчих, трудових цілей

В.Сухомлинський

Що міцніше закладено фундамент знань та ідей у душі учня, то більшу й міцнішу будівлю можна потім звести на цьому фундаменті

К.Ушинський

Виховання не лише мусить розвивати розум людини і дати їй певний обсяг відомостей, а й має запалити в ній жагоду серйозної праці, без якої життя її не може бути ні достойним, ні щасливим

К.Ушинський

Мистецтво навчання є мистецтвом пробуджувати в юних душах допитливість і потім задовольняти її

А.Франс

Потрібні розумні, освічені люди, в міру наближення людства до кращого життя кількість таких людей зростатиме, поки вони не становитимуть більшості

А.Чехов

2. Розмежуйте поняття:

- навчання –
- виховання –
- освіта –
- самоосвіта –
- розум –
- інтелект –
- розумове виховання –
- розумові здібності –

Виокремте ті поняття, які мають спільні риси. Поясніть чому.

3. Дайте визначення поняття «мислення». Поясніть які умови необхідно створити у початковій школі задля розвитку мислення молодших школярів?

4. Які види мислення Ви знаєте? Що таке мислительні операції?

- аналіз –
- синтез –
- порівняння –
- класифікація –
- узагальнення –
- дослідження –

5. Перелічіть основні фактори впливу на ефективність розумового виховання молодших школярів.

6. Заповніть таблицю:

<i>№ п/п</i>	<i>Види мислення</i>	<i>Які уміння особистості проявляються за даного виду мислення</i>
1	діалектичне	
2	логічне	
3	абстрактне	
4	узагальнююче	
5	категоріальне	
6	теоретичне	
7	індуктивне	
8	дедуктивне	
9	алгоритмічне	
10	технічне	
11	репродуктивне	
12	продуктивне	
13	системне	

7. Визначте основні ідеї розумового виховання. Продемонструйте зв'язок розумового виховання з іншими напрямками.

8. Поясніть значення фрази «сон розуму».

9. Складіть схему основних стадій пізнавального розвитку особистості. Чим можна пояснити таку структуру пізнавального розвитку людини? Відповідь обґрунтуйте.

10. Дайте визначення понять:

- сенсомоторний інтелект –
- культура розумової праці –
- розумовий розвиток –
- розумові сили –

11. Визначте: що є основним показником розвитку мислення особистості? Поясніть чому.

12. Перелічіть правила розумового виховання у початковій школі. Наведіть 2 – 3 приклади їх практичного застосування.

13. Що таке пам'ять людини? Які її види Ви знаєте?

У чому полягає організованість пам'яті дітей молодшого шкільного віку? Дорослих? Відповідь обґрунтуйте.

14. Визначте суть понять, вказаних нижче. У таблиці занотуйте значення кожного із них:

<i>основні характеристики мислення</i>	<i>їх суть</i>
гнучкість - ...	
цілеспрямованість -	
активність -	
широта -	
глибина -	
критичність -	

15. Назвіть основні чинники впливу на розвиток пам'яті особистості.

Які умови необхідно створити у школі з метою покращення пам'яті молодших школярів. Наведіть власні приклади.

16. Перелічіть якості творчої особистості. Яке мислення можна назвати творчим?

Що впливає на формування у дітей молодшого шкільного віку творчого мислення?

Чи можна сказати, що дитина, яка творчо мислить – обдарована? Відповідь обґрунтуйте.

17. Перелічіть основні проблеми розумового розвитку, які досліджуються сучасними науковцями. Поясніть чому.

18. Занотуйте низку народних прислів'їв, приказок про розум, інтелект, розумну людину. Прослідкуйте еволюцію відношення особистості до власного розвитку.

19. Визначте, у чому полягає зміст розумового виховання молодших школярів:

а) у школі –

б) у позаурочний час –

в) під час навчання у позашкільних закладах –

20. Перелічіть ознаки розвиненого інтелекту. За яких умов можна стверджувати, що особистість є розумово розвинена?

21. Перелічіть основні принципи розумового виховання.

22. Складіть таблицю, у якій буде відображено основні форми та методи розумового виховання молодших школярів:

<i>№ п/п</i>	<i>розумове виховання молодших школярів</i>	<i>форми розумового виховання</i>	<i>методи розумового виховання</i>
<i>1</i>	<i>розумове виховання у позаурочний час</i>		
<i>2</i>	<i>розумове виховання у школі</i>		

23. Перелічіть основні шляхи, що слугують підвищенню ефективності розумового виховання.

24. Як відомо, кожній людині властиві певні здібності та уміння. Визначте, що таке:

- загальні уміння –
- спеціальні уміння –
- інтелектуальні уміння –
- фонд знань –

Назвіть завдання, які слугують формуванню інтелектуальних умінь.

25. У чому полягає роль праці у розумовому розвитку особистості молодшого школяра? Поясніть.

26. Перелічіть основні завдання розумового виховання? Чи відрізняються вони від завдань, що ставились 20 років тому? 50 років? 100 років? Відповідь обґрунтуйте.

27. Яким чином можна поєднати наступні поняття?:

- режим –
- система –
- охайність –
- самоконтроль –

Відповідь обґрунтуйте.

29. Поясніть, чи впливають засоби масової інформації на розумовий розвиток особистості?

30. Які з перелічених нижче понять варто віднести до основних завдань виховання людини нової епохи? Поясніть свій вибір:

- ✓ критичність
- ✓ творче мислення
- ✓ висока культура
- ✓ володіння музичним інструментом
- ✓ уміння читати

- ✓ наполегливість
- ✓ передбачення
- ✓ раціональна організація праці

31. Чи пов'язані між собою мова та мислення? Поясніть.

32. Перелічіть, на яких уроках у початковій школі найбільш повно реалізується розумове виховання. Поясніть чому.

33. Прочитайте та проаналізуйте вислови видатних педагогів:

М.Г.Стельмахович

- ✓ розум – одна з найкращих людських якостей. Від інтелектуального розвитку особистості залежить рівень її підготовки до життя
- ✓ нині, в зв'язку з небувалим розвитком науки, пожвавленням суспільних перетворень, посиленою інтелектуалізацією праці, швидкою зміною техніки й технологій в усьому світі, проблема плекання інтелекту набрала особливої гостроти
- ✓ розумове виховання необхідне людині не тільки для праці, а й для повноти духовного життя
- ✓ справжнє розумове виховання орієнтує людину на життя у всій його складності, в усьому його багатстві
- ✓ сучасний представник української еліти – це компетентна у своїй справі особа, яка бере на себе повну громадську й моральну відповідальність за якісне й результативне вирішення покладених на неї обов'язків. Їй повинні бути властиві такі риси як кмітливість, акуратність, освіченість, обов'язковість у ділових стосунках, уміння обирати найраціональніші шляхи реалізації проблеми
- ✓ розум – це здатність людини милити, відображати й пізнавати об'єктивну дійсність. Це найдосконаліша форма теоретичного осягнення дійсності, свідоме оперування поняттями, синтез знань на найвищому рівні творів та ідей. Він аналізує й оцінює як дані органів чуття, так і розсудкову діяльність, а також сам себе

В.О.Сухомлинський

- ✓ розумове виховання – одна з найбільш вагомих ланок у системі виховання. Воно передбачає набуття знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, формування культури розумової праці, виховання інтересу й потреби у розумовій діяльності, у постійному збагаченні знаннями, застосуванні їх на практиці
- ✓ учень розумово виховується лише тоді, коли його оточує атмосфера багатогранних інтелектуальних інтересів і запитів, коли його

- спілкування з людьми, що оточують, проїняте допитливою думкою, пошуком
- ✓ кожен учитель повинен бути вмілим, вдумливим вихователем розуму школярів
 - ✓ повноцінне розумове виховання може бути реалізоване за умови, коли досягненням учнів стануть найбільш цінні інтелектуальні багатства людства
 - ✓ надзвичайно важливою умовою повноцінного розумового виховання є відповідність методів навчання, структури уроку і взагалі усіх організаційних і педагогічних елементів початкової і виховної мети матеріалу, завдань всебічного розвитку учнів
 - ✓ пізнання само по собі є найбільш дивним, чудовим процесом, що пробуджує живий і незгасний інтерес... Джерело інтересу – і в застосуванні знань, у переживанні почуттів влади розуму над фактами й явищами. В глибині людської сутності є невикорінне бажання відчувати себе відкривачем, дослідником, шукачем

Педагогічні ситуації

Уляна ходила вже до другого класу. Проте, учитись їй так і не хотілося. Вона як-небудь виконувала доручення учительки, прогулювала уроки, а домашні завдання виконувала недбайливо, абияк.

На батьківських зборах Улянун постійно згадували. Мамі було доволі неприємно, що постійно бесіди тільки про її доньку. От вона і на цей раз, сумна й роздратована не втрималася: «Скільки вже можна? Навчайте!!! Що я можу вдіяти?!»

Учителька посміхнулася й мовила: «Від цього залежить її майбутнє...»

Прочитайте та проаналізуйте. Що мала на увазі педагог? Чому так поводить себе дівчинка?

Михайло сьогодні вперше добре відповів біля дошки. Учителька Олена Ігорівна оцінила його на «відмінно». Хлопчик радісно побіг до парти. Однак згодом Олена Іванівна виявила, що у Михайлика була шпаргалка.

Учителька висміяла хлопця, забрала шпаргалку й зробила запис у щоденнику.

Чи правильно вчинила вчителька? Про що свідчить така поведінка учня?

Настуня закидала нового учителя запитаннями, прагнучи спіймати його на незнанні чи обмеженій ерудиції. Учитель спокійно, врівноважено постарався відповісти, помітивши таке прагнення учениці. Аж раптом дівчинка знову піднесла руку й запитала знову.

Учитель трохи знітився й задумався.

- Не знаєте? А ви ж учитель!
- Та знаю, тільки трохи призабув!
- Не знаєте – не знаєте!!! – засміялася учениця

Проаналізуйте: чи й справді Настя – учениця, яка багато знає? Чим викликаний такий інтерес до знань педагога? Поясніть.

Марта добре вчиться – усі уроки у неї виконані удома найкраще. Проте у класі – вона перша і чи не єдина, де за партою безлад: навкруги розкидані папірці, ручки, пом’яті зошити.

Однокласники вважають дівчинку відмінницею і не зважають на такий безлад за робочим місцем. Проте учителька неодноразово робила дівчинці зауваження про порядок.

Визначте, про що йдеться у даному випадку. Над чим варто задуматись педагогу та батькам? Які упущення у розумовому вихованні Марти Ви виявлені?

Олег Іванович пояснює дітям, як робити коробочки для новорічних подарунків. Аж раптом, коли учитель повернувся до свого столу, побачив на ньому кошеня.

- Звідкіля воно?
- З космосу!!!
- Хто приніс, я запитую?
- Гм...
- Вас не цікавить те, що треба, а всілякі дурниці! Негайно приберіть його!!!

Діти всі стихли. Учитель відчинив вікно і викинув кошеня на вулицю. У класі запанувала тиша. Проте пояснення матеріалу однаково ніхто не слухав. Усі переморгувались, шепотіли й обговорювали таку поведінку Олега Івановича.

- Ви геть нерозумні, чи що? Замовкніть, кажу! – закричав педагог.

Проаналізуйте ситуацію. Як Ви вчинили б на місці учителя? Як можна було розв'язати інцидент?

Марія Іванівна постійно багато задає додому. Ось і сьогодні наказала прочитати аж 5 творів Т.Шевченка, пояснюючи це тим, що читання книг збагачує розум.

Аж тут один із учнів підняв руку:

- Як книги можуть збагачувати нашу голову?
- Сядь і слухай, а не задавай дурних запитань!
- Тоді я не читатиму!
- Тоді буде «двійка»!!!

Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Марко відчуває невпевненість на уроці математики: «Я не знаю», «Я не зможу» бурмоче собі під ніс.

- Що тим там постійно бурмочеш?
- Та я, та я...
- Давай щоденника, зараз викличу батьків до школи, тоді будеш слухати мене і вчитимеш математику
- Не треба, я вчу – лише не розумію нічого...
- ЩО!? Як це, я тут викладаюся, а він ...

У чому проблема школяра? Як можна її вирішити? Чи варто долучити до вирішення батьків хлопчика? Ваші дії.

На уроці у III класі Галина Петрівна почала опитування матеріалу:

- Гей, наречена, йди відповідати, - звернулася вона до Оленки. – Гуляти гуляєш та все з Петром, а уроки не вчиш...Бачила, як він твій портфель носить...
- Коли я гуляла? Ми разом ходимо додому, та й батьки наші товаришують
- Вільному воля, - насміхається учитель. – А тобі сьогодні «двійка».

Дівчинка розплакалася, не розуміючи за що отримала погану оцінку та ще й була приводом для насмішки. З Петриком вони й справді товаришують давно – він її кращий друг. А учителька нічого не розуміє...

Ваші міркування: у чому виникла проблема?

Учитель малювання звернув увагу на особливу старанність Івасика – малюнок й справді вийшов гарний, чіткий, охайний.

Аж тут інший учень пояснив, що не виконав домашнього завдання. Учитель змінився на очах:

- Негайно залиш клас!
- Та я не зміг намалювати, бо учора мав високу температуру
- То чого сьогодні прийшов до школи, якщо ти хворієш?
- Мені сьогодні вже краще, я не хочу прогулювати уроки.
- Дивіться, яка порядність! А намалювати – немає! Виходь і не заважай нам починати урок

Хлопчик попрямував до дверей. Діти почали перемовлятися.

Поясніть у чому виникла проблема? Чи правильно вчинив учитель? Учень?

На уроці музики Василько щось собі малював. Він ні на кого не зважав, тихесенько олівцем робив якісь позначки на аркуші паперу.

- Чим ти там займаєшся?
- Я, я...
- А ну дай сюди!

Учитель взяла аркуш, на ньому було зображено сільську хатинку і садочок, небо, пташок. Загалом рисунок був доволі хорошим як на вік хлопця. Учителька зробила гримасу й мовила: «Те ж мені Тарас Шевченко. Треба слухати нотну грамоту, а то виростеш неуком. Та й кому потрібні ці рисунки?»

Діти всі разом почали сміятися, щось вигукувати у сторону Василя. А хлопчик ніяково сховав очі.

Ваші міркування: чи можна було інакше відреагувати на таку неухважність учня з боку педагога? Чи є певні проблеми у розумовому вихованні хлопчика? Як Ви б вчинили?

Учитель першого класу не нова у школі. Всі педагоги школи відгукуються про неї хорошими словами. Батьки також не нарікають. От тільки Маркові зовсім не подобаються уроки. На запитання матері «Як у школі?» хлопчик відповідає завжди однаково: «Нормально».

- Ти що не хочеш вчитися?

- Ні
- Чому? У тебе краща вчителька у школі
- Ну то й що. А розповідає нудно, я не хочу туди ходити
- Будеш, бо тобі треба підживлювати свій розум!
- Як це? Це що коріння у дерева? Як підживлювати – запитує син.
- От так, знаннями.

Хлопчик довго міркував над словами матері. Наступного дня у школі він підняв руку на уроці читання.

- Прошу, що у тебе?
- А як це підживлювати розум?
- Хто таке сказав? Це правильно. Наш розум потребує постійного оновлення новими знаннями, інформацією. Якщо ви будете байдикувати у школі, то вийдете із неї неуками – такими ж, як і прийшли.
- Так не буває, усі діти вчаться, але вже в 16 років значно розумніші, ніж у 6. Така природа – філософствував хлопець.
- Еге ж. Природа, але без праці нічого не буде.

Здавалося хлопець так і нічого не зрозумів. Розповідь учителя на уроках здавалася йому такою ж сумною, не цікавою, нудною. Нічого так і не змінилося.

Чи існує проблема щодо навчання даного учня? Яка? Проаналізуйте ситуацію та зробіть висновки. Ваші дії.

Одного дня до школи завітав батько учениці II класу Аліни у нетверезому стані. Він голосно говорив. Звинувачував класовода у поганих оцінках доньки, у тому, що вона його не слухає, бо не вихована.

Педагог довго мовчала.

- Зачекайте хвилинку, я почну урок, дам дітям завдання і вийду до Вас у коридор.
- Ще чого? Який коридор? Я до Вас прийшов, а Ви мене у коридор? Гарна вчитель. То що хотіти від доньки, то Ви її так навчили.
- Перестаньте, на Вас дивляться діти. Вашій доньці буде соромно.

Батько не на жарт розлютився. Намагався звинуватити учительку в усіх гріхах.

Діти всі поглядали на Аліну. Дівчинці було неприємно, що всі дізналися, що її батько – не найкращий. А їй так хотілося, щоб у неї були інші батьки – добрі, лагідні, турботливі, щоб усі вихідні проводили із нею.

Учитель повернулася у клас. Вона одразу помітила, що дівчинка засмучена.

- Дітки, ви зараз мали змогу побачити негативний приклад того, як не треба поводитися
- Еге ж?!
- Так, так. Аліна – відважна й сильна дівчинка, тому що за таких умов добре вчиться. Вам слід із неї брати приклад.

Учениця трохи повеселішала. А й справді – не все так погано. Вона зрозуміла, що діти не відповідають за своїх батьків, а їй зараз і справді треба лише добре навчатися, можливо, й батько виправиться.

Поміркуйте. Які були б Ваші дії?

Станіслава Юрїївна вирішили поговорити зі своїм учнем. Вона давно за ним спостерігала й помітила, щось із хлопцем не те. Батьки, яких викликає до школи, уникають зустрічі. А учень щось недоговорює, відмовчується, веде себе доволі дивно. Щоб трохи відволікти хлопчика, педагог запросила його в учительський кабінет.

Щойно вона розпочала бесіду, як пролунав дзвінок і в учительську почали сходитися різні педагоги. Прийшли сюди і вчителі музики, фізкультури, трудового навчання.

- От, герой, розсівся на дивані як у себе вдома! – сказав один із них.

Хлопчик зніяковів:

- Та...та мене запросила моя Станіслава Юрїївна.
- Ну то й що, герой, слід так себе вільно почувати?!

На учня посипалися різні нарікання, звинувачення. Згодом все завершилося тим, що керівник хлопчика також була звинувачу у недогляді за учнем. Інші вчителі тільки те й робили, що засипали педагога своїми сумнівними порадами й зауваженнями. Довірливу бесіду, яку так планувала Станіслава Юрїївна, було зірвано...

Проаналізуйте ситуацію. Чи існують проблеми у стосунках учителів між собою, з учнем? Як їх можна вирішити? Спробуйте визначити причини виникнення такого ставлення одних учителів до інших. Ваші дії.

Сашко погано вчився у школі. Вчителька неодноразово писала у щоденнику зауваження щодо поведінки хлопця, просила батьків прийти до школи, проте результату не було.

Хлопчик продовжував абияк навчатися, не виконував домашні завдання. Згодом він почав прогулювати уроки.

Учитель-класовод не витримала й вирішила піти додому до учня. Прийшовши до батьків, вона не могла вгамувати свої почуття обурення. Проте, батьки надміру спокійно дали зрозуміти педагогу, що саме школа покликана вчити й виховувати, а не вони.

Обурена, розлючена й водночас засмучена учителька повернулася до школи. Так тривало весь період навчання хлопчика у початковій школі.

Пройшов час. Раптом на перерві в учительській кімнаті учитель-колишній класовод хлопця дізнається від інших педагогів, що з її колишнім учнем неабиякі проблеми: попав в погану компанію, підозрюється у скоєнні як крадіжок у школі, так і поза її межами.

Обурені вчителі V-A випереджали одна одну:

- А все винні батьки, їх байдужість.
- Не тільки вони, в першу чергу, я думаю, винна перша вчителька – вона не навчила і не виховала нам хорошу дитину.

Учительці було соромно виправдовуватись. Вона понурилася головою додолу й вийшла з кімнати...

Проаналізуйте ситуацію. Чи можна було знайти вихід із неї? Ваші дії.

Учителька попросила учнів принести на наступний день до школи листя дуба, клена, ясеня, каштана. Дітям дуже сподобалося таке завдання, адже вони всі гуртом зможуть піти у парк, який поряд зі школою, й назбирати листя.

Так і зробили. Після уроків хлопчики й дівчатка помандрували до парку. Попри зібрання листя, діти спілкувалися, розмірковували про те, для чого їм знадобиться завтра це листя. Кожен намагався висловити власну думку.

Вранці всі прийшли на перший урок вчасно. Не спізнився навіть Петрик, якого вже всі давно прозивали «соньком». Учитель збрала листя учнів, але жодним словом не промовилася про те, для чого воно потрібно.

- Навіщо ж ми його збирали?
- Не запитуй зайвого. Скоро сам все зрозумієш – сказала вчителька й заховала листя у шафу.

Діти почали перешіптуватися. Розмови продовжувалися й удома, коли батьки також цікавилися успіхами у школі.

Проаналізуйте. У чому помилка педагога? До яких наслідків може призвести така поведінка учителя? Ваші дії.

Увійшовши до класу Софія Павлівна помітила на дошці карикатуру на Гришу - одного із слабких учнів класу.

- Що це у нас таке?

Всі мовчали.

- Ще раз запитую, що це на дошці? Хто зробив? Негайно підніміться.

Але ніхто з учнів так і не встав. Тоді обурена педагог закрила класний журнал і сказала:

- Тоді уроку не буде. До побачення!
- Як? Як не буде? Чому? Це ж не всі скоїли, чому всі повинні страждати?
- Ми готувалися до уроку?
- А як же оцінки?
- От так вам і треба. Або кажіть, хто скоїв цей поганий вчинок, або негайно виходжу із класу.

У класі стало тихо. Було чути, як за вікном співали пташки. Проте дітям не хотілося видавати «злочинця», всі злісно дивилися на учня, який був зображений на дошці.

- Сам винен, якби він був інакший, то його ніхто б і не дражнив – сказала найменша у класі Валя.
- У чому ж його вина?
- Він знає.

Діти знову почали щось обговорювати. Учитель одразу зрозуміла – діла не буде, слід припиняти урок. Вона вже хотіла вийти геть, аж раптом хлопчик, якого намалювали на дошці підняв руку:

- Ну, чого тобі ще?
- Вибачте мене. Це все через мене. Дозвольте мені вийти – сказав весь у сльозах учень і вибіг в коридор.
- Гаразд, тоді приступимо до уроку...

Урок проходив як завжди. Лише ображений Гришко був змушений прогуляти його, хоча так добре підготувався і готовий був відповідати.

Наступного ранку Гришко вирішив обманути маму й не пішов до школи, вигадуючи, що його болить голова. Мати повірила й залишила сина удома.

- Так буде краще для всіх і для мене у тому числі, - розмірковував цілий день Гриша. – Навіщо іншим доставляти неприємності....

Коли мати повернулася з роботи, помітила, що син почувається доволі добре. Вона запитала:

- Завтра ти також не йтимеш?
- Угу... - відповів син, заховавши очі.
- Зрозуміло. А чому, дозволь запитати?
- Ти ж знаєш!
- Ні, не знаю. Навпаки, думаю, ти мене обманув сьогодні...

Хлопчик знову засмутився. Він вирішив, що усе, що б він не робив, неправильно. Якщо добре однокласникам й учительці, то погано рідним.

- Як же вчинити наступного разу? Можливо це я такий? – розмірковував Гриша. Але до єдиної думки так і не прийшов....

Проаналізуйте дану ситуацію. Подумайте, яким чином її можна вирішити. Хто саме повинен взяти на себе вирішальну роль у наданні допомоги хлопчику?

Якими будуть Ваші дії у даній ситуації? Поясніть.

Література для самоосвіти

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: Навчально-методичне видання/І.Д.Бех. – 2003. – 280 с.
2. Богданова С.Ю. Розвиток уяви, фантазії та художньо-хореографічного мислення учнів у єдності хореографічної та педагогічної діяльності/С.Ю.Богданова//Обдарована дитина. – 2010. - № 5. – С. 61 – 66.
3. Боків У.Ф. Інтелектуально-розвивальна гра для батьків із дітьми/У.Ф.Боків//Розкажіть онуку. – 2010. - № 7. – С. 31 – 33.
4. Вишневський О.І. На тернистому шляху до себе/О.І.Вишневський//Рідна школа. – 1995. - № 5. – С. 12 – 16.
5. Галендей Г. Роздуми про шляхи розвитку творчих здібностей і обдарованості учнів/Г.Галендей//Початкова освіта. – 2001. - № 15. – С. 6 – 8.
6. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання/К.А.Гельвецій. – К.: Основа, 1994. – 416 с.
7. Закон України «Про освіту»//Голос України. – 1996. - № 77. – 21 с.
8. Закон України «Про загальну середню освіту»//Інформаційний збірник МО України. – 1999. - № 15.

9. Кругман Олена. Діагностика творчого мислення/Олена Кругман//Психологія довкілля. – 2010. - № 3 (8) березень. – С. 20 – 21.
10. Лук'яненко М.С. Розвиток творчого мислення молодших школярів/М.С.Лук'яненко//Обдарована дитина. – 2002. - № 5. – С. 16 – 18.
11. Моргун В. Розвиток інтелектуально-евристичних здібностей учня/В.Моргун//Психологічна підтримка творчості учня. – К.: Бібліотека «Шкільного світу», 2003. – С. 4 – 8.
12. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст.//Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
13. Носенко Людмила, Скопич Неля. Творчі вправи та ігри як невід'ємна частина логічного мислення молодших школярів/Людмила Носенко//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 23 (243) серпень. – С. 40 – 42.
14. Омелянко В.Л. Теорія і методика виховання: навч. посібник/В.Л.Омелянко, А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2008. – 415 с.
15. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів/О.Я.Савченко. – К.: Радянська школа, 1982. – 176 с.
16. Стрельников В. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості/В.Стрельников//Психологічна підтримка творчості учня. – К.: Бібліотека «Шкільного світу», 2003. – С. 9 – 17.
17. Сухомлинський В.О. Вибр. твори в 5-ти томах. – Т. 4/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1980. – 669 с.
18. Трухін І.О. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник/І.О.Трухін. – К.: ЦУЛ, 2004. – 368 с.
19. Цибульник Т.В. Дорога в світ розумного і прекрасного/Т.В.Цибульник//Розкажіть онуку. – 2010. - № 10, жовтень. – С. 14 – 32.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Опорні поняття: інтелект, розумові здібності, розумове виховання, світогляд, релігія, соціум, розвиток, почуття, воля, переконання, істина

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

У будь-якої людини зокрема і в усіх разом є, можна сказати, відома мета, прагнучи досягти якої, вони одне вибирають, іншого шукають

Аристотель

Щоб дійти мети, треба насамперед іти

О.Бальзак

Найсерйознішою потребою є потреба пізнання істини

Г.Гегель

На землі немає нічого більш гідного поваги, ніж розум

К.Гельвецій

Розум людини складається із сукупності її ідей

К.Гельвецій

Лише світогляд дає людині усвідомлення власного місця в світі і тим самим ґрунт під собою

С.Гессен

Високі цілі, хай і нездійсненні, дорожчі за низькі цілі, хоча б і досягнуті

Й.Гете

Навчання, впливаючи на розум, почуття і волю, гармонійно виховує цілісну людину

А.Дістервег

Особистість – це людина, яка усвідомлює зміст і значення моральних вимог суспільства, здатна самотійно оцінювати власні вчинки і дії навколишніх, яка усвідомлює, що таке обов'язок, відповідальність. Совість, гідність, має тверді переконання, здатна до самооцінки і самовиховання

В.Кан-Калик

Усіма можливими способами потрібно пробуджувати в дітей велике прагнення до знань і до навчання

Я.Коменський

Ми маємо пристосуватися до властивостей розуму, приводячи його до гармонії і любові до наук, якщо ми не хочемо з лінивих зробити впертих, а з млявих – дурнів

Я.Коменський

Народжуючись, кожна людина несе з собою лише біологічну організацію, біологічні імпульси і низку спадкових рис. Усе інше в ній визначається сукупністю впливу соціального середовища

М.Лукашевич

Філософське визначення особистості передбачає як соціологічне (соціальне обличчя людини), так і психологічне (психологічне обличчя) розуміння особистості

М.Лукашевич

Людина не може жити на світі, якщо в неї немає попереду нічого радісного

А.Макаренко

Розум, який немає певної мети, втрачається; бути скрізь – означає бути ніде

М.Монтень

Горе людям, які не знають сенсу свого життя

Б.Паскаль

Знання не можуть бути перелиті, немов із посудини, з однієї душі в іншу

Платон

Знання можуть бути купою каміння, що задавило особистість. І знання можуть бути вершиною піраміди, на якій стоїть особистість

В.Розов

Досягнення найвищих чеснот є мета людини. Для досягнення їх не слід ставити собі ніяких меж

Г.Сковорода

З усіх наук, які має знати людина, найважливішою є наука про те, як жити, роблячи якомога менше зла і якомога більше добра

Л.Толстой

Ніщо не може бути важливішим у світі, ніж уміння бачити предмет з усіх боків і серед тих відносин, в які він поставлений

К.Ушинський

Будь-яка програма викладання, будь-яка метода виховання, якою б гарною вона не була, якщо не перейшла в переконання вихователя, залишиться мертвою буквою, що насправді не має ніякої сили

К.Ушинський

У кожної людини буває три молодості: молодість тіла. Молодість серця і молодість розуму

Ф.Фенелон

2. Розмежуйте поняття:

- світогляд –
- наукова картина світу –
- сторони світогляду –
- компоненти світогляду –
- етапи формування світогляду –

3. Порівняйте поняття «науковий світогляд» та «наукова картина світу» молодших школярів? Чи є між ними спільне? Поясніть.

4. Перелічіть та занотуйте основні складові наукового світогляду. Зобразіть структуру наукового світогляду схематично.

5. У чому полягає об'єктивна та суб'єктивна сторони світогляду? Відповідь обґрунтуйте.

6. Складіть таблицю «Етапи формування наукового світогляду особистості»:

<i>№ n/n</i>	<i>Етапи формування світогляду</i>	<i>Його прояви</i>
1	Дошкільний вік	- ...
2	...	

7. Дайте визначення народного світогляду. На яких принципах він ґрунтується?

Занотуйте їх. Порівняйте науковий та народний світогляд.

8. Перелічіть види світогляду. Занотуйте їх у таблицю, де буде відображено сутність кожного із них.

9. Перелічіть основні носії народного світогляду.

10. Визначте суть кожної функції світогляду:

- освітня –
- виховна –
- розвивальна –
- організаційна –
- прогностична –

11. Прочитайте основні вимоги щодо процесу формування наукового світогляду у молодших школярів:

1) забезпечення чіткого систематичного планування діяльності учителя, яке дозволяє виявити потенціальні світоглядні можливості кожного предмета і навчального плану в цілому;

2) єдність засвоєння, використання на практиці знань за допомогою залучення учнів до активної розумової праці;

3) вироблення в школярів особистого ставлення до знань, взаємин між людьми, навколишнього світу;

4) систематичне нагромадження учнями досвіду позитивної поведінки;

5) ідейно-політична спрямованість навчально-виховного процесу;

6) єдність свідомості, емоцій та діяльності;

7) учитель – взірць для наслідування.

Яку роль у даному процесі відіграє педагог? Батьки? Відповідь обґрунтуйте.

12. У чому полягає особливість формування наукового світогляду у молодших школярів? Поясніть.

13. Складіть таблицю, де буде показано характерні особливості формування наукового світогляду:

а) у дітей різного віку;

б) у людей різних професій;

в) у представників різних націй та національностей.

Які висновки можна зробити на підставі такого аналізу?

14. Продемонструйте на 2 – 3 прикладах роль праці у формуванні наукового світогляду молодших школярів.

Яким чином слід використовувати різні види діяльності у сім'ї задля формування наукового світогляду дітей молодшого шкільного віку? Поясніть.

16. Перелічіть шляхи формування наукового світогляду:

- 1) у школі;
- 2) у позаурочний час;
- 3) вдома.

17. Визначте, за яких умов ми можемо стверджувати про сформованість наукового світогляду молодших школярів?

Перелічіть ознаки прояву світогляду учнями початкової школи.

18. Поміркуйте: чи можна стверджувати про всебічний розвиток особистості, якщо у неї ще не сформовано науковий світогляд. Відповідь обґрунтуйте.

19. Чи можна вважати науковий світогляд структурним елементом особистості? Поясніть чому.

20. Який з напрямів виховання відповідає за формування наукового світогляду дитини? Чому? Поясніть.

21. Поєднайте поняття:

- фонд знань –
- світогляд –
- мислення –

У чому їх зв'язок? Відповідь обґрунтуйте.

22. Дайте визначення понять:

- погляди –
- переконання –
- воля –

23. Прочитайте вислів видатного педагога В. Сухомлинського. Проаналізуйте його.

Яка основна ідея даного виразу? Поясніть:

«Переконання – це не лише усвідомлення людиною істинності світоглядних та моральних понять, а особиста її готовність діяти відповідно до цих правил і понять.»

Переконаність ми спостерігаємо тоді, коли діяльність людини мотивується світоглядом, коли істинність того чи іншого поняття не тільки не викликає в людини сумнівів, а й формує її суб'єктивний стан, її особисте ставлення до істини»

24. Як відомо, серед одним із видів світогляду є релігійний. Прочитайте міркування сучасного педагога Петра Щербаня. Поміркуйте:

«Є Бог чи його нема – це не проблема педагогіки. Бог існує для тих, хто вірить у Нього. Головне призначення наукового світогляду – відповісти на запитання: «Який є світ?», а релігійного – «Як жити у світі?». Тож краще було б, якби вони не ворогували між собою. Релігія звертається до почуттів людей і в цьому подібна до мистецтва. А тому слід позбутися зневажливого ставлення до релігії і разом з тим не поспішати відмовлятися від матеріалістичних переконань...»

«Що ж до дискусій на світоглядні теми, то вони були і будуть, але корисними стануть лише при повазі опонента. Цілком може статись, що погляди опонентів не стільки суперечать, скільки доповнюють один одного»

Що мав на увазі автор? Поясніть.

25. Прочитайте нижче наведені рекомендації учителям. Визначте основні вимоги до педагогічної діяльності. Занотуйте їх:

- ✓ учитель має бути людиною високої культури, знати історію, світову літературу, мистецтво, Біблію;
- ✓ у процесі формування наукового світогляду учитель повинен урахувати вікові та індивідуальні особливості учнів, умови їх виховання у сім'ї;
- ✓ учитель повинен з повагою ставитись до вірування школярів, релігійних почуттів їх батьків;
- ✓ учитель повинен прищепити учням доброту і чесність, прагнення бути благородним; уміння мислити і відстоювати власну думку;
- ✓ учитель має дотримуватись принципу віротерпимості.

Яку роль відіграє у процесі формування наукового світогляду школярів соціальна і професійна позиція педагога? Поясніть.

26. Що визначає науковий світогляд молодшого школяра? Зобразіть схематично систему поглядів, переконань, які включає науковий світогляд.

27. Яке місце займають народні звичаї та традиції у формуванні наукового світогляду молодших школярів?

Прочитайте нижче наведені народні прикмети. Поясніть виховне значення народних філософських ідей у процесі розвитку особистості:

- Вінця навколо Сонця – на дощ
- Небо під лісом посиніло – буде тепло
- Зірки стрибають – на мороз
- Дощ на Зелені свята – на великі достатки

28. Яке значення має учнівське самоврядування щодо формування наукового світогляду? Відповідь обґрунтуйте.

29. Перелічіть основні чинники, що впливають на ефективність процесу формування наукового світогляду молодших школярів.

30. Оберіть правильну відповідь:

Науковому світогляду притаманні:

- ✓ правильне бачення минулого і сучасності;
- ✓ здатність передбачати розвиток подій і явищ суспільства та природи, гуманістичний характер;
- ✓ відсутність почуттів, в яких відображається позиція особистості;
- ✓ низька сила волі.

31. Прочитайте:

«Світогляд – це не тільки сукупність загальних відомостей про світ. Це одночасно й усвідомлені українські національні інтереси й ідеали, державницькі ідеї, правові й моральні норми, духовні пріоритети й гуманістичні цінності – все те, що визначає вибір поведінки людини в житті, її відповідальне ставлення до родини, громади, української нації й самої себе»

М. Стельмахович

На основі прочитаного визначте основні завдання виховання особистості. У чому суть світогляду? Поясніть.

32. За яких умов ми стверджуємо що те чи інше є істина, а за яких – переконання?

33. Перелічіть основні положення української народної філософії. Назвіть ідеї, на яких вони базуються.

34. Поясніть у чому полягає роль позакласної виховної роботи з молодшими школярами у процесі формування їх світогляду.

Визначте основні предмети, які найбільш повно дозволяють сформувати науковий світогляд молодшого школяра. Занотуйте їх.

35. Закінчіть речення:

- добра людина – це
- бути працелюбним означає ...
- чесна, правдива людина завжди ...
- милосердна людина - ...
- жити у гармонії з собою та природою ...

Педагогічні ситуації

(з творчої спадщини В.Сухомлинського)

Під час однієї з екскурсій учитель привів дітей до випаленого сонцем поля.

- Он бачите село там, під горою, у кінці долини? – запитав учитель.
- Бачимо, - відповіли діти.
- Послухайте билину й поміркуйте...

Багато років тому це село було розташоване на березі ставка. А ця пустеля була дном ставка. По берегах верби росли, можна було на човні переплисти на інший берег. У лісі водились білки; кажуть, що й ведмідь жив у лісі – зараз з там мертвий рів...

Село під горою – давнє козацьке село. Тут викопали ставок козаки після битви під Жовтими водами й оселилися на березі. Але згодом почали помічати, що ставок заносить мулом. Зійшлися селяни й вирішили: кожен, хто купатиметься у ставку, споглядатиме за його красою повинен набрати відро намулу й винести геть, висипавши його у полі.

Всі робили так, як вирішили. Так, на березі на вербових кілках висіли дерев'яні відра: для чоловіків – великі, на пів бочки, міцні були запорожці; для жінок та підлітків – трохи менші; для дітей – зовсім маленькі, як ковші, проте дитячих відер було більше сотні.

Діти часто купалися у ставку і ніхто не смів піти додому раніше, ніж повний ківш не віднесе за схил. Лише ті, кого матері приносили на руках, не платили працею за радість та насолоду...З року в рік ставок ставав глибше, вода у ньому чистіша, а поле від намулу – врожайним.

Та ось, невідомо звідкіля приїхала до села родина: батько, мати, чотири сини й дві доньки. Побудували вони хату поряд з ставком. І дорослі, й діти з цієї сім'ї з весни до осені купалися у ставку, а за відра не бралися. Спочатку люди не придавали цьому значення, а згодом стали помічати, що й окремі підлітки та діти роблять так само...

Поганий приклад почали всі наслідувати. Уже багато підлітків, а потім й дорослі почали приходити на ставок після заходу сонця, щоб ніхто не бачив. Поважні старші люди хитали головами, проте нічого не могли вдіяти. Дерев'яні відра, що висіли на кілках, розсохлись, розсипались. Про давній звичай забули. Кожний вважав: на мій вік ставка вистачить...

Прийшов час, коли вода почала зберігатися лише навесні, а потім й цього не було – ставок зник. Тільки спогади про нього збереглися. Поміркуйте діти про цю притчу. Напившись води, не забувайте про джерело, з якого тече вода.

З якою метою педагог використав дану притчу? Які риси характеру формує дана розповідь?

Повертаючись з дітьми з екскурсії, ми попросили у сільської жінки води. Старенька запросила усіх до свого саду. Пригостила яблуками й печеною картоплею. Ми погостили, подякували й вирушили у дорогу.

Пройшли більше кілометра, аж пригадали – де сиділи, залишили на землі очищену шкіру картоплі...

«Треба повертатися», - нерішуче заявила Майя.

«Так, звичайно, слід повернутися й все прибрати», - мовив я. Всі гуртом вирушили за учителем. Лише один Степан залишився на місці: «!Я посиджу...» Але коли він почув слова дитячого осудження, у нього зникло бажання відпочити.

Поміркуйте: яким чином пов'язані дана ситуація та світогляд особистості? Відповідь обґрунтуйте.

Був колись у мене самолюбивий, невтомний у своїх прагненнях хлопчик Роман. Він міг нізащо вдарити товариша, забруднити одяг дівчаткам.

«Ось що, Романе, - сказав я йому якось вранці перед уроками, коли до мене прийшла у сльозах маленька Олеся (Роман вже встиг висмикнути з її кісок стрічку), - твоя свобода – це дикун, який підведе тебе у житті. За таке дорослих жорстоко карають. Ми із тобою вчинимо інакше. Давай свою праву руку...»

Він протягнув праву руку. Я витяг з кишені бинт і забинтував кістку, міцно прив'язавши руку до кишені – так, щоб хлопчик не міг користуватися правою рукою.

«Ось так ми будемо жити сьогодні. Романе, без правої руки. А щоб ти не почував себе самотнім, діти так само забинтують тобі й ліву руку...»

Діти зробили те ж саме. Здивований Роман очікував, що буде далі.

«Ну, - сказав я, - тепер ми ось так і будемо жити... Спробуй, чи це легко...»

Цілий день діти ходили слідом за Романом у подвір'ї, саду, робили уроки, обідали. Хлопчик уявив собі, у що може перетворитися власне життя... Він навчився володіти собою...

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинив педагог? Ваші міркування та дії.

Олександра – мовчазна дівчинка, вона немов стримується від надмірну відвертого висловлювання своїх думок. У неї важко хвора мати. Декілька років батько доглядав дружину як малу дитину. Та раптом Саша почула: «Захворіє людина і нікому вона вже не потрібна; такий, мабуть, закон життя; люди, які віддають себе на благо іншим – це лише в книгах». Ці слова мовив хлопець, який не знав батьків дівчинки.

Саша мовила: «Є такі люди. Мій батько – такий!»

У початковій школі я багато думав як утвердити переконання Олександри. Але кругозір дівчинки у ті роки був не настільки широким, щоб вона могла узагальнювати речі і явища навколишнього світу. До того ж була ще одна обставина, яка поглиблювала замкнутість, самотність тонкої душі – передчуття неминучої трагічної смерті матері.

Йшов час... Саші доручили роботу у живому куточку. Саша готувала ґрунт для вирощування рослин. Вона відчула почуття гордості за те, що робить. У сумних очах дівчинки запалав вогник життєрадісної думки. Як піднімає людина усвідомлення того, що своїми знаннями, розумом, волею вона здатна впливати на життя! У Саші пробудилось бажання пізнати більше... За два роки роботи у живому куточку школи дівчинка діже змінилася: тепер вона не погоджувалась мовчки з усім, що чула. У неї були власні погляди на моральні відносини між друзями. Доволі часто вона сперечалась, відстоюючи власні погляди...

Поміркуйте: яким чином педагогу вдалося змінити дівчинку? Чи можна стверджувати, що у Саші сформований світогляд? Поясніть.

Коли на уроці йшла мова про народного героя, я жодного слова не міг сказати про ті хвилювання, які мучили у ці дні Толю 9маті принижувала

власну гідність, люди казали: їй все рівно, з ким пов'язати власне життя), але свою розповідь на уроці я пов'язував саме із ним.

Я прагнув надихнути хлопця високими думками про людину, яка вважала кращою смерть у бою за свободу, аніж муки у рабстві. Я думав про Спартака і в той же час прагнув, щоб між рядками моєї розповіді хлопчик читав заклик: будь справжньою людиною, чоловіком, скажи матері слова, які б змогли втримати її від бездумних вчинків!

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно чинив педагог? Ваші міркування.

На уроці математики учитель пропонує записати дані, що стосуються обрахунків площі трикутника. Багато ще незрозумілого, проте вже вимальовується контур теоретичного узагальнення. Учитель не спішить, дозволяючи учневі самотійно зробити відкриття.

Він дозволяє учням самотійно проаналізувати нові факти, і підліткам стає зрозуміло, яким способом слід вираховувати площу. Вони переживають радість відкриття саме тоді, коли встановлено зв'язок між конкретним фактом і узагальненням. Це піднімає дитину у власних очах...

Про що свідчить дана ситуація? Проаналізуйте її та наведіть ще 2 – 3 приклади такого підходу педагога до роботи з школярами.

У IV класі, в середині року, відбулося просвітлення у розумовому розвитку однієї з найбільш відстаючих учениць – Валі. Я помітив: під час індивідуальної роботи над завданням в очах дівчинки з'являється допитливість. Валя самотійно розібралась у залежності між величинами і вирішила задачу добре. Це стало однією із важливих ланок у процесі самоствердження. Воно відбувалося у Валі нелегко.

Підвищення розумової активності змінювалося довготривалою пасивністю дівчинки. Певні внутрішні причини гальмували думку...

Учитель математики продовжував розпочату у молодших класах виховну роботу: основною формою розумової праці було самотійне рішення задач. Педагог добирав завдання для кожного зокрема учня. Не підганяв, не лаявся, не спішив за кількістю розв'язаних задач. Так, одні учні розв'язували за урок три задачі, інші – дві. Валя часто була серед останніх, проте час від часу успішно виконувала роботу. Вивчаючи роботу дівчинки, ми впевнилися у існуванні глибоко індивідуальних особливостей її думки. Валя обдумувала суть взаємозв'язків немов по-етапах. Поступово ми почали давати Валі складніші завдання і вона з ними успішно справлялась. Учитель бережливо

ставився до повільності її розумової праці. Ми раділи, що успіхи дівчинки в математиці закріплювали у ній віру в себе, утверджували самостійність думки. Вивчення інших предметів, у тому числі й граматики, не здавалося їй тепер таким важким як раніше.

Поміркуйте: який принцип виховання обрав педагог у роботі з дівчинкою? Чи правильним був його вибір? Ваші дії.

«Джерело знань» - так ми назвали невелику кімнату. Тут розкривалась сутність багатьох речей і явищ, панувала розумова робота рук, самодіяльність і творчість. Ми зробили так, щоб через «Джерела знань» пройшли всі діти, особливо ті, кому навчання давалось нелегко.

Тут були представлені моделі, що відображали явища, над якими діти задумувались задовго до вивчення предмету... Тут відкривались джерела абстрактного мислення: по суті все, що привертало увагу, потребувало аналізу.

Ми не боялися того, що багато речей, представлених тут, діти ще не вивчали. Ми прагнули того, щоб допитливий розум сам шукав відповідь на питання, які його хвилюють. Нехай поряд з обов'язковою розумовою роботою на уроках відбувається необов'язкова поза ними. Тут були і книги (посібники, довідники), з яких можна було довідатися про все, що цікавить.

Дайте відповідь: чи був правильним такий підхід педагогів школи до розв'язання питання формування наукового світогляду дитини? Якщо так, то чому? Відповідь обґрунтуйте.

Довго шукав свою книгу Володя. Це був дуже складний підліток: з кожним роком все яскравіше розкривались його розумові здібності і в той же час проявлялися неприємні явища в моральному розвитку. Надмірна опіка батьків закривала йому очі на самого себе, він не думав ще про своє майбутнє.

Необхідно було зробити так, щоб Володя зустрів свою книгу, яка б застала його по-іншому подивитися на своє життя, працю.

Нарешті зустрів Володя свою книгу – про сибірського комбайнера Прокофія Нектова, людину дивовижної долі. Війна забрала у Прокофія ноги. Проте він знайшов у собі велику силу волі, змусив себе ходити на протезах, а потім став за штурвалом комбайна.

Тим часом Володя з великими труднощами боровся зі своїми лінощами. Йому ніяк не вдавалося почати день працею. Ми розмовляли з його батьками, але покладали основні надії на самого хлопця.

І от зустріч відбулася – це була не тільки зустріч з книгою, але й з людиною.

- Це такий самий вчинок, як подвиг Мересьєва, - мовив Володя.
- У кожної людини – своє серце, своя душа, свій шлях до подвигу, - відповів я.
- Коли я перечитую цю книгу, завжди думаю про себе. Немов Прокофій дорікає: «Хіба можна відкладати на завтра те, що слід зробити сьогодні?»

Це було сказано щиро, в очах Володі запалав вогник...

Поміркуйте над педагогічною ситуацією. Чому видатний педагог обрав саме такий шлях до серця хлопчика? Поясніть.

Ваня, Ліда, Сашко вже в п'ятому класі навчилися готувати препарати для роботи з мікроскопом. Вони з радістю передавали свої уміння друзям. Ваня навчав однокласників і молодших школярів прививати плодові дерева до дичок. Коля, Сергій, Лариса, Юрко рисували ілюстрації до уроків. Поетична творчість, що захоплювала у молодших класах усіх, не згасла й потім. Ми проводили ранки поетичної творчості, на яких учні читали власні вірші.

Коля Варя навчалася у V класі, вона керувала гуртком першокласників-казкарів. У зимові дні діти вирушали з Варєю в ліс, на берег ставка, в сад. В пам'яті Варі жили яскраві образи, створені у дитинстві. Кожна нова подорож у природу збуджувала ці образи, надаючи їм нового емоційного забарвлення. Таке казкове бачення світу дівчинка передавала першокласникам. Хлопчики й дівчатка складали казки про птахів і звірів. В їх уяві оживали дерева і гори, ріка і дубовий пеньок...

Прочитайте та проаналізуйте. Про що свідчить дана ситуація? Ваші міркування: чи слугують такі дії Варі формуванню наукового світогляду молодших школярів? Поясніть.

Література для самоосвіти

1. Балл Г.О. Про психологічний зміст вільного розвитку особистості/Г.О.Балл//Психологічні аспекти гуманізації освіти. – Київ – Рівне, 1996. – 112 с.
2. Боришевський М.Й. Моральні переконання та формування їх у дітей/М.Й.Боришевський. – К., 1979. – 123 с.

3. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання/К.А.Гельвецій. – К.: Основи, 1994. – 416 с.
4. Герасимов Б.М., Глуцкий В.И., Рабчун А.А. Проектирование организационных структур: методы и алгоритмы/Б.М.Герасимов и др. – К.: БФ «Миротворець», 2000. – 206 с.
5. Карпенчук Г.С. Теорія і методика виховання: Навч. посібник/Г.С.Карпенчук. – К.: Вища школа, 2005. – 343 с.
6. Клименко В. Умови творчого розвитку особистості/В.Клименко//Завуч. – 2003. - № 33. – С. 11 – 14.
7. Кульчицька О.І. Виховання почуттів дитини/О.І.Кульчицька. – К.: Т-во «Знання» УРСР. 1981. – 32 с.
8. Лола В.А. Формування творчої компетентності вчителя як умови розвитку особистості учня/В.А.Лола//Розкажіть онуку. – 2009. - № 19 – 20 жовтень. – С. 23 – 31.
9. Люблинская А.А. Учителю о психологии младшего школьника: пособие для учителя/А.А.Люблинская. - М.: Просвещение, 1977. – 233 с.
10. Модернізація вищої освіти і Болонський процес//Освіта України. – 2004. – 10 серпня.
11. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема/В.І.Муляр. – Ж., 1997. – 235 с.
12. Національна доктрина розвитку України//Вісник Київської обласної державної адміністрації. – 26 квітня 2002. - № 8 (78). – С. 4.
13. Неля Мойсеюк. Педагогіка: Навчальний посібник. – Вид. 5-те, доп. і переробл./Мойсеюк Н. – К., 2009. – 655 с.
14. Ніколаєнко С. Освіта в інноваційному поступі суспільства/С.Ніколаєнко//Освіта України. – 2006. – 14 серпня.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. – Т. 3. – Серце віддаю дітям/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1980. – 719 с.
16. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. – Т.5. Статті/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1980. – 678 с.
17. Якобсон М.П. Процесс творческой работы изобретателя/М.П.Якобсон. – М.: Изд-во ЦСВОИ, 1934. – 135 с.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Опорні поняття: моральні норми, моральна культура, моральна свідомість, етика, етичні норми, кодекс лицарської честі, народні традиції, вічні цінності, сімейні цінності

1. Ознайомтесь з літописом цікавих думок. Проаналізуйте, зробіть висновки:

Ти народжений не для того, щоб творити зло і грішити разом з людьми, а для того, щоб допомагати їм у добрих ділах і в цьому знаходити своє щастя

Епіктет

Основа доброго виховання в тому, щоб усі навчилися розуміти, чим відрізняється людина від тварини, чим відрізняється добра людина від злої, вчений від невченого, мудрий від дурня

Я.Коменський

Вся елементарна моральна освіта має три основи: виробити за допомогою чистих почуттів добрий моральний стан; вправлятися у моральності на справедливих і добрих справах, долаючи себе і докладаючи зусиль; і нарешті, сформувані моральні погляди через міркування і зіставлення правових і моральних умов, в яких дитина перебуває в силу свого походження і оточуючого її середовища

І.Песталоцці

Спочатку треба пробудити душу в дитині, а потім шліфувати її розум

А.Сент-Екзюпері

Сором'язливість – мати найпрекраснішої з усіх пристрастей людського серця – кохання

Стендаль

Перший і найвідчутніший наслідок виховання в тому, що людина стала думати про саму себе, замислилася над запитанням: що в мені гарне і що погане?

В.Сухолинський

Часто ми, вихователі, забуваємо, що пізнання світу починається у маленьких дітей з пізнання людини. Добро і зло відкриваються перед дитиною вже в тому, яким тоном звертається батько до матері, які почуття виражають його погляд, рухи

В.Сухомлинський

Моральне виховання дітей – це розумне обмеження. Дитина повинна зрозуміти, що є три речі: можна, не можна і треба

В.Сухомлинський

Якщо ви хочете зробити дитя негідником, то привчіть його з дитинства повторювати різноманітні моральні сентенції, і потім вони не будуть справляти на нього жодного впливу

К.Ушинський

Найкраща у світі мета – стати хорошою людиною

Цицерон

Честь не можна відібрати – її можна втратити

А.Чехов

2. Перелічіть основні поняття, які характеризують результати морального виховання.

3. Розмежуйте поняття:

- мораль –
- моральна свідомість –
- моральність –
- вихованість –
- виховання –
- моральні почуття –
- моральна спрямованість –
- моральна культура особистості –
- моральні норми –

4. Що становить методологічну основу морального виховання? Відповідь обґрунтуйте.

5. Поясніть у чому полягає різниця між мораллю та етикою? Наведіть приклади.

6. Заповніть таблицю, визначивши суть кожного з понять:

№ п/п	Складові морального виховання	Їх суть
1	мораль	
2	моральність	
3	моральна свідомість	
4	моральні почуття	
5	моральні переконання	
6	моральна спрямованість	

7. Ознайомтесь із суттю західноєвропейської та американської систем моралі. Визначте у чому вони схожі та відмінні. Наведіть приклади моральних цінностей українського народу. Порівняйте всі три моральні системи. Відповідь обґрунтуйте.

8. Що таке «моральні цінності»? Які із них ми наслідуємо від українців упродовж багатьох років?

Наведіть 2 – 3 приклади цінностей, яких дотримуєтесь Ви, Ваша родина? Поясніть чому.

9. Яку роль відіграє сім'я у формуванні моральних цінностей особистості? Поясніть, чи накладають відбиток моральні стосунки у сім'ї на виховання дитини? Відповідь обґрунтуйте.

10. Поясніть суть кожної з наведених нижче моральних цінностей, запропонованих О.Вишневським:

- вічні цінності –
- національні цінності –
- громадянські цінності –
- сімейні цінності –

Визначте, чи схожі вони між собою. Яка основна ідея пронизує усі наведені вище цінності?

11. Із запропонованих цінностей виокремте ті, що належать:

а) до основних національних цінностей;

б) цінностей сімейного життя;

в) цінностей особистого життя.

- внутрішня свобода;
- працьовитість, цілеспрямованість, витривалість, наполегливість;
- історична пам'ять;
- любов до рідної культури, мови, національних звичаїв та традицій;
- подружня вірність;
- демократизм відносин, повага до прав дитини і старших;

- культ праці, дбайливе ставлення до її продукту;
- самокритичність, почуття відповідальності;
- вдалий вибір сфери діяльності та повноцінна самореалізація;
- урівноваженість в особистих і громадських справах;
- воля, самоконтроль, самодисципліна;
- право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, участі у політичному житті;
- прагнення побудувати справедливий державний устрій;
- громадська національно-патріотична активність тощо.

12. Визначте антиподи наведених вічних цінностей:

- ✓ віра –
- ✓ щирість –
- ✓ справедливість –
- ✓ милосердя –
- ✓ прощення –
- ✓ нетерпимість до зла –
- ✓ великодушність –
- ✓ оберігання життя –
- ✓ мудрість –
- ✓ благородство –

Поміркуйте, які з наведених цінностей є рідкісними у сучасному світі. Поясніть чому. Наведіть 2 – 3 приклади.

13. Поясніть чим зумовлений зміст морального виховання молодших школярів. З огляду на це виокремте основні завдання морального виховання учнів початкових класів.

14. Ознайомтесь із твердженням видатного педагога К.Ушинського:

«Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку завжди може розраховувати виховання: це те, що ми звемо народністю. Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами. Звертаючись до народності, виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає багато сильніше за переконання, сприйняття тільки розумом, або за звичку, вкорінену страхом покарань. У лиходія, в якого погасли всі благородні людські почуття, можна ще дошукатися іскри любові до батьківщини: поля батьківщини, її мова, її перекази і життя ніколи не втрачають незбагненої влади над серцем людини. Є приклади ненависті до батьківщини, але скільки любові буває іноді в цій ненависті»

Проаналізуйте та визначте основну ідею даного твердження. Занотуйте його.

15. Дайте визначення понять:

- національна свідомість –
- самосвідомість –
- національна гідність –
- свідома дисципліна –

16. Перелічіть основні етапи розвитку національної свідомості особистості. Складіть таблицю, у якій буде відображено основну характеристику кожного із них.

17. Перелічіть основні чинники впливу на ефективність морально-етичного виховання молодших школярів.

18. Згідно концепції Л.Кольберга, моральний розвиток особистості проходить три стадії, а саме:

I – доморальний рівень (виконання вимог)

II – конвенційний рівень (намагання належати до певної групи, суспільства)

III – автономний рівень (добровільний вибір моральної поведінки особистістю).

Поясніть на 2 – 3 прикладах формування моральних норм особистості за даною схемою.

19. Перелічіть форми морального виховання молодших школярів. Які із них є найбільш ефективними у початковій школі? Поясніть чому.

20. Важливу роль у розвитку моральної культури молодших школярів відіграють:

а) проектні виховні технології («Особисті взаємини», «Ділові взаємини», «Формула спілкування»);

б) тренінгові програми («Твій шлях до успіху», «Твій духовний потенціал», «Твій життєвий проект»);

в) рольові ігри («Що робити, якщо біда?», «Добре і погано»);

г) акції («Ветеран живе поруч», «Милосердя», «Брати наші менші», «Подаруй іграшку») тощо.

Виокремте ті із них, які доцільно використовувати у початкових класах. Обґрунтуйте свій вибір.

21. Яке місце посідає українська козацька педагогіка у моральному вихованні школярів?

Занотуйте основні моральні цінності, яких дотримувалось українське козацтво.

Чи збереглися традиції українського козацтва сьогодні? Які із них варто використовувати у моральному вихованні молодших школярів? Поясніть.

22. Дайте визначення понять:

- душа –
- українська духовність –

Які чесноти та норми християнської моралі упродовж багатьох віків були культивовані українським народом?

23. Ознайомтесь із твердженнями видатного педагога М. Стельмаховича. Поясніть, у чому основна їх ідея:

- Виховати справжню людину, навчити її жити – це значить сформувати в неї почуття громадського обов'язку, навчити служити обов'язку перед Україною
- Виховання – це систематичний педагогічний вплив щодо спрямування духовного розвитку дитини у жаданому напрямку
- Розуміння й відчуття повинності – стрижень етичної освіченості, етичної культури
- Етизованою особистістю вважається удосконалення індивіда в моральності, тобто втілення ідеалу моральної етичної поведінки. Ця поведінка від учнів вимагає почуття чесності, ...достоїнства людського й гідності національної, любові до ближнього
- Утверджувати в школі дух самоповаги – означає домагатися того, щоб з перших кроків свого шкільного життя маленька людина вчилася бачити в собі моральні цінності, взяті від інших людей.

24. Перелічіть фактори впливу на моральне виховання дітей. Що таке «збудження моральних почуттів»? Поясніть.

25. Виокремте та занотуйте шляхи вироблення етично спрямованих вольових рис молодшого школяра. Яку роль у даному процесі відіграють:

- 1) педагог?
- 2) родина?
- 3) друзі та оточуючі?
- 4) художня література?

26. Чи можна стверджувати, що важковиховувані учні є морально невихованими? Поясніть.

27. Поміркуйте: яку роль відіграє чуттєвість, емоційна збудливість, вразливість у формуванні моральних норм молодших школярів?

Яких правил слід дотримуватись учителю у процесі морального виховання дітей молодшого шкільного віку? Перелічіть їх.

28. Хто із видатних педагогів розробив так звану «азбуку моралі»? У чому її суть та призначення?

29. Кому із видатних педагогів належить твердження про те, що у процесі розвитку особистості слід виокремлювати:

а) виховання серця – духовний аспект;

б) моральне й етичне виховання – етичні стосунки, засновані на взаємовідносинах у родині;

в) накопичення знань – сплав розуму та волі, спрямований на удосконалення людської волі та діяльності.

Яка Ваша думка? Відповідь обґрунтуйте.

30. Прочитайте основні положення В. Сухомлинського про чистоту відносин між людьми. Проаналізуйте їх. Занотуйте основне.

- ✓ Людина не може жити сама. Вище щастя і радість людства – спілкування з іншими людьми
- ✓ Людина повинна. Вся суть нашого життя полягає в тому, що ми повинні. Інакше жити було б неможливо. Ясне розуміння і чітке дотримання обов'язку перед людьми – це істинна свобода. Чим людяніше, більш обізнано ти виконуєш свої обов'язки перед людьми, тим більше черпаєш з джерела істинно людського щастя – свободи
- ✓ Якщо ти будеш робити тільки те, чого хочеться, якщо активність твоя буде пробуджуватися лише передчуттям задоволення, - в житті у тебе не буде нічого цінного й дорогого, душа твоя не усвідомить, що таке любов'ю, відданість, бажання твої будуть низькими й жалюгідними, а життя без благородних людських прагнень пустим і сумним... Кожна людина повинна досягнути тієї вершини, коли вона, вчиняючи так, як велить їй обов'язок, робить можливим те, що з першого погляду здається неможливим і недосяжним, проявляючи велич духу. Тільки в величі духу пізнається обов'язок.
- ✓ Люби людей. Любов до людей – це твоя моральна серцевина. Живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою й сильною. Бути справжньою людиною – це означає віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивими, духовно багатими; щоб в

кожній людині, з якою ти зустрічаєшся у житті, залишилось щось хороше від тебе, від твоєї душі

- ✓ Ти живеш серед людей. Придивись уважно до того, що відбувається навколо тебе: люди працюють, йдуть з роботи і на роботу, відпочивають, хворіють і лікуються, видужують та помирають, розлучаються і зустрічаються після розлуки... Кожен виражає себе по-своєму. Все це життя людського духу... Життя людського духу – це не лише вияв людського буття, а й боротьба за утвердження справедливості й правди...
- ✓ Уміння відчувати, уміння бачити по-доброму оточуючих тебе людей – не тільки показник етичної культури, а й результат великої духовної роботи. Щире бажання добра нероздільне із самовихованням...
- ✓ Великим багатством людини є уміння відчувати власну провину... Розвивай в собі уміння відчувати свій обов'язок перед іншою людиною – і совість завжди підкаже тобі, коли слід звернутися до ближнього зі словами «пробачте», «вибачте». Але невміння поважати людей і звертатися до їх гідності вже стає виною. Умій бути скромним, оберігай себе від наглості, впертості, набриданья...

31. Прочитайте Десять Неможна видатного педагога В. Сухомлинського, які були запроваджені ним у естетичному вихованні школярів.

Проаналізуйте їх.

Зробіть висновки про те, яку роль відіграє моральний кодекс батьків (бабусь та дідухів), родичів у морально-етичному вихованні дитини:

1. *Не можна байдкувати, коли всі працюють.*
2. *Не можна сміятися над старістю і старшими людьми – це велике святотатство; про старість слід говорити лише з повагою...*
3. *Не можна сперечатися з поважними й дорослими людьми.*
4. *Не можна виражати невдоволення тим, що в тебе немає певної речі. А у ровесника твого є, що батьки про тебе не піклуються.*
5. *Не можна допускати, щоб мати давала тобі те, чого не має сама – крацій шматок на столі, краця цукерка, ...*
6. *Не можна робити те, що засуджують старші.*
7. *Не можна залишати старшу людину наодинці, особливо мати, якщо у неї, окрім тебе, нікого немає.*
8. *Не можна збиратися у дорогу, не запитавши дозволу старших.*
9. *Не можна сидати обідати, не запросивши до столу старших.*

10. *Не можна сидіти, коли стоїть старша людина, особливо жінка.*

Поясніть, чому дотримання даних заповідей потребує великого піклування про гармонію всіх складових виховного процесу?

32. Визначте мету нижче наведених форм роботи з учнями початкових класів:

- анкетування
- діагностика
- обробка та аналіз результатів, корекція поведінки та вчинків
- індивідуальна робота з психологом
- створення та розв'язування виховуючи ситуацій морального вибору
- відверта розмова з собою «перед дзеркалом».

Педагогічні ситуації

(з творів Василя Сухомлинського)

«Це було у далекі роки мого дитинства. Рано-вранці я йшов з матір'ю в поле; вона працювала, а я ходив по степу, вслухаючись у пісні коника-стрибунця, вдивляючись у синє небо на жайворонків. Одного разу мати вела мене додому. Проходячи повз ліс, ми зупинилися на галявині.

- Бачиш – три дуби? Тут у війну загинули герої.

Я ніколи не забуду тієї поляни. На все життя запам'яталось, як пахне тут трава я стукає дятел. На цій галявині для мене святість Батьківщини...»

У чому виховний момент даної розповіді? Які почуття виховала мати у своєї дитини розповіддю про героя?

Є в нашій кімнаті зошит, в якому вклеєно вирізки з газет та журналів. Це героїчні разом із тим трагічні розповіді про знищених селах, містах – російських, білоруських, українських... Читаючи зошита, юні громадяни переживають почуття тривоги. Це найбільш яскраві верхівки людського – героїзм сотні людей, що взяли за руки і не встали на коліна. Це моральна краса людини, відданої Батьківщині, «н» раз помножена на мужність, волю, витриманість....

З якою метою видатний педагог створив дану кімнату для школярів? Ваші думки.

Шестирічний Гришко, гасаючи по подвір'ї, наступив на колючку. Колючка впилася у ногу, стало боляче. Хлопчик сів на лавочку, поклав ногу на ногу і став витягати її.

Сина побачила мама. Що робить Гришко? Сплеснула руками, підбігла до сина, обійняла, поцілувала його і заплакала:

- Синочок мій любий, бідне дитятко, тобі боляче?

У цю мить Гришко відчув: нога заболіла, у п'явочці закололо. Мати обмила та забинтувала ногу.

- Посиль, синку, не бігай, - сказала вона Гришку, витираючи сльози.

Але Гришко не хотів сидіти, і він помчав гасати далі.

Пройшов час. Бігаючи по двору, Гришко став на колючий камінчик. Він пригадав, як плакала мама над колючкою, і йому стало боляче. Він помчав додому, сів на лавку, підняв ногу, глянув: він камінця залишився слід. У Гришка ще більше стала боліти нога.

- Мамо...- зарюмсав Гришко, - йдіть хутчіш, нога болить...

Мати побачила, сплеснула у долоні, підбігла до сина, обійняла та поцілувала його. У Гришка потекли сльози. Йому стало жаль себе...

Пройшли роки. Гришко став школярем. Коли наставали сильні морози, Гришко залишався удома. В непогоду хлопчик також не хотів йти до школи і мама казала йому: нічого не станеться за один день, не ходи сьогодні до школи...

Поміркуйте. У чому проблема хлопчика? Чи припустилася його мати помилки у вихованні сина? Ваша думка.

Ми сідаємо у вагон – їдемо до теплого моря. Вечоріє. Діти стелять постіль – їхати цілу ніч – вечеряють. Найменша чорноока Олечка запитує:

- Ви казали, що поїзд веде машиніст. А хто вночі веде? Невже він сам?
- Вночі також веде поїзд машиніст...
- Як? Ми спимо, а він ні?
- Так, машиніст не спить цілу ніч.
- А йому спати не хочеться?
- Хочеться, але він повинен вести поїзд. Кожна людина – повинна. Подивіться у вікно, ось у полі працює тракторист. Ніч, а людина

працює, тому що вона повинна працювати. Якби він працював лише вдень, не вистачало б хліба...

- І я повинна?, - запитує Оля.
- Всі ми повинні
- Що ж ми повинні? – запитують інші
- Повинні бути людьми. Це саме головне.

Проаналізуйте. Про що йдеться у даній ситуації? Якою була б дітям Ваша відповідь?

Я склав казку – тільки для того, щоб слухаючи її діти з почуттям подиву відкрили важливу істину людського буття: людина тільки тоді стає справжньою людиною, коли любить.

У великому міському будинку проживали хлопчики й дівчатка. Серед них була дівчинка-підліток Маленька Горбунка. Як і інші діти вона виходила у двір на прогулянку. З нею три дівчинки-красуні: Синьоока Красуня, Голубоока Красуня і Чорноока Красуня. Кожна із них була переконана, що краща за всіх інших, а тому нею повинні захоплюватися.

Маленька Горбунка, не відкриваючи очі, дивилася на них. Їй хотілося віддати одній із них свою Любов! Але ніхто не звертав на неї уваги...

І ось Маленька Горбунка полюбила далеку Зіроньку. Вона побачила її на вечірньому небі і прошепотіла слова любові: «Я хочу бути твоєю! Я хочу любити і бути любимою!»

Зіронька жила дуже далеко, вона блимала ледь помітним сяйвом, але сила любові Маленької Горбунки була така велика, що Зіронька відповіла: «Добре, ти тепер будеш моєю»

В очах дівчинки засвітилося щастя. Вона поглянула у вічі Красуням і злякалась від почуття жалю до них: «Які вони нещасні, бідні дівчатка».

Прочитайте та проаналізуйте: які моральні почуття виховує дана казка у молодших школярів? Про які моральні цінності в ній йдеться? Яку свою казку Ви б використали у процесі морального виховання дітей молодшого шкільного віку?

Невеличка сільська школа. В ній навчається 32 дітей. У шкільному подвір'ї – криниця. Щодня, майже в один час, йде до шкільного двору з відром дідо Олександр.

- Як Ваше здоров'я, дідусю?, - запитують діти

- Дякую, здоров'я міцне. Бджілки гудять, заходьте до мене на медок. А як у вас з навчанням? Що читаєте зараз?

Дідусь живе недалеко від школи. До самого будинку діти підносять відро води. В безсонні ночі дідусь думає про те, коли настане день задля того, щоб знову взяти пусте відро й піти по воду...

Поміркуйте чому так чинить дідусь? Про які моральні цінності намагався даною розповіддю сказати автор?

Лісом йшли дідусь та онук. Було спекотно й хотілося пити. Нарешті вони підійшли до струмка. Тихо дзюрчала вода... Вони нахилились й попили.

Дідусь сказав:

- Спасибі тобі, струмочку.

Онук усміхнувся:

- Чому ти смієшся?
- Для чого, Ви діду, дякуєте? Він неживий і не почує ваших слів, не знатиме про вашу подяку.

Дідусь замислився. Струмок дзюркотів, у лісі співали птахи. Після довгого мовчання дідусь мовив:

- Це так...Струмок нічого не почує. Якщо б води відпив вовк, він би міг і не дякувати, а ми не вовки – ми люди, не забувай цього. А знаєш, для чого людина каже дякую? Знаєш кого це слово підносить?

Онук задумався. Він ще ніколи не думав про це:

- Людину, - мовив Дідо. Ми говоримо «дякую» задля того, аби не стати ні вовком, ні вісюком, ні куркою...

Ваші міркування. Яка основна ідея даного прикладу?

Запросив у гості Дідо Андрій онука Матвія. Поставив дідо перед онуком велику миску з медом, білі калачі та припрошує:

- Їж, онучку, мед. Хочеш мед з калачами, а хочеш калачі із медом.

Їв Матвій, наївся так, що дихати важко стало. Витер піт з лоба, видихнув та й питає:

- Скажіть, будь ласка, дідусю, який це мед – липовий чи гречаний?
- А що?
- Липовий мед все-таки смачніше

Біль стиснула груди дідусю. Він замовк. А онук продовжував:

- А мука для калачів з якої муки – ярої чи озимої?

Дідусь зблід. Його серце так стиснулося, що стало важко дихати...

Поясніть: у чому упущення батьків хлопчика? Чому діда так вразили запитання онука? Чи слід зайнятися вихованням хлопчика? Які якості не були сформовані у нього?

- Діти, зараз запишемо наше улюблене слово, - сказала вчитель першокласникам. – Хто догадався, яке?

Діти задумались. Почали піднімати руки: здогадались.

- Мама!

Записали слово.

- А яке ще слово хочете записати? – запитує учитель у дітей
- Тато! – вигукують діти і в очах у них – радість.

Всі пишуть слово, тільки синьоокий Сашко не посміхається і не записує. В його очах – біль і страждання...Хлопчик заплакав і вибіг із класу...

Поміркуйте, чому такою була реакція хлопчика? Як повинна розв'язати дану ситуацію педагог? Ваші міркування.

Учитель зібрався до театру. Він вийшов із дому. На нього вже очікували два невгамовні учня Федько та Дмитрик. По їх очах педагог помітив, сталося щось незвичайне. Так і є: недалеко від школи, на краю села, з машини випали два вулики на дорогу разом з бджолами, впали і дивом не розбилися. Що ж робити?

Поміркуйте та прийміть власне рішення даної ситуації. Якою повинна бути реакція учителя? Чи можна не відреагувати на даний випадок?

Література для самоосвіти

1. Білоконь І. Моральна складова громадянської спрямованості/І.Білоконь//Соціальна психологія. – 2007. - № 6. – С. 45 – 51.

2. Богданова О.С., Черенкова С.В. Нравственное воспитание старшеклассников/О.С.Богданова. – М., 1988. – 212 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посібник/О.Вишневський. – 3-тє вид., доопрац. і доп. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
4. Голець М.І. Етика матері і дитини: Нарис з історії виховання дітей раннього віку: Навч. посібник/М.І.Голець. – К.: Вища школа, 2005. – 159 с.
5. Гордійчук О.Є. Сучасні підходи до морального виховання молодших школярів: Порівняльний аспект/О.Є.Гордійчук//Наука. Релігія. Суспільство. – 2006. - № 2. – С. 205 – 210.
6. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Харків: Основа, 2006. – 267 с.
7. Зверєва І.Д., Коваль Л.Г., Фролов П.Д. Дігностика моральної вихованості школярів/І.Д.Зверєва. – К., 1995. – 238 с.
8. Кабалеvский Д.Б. Воспитание ума и сердца/Д.Б.Кабалеvский. – М., 1989. – 322 с.
9. Климишин А.І. Основи християнської моралі/А.І.Климишин. – Івано-Франківськ, 1995. – 234 с.
10. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти//Інформаційний збірник МО України. – 1996. - № 13.
11. Кузьмінський А.І. Моральне виховання. Педагогіка родинного виховання: Навч. пос./А.І.Кузьмінський. – К., 2006. – С. 157 – 173.
12. Кульчицька О.І. Виховання почуттів дитини/О.І.Кульчицька. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1981. – 32 с.
13. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес//Освіта України. – 2004. – 10 серпня. – С.7.
14. Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Косів-Вижниця, 26 – 28 жовтня 2006 р. /За заг. ред. П.В.Лосюка. – Снятин: ПрутПринт, 2006. – 241 с.
15. Ніколаєнко С.М. Про концептуальні засади вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування/С.М.Ніколаєнко//Інформаційний збірник. – 2006. - № 28. – С. 36 – 42.
16. Практична педагогіка виховання/За ред. Красовицького М.Ю. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 218 с.
17. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К., 1985. – 213 с.
18. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К., 1996. – 357 с.
19. Сухомлинська О. педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі/О.Сухомлинська//Шлях освіти. – 2008. - № 1. – С. 12 – 19.

20. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. твори: У 5-ти т. /В.О.Сухомлинський. – К., 1971. – Т.1. – 436 с.
21. Сухомлинський В.О. Роль переконань у формуванні духовного обличчя особистості. Вибр. твори: У 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – К., 1976. – Т.2. – 548 с.
22. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник/М.М.Фіцула. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2003. – 192 с.
23. Червінська І. Використання досягнень української етнопедагогіки у моральному вихованні дітей//Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання/За ред. проф. Н.Лисенко. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 128 – 134.
24. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї для батьків, учителів, вихователів/П.М.Щербань. – К.: Культурологічне ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.
25. Яновская М.Г. Эмоциональные аспекты нравственного воспитания/М.Г.Яновская. – М., 1986. – 156 с.
26. Як використовувати народознавство в моральному вихованні учнів?/За заг. ред. чл.-кор. АПН України, проф. Скульського Р.П. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 79 – 140.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Опорні поняття: естетичне виховання, естетична свідомість, естетична культура, естетичні смаки, естетичне сприймання

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

Виховання розгортається як найширша в світі проблема – проблема життя як творчості

Л.Виготський

Освіта – не що інше, як культура індивіда...Задача будь-якої освіти – прилучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моралі, права, господарства, перетворення природної людини в культурну

С.Гессен

Щоб виховати людину високого інтелекту, красиву й багату емоційно, учитель не може обійтися без книги, без цілого світу художніх образів. Книга – велика сила, це правда, але в руках доброго учителя, ми знаємо, ця сила подвоюється

О.Гончар

Учень – це завжди Людина з великої літери. Тому що він потенційно невичерпно багатий. Слід лише йому довести і створити умови для виявлення найвищих людських цінностей

Т.Гончарова

Бути! Жити! Творити! Світити вільною душею

М.Грушевський

Дитину навчити – дати світові людину

Гюго

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної приналежності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст.»)

Естетична оцінка будь-якого життєвого явища, не кажучи вже про мистецтво, завжди є водночас і оцінкою етичною

Д.Кабалевський

Боротися з природою – марна справа. Учитель є помічник природи, а не її владика, її утворювач

Я.Коменський

Особиста культура виникає внаслідок практичного й вибіркового засвоєння індивідом культури спільнот і суспільства загалом

М.Лукашевич

Життя – це вічність! Краса душі, краса любові – найвища на землі краса

В.Сосюра

Живімо в гармонії з природою, в щасті і, звичайно, в любові, бо любов – найсвятіша річ

Г.Сковорода

Часто ми, вихователі, забуваємо, що пізнання світу починається у маленьких дітей з пізнання людини

В.Сухомлинський

Життя переконує, що найголовніше в цій дуже тонкій сфері виховання – глибоке розуміння, відчуття серцем дитячого світу – відчуття дитинства

В.Сухомлинський

Оскільки справа виховання – це мистецтво, то закінченість і досконалість недосяжні, а розвиток і удосконалення нескінченні

Л.Толстой

День, проведений дитиною серед лісів і полів...вартий багатьох тижнів, проведених за шкільною лавою

К.Ушинський

Мені дані життя і моє життя – це передусім те, що я знаходжусь у світі; і ні в якому-небудь невизначеному, а в цьому світі, у цьому, теперішньому, і не просто в цьому театрі, а саме в цей момент, займаючись тим, чим Я в ньому займаюся, в цьому театральному фрагменті мого життєвого світу, - Я філософствую

Хосе Ортега-і-Гассет

У центрі нової теорії знаходиться ідея життєтворчості: формування людини як творця, проектувальника власного життя...

У цій ідеї втілюється смисл існування людини у світі, необхідність його перетворення у суб'єкта всесвітньої історії

В.Шубинський

2. Що становить методологічну основу естетичного виховання? Поясніть.

3. Розмежуйте поняття:

- естетичне виховання –
- естетика –
- етика –
- естетична свідомість –

4. Перелічіть складові естетичної поведінки молодшого школяра. Зобразіть структуру естетичної поведінки схематично.

Визначте зміст кожної складової:

- ✓ естетичні почуття –
- ✓ естетичні смаки –
- ✓ естетичний ідеал –

5. Яку роль відіграє емоційний стан дитини у процесі естетичного виховання? Відповідь обґрунтуйте.

6. Поясніть:

- 1) що дозволяє молодшим школярам зрозуміти суть прекрасного?
- 2) від чого залежить рівень естетичного мислення школяра?
- 3) що включає в себе естетичне сприймання?

7. Заповніть таблицю:

<i>Зміст естетичного сприймання</i>	<i>Зміст естетичного мислення</i>
...	...

8. Заповніть таблицю:

<i>№ n/n</i>	<i>Зміст естетичного виховання</i>	<i>Суть</i>
1	Мета естетичного виховання -	...
2	Основні завдання естетичного виховання -	...
3	Форми естетичного виховання -	...
4	Методи естетичного виховання -	...
5	Засоби естетичного виховання -	...

9. Поясніть зміст поняття «естетика поведінки» молодших школярів. Чи існує зв'язок естетики поведінки з моральністю особистості учня? Відповідь обґрунтуйте.

10. Продовжте перелік джерел, які доцільно використовувати у початковій школі в процесі естетичного виховання:

- твори образотворчого мистецтва
- музика
- художня література
- театр, кіно
- природа
- побут....

Поясніть, яким чином кожне із вище наведених джерел впливає на формування у молодших школярів естетичних смаків.

11. Які предмети у початковій школі відіграють важливу роль в естетичному вихованні школярів? Перелічіть та занотуйте їх.

Поясніть чому. Наведіть 2 – 3 приклади з власного досвіду (спостереження).

12. Занотуйте 2 – 3 приклади того, як можна формувати естетичні смаки молодших школярів на уроках:

- а) математики;
- б) географії;
- в) фізичної культури.

Поясніть, які форми виховної роботи слід використовувати учителю у даному випадку.

13. Складіть таблицю «Форми естетичного виховання молодших школярів». Заповніть та поміркуйте:

<i>Форми естетичного виховання молодших школярів на уроці</i>	<i>Форми естетичного виховання молодших школярів поза уроком</i>
бесіда	тематичні вечори
...	...

14. Визначте роль сім'ї у естетичному вихованні молодшого школяра.

Які засоби ефективно впливають на формування естетичних смаків дітей молодшого шкільного віку удома? Поясніть чому.

15. Перелічіть умови, які необхідні для ефективного естетичного виховання. Занотуйте їх.

16. Підготуйте сценарій дискусії у початкових класах про те, як школярі уявляють ідеал сучасної людини. З'ясуйте:

а) які риси, властивості є значимими для школярів?

б) як оцінюють учні початкових класів свої можливості у плані всебічного розвитку?

в) чому учні надають більше переваги, а чому менше у плані естетичного сприйняття?

г) що справляє на них більше вражень, викликаючи естетичні почуття, а що навпаки?

д) що саме діти прагнуть змінити у сучасному світі, школі, родині?

17. Проведіть експериментальне дослідження, беручи участь у проведенні уроків у початковій школі.

Проаналізуйте, який виховний вплив на учнів здійснює їхня діяльність на уроках.

Визначте основні із них, що найбільш ефективно розвивають естетичну культуру молодших школярів.

Занотуйте власні спостереження та висновки.

18. У чому полягає зміст виховання художньо-естетичної культури? Перерахуйте основні компоненти естетичного виховання.

19. Зробіть порівняльний аналіз естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку:

- у школі
- удома
- поза уроками (спілкування з друзями, однолітками, відвідування позашкільних виховних закладів тощо).

Назвіть основні форми естетичного виховання щодо кожного пункту. Порівняйте частоту та ефективність їх використання.

Зробіть висновки. Занотуйте їх.

20. Визначте до чого належать нижче наведені твердження:

а) форми естетичного виховання;

б) методи естетичного виховання;

- в) шляхи і засоби естетичного виховання;
- г) завдання естетичного виховання;
- д) принципи естетичного виховання;
- е) умови естетичного виховання:
 - єдність ідейного і художнього
 - взаємозв'язок науки й мистецтва
 - творча самодіяльність
 - зв'язок естетичного виховання з життям
 - багатство змісту і форм роботи

21. В естетичному вихованні учнів велике значення посідає особистість педагога. Поясніть чому.

22. У таблиці занотуйте зміст естетичного виховання за такими напрямками:

<i>№ п/п</i>	<i>Напрями естетичного виховання</i>	<i>Зміст естетичного виховання</i>
1	Діяльність дошкільних установ	
2	Виховання у сім'ї	
3	Навчально-виховна діяльність загальноосвітніх закладів	
4	Навчально-виховна діяльність позашкільних дитячих виховних закладів	
5	Виховна робота професійних навчально-виховних закладів	
6	Вплив засобів масової інформації	

23. Занотуйте слова видатного педагога В.Сухомлинського. Визначте їх основну ідею:

- Краса – могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ
- Я б назвав красу гімнастикою душі, вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе
- Дивовижну можливість має ця колиска думки – книга природи: чим більше відкриттів зробила маленька людина, чим глибше відкривається

перед ним незрозуміле, тим більше чуєш запитань: чому? Як? Що таке? – і тим енергійніше прагнуть духовні сили того, щоб пізнати, отримати відповідь

- Колиска думки – мислення серед природи – виховує у дітей високу культуру інтелектуальних почуттів
- Природа стає могутнім виховним засобом лише в тому випадку, коли маленька людина після трьох-чотирьох років навчання у школі з подивом приходять до думки: світ навколо мене став багатшим, красивішим, і ця зміна світу – моя праця, це я
- Краса – це радість нашого життя. Людина стала Людиною тому, що побачила глибину голубого неба, сяяння зірок, рожевий захід сонця, прозорість степів, ...журавлиний ключ у синьому небі, відображення сонця у краплі роси,...- побачила, і здивована, пішла по землі, створюючи нову красу. Зупинись і ти в подиві перед красою – і в твоєму серці розквітне благородство
- Слово – перша іскра, що запалює полум'я, що освічує світ прекрасного
- Чим вищий інтелектуальний, естетичний, моральний розвиток і загальний рівень духовної культури людини, тим яскравіше відображається внутрішній світ у зовнішніх рисах
- Єдність внутрішньої і зовнішньої краси – це естетичне вираження моральної гідності. Людина прагне бути красивою...Але здійснення цього прагнення залежить від морального обличчя – від того, якою мірою краса людини поєднується з його творчою, діяльною сутністю.

24. Визначте походження терміну «естетика». Прослідкуйте, чи відбулася еволюція визначення та його змісту. Висновки занотуйте.

25. Перелічіть змістові орієнтири естетичного виховання молодших школярів.

26. У чому полягає педагогічна місія мистецтва у процесі естетичного виховання. Відповідь обґрунтуйте.

27. Поміркуйте: чи доцільно впроваджувати елементи народної педагогіки в естетичному вихованні учнів початкових класів? Які саме? Занотуйте. Відповідь обґрунтуйте.

28. Занотуйте власні міркування про те, яке місце у естетичному вихованні посідає естетика побуту. Поясніть чому.

29. Випишіть основні фактори негативного впливу на формування естетичної культури молодших школярів.

Поміркуйте: які форми естетичного виховання слід використовувати у роботі з важковиховуваними дітьми.

30. Перелічіть основні шляхи естетичного виховання, що використовувались українськими козаками.

Занотуйте українські народні прислів'я та приказки, що засвідчують потребу виховання почуття прекрасного в людині.

Які українські народні казки присвячено означеній темі? Запишіть.

Педагогічні ситуації

Якось вчителька Марія Петрівна принесла до класу величезного фікуса. Усі діти з подивом глянули на неї:

- Для чого Ви його принесли?
- Щоб було красиво й затишно у класі
- Але в нас і так гарно. А що змінить цей вазон?
- Він створить приємну атмосферу для вас
- Але ж він не вплине на наші оцінки
- А я думаю інакше – вплине
- Яким чином?
- От і поміркуйте

Чи варто педагогу пояснити більш детально школярам значення такого рішення? Ваші дії

Коли мати прийшла з роботи, то помітила, що в кімнаті обдерті стіни, все розкидано, а донька дивиться по телевізору мультфільми.

- Ти що таке натворила? Як можеш лежати, не прибравши у домі?
- Я ще маленька, то й не можу прибирати
- Маленька? Розкидати не маленька!?! Хто за тобою прибиратиме? Я?!
- Ні, не ти
- А хто ж?
- Ніхто. Ти зовсім не прибирай
- Як це? Це ж не красиво.
- Чому?

Мати не стала далі диспутувати, швиденько роздяглася й почала прибирати. А донька продовжувала дивитися телевізор.

Поясніть у чому проблема. Які Ваші дії?

Михайлик – учень III класу. Його знає більша половина школи – у нього навіть прізвисько є – Михась-Невдась. Так дражнять його усі діти, бо хлопчик постійно неохайний: то черевики розв'язані, то сорочка не

прасована, то волосся не мите й не розчесане, а то й зовсім весь у плямах від чорнила.

Учитель часто робить зауваження хлопчику, проте нічого не допомагає. Батьки у хлопчика працюють, є бабуся. Але Михайлик завжди ходить до школи однаково – неохайно й брудно одягнений, невимитий.

Поясніть, у чому помилка батьків хлопця. Які шляхи повинна обрати педагог задля формування у хлопчика естетичних смаків.

Весь клас зібрався йти у зоопарк. Проте Оленка категорично відмовлялася – «Я боюся тварин». Учитель намагалася пояснити, що вони не є небезпечними за парканом, але дівчинка, немов не чула.

Тоді учитель навела декілька прикладів, як собаки рятували людей. Але Оленка тільки широко розплющила очі.

- Оленко, не сміши людей. Як не будеш любити тварин, то й тебе люди не полюблять
- Чому це? До чого тут тварини. Вони всі страшні
- Ні, зовсім не страшні, а навпаки – дуже красиві.

Ваші міркування: чи правильно робила учитель, наполягаючи на поході у зоопарк. Як можна переконати ученицю у тому, що краса нас оточує. Придумайте власну версію вирішення ситуації.

Учитель Петро Петрович оголосив дітям про толоку. Всі зраділи тому, що зможуть побігати по шкільному подвір'ю, пограти в ігри. Але учитель зауважив:

- Ніхто не бігатиме! Будемо наводити красу!
- Яку іще красу?!
- Прибирати
- А до чого тут краса. Ви хотіли сказати, чистоту?
- Ні, саме красу.

Проте один з учнів, який вчився на одні «трійки» нічого не сказав і вийшов із класу.

- Куди це він? Знову з друзями гуляти
- Авжеж
- Ну то нехай іде. Він все-рівно нам не допоможе

Чому була такою реакція хлопця? Чи правильно вчинив учитель, не відреагувавши на це? Поясніть Ваші дії.

На уроці малювання всі вчилися рисувати квіти у вазі. В одних дітей виходило краще, в інших – гірше. Василько не любив малювання, тому весь урок щось мугикав собі під носа. Коли закінчився урок, учителька попросила здати роботи.

Василько похапцем схопив аркуш і як-небудь намазюкав фарбами квіти.

Учитель, взявши роботу до рук, сказала: «Який гарний. З тебе будуть люди. Молодець»

- Хіба він гарний, - зашарівся хлопчик
- Звичайно, це твоє бачення букета.
- Я ж зробив його за п'ять хвилин, щоб не було «двійки»
- Справді?! А я думала це з першого разу він не зовсім удався?

Хлопчикові стало соромно. На наступному уроці він був дуже слухняним і всі завдання виконував старанно.

Яким чином Ви б вирішили дану ситуацію? Поясніть.

У класі є два учні, які постійно чубляться. От і сьогодні перед уроками вони вже встигли порвати один одному одяг.

Учитель, щойно ввійшовши до класу, одразу помітила дітей.

- Дітки, який чудовий сьогодні і сонячний день. Гляньте, як виблискує роса на сонечку, як голі колінця у Петрика й Ігорка.

Діти голосно засміялися, а «герої» трохи насупилися.

- Думаю, вони також мають намір привернути нашу з вами увагу на себе. Що ж, ми це помітили. А завтра, зверніть на себе увагу чимось іншим, більш привабливим.

Чи можна назвати двох учнів важковиховуваними? Чи правильним було зауваження учителя. Поміркуйте. Ваші дії.

Одного разу Валя принесла до школи равлика. Діти зібралися навколо неї. Дівчатка, що були більш сміливі, намагалися його погладити, а хлопці реготали щосили з його потворності.

Почався урок читання. Проте діти не могли вгамуватися. Ніхто не зосереджувався на читанці, всі оберталися, шепотіли, думаючи як на наступній перерві знову гратимуть равликом.

Учителька помітила винуватця. Підійшла до Валентини.

- У нас сьогодні новий учень? Як його звуть? Він такий прекрасний?

Дівчатка одна наперед другої намагалися вигадати йому імя, а хлопці почали вигукувати, що він бридкий.

- Не можна так казати. Це маленьке створіннячко природи. Ось покладімо його на листочок вазону, хай відпочине.
- Фе-фе!!!
- Та ні. Ось послухайте казочку про равлика.

Учитель вигадала казочку, розповіла класу. Усі затихли.

Які форми естетичного виховання можна було ще використати на уроці читання учителю? Ваші дії.

На екскурсії у парку діти активно обговорювали кущі, дерева, збираючи найкрасивіше листя під ногами.

- Хто збере листячко різних рослин, може зробити удома гербарій
- Я, я!
- А ще, дітки, можна намалювати рисунки про сьогоднішню екскурсію. Що б ви хотіли зобразити?
- Небо, сонце, вітер!, - вигукнула Оксана.
- Який вітер, його ж не видно! – буркнув похнюплений Олексій.
- Чому ні, видно. У Оксанки тонка натура, творча і це для неї не складе жодних зусиль. Ми діждемось і побачимо якого кольору вітер, правда?

Чи є у даній ситуації моменти естетичного виховання? Які? Чи можна було використати ще форми естетичного виховання? Які? Відповідь обґрунтуйте.

Олег Ярославович дуже серйозний учитель. Всі діти його люблять, але на уроці математики бояться. Він дуже любить цей предмет і особливо строго вимагає.

Проте сьогодні Олег Ярославович весь урок посміхався. Навіть почав говорити речі, яких діти ніколи ще не чули від нього:

- Погляньте яка красива цифра 8, а 5 – немов лебідь. А вам діти що нагадують цифри?
- Нічого, цифри та й цифри.
- Неправда. Добре, а фігури, приміром, куб?

Поясніть, що намагався зробити педагог. Чому діти не зрозуміли таких прагнень учителя. Чи припустився він певних помилок?

Тарас походив із неблагополучної сім'ї. У них було п'ятеро дітей, мати й батько ніде не працювали, а заставляли старших дітей ходити красти.

У школу Тарас ходив з задоволенням - це була його єдина можливість бути на самоті, іншим, таким як усі. Аж ось одного дня хлопець не прийшов на уроки. Вчитель-класовод, розхвилювалася. Почала телефонувати додому, проте трубки ніхто не знімав. Тоді педагог вирішила зайти по дорозі додому.

Вона злегка постукала у двері. Довго ніхто не відчиняв. Аж раптом у дверях з'явилася неохайна жінка з дитиною на руках.

- Чого треба?
- Я до батьків Тарасика
- Ну? Що? Що він накоїв?
- Та нічого, просто не з'явився до школи.
- А кому треба твоя школа? Вона нас не годує. На роботі він і край.

Педагог так нічого і не зрозумівши пішла геть. Наступного дня до школи прийшов представник інспекції, заявивши про крадіжку, яку здійснив саме Тарасик.

- Бути цього не може. Як так?
- Саме так. Він украв вазу у сусідів. Та й вже неодноразово ледь не був спійманий за подібне.
- Він хороший учень, один з кращих, старанний.
- Ну то й що? Батьки йому наказували так чинити. Він – годівник всієї родини.
- От і я кажу – один з кращих.

Інспектор глянув на учителя. Він не зрозумів про що йдеться...

Проаналізуйте ситуацію. Спробуйте підібрати прийоми її вирішення. Як можна зарадити такій проблемі?

Сьогодні 8 Березня. Дівчатка прийшли у школу нарядні, з бантами. А Хлопчики принесли букетики пролісків. Затримувався лише довго Денис.

Учитель вже почала урок, а його все не було. Аж на початку другого уроку хлопець постукав у двері класу і запитав:

- Можна увійти?
- А чому ні? Довго спиш, Денисе. Слід раніше вставати. А то, диви, всі вже працюють, а ти ні.
- Та я...та я...
- Що ти? Знаємо, сонько

Хлопчик попрямував до парти. На перерві він витягнув із портфеля якусь велику тацю і почав ходити між рядами. Але спочатку вирішив підійти до педагога.

- Ось Вам, Олено Степанівно!
- Що там у тебе знову? – спитала учитель. Вона щось писала у класному журналі і не підводячи очей мовила: - Ну, кажи, чого тобі?
- Тут, ось, Вам...і... всім...
- Ну? – обурено крикнула та.

Та раптом вона зняла окуляри і поглянула на хлопчика. Той тримав у руках тацю з печивом.

- Це що? – запитала педагог.
- Це Вас з 8 Березня...
- Мене? Звідкіля?
- Сам спік. Тому й затримався... не зовсім виходило із тістом...
- Сам??? Невже?
- Еге ж...

Дівчатка й хлопчики смакувало печиво однокласника. Воно було не таке, як пече мама, але все рівно смачне. Всі дивувалися як маленький Денис зміг таке спекти.

- Молодець, молодець – кричали діти один наперед іншого.
- Годі, годі вам. Починаємо новий урок, - сказала педагог, так нічого і не сказавши про подарунок.

Денис довго чекав на слова учителя, але так нічого і не почув. Він не розумів, у чому його провина – чи то спізнився до школи, чи печиво не смачне?

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно чинить вчитель? Ваші дії.

На уроці вчитель дала завдання скласти розповідь про родину. Всі почали міркувати, а згодом піднімали руки, щоб розповісти. Тільки Назарій нічого не робив. Він сидів тихо, споглядаючи на інших.

- Чому ти нічого не робиш?

- Я думаю
- Про що? Годі вже, починай свою розповідь.

Хлопчик знітився. Він не знав з чого почати. Йому б хотілося мати іншу родину таку, як в товариша Ігорчика. Коли хлопчик заходив до Ігоря, його мати завжди запитувала: «Як у тебе справи, Назаре?», а батько брав хлопця із собою на подвір'я і просив допомогти щось майструвати. А ще вони часто разом сиділи подовгу за столом і пили чай, розмовляли, ділилися враженням та історіями.

У сім'ї Назарія такого ніколи не було: батьки постійно на роботі, а коли повертаються додому, завжди стомлені, роздратовані. Бувало, вони навіть не запитували як успіхи сина у школі. А він сам не хотів розповідати, бо боявся, що ті будуть лаяти.

Була у хлопчика бабуся у селі, але мати рідко їздила до неї, а хлопчика самого ще не пускала. Бабуня розуміла онука, шкодувала його, завжди до його приїзду готувала щось смачненьке. Онук завжди цілував бабусю, пригортався до неї. Вона – найрідніше, що у нього є.

- То ти розповідатимеш, чи ні? – запитала учитель.
- Ні! У мене немає родини!
- Що ти таке кажеш? Я знаю, що є, ти ж не сирота – крикнула налякана такими словами учитель.
- Сирота, вони мене не люблять.

Наступного дня учитель викликала до школи батьків, але вони так нічого не зрозуміли, у чому причина.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

В учительській кімнаті педагоги ділилися враженнями:

- Ці батьки хочуть, щоб їхні чада завжди слухалися, але не всі вміють цього досягнути
- Так, або роблять це пізно, коли дитина вже звикне не слухатися.
- Еге ж. Інше діло ми – учителі. Я свою доньку привчала до послуху з ранніх років. Перше наше слово було «не можна». Коли моя Ася вже його розуміла, тоді я почала їй не дозволяти ряд речей, але намагалася вдаватися до заборони не дуже часто.
- І що? Як зараз Ася? Вихована?
- Звісно. Я завжди говорила до неї спокійно і лагідно «не можна». А з іншого боку, коли серце дитини відкрите, щире, то й вселяти їй своє, легше. На своєму материнському досвіді переконалася слухняності можна досягти лише любов'ю і ласкою, довірою до дитини.

- Так, а сучасні батьки кричать, лаються, та й самі є поганим прикладом для своїх дітей.

Василько, який намагався зайти до учительської, щоб повернути класний журнал, почув бесіду. Прийшовши додому заявив: «Від сьогодні всі говорять до мене лагідно і не ображайте! Інакше виросту невихованим».

Мати розкрила широко рота... Що це?

- Ти що, повчатимеш, як себе виховувати?
- Еге ж
- Годі вже, ледарю! Мене так батьки виховували і я так буду! Скоріше сідай за уроки, а як виконаєш, будеш прибирати у хаті.
- Не буду, лише як попросите.

Мати вхопила віника і відшмагала сина.

Василько так і не зрозумів нічого – чи то він не те сказав батькам, а чи у нього батьки погані...

Проаналізуйте ситуацію. У чому упущення батьків та педагогів? Поясніть.

Література для самоосвіти

1. Банковська А. Система організації художньої діяльності учнів у контекст особистісно-зорієнтованого виховання/А.Банковська//Мистецтво та освіта. – 2001. - № 3. – С. 54 – 55.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк: книга для учителя/Л.С.Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Говорун Д.И. Творческое воображение и эстетические чувства/Д.И.Говорун. – К.: Вища школа, 1990. – 143 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Дорошенко Т. Вчити дітей чути музику/Т.Дорошенко//Початкова школа. – 1998. - № 12. – С. 22 – 24.
6. Естетичне виховання: довідник/Упорядн. Н.О.Яранцева. – К.: Політвидав, 1988. – 212 с.
7. Зязюн І. Проблеми виховання молоді в Україні/І.Зязюн//Педагогічна газета. – 2000. - № 5. – С. 14 – 17.
8. Комарова А.И. Эстетическое воспитание студентов/А.И.Комарова. – Львов, 1984. – 113 с.

9. Комісаренко Н.О. Творчість учнів як засіб їх самореалізації для розвитку інтересів, нахилів і здібностей у позакласній діяльності/Н.О.Комісаренко//Зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2000. – С. 123 – 129.
10. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва. Методика художнього виховання дітей: навч. посібник/В.П.Котляр. – К.: Кондор, 2006. – 200 с.
11. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: навч. пос. для вищих навч. закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації. У 2-х част. – 2-ге вид., доопрац. – Ч. 2. Збірник пісень для школярів/Я.С.Кушка. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 124 с.
12. Мариньчак С. Спробуйте знайти красу і в бур'янах/С.Мариньчак//Рідна школа. – 2007. - № 9. – С. 3 – 6.
13. Неменский П.М. Мудрость красоты/П.М.Неменский. – М., 1981. – 97 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
15. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу/І.Огієнко. – К.:Абрис, 1991. – 272 с.
16. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів/О.Я.Савченко. – К.: Радянська школа, 1982. – 176 с.
17. Савчук М.А. Розвиток креативності молодших школярів як умова формування необхідних життєвих компетенцій/М.А.Савчук//Розкажіть онуку. – 2010. - № 1 січень. – С. 3 – 10.
18. Стельмахович М.Г. Вибрані педагогічні твори у двох томах/М.Г.Стельмахович. – Т. 1. – Коломия: Видавничо-полігр. т-во «Вік», 2011. – 517 с.
19. Хрестоматія по естетическому вихованню/Сост. С.П.Максимюк. – К., 1987. – 119 с.
20. Цибульник Т.В. Дорога в світ розумного і прекрасного/Т.В.Цибульник//Розкажіть онуку. – 2010. - № 10 жовтень. – С. 14 – 32.
21. Шевчук Т. Народні ігри як засіб розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей/Т.Шевчук//Початкова школа. – 2000. - № 4. – С. 32.
22. Щербо А.Б. Естетичне виховання учнів у початкових класах/А.Б.Щербо. – К.: Рад. школа, 1969. – 234 с.

ТРУДОВЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Опорні поняття: трудова культура, трудове виховання, трудове навчання, економічна освіта, економічна свідомість, економічна культура, економічна діяльність, праця, суспільно-корисна праця, побутова праця, самообслуговування

1. Прочитайте та проаналізуйте літопис цікавих думок:

Щоб дійти мети, треба насамперед іти

О.Бальзак

Основне в змісті шкільної освіти – не тільки методи пізнання, а й методи праці: народна школа мусить бути школою соціальної праці і давати дитині можливість вправлятися в суспільній роботі

П.Блонський

Людина живе для того, щоб піднятися на щонайвищу вершину натхнення в своєму ділі, звідати захват від величі духу

П.Загребельний

Людина вступає у зв'язок з предметом за допомогою трьох людських здатностей: мислити, говорити, діяти

Я.Коменський

Не слід лягати спати доти, поки не скажеш собі, що протягом дня ти чогось навчився. Те, що я розумію під словом «навчився», це прагнення розсунути межі нашого наукового і будь-якого іншого корисного знання

І.Ліхтенберг

Виховати людину – значить виховати в неї перспективні шляхи, якими піде її завтрашня радість

А.Макаренко

Спільне трудове зусилля, робота в колективі, трудова допомога людей та постійна їх взаємна трудова залежність тільки й можуть створити правильне ставлення людей один до одного...любов і дружбу у відношенні до кожного трудівника, обурення і засудження у відношенні до ледаря, до людини, що ухиляється від праці

А.Макаренко

У трудовому зусиллі виховується не тільки робоча підготовка людини, але й підготовка товариша, тобто виховується правильне ставлення до інших людей, - це вже буде моральна підготовка

А.Макаренко

Головне в тому, щоб полюбити працю. Якщо ви любите школу, дітей, і захопитесь роботою по-справжньому, ви знайдете шляхи і засоби для подолання всіх перешкод і труднощів

Я.Нола

Людське життя чимось схоже на життя рослини. Спочатку – це маленький паросток, що росте, розцвітає і потім дає свої плоди

В.Сосюра

В інтересі національної спільності лежить: гарантувати кожній людині право та умови її всебічного розвитку та себевияву у вільній праці шляхом задоволення її особистих зацікавлень і потреб

М.Стельмахович

Людська гордість за свою працю – найважливіше джерело моральної чистоти і благородства

В.Сухомлинський

Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні; пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання

В.Сухомлинський

Виховання не лише мусить розвивати розум людини і дати їй певний обсяг відомостей, а й має запалити в ній жадобу серйозної праці, без якої життя її не може бути ні достойним, ні щасливим

К.Ушинський

Людина народжена для праці. Праця є її земним щастям

К.Ушинський

Організм людини повинен привчатися до розумової праці поступово, обережно, але діючи таким способом, можна привчити його легко й без усякої шкоди для здоров'я виконувати тривалу розумову працю.

Наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в тому, щоб вихованців привчати до розумової праці і що цей обов'язок важливіший, ніж викладання самого предмета

К.Ушинський

2. Розмежуйте поняття:

- праця –
- трудове виховання –
- трудове навчання –
- побутова праця –
- взаємодопомога –
- навчальна праця –

3. Поясніть суть навчальної праці. У чому полягають труднощі молодших школярів? Відповідь обґрунтуйте.

4. Заповніть таблицю:

<i>№ п/п</i>	<i>Вид праці</i>	<i>Зміст праці</i>
1	навчальна праця	
2	трудове навчання	
3	самообслуговування	
4	господарсько-побутова праця	
5	праця у природі	
6	ручна праця	
7	громадсько-корисна праця	
8	виробнича праця	

5. Визначте та занотуйте мету, основні завдання та види діяльності молодших школярів у:

- 1) продуктивній праці;
- 2) суспільно-корисній праці;
- 3) праці учнів з побутового самообслуговування.

Поясніть, чим відрізняються та схожі дані види праці учнів. Яку роль відіграє учитель у залученні молодших школярів до вище означених видів праці?

6. Перелічіть характерні особливості самообслуговування молодших школярів. Чи відіграють батьки та родина певну роль у виробленні умінь само обслуговуючої праці?

Відповідь обґрунтуйте.

7. Поясніть: чи варто поєднувати працю молодших школярів з їх навчальною працею? Якщо так, то чому?
8. Занотуйте основні умови, за яких зростає виховна ефективність праці.
9. Поясніть чому праця повинна бути доступною. Наведіть 2 – 3 приклади.
10. Які види праці виховують в учнів початкових класів любов до праці? Наведіть і занотуйте 2 – 3 приклади.
11. Чи варто залучати молодших школярів до праці у колективі?

Яку роль відіграє дитячий колектив у вихованні працелюбності та відповідальності? Поясніть.

Занотуйте 2 – 3 цитати з творів видатного педагога А.Макаренка про роль праці та необхідність залучення дітей до різних її видів.

12. Поясніть значення оцінки результатів праці. Яким чином впливає оцінка результатів праці молодших школярів на їх трудове виховання? Моральне виховання? Відповідь обґрунтуйте.

13. У чому виявляється вплив трудової діяльності школярів на їх інтелектуальний розвиток. Поміркуйте. Занотуйте основні твердження.

14.Перелічіть основні завдання трудового виховання молодших школярів.

Чи існує різниця між завданнями, які виносяться перед педагогом початкової школи та, приміром, учителем старших класів?

Чи змінилися завдання трудового виховання у порівнянні з минулими роками?

Чи є ідентичними завдання трудового виховання молодших школярів удома та у школі?

Відповідь обґрунтуйте.

15.Визначте, про що йдеться нижче:

- трудове виховання у процесі вивчення основ наук і позакласної роботи
- уроки праці в шкільних майстернях
- трудові об'єднання школярів
- табори праці і відпочинку школярів
- суспільно-корисна праця, «трудова десанти»
- трудове виховання у сім'ї
- народні промисли, ремесла, ужиткове мистецтво

16.Перелічіть та занотуйте основні форми та методи трудового виховання молодших школярів. Занесіть їх у таблицю.

17.Перелічіть форми трудового виховання учнів початкової школи:

а)у школі

б) удома

в)у позаурочний час

Занотуйте ті із них, які є найбільш ефективними у вихованні любові до праці молодших школярів. Поясніть чому.

18.Занотуйте основні положення щодо необхідності праці, визначені Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ ст.).

19.Поясніть зв'язок праці та трудового виховання з економічною, екологічною культурою людини, розвитком її творчого потенціалу.

20.Заповніть таблицю «Зміст трудового виховання у початковій школі»:

<i>№ п/п</i>	<i>Складові змісту трудового виховання</i>	<i>Форми роботи з молодшими школярами</i>
1	Початкові уявлення про роль праці в житті людини	
2	Виконання трудових доручень, учнівських обов'язків, вияв дисциплінованості, ощадливості, відповідальності, ініціативи	
3	Уміння дотримуватися гігієни праці, правил техніки безпеки, порядку	
4	Обізнаність із видами занять мешканців свого краю, родичів; поєднання власних інтересів із суспільними	
5	Дбайливе ставлення до робочого інвентаря, результатів праці, шкільного майна	
6	Осудливе ставлення до ледарів, злодіїв, недбайливості	
7	Господарність, підприємництво та трудова ініціатива	

21.Наведіть 3 – 4 приклади того, як можна зацікавити дітей молодшого шкільного віку до праці.

Чи буде схожою виховна робота у цьому ж напрямку із важковиховуваними дітьми?

Поясніть.

22.Розмежуйте поняття:

- профорієнтація –
- професійний вибір –
- професія –

23.Зобразіть схематично структуру професійної орієнтації школярів. Дайте визначення кожного з її компонентів.

24.У таблиці «Структурні компоненти професійної роботи» занотуйте мету і основні завдання кожного із них:

<i>№ n/n</i>	<i>Компоненти професійної діяльності</i>	<i>Їх призначення</i>
1	професійна інформація	
2	професійна діагностика	
3	професійна консультація	
4	професійний відбір	
5	професійна адаптація	

25.Згідно Положення про професійну орієнтацію молоді занотуйте основні етапи професійної роботи зі школярами різного віку. Складіть таблицю, у якій буде відображено мету кожного з етапів, результат, вік школярів.

26.Визначте, обравши правильну відповідь, хто виконує профорієнтаційну роботу у школі:

- батьківський комітет
- учителі навчальних предметів
- класні керівники
- шкільні фахівці різних галузей виробництва
- громадськість
- учнівське самоврядування

27.Чи варто дотримуватись між предметних зв'язків з метою виховання любові до праці молодших школярів?

Назвіть форми виховної роботи із дітьми, які виховуватимуть працелюбність, на уроках:

- ✓ математики –
- ✓ фізичного виховання –
- ✓ музики та співів –

28.Занотуйте основні форми профорієнтаційної роботи з молодшими школярами у школі. Яка їх мета і призначення?

Які із них найбільш ефективні у професійному виборі дітей у майбутньому? Поясніть чому.

29. Ознайомтесь із народними прислів'ями. Визначте їх провідну ідею. Занотуйте власні народні прислів'я, приказки про працю.

- Без праці не проживеш
- Праця людину годує, а лінь марнує
- Бджола мала, а й та працює
- Люби труд змалу, слухатимеш весь вік похвалу

30. Які народні звичаї, традиції слід використовувати з метою трудового виховання молодших школярів?

Яким чином трудове виховання пов'язано з історією? Мистецтвом? Культурою? Відповідь обґрунтуйте.

31. Як ви вважаєте: чи є стійким вибір професії у молодших школярів? На які вікові та індивідуальні особливості молодших школярів педагогу слід звертати особливу увагу у процесі їх трудового виховання.

Наведіть 2 – 3 приклади. Занотуйте їх.

32. Занотуйте основні риси, які слід виховувати у молодших школярів, зважаючи на вимоги часу (ринкові відносини, часті зміни, розвиток науки й техніки).

У чому полягає роль педагога на даному етапі трудового виховання? Які риси повинні бути притаманні учителю початкових класів?

Який приклад повинні наслідувати діти від батьків? Родини?

33. Ознайомившись із нижче наведеними формами виховної роботи, занотуйте, які риси та якості виховуються у молодших школярів-учасників даних видів діяльності?:

- ✓ *ділові ігри*: «День підприємця», «Наш магазин», «Я створюю власну справу»;
- ✓ *гуртки* «Ательє добрих послуг», «Я – маленька куховарка»;
- ✓ *проекти*: «Виставка ремесел», «Економічна компетентність», «Успішний підприємець» тощо.

34. Методом спостереження з'ясуйте яким чином організовано трудову діяльність учнів початкових класів на уроках праці, при виконанні суспільно-корисних справ, на навчально-дослідній ділянці, в шкільній майстерні тощо.

Чи існує поділ класу на дівчаток і хлопчиків у процесі трудового навчання? Поясніть.

35. Дайте визначення понять:

- економічне виховання –
- економічна свідомість –

- економічне мислення –
- економічна діяльність –
- економічна культура –

36. Перелічіть основні завдання економічного виховання молодших школярів.

37. Занотуйте основні форми та методи економічного виховання дітей молодшого шкільного віку:

а) у школі;

б) удома;

в) у позашкільних виховних закладах.

38. Який навчальний предмет визначає зміст економічного виховання учнів загальноосвітньої школи? У якому класі вивчається?

Перелічіть рівні, визначені «Державним стандартом освіти. Економіка» у підході до економічної освіти школярів.

Яка структура даного курсу? До якого рівня належать 1 – 4 класи школи?

Відповідь обґрунтуйте.

39. Які потреби формує економічне виховання у молодших школярів?

40. Перелічіть основні передумови економічної підготовки підростаючого покоління.

Чи має місце роль сім'ї та батьків? Поясніть.

41. Поясніть зв'язок трудового та економічного виховання.

На яких уроках можна досягти найбільших результатів у даному напрямі виховання молодших школярів?

Наведіть 2 – 3 приклади.

Поясніть зв'язок економічного виховання з іншими предметами, що викладаються у початковій школі.

42. Чи має місце самообслуговування у процесі економічного виховання? Наведіть 2 – 3 приклади.

43. Занотуйте основні якості, риси, властивості особистості, які виховуються у процесі економічної освіти та виховання?

Назвіть ті із них, які є найбільш необхідними у сучасному світі. Поясніть чому.

44.Перелічіть, які традиції українського народу можна використати у початковій школі задля виховання заощадливості молодших школярів? Наведіть приклади.

45.Перелічіть основні умови організації економічного виховання учнів початкових класів, які впливають на його ефективність.

46.Чи варто поєднувати спільну трудову діяльність з одноосібною, економічну освіту з розумовим вихованням, корисну працю та особисті інтереси молодших школярів?

Відповідь обґрунтуйте.

47.У чому полягає творчий характер трудової діяльності школярів? Поясніть.

48.З якого віку слід залучати дітей до праці? Економічного виховання? Поясніть чому.

49.Які види праці економічно виховують молодших школярів? Чи слід чергувати різні види праці задля трудового та економічного виховання?

У чому полягає ознайомлення дітей з елементами економіки?

50.Що є могутнім педагогічним фактором трудового та економічного виховання молодших школярів? Поясніть чому. Наведіть 2 – 3 приклади.

51.Занотуйте народні приказки, прислів'я, загадки, щедрівки, гаївки, казки, у яких йдеться про необхідність економічного виховання.

52.Які традиції та звичаї українського народу відомі Вам щодо виховання бережливості, пошани людини праці, заощадливості, господарності? Занотуйте їх. Поясніть їх місце у вихованні всебічно розвиненої особистості.

На яких уроках початкової школи слід їх використовувати? Чи можливе посилення на дані традиції у організації позакласних виховних заходів? Продемонструйте на 2 – 3 прикладах.

53. Перелічіть основні принципи, на яких ґрунтується:

а) трудове виховання;

б) економічне виховання молодших школярів.

54.Ознайомтесь із словами видатного педагога В.Сухомлинського. Занотуйте основні ідеї:

- Правої руки людині достатньо для того, щоби піднятися на ті вершини інтелектуальної культури, яких вона досягла. Але трудова майстерність, мистецтво праці, розумовий розвиток окремих особистостей здійснювалось би незрівнянно швидше, якщо б тонкі

рухи праці, засвоєні в усіх людей тільки правою рукою, були б досягненням і лівої руки

- Знай, що праця – нелегка справа. Праця неможлива без поту, стомленості, напруги фізичних і духовних сил. Праця не може бути цікава тим, що й гра. Праця цікава іншим – тим, що вкладаючи роботу у свій розум, мудрість, напруження рук, людина створює необхідні і красиві речі – творить життя і красу, стверджує, виражає в них саму себе
- Людину пізнають по колосу пшениці, яку він посіяв і виростив, - так каже народна мудрість. Ти виражаєш сам себе працею
- Мати й батько дають тобі хліб і одяг, книги й наочні посібники для того, щоб ти навчався й готувався працювати у майбутньому. Твій обов'язок – як можна раніше почати виробничу працю, допомагати родині...
- Навчання стане для тебе працею і ти зможеш керувати собою, оволодіваючи знаннями, тільки тоді, коли навчишся перемагати труднощі у роботі, де поєднуються майстерність рук і мудрість розуму
- Праця робить людину зрілою й мужньою. Живи так, щоб вже у десятирічному віці, озирнувшись назад, побачити те, що ти зробив власними руками – плодуче деревце, плодючий ґрунт, створений на тому місці, де нічого не росло

Педагогічні ситуації

Андрійко любить майструвати. У нього є молодший брат, який ходить у перший клас. Та хлопчики дуже різні: один постійно щось майструє, а інший тільки грається.

Ось і у школі, коли вчителька роздавала завдання, на молодшого братика Андрія не зважала.

- А де ж моє доручення?
- Для чого тобі?
- Всім же дали!
- Тобі без потреби, все-рівно ніякого толку!
- Та й добре, більше часу гулятиму.

Учитель лише посміхнулася й промовчала.

Чи припустилася педагог помилки? У чому упущення батьків хлопчика?

Якось на уроці малювання наголосив, щоб усі активно включалися у роботу, бо праця – це велике діло.

Невеличкою зросту Марічка замислилася.

- До чого тут праця? Хіба ж малювати – це праця?
- Аякже, а ти як думала?
- Та ні, я думаю, це задоволення.
- Ну то зроби всім нам задоволення й дорисуй квітку
- А я не буду, бо не маю такого бажання.

Діти почали посміюватися, педагог взяв щоденника і поклав «двійку», так і не пояснивши нічого більше.

Дівчинка лише засміялася.

Поясніть Ваші дії. Чи правильно поступив педагог? Чому дівчинка так нічого й не зрозуміла?

Мати Васи́лини тяжко працює у полі. Йде рано, приходиться пізно. Удома – «не росте трава»: все розкидано, брудно. Васи́лина цілий день зайнята важливою справою: майструє одяг для ляльки. На прохання матері допомогти відмовляється, бо каже, що має важливішу роботу.

Мати важко зітхає й приступає до роботи.

Аж тут у гості прийшла сусідка, побачила усе й мовила:

- Чого ти сама це робиш? Хіба більше немає кому?
- Васи́линка у мене молодчина, зайнята працею
- Чим іще? Та видно ж
- Та ні, вона й справді готує вбрання для ляльки

Сусідка замовчала.

Поміркуйте чи правильно вважає мати дівчинки. На що особливу увагу слід звернути батькам, учителям Васи́лини?

Коли Михайлик приїхав у село, дідусь одразу повів його до вулика:

- Дивись-но, Михайле, як бджілки працюють. Буде мед!
- А ти мені даси?
- Звичайно, онучку. Лише за дарма ніхто не їстиме. Допоможи дідові: принеси води для бджіл зі ставка
- Не можу!
- Чому?

- Я ще малий
- Ну то й меду не їстимеш. Зроблю усе сам.

Хлопчик надув щічки та й пішов додому. Удома поскаржився бабусі. Старенька аж розплакалася від жалю. А тоді налила повну миску медку та й почала частувати онука.

Поміркуйте. Яку роль відіграє приклад старших у трудовому вихованні. Чи правильно вчинив дідусь? Бабуся?

На урок читання у IV класі спізнилося два учні.

- Де ви були? Чому спізнилися, - мовила учитель.
- Я переводив бабусю через дорогу, мені покладіть «п'ять».
- А ти, ти де був? Чого мовчиш?
- Ніде, - сказав під ніс Василько й пішов до парти. Хлопчиків не хотілося розповідати про те, що у нього маленький братик і мама саме нічого не встигає. Щоранку хлопчик встає, готує сніданок для себе й мами, пере брудний одяг братика, прибирає у кімнаті і лише тоді йде до школи.
- Ясно! Тоді Василеві «двійка», будеш більш мовчати.

Хлопчик витер сльози. Він так і не зрозумів, за що учитель пів уроку нахвалювала його однокласника, який хизувався «подвигом», а йому поставила незадовільну оцінку.

Прийшовши додому, узявши маленького братика на руки, хлопчик все забув: «Ну й нехай кладуть мені по сто «двійок», а я вас дуже люблю».

Поміркуйте у чому була права та навпаки учитель. Ваші дії.

Іра не любить, коли настає субота – мати заставляє прибирати у домі. Та аж сьогодні мама промовчала, почала сама мити підлогу й вікна. Іра довго спостерігала, мовила: «Чому мене не примушуєш?»

- Навіщо, якщо людина працює під примусом, то не отримує жодного задоволення. Роби як знаєш. А я приберусь сама.

Іра не стала чекати. Щось всередині неї немов запекло та й соромно ж як.

Хутко взяла віник й почала знімати павутиння.

- Молодець, доню, ти у мене найкраща.

Поясніть методику виховної роботи матері. Чи правильно вона чинить?

Христина любить красивий одяг. Мама завжди купує дівчинці щось гарне, нове. Христина оберігає кожну сукню, спідничку.

Якось на перерві Христя розлила чай на сусідку по парті. Та розплакалася.

- Чого ревеш, я ненавмисно
- А якщо б на тебе
- Та ти що таке кажеш? Я б тобі...
- Ось бачиш, а чуже ти не шануєш!
- А навіщо! Аби моє було ціле!

Учителька помітила суперечку дівчаток та спробувала розібратися. Проте помітила, що Христя не звернула увагу на її зауваження.

Поясніть які форми роботи повинна використати педагог з метою трудового та економічного виховання школярів? До яких видів діяльності слід залучати дітей?

На засіданні педагогічної ради школи активно обговорювали проблему перевірки й оцінювання знань учнів. Педагог виголошували власні думки. Особливо диспутував учитель трудового навчання:

- Діти пасивні, не хочуть працювати, а головне – не люблять
- Ну й що, аби добре вчилися. Життя заставить – працюватимуть, - мовила учитель математики.

Ваші міркування. Якою є позиція учительки?

Тетяна сьогодні чергова у класі. Але їй так не хочеться нічого робити, та й часу немає. Мати чекає удома, треба допомогти їй попрайти білизну. Дівчинка попросила однокласницю Галю її замінити. Та з радістю погодилася.

На другий день класний керівник з обуренням заявила:

- Я ставлю тобі одиницю за непослух! Ти ба, яка розумна! Втекла додому, щоб прибирати, та ще й заміну знайшла.
- Я мала допомогти матері!
- А тут хто має прибирати? Я?

Поміркуйте над даною ситуацією. Чому так відреагувала учитель? Чи правильно вчинила Тетяна?

Інна постійно приносить у школу бутерброди. Ось і сьогодні з її портфеля ароматно пахне. Ігорчик так зголоднів, що ледве дочекався перерви. Голод узяв своє. Він підійшов до однокласниці й попросив шматочок ароматного обіду. Але Інна йому відмовила: «Самій мало!»

- Та як же! Дивись який він великий!
- Мало, та й годі!
- Та поділись! Я хочу їсти, а грошей на буфет немає
- То чекай як прийдеш додому, а я економлю

Учителька почула диспут дітей:

- Молодець, Іннчко, що економиш. Але є ситуації, коли треба з розумінням поставитися до іншої людини, пожаліти й зрозуміти її
- А мене хто пожаліє, коли я залишуся голодною. Та й мама каже, що в усьому треба економити.

Вчитель промовчала, добре знаючи батьків дівчинки.

Проаналізуйте дану ситуацію. Якими були б Ваші дії?

Батько щось робив у дворі. Він вже неодноразово гукав сина йому допомогти, але той не зважав.

- Ти йтимеш чи ні? Батько кличе – запитала старша сестра.
- Ну й що? Як тобі треба, то йди, я зайнятий.
- Чим це?
- Дивлюся футбольну гру.
- Негайно йди і допоможи.
- Не піду, я ще малий.

І так було майже щоразу. Аж одного дня батько ввійшов до кімнати:

- Синку, ходімо скоріше, тобі треба це побачити.

Зацікавивши малого, батько повів його за руку до кліток з кроликами.

- Глянь, вони чекають на свіжу травичку.
- Ну й що? Вони завжди її чекають.
- Треба, щоб ти пішов й нарвав. Вони лише твою люблять: ти завжди приносиш соковиту.
- Та я тільки раз і приносив – заперечив син.
- Еге ж, але саме тоді вони добре поїли. Дивись, як вони оченятами на тебе дивляться, просять.

Син зазирнув у клітки. Й справді вони скупчилися біля дверцят і очікували на щось смачне.

- Гаразд. Зараз принесу.

Хлопчик побіг по траву. Приніс багато, одразу висипав кроликам. Батько не міг натішитися.

- Ти бачиш, як вони смакують, лише цю траву! Вони й справді по особливому до тебе ставляться.

Хлопчик задумався. Можливо, батько був правий, слід час від часу годувати кроликів.

Поміркуйте: які прийоми намагався використати батько, щоб прищепити синові любов до праці? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Басюк Н.А. Виховання почуття відповідальності в молодших школярів. Сходи́нки до відповідальності: Навч.-метод. посібн./Н.А.Басюк. – К.:ЦНЛ, 2006. – 192 с.
2. Білоусова Н. Розвиток почуття власної гідності у молодших школярів/Н.Білоусова//Соціальна психологія. – 2007. - № 6. – С. 45 – 51.
3. Бойко В.В., Ковалев А.Г. Панферов В.Н. Социально-психологический кли́мат коллектива и личность/В.В.Бойко. – М., 1983. – 269 с.
4. Будник О.Б. Господарське виховання школярів: науково-метод. посібн./О.Б.Будник. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 160 с.
5. Виховання дітей та молоді у демократичному суспільстві (на прикладі Польщі та України): зб. наук. праць/Наук. ред. М.Чепіль, В.Петрик, М.Страдовські. – Варшава, 2013. – 246 с.
6. Джобулда О. Виховання поваги і вимогливості як засобу формування особистості молодшого школяра/О.Джобулда//Молодший школяр: проблеми розвитку/За заг. ред. В.Хруща. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 175 – 178.
7. Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел/И.П.Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
8. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва/М.Д.Касьяненко. – К., 1993. – 278 с.
9. Концепція національного виховання//Освіта. – 26 жовтня 1994 р.
- 10.Макаренко А.С. Виховання в праці. Твори у 7-ми томах. – Т. 5/А.С.Макаренко. – К., 1964. – 435 с.

11. Національне виховання учнів засобами народознавства/За ред. Р.П.Скульського. – Івано-Франківськ, 1995. – 175 с.
12. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання/О.Пометун. – К.: АСК, 2004. – 187 с.
13. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – 233 с.
14. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Педагогіка:Хрестоматія/Уклад. А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 578 с.
15. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. твори в 5-ти томах. – Т. 1/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. – 256 с.
16. Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання/За ред. проф. Н.Лисенко. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 300 с.
17. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні. Педагогіка:Хрестоматія/Уклад. А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – С. 553 – 561.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Опорні поняття: фізична культура, фізичне виховання, спорт, рухливі ігри, вправи, загартовування, фізичне здоров'я, фізичні навантаження, туризм

1.Прочитайте літопис цікавих думок:

Неможливо досягти належного ефекту, якщо не забезпечено належної мотивації діяльності, позитивного ставлення до неї

Ю.Бабанський

Навчання, впливаючи на розум, почуття і волю, гармонійно виховує цілісну людину

А.Дістервег

Здоров'я – це те, що люди найбільше прагнуть зберегти, але найменше бережуть

Ж.Лабюер

Здоров'я набагато більше залежить від наших звичок та харчування, аніж від мистецтва та лікування

Д.Леббок

Нам здається недостатнім залишити тіло і душу дітей в такому стані, в якому вони дані природою, - ми піклуємося про їхнє виховання і навчання, щоб добре стало набагато ліпшим, а погане змінилося і стало добрим

Лукіан

У грі є така сама відповідальність, як і в праці, безперечно, в грі хорошій, правильній

А.Макаренко

Природа завжди породжує закони більш справедливі, ніж ті, що вигадуємо ми

М.Монтень

Існує безліч хвороб, а здоров'я лише одне

Народна мудрість

Не кажеш правди лікарю – обманюєш себе

Народна мудрість

Не смерть страшна, а недуга

Народна мудрість

Хворобу легше попередити, ніж потім із нею боротись

Народна мудрість

Чистота – запорука здоров'я

Народна мудрість

Головні медикаменти – це чисте повітря, холодна вода

В.Полєнов

Знання не можуть бути перелиті, немов із посудини, з однієї душі в іншу

Платон

Основним змістом психічного розвитку дитини є все більш глибоке відображення дійсності – відображення активне, дійове, яке, відображаючи, перетворює чуттєву даність явищ, щоб проникнути в їхню сутність, охопити тенденцію їхнього розвитку, яке пізнає дійсність змінюючи її, і змінює, пізнаючи

С.Рубінштейн

Піклування про здоров'я і нормальний фізичний розвиток дітей виступає невід'ємним компонентом виховної роботи початкової школи й належить до найблагородніших місій вчителя початкових класів

М.Стельмахович

Що міцніший закладено фундамент знань та ідей у душі учня, то більшу і міцнішу будівлю можна потім звести на цьому фундаменті

К.Ушинський

У кожної людини буває три молодості: молодість тіла, молодість серця і молодість розуму

Ф.Фенелон

Здоров'я не цінують, доки не приходить хвороба

Т.Фуллер

2. Розмежуйте поняття:

- фізична культура –
- спорт –
- фізичні навантаження –
- фізичне виховання –

3. Визначте, на що опираються теорія і практика фізичного виховання.

4. Занотуйте статистичні дані про стан фізичного здоров'я дітей молодшого шкільного віку в Україні.

5. Що визначає зміст фізичного виховання молодших школярів у школі? У чому мета та зміст системи фізичних вправ для дітей молодшого шкільного віку? Поясніть.

6. Визначте характерні особливості програми фізичного виховання у початковій школі. У чому полягають труднощі та складність її реалізації? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

7. Заповніть таблицю «Зміст фізичного виховання у школі»:

<i>Завдання фізичного виховання</i>	<i>Реалізація</i>
Зміцнення здоров'я та загартування організму школярів, сприяння фізичному розвитку, підвищення працездатності	
Формування та удосконалення рухових навичок, набуття необхідних знань	
Розвиток основних рухових якостей	
Формування інтересу до занять фізичними вправами	
Виховання гігієнічних навичок, формування знань про фізичні вправи та загартування	

8. Що таке «рухові якості»? Дайте визначення понять:

- сила –
- швидкість –
- витривалість –
- гнучкість –

- спритність –

Чому необхідно формувати дані якості у дітей молодшого шкільного віку? Поясніть.

9. На яких уроках доцільно здійснювати фізичне виховання молодших школярів? Занотуйте їх.

Чи варто здійснювати у процесі фізичного виховання учнів початкових класів між предметні зв'язки? Яким чином? Наведіть 2 – 3 приклади.

10. Яку роль відіграє постать учителя початкових класів у виробленні інтересу та прагнень до фізичної досконалості учнів?

Чи варто у даному напрямі використовувати метод негативного прикладу? Наведіть 2 – 3 приклади.

11. Заповніть таблицю «Форми і методи фізичного виховання»:

<i>№ п/п</i>	<i>форми фізичного виховання</i>	<i>методи фізичного виховання</i>
1	у школі	
2	виховна робота удома	
3	позашкільна виховна робота	

12. Ознайомтесь із програмою фізичного виховання у школі. Занотуйте суть, мету, шляхи реалізації кожного з передбачених програмою завдань:

<ul style="list-style-type: none"> ▪ засвоєння теоретичних відомостей - ... ▪ гімнастичні вправи - ... ▪ легка атлетика - ... ▪ рухливі ігри - ... ▪ спортивні ігри - ... ▪ лижна підготовка - ... ▪ кросова і ковзанярська підготовка - ... ▪ плавання - ...

13. Яким чином варто поєднувати набуття знань про здоров'я і засоби його зміцнення, про шляхи і методи протидії хворобам, методики досягнення високої працездатності і тривалої творчої активності із заняттями фізичною культурою?

Відповідь обґрунтуйте.

14. Що таке фізичні вправи? Дайте визначення. Які фізичні дії включають фізичні вправи?

15. Розмежуйте поняття:

- природні чинники –
- гігієнічні чинники –

16. Занотуйте способи виконання фізичних вправ на уроках фізичної культури. Поясніть суть кожного із них:

- ✓ фронтальний –
- ✓ потоковий –
- ✓ груповий –
- ✓ змінний –
- ✓ коловий –
- ✓ індивідуальний –

17. Чи існують певні обмеження до занять фізичною культурою молодших школярів? Якщо так, то яких саме і чому? Відповідь обґрунтуйте.

18. Які види занять охоплюють:

а) гімнастика

б) рухові ігри

в) туризм

г) спорт ?

Яких результатів можна досягти, залучаючи молодших школярів до вище означених дій? У чому полягає їх мета та основні завдання?

Відповідь обґрунтуйте.

19. Занотуйте у чому полягає зміст та призначення фізкультурно-спортивних видів діяльності молодших школярів:

- гімнастика перед уроками –
- фізкульт хвилинка –
- година здоров'я –

20. Як часто слід проводити фізкульт хвилинки (руханки) на уроці? Які фактори впливають на необхідність проведення руханок?

Перелічіть основні вимоги до проведення руханки.

Занотуйте часові її обмеження, кількість вправ, які варто виконати дітьми, їх тривалість.

21.Перелічіть гуртки, які доцільно організовувати при класах, школах з метою залучення молодших школярів до занять фізичною культурою та спортом.

Занотуйте їх. Складіть примірний план виховної роботи одного з таких гуртків.

22.Наведіть 2 – 3 приклади проведення спортивних свят у школі. Занотуйте у зошит їх тематику.

Складіть примірний сценарій 1 – 2 спортивних свят. Визначте, чи можна залучати до участі у таких заходах громадськість? Батьків учнів? Учителів?

Відповідь обґрунтуйте.

23.Проаналізуйте, які види фізичних вправ на сьогодні набули особливої популярності. Визначте причини такого успіху.

24.Порівняйте (на основі вже вивченого Вами стану статистичних даних) фізичні можливості дітей молодшого шкільного віку:

- ✓ тих, що проживають у місті і тих, що проживають у сільській місцевості;
- ✓ тих, у яких батьки – професійні спортсмени і з неблагополучних родин;
- ✓ тих, що успішно навчаються і важковиховуваних дітей.

Занотуйте власні міркування.

Чи існують розбіжності у фізичному вихованні сучасної молоді та, приміром, юнаків, яких готували стати справжніми козаками?

Занотуйте основні положення української козацької педагогіки про фізичне виховання.

25.Які риси козака-воїна ми упустили у сучасному фізичному вихованні?

26.Поміркуйте, чи варто розмежувати фізичне виховання дівчаток і хлопчиків? Відповідь обґрунтуйте.

27.Ознайомтесь із українським фольклорним мистецтвом. Занотуйте прислів'я та приказки про необхідність фізичного виховання особистості.

Яку роль відводила українська народна педагогіка формуванню фізичної культури людини? Чи зберегла вона свою актуальність сьогодні?

28. Охарактеризуйте роль фізичного виховання у формуванні потреби учнівської молоді в здоровому способі життя.

29. Спроектуйте примірний сценарій до однієї з форм фізичного виховання, поданих нижче:

- ✓ *тренінгові програми*: «Філософія здоров'я», «Здоровий спосіб життя», «Краса врятує світ», «Обери життя без тютюну»;
- ✓ *проекти*: «Модель здоров'я української нації», «Здоров'я – основна цінність»;
- ✓ *виховні заходи*: «Ми – маленькі козачата», «Мама, тато, я – здорова сім'я».

30. Визначте, що таке відставання рухової підготовленості молодших школярів?

Визначте основні проблеми, що можуть виникати у процесі фізичного виховання молодших школярів. Занотуйте їх.

31. З метою запобігання появи вище означених труднощів та своєчасного їх вияву доцільно використовувати у початкових класах «Щоденник зміцнення здоров'я».

За поданою нижче схемою, складіть такий щоденник. Визначте його призначення, участь батьків та педагогів, подальші ефективні зміни у фізичному розвитку молодших школярів:

1. Рівень знань, умінь і навичок (про здоров'я, захищення організму від хвороби тощо).
2. Рівень морального розвитку (відповідальність, надійність, самосвідомість учня).
3. Рівень індивідуально-психічного розвитку (спостережливість, уважність, самостійність, швидкість мислення).
4. Рівень розвитку фізичної культури:
 - 4.1. Початковий стан рухової підготовленості (на момент початку навчання у школі).
 - 4.2. Загальна оцінка з фізичної культури, відвідування уроків фізкультури, активність на уроці.
 - 4.3. Участь у змаганнях.
 - 4.4. Ступінь відповідності за тестами рухового віку паспортному.
 - 4.5. Кількість пропущених занять у школі (через хворобу).

4.6. Стан фізичного здоров'я на момент заповнення щоденника.

5. Корекція рухової підготовленості дитини:

5.1. Визначення рухового режиму дитини.

5.2. Домашні завдання учневі.

5.3. Ознайомлення батьків із низкою вправ для розвитку всіх фізичних якостей молодшого школяра.

Чи можна стверджувати, що «Щоденник зміцнення здоров'я» є своєрідним діалогом учителів та батьків учнів, за допомогою якого учителі систематично ведуть пропаганду здорового способу життя?

32. Чи впливає фізичне виховання на формування у дітей молодшого шкільного віку правильної постави?

Перелічіть науки, пов'язані із педагогікою, якими необхідно добре володіти учителю початкової школи. Поясніть чому.

33. Визначте, про що йдеться нижче (форми фізичного виховання, методи, джерела, засоби):

- уроки фізичної культури
- гімнастика перед початком занять
- руханки під час уроку
- ігри та фізичні вправи на перервах
- здоровий спосіб життя

34. Визначте, хто відіграє основну роль у наступних позиціях?:

- ранкова гігієнічна гімнастика
- раціональне харчування
- правильний режим дня
- гігієна тіла
- повноцінний сон
- контроль за поставою дитини під час виконання домашніх завдань, ходи
- загартовування
- спільні прогулянки
- ігри
- заняття спортом.

По можливості, доповніть перелік. Відповідь обґрунтуйте.

35. Що таке основні та допоміжні засоби фізичного виховання? Поясніть.

36. Продовжте перелік народно-педагогічних засобів фізичного виховання:

- ✓ посильна участь у праці;
- ✓ іграшка, гра;
- ✓ використання природних засобів оздоровлення (сонце, вода, повітря);
- ✓ народні ігри та забави;
- ✓ поєдинки;
- ✓ ...

37. Прочитайте та визначте основну ідею твердження Софії Русової:

«Виховання – є передання найкращих моральних заповітів і знання попередніх поколінь для того, щоб із дитини виробилася людина в найкращому значенні слова, найкраще фізично й інтелектуально пристосована до умов життя».

38. Занотуйте основні форми співпраці батьків та учителів щодо фізичного виховання.

39. Перелічіть основні функції родини у фізичному вихованні дітей.

40. Поясніть зміст самостійної роботи молодших школярів з фізичного виховання. Яку роль відіграє самостійна робота у фізичному розвитку особистості?

Педагогічні ситуації

Мар'яна – учениця III класу. Вона рідко буває у школі. Коли учитель запитує, у чому річ, дівчинка намагається кожного разу вигадати щось нове. От і сьогодні на запитання вчительки Мар'яна вигадала, що пропустила уроки через те, що ходила із мамою записуватися до басейну на плавання.

- Це дуже добре, скоро літо, проведемо змагання. Як ви, діти, вважаєте?
- Ура! Ура!
- Та я! Та я... не знаю...
- А що сталося, будеш у нас командиром загону «Ми маленькі плавуни»?! Як тобі?

Дівчинка почервоніла і вибігла із класу. Діти так зраділи новим змаганням, що не могли вгамуватися й постійно перешіптувалися на уроці. Проте ніхто не міг збагнути, як така учениця зможе управляти своїм загonom...

Вивчіть ситуацію. Чи правильно була поведінка учителя? Ваші дії.

Матвій постійно прогулює уроки фізичної культури і спорту. Учитель неодноразово записував зауваження у щоденник, клав погані оцінки. Проте, хлопчик не міняє своєї поведінки.

Одного разу класний керівник вирішила запросити батьків хлопця до школи. Ті прийшли.

- Будемо організовувати спортивне свято, хочу доручити Вам основну місію
- Ми зайняті, не можемо
- Ні, ні! Відмови не приймаються. До того ж, Вам слід поміркувати над тим, чому син систематично не відвідує уроку фізкультури.

Мати усміхнулася, а батько скорчив гримасу:

- Та хіба ж це урок? Чого там навчають? Ха! Це ж не математика! Він і так здоровий у нас.

Поміркуйте: чи можна назвати дану ситуацію конфліктною? Якими повинні бути наступні дії педагога?

Владислав – кращий учень класу. Він завжди перший в усьому: у відповідях, при написанні контрольних робіт, виконанні домашніх завдань. Класний керівник завжди йому кладе тільки відмінні оцінки.

Проте, є у хлопця проблеми з уроками фізичної культури. Не вдається йому ані стрибати далеко, ані швидко бігати. Тому учень вирішив для себе ігнорувати ці уроки, а краще повчити математику.

Класний керівник знає такий стан речей, але сама попросила учителя фізкультури покласти учневі гарну оцінку – він бо старанний в усьому.

Однокласників дуже обурило такий вчинок педагога. Вони цілий урок читання не могли вгамуватися. А Владик сидів тихенько посміюючись у кутку та й щось малював.

- Чого шепочетесь?, - мовила педагог.
- Це несправедливо!!!
- Аякже! А справедливо отримувати погані оцінки з усіх інших уроків? Нічого страшного, якщо одну оцінку такому хорошому учневі подарують! Вам до нього далеко!

Учні не могли дочекатися перерви, щоб все обговорити...

Розберіть дану ситуацію. У чому помилка педагога? Ваші дії.

Петрик приїхав на ціле літо у село до бабусі й дідуся. Йому хотілося поніжитися на травичці, по засмагати на сонечку. Це ж літо – можна нічого не робити.

Проте вже зранку дідусь гукнув:

- Петре, ходімо траву збирати кролям!
- Та ну! Я стомився!

Цілий день дідусь щось порався по господарству. Під вечір стомився, присів під яблунею біля онука й задрімав.

- Діду, вставай, треба кролям вечеряти дати
- Та ну, я стомився!

Петрик не зрозумів, чому дідусь відмовляється годувати тварин. Але й сам не пішов.

Коли за хлопчиком приїхали батьки, дідусь щось довго бесідував із ними. Мати глянула на хлопця:

- Хіба ж ми тебе навчали байдикувати!? Чому не хочеш допомогти старшим?
- Це не моя робота? Я тут не живу! А дідо й сам впорався.

Мати почервоніла й опустила очі додолу.

Поміркуйте у чому проблема. Прийміть своє вирішення даної ситуації.

Павло жваво і впевнено розповідав домашнє завдання. Від себе додав про українських козаків. Але вчителька його зупинила:

- Я про це не запитую!
- Але це наша історія! Вони були сильними, мужніми, воювали за рідну землю, прославили її!
- Стривай, стривай, про що ти говориш?

Павло замовк і дивився на вчительку так, ніби бачив її уперше. Він не міг збагнути чого його зупинили, це ж так цікаво.

- Ти б краще менше пропускав уроки, аніж дурниці розповідати
- Це не дурниці, а уроки я пропускаю тому, що хворію
- Ну годі вже! Сідай!

Поясніть: чи правильно вчинила вчитель? Чи можна було використати любов хлопця до історії з метою його фізичного удосконалення? Ваші дії.

Учень IV класу Сергійко К. був по роках розвиненим, але навчався посередньо. В характеристиці на учня класовод занотувала: «Не є останнім, але занедбує свої шкільні обов'язки, поспіхом виконує домашні завдання, неуважний. Не перевіряє себе, не дотримує своїх обіцянок. Легковажно ставиться до зауважень вчителя, батьків й товаришів».

Таку характеристику вчитель склав наприкінці навчального року, упродовж якого з Сергійком проводили велику «виховну роботу». Вона зводилася до того, що учня критикували, висміювали перед однокласниками і сторонніми. Нарешті з нього вдалося вибити обіцянку «Я більше не буду», яку він дав тільки для того, щоб всі залишили його у спокої. Хлопця зігрівала думка про те, з наступного року у нього буде інший класовод.

Якими на вашу думку є причини негативного ставлення хлопця до навчального процесу? Як це співвідноситься із твердженням психологів про те, що «ставлення до навчання як умова навчально-виховного процесу в школі має неодмінно опиратися на ставлення до себе самого».

Розкрийте помилки, яких допускав учитель Сергійка. Які наслідки вони можуть мати далі?

Галина – відома гімнастка у школі. Вона неодноразово брала призові місця на шкільних, районних та обласних змаганнях зі спортивної гімнастики. Дівчинка часто їздить на різні конкурси, виступи, багато тренується у спортзалі. Батьки щасливі, що їхня донечка росте здоровою й успішно розвивається.

Проте учитель Галі постійно невдоволена тим, що дівчинка багато уроків змушена пропускати:

- Ну й що з того, що на змаганнях! А хто програму початкової школи виконуватиме! Вона все пропускає!

Спробуйте знайти рішення даної проблеми. Відповідь обґрунтуйте.

Хлопчик надто довго дивиться на канат. Як же це можна піднятися ним угору? За плечима вже чути осміювання однокласників.

- Хто допоможе йому?, - запитує учитель фізичної культури. – Це не так легко! Колись козаки зумисне гартували своє тіло, щоб потім було легко воювати у боях. Ось і тобі слід тренуватися, розвивати себе, щоб руки були міцними й сильними.
- Та я все-рівно не зможу!

- Чому? Нічого не дається так легко. Слід багато працювати, тоді зможеш. Фізкультура, до того ж, це твоє здоров'я – не будеш займатися спортом – зачакнеш!

Поміркуйте: яким чином можна іще підняти інтерес хлопчика до спорту? Занотуйте ваші міркування.

У сім'ї Олега – шестеро. Двоє старших, решту – брати й сестри. На вихідних уся родина збирається за столом. Мати готує смачні страви, не такі як кожного дня. Діти люблять добро поїсти. Після смачного сніданку, всі, лежачи перед телевізором, відпочивають, а мати продовжує поратися по господарству, готуючи обід. І так щоразу.

У Олега все гаразд з навчанням. От тільки б діти не насміхалися: «Товстий, гладкий!» А тут ще й вчитель фізичної культури перед усім класом нагримав:

- Чого так плетешся позаду! Хутчіш доганяй усіх, порося!
- Та у нього усі такі вдома! Гладкі й округлі!

Олег не розуміє у чому річ – він повна копія батьків, сестер. Усі вони повну ваті, але ніхто не жаліється.

Проаналізуйте: до яких видів діяльності слід залучити учня? Чи варто класоводу провести виховну роботу з батьками Олега? Чому? Поясніть.

Марка всі учителі вважають важковиховуваною дитиною. Він часто прогулює уроки, неслухняний, грубить учителям. Лише один учитель фізкультури завжди хвалить хлопця.

У класній кімнаті якимось педагогами почали диспутовати з цього приводу:

- Краще навчіть його бути ввічливим
- Та він зі мною завжди ввічливий, займається активно спортом, любить цю справу і присутній на усіх моїх уроках
- Це тому, що ви його лелієте. Та й, зрештою, Ваш урок – не урок математики! Чого ж не ходити – побігали, пострибали й усе
- Я вважаю, що ви помиляєтесь. Спробуйте і ви його зацікавити, зрештою використайте любов хлопця до спорту
- Ще чого!

Перелічіть ті форми виховної роботи, які можна й треба проводити із хлопцем. У чому полягає конфлікт педагогів?

На уроці математики діти вчили тему «Додавання і віднімання у межах 10».

Учитель звернувся до класу:

- Дивіться на мене уважно! Яке число треба додати до 6, щоб було 10?
- Гм...
- Піднімайте руку, хто знає! Ну-мо Ларисо!

Лариса ще не була готова відповідати. Вона повільно встала з-за парти й обережно мовила:

- Треба додати 4

Учитель роздратовано мовив:

- Ні не так! Я наказав вам давати повну відповідь!

Командним голосом педагог продовжував:

- До 6 треба додати...Продовжуй, Ларисо!
- Гм...
- Хутчіш, хутчіш. Рух – це життя, - спішив педагог.

На наступному уроці математики Лариса ховала очі від учителя, бочись, що він знову її підніме.

Проаналізуйте ситуацію. Що призвело до певних страхів Лариси? Чи правильними були дії на уроці вчителя? Поясніть.

Література для самоосвіти

1. Борисенко А.Ф. Педагогічний контроль за фізичним вихованням шестирічних першокласників/А.Ф.Борисенко//Фізичне виховання в школі. – 1996. - № 2. – С. 3 – 7.
2. Булашев Георгій. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях/Г.Булашев. – К.: Довіра, 1992. – 41 с.
3. Діалоги про виховання: Ваша дитина: Педагогіка сімейних стосунків. Коли настає зрілість. – К., 1986. – 126 с.
4. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: Зб. документів. – К., 1998. – Ч.1. – 123 с.
5. Жарський Е. Історія українського фізичного виховання/Е.Жарський. – Львів, 1933. – 119 с.
6. Закон України «Про загальну середню освіту»//Голос України. – 1999. – 23 червня.

7. Іван Огієнко. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу/Огієнко Іван. – К.: Абрис, 1991. – 272 с.
8. Козацька духовність і виховання молоді: Посібник для студентів і вчителів. – К., 1993. – 254 с.
9. Козленко М.П. Виховання у школярів інтересу до фізкультури і спорту/М.П.Козленко. – К.: Знання, 1982. – 48 с.
10. Купріянов М.Д. Фізичне виховання в початкових класах/М.Д.Купріянов. – К.: Рад. школа, 1966. – 188 с.
11. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання/В.І.Лозова. – Харків, 1997. – 169 с.
12. Папуша В.Г. Фізичне виховання школярів: форми, зміст, організація: навч. посібник/В.Г.Папуша. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 192 с.
13. Приступа Є., Слімаковський О., Лук'янченко М. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика/Є.Приступа. – Дрогобич: Вимір, 1999. – 449 с.
14. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 127 с.
15. Стельмахович М.Г. Українське дитинознавство/М.Г.Стельмахович. – К., 1991. – 165 с.
16. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. твори у 5-ти томах/В.О.Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 2. – 459 с.
17. Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства/Ярмаченко О., Вакуленко О. та ін. – К., 2004. – Кн. 1. – 164 с.
18. Хрипков А.Г., Колосов Д.В. Хлопчик. Підліток. Юнак/А.Г.Хрипков. – К., 1983. – 113 с.
19. Цвек С.Ф. Фізичне виховання молодших школярів/С.Ф.Цвек. – К.: Радянська школа, 1986. – 125 с.
20. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів/Б.М.Шиян. – Тернопіль: Навчальна Книга-Богдан, 2006. – Ч. 1. – 272 с.
21. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів/Б.Шиян. – Ч. 2. – Тернопіль: Навчальна Книга-Богдан, 2002. – 247 с.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Опорні поняття: громадянськість, громадянське виховання, громадянська культура, правова культура, правові норми, обов'язок, правова свідомість, громадянська позиція, патріотизм, національна свідомість, рідна мова

1. Прочитайте літопис цікавих думок:

Оскільки слово «нація» має значення «народ» ми могли б назвати таке виховання глибоко національним

П.Блонський

Будь громадянином, бо Батьківщина потрібна для твоєї безпеки, для твоїх задовольень, для твого благополуччя

К.Гельвецій

Виховуйте дітей для служіння істині, красі й добру

А.Дістервег

Національне виховання в Українській державі має бути спрямоване на формування у молоді і дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI ст»)

Виховувати повагу до національних. Історичних, культурних цінностей українського та інших народів

Закон України «Про освіту»

Формування національної самосвідомості дітей у сім'ї передбачає освоєння молоддю явищ своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття патріотизму та своєї причетності до історії держави

Із концепції «Сім'я і родинне виховання»

Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, суто духовним феноменом, а поштовхом до практичних справ, як споконвіку було у кращих синів і дочок українського народу

Із концепції «Сім'я і родинне виховання»

Виховання дітей – найважливіша галузь нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію

А.Макаренко

Виховуючи хлопчика – виховують чоловіка, виховуючи дівчинку – виховують націю

Народна мудрість

Якщо ми хочемо мати громадян, здатних конструктивно існувати у калейдоскопі мінливого світу, ми повинні звільнити наших дітей, дозволити їм стати самостійними учнями. Такий тип учня розвивається краще всього у фасилітативних відносинах із людьми, які сприяють зростанню

К.Роджерс

Кожна держава, що через ті чи інші обставини дійшла до руїни, може із неї врятуватися, коли добре зорганізує свою єдину, віднизу догори, національну школу

С.Русова

Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли його творчі сили не будуть покалічені, а навпаки дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдського поступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану до інших народів

С.Русова

Виховання людини починається разом з народженням її, перш ніж чути, вона вже навчається. Досвід передує урокам

Ж.Ж.Руссо

Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе

Г.Сковорода

XX століття поставило гострі запитання про надійність людини, її здатність та готовність адаптуватися до життя в умовах зростаючої складності світу, високого динамізму всіх суспільних процесів, передбачуваності глобальних змін і перманентно виникаючих катастрофічних ситуацій у різних куточках планети, з одного боку, а з іншого, - всебічно активізує завдання збереження людської особистості, її цілісності, суверенності

Л.Сохань

Школу неможна уявити в штучно створеній обстановці ідеологічної стерильності

В.Сухомлинський

Читання книг про громадянську доблесть має стати найщасливішими годинами життя вихованця, світло справжньої людської краси – краси громадянськості, повинно осявати його шлях і допомагати йому правильно бачити світ очима громадянина

В.Сухомлинський

З усіх наук, які має знати людина, найважливішою є наука про те, як жити, роблячи якомога менше зла і якомога більше добра

Л.Толстой

Мова народу – найкращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії

К.Ушинський

Ставши одним із елементів державного і народного життя громадянське виховання пішло в кожного народу своїм особливим шляхом і тепер кожен європейський народ має свою окрему характеристичну систему виховання

К.Ушинський

Якщо наука (в тому числі й педагогіка) є спільною для всіх народностей, то загальної системи виховання не існує ні в теорії, ні на практиці. Кожен народ творить свою систему виховання, що відповідає характерним рисам його народності

К.Ушинський

Історія мого життя є частиною історії моєї Батьківщини

Т.Шевченко

2. Розмежуйте поняття:

- громадянин –
- патріот –
- етнічна спільність –
- громада –
- держава –
- сім'я –
- громадянськість –

3. Які фактори впливають на формування громадянина? Занотуйте їх. Відповідь обґрунтуйте.

4. Визначте мету, основні завдання громадянського виховання.

5. Що є визначальним критерієм і результатом громадянського виховання? Занотуйте основні показники громадянської вихованості молодших школярів.

6. Дайте визначення поняття «громадянська освіта».

Які компоненти громадянської освіти Вам відомі? З чим пов'язана громадянська освіта особистості?

7. Заповніть таблицю «Структура формування громадянина»:

<i>№ п/п</i>	<i>Якості громадянина</i>	<i>Суть, ознаки даної характеристики</i>
1	Патріотизм	
2	Національна самосвідомість	
3	Культура міжетнічних відносин	
4	Планетарна свідомість	
5	Правосвідомість	
6	Політична культура	
7	Дбайливе ставлення до природи	
8	Моральність	
9	Формування культури поведінки	
10	Розвиток мотивації до праці	
11	Полікультурне виховання	

8. Поясніть суть принципів громадянського виховання:

- гуманність виховного процесу
- демократичність виховання
- орієнтація на само активність та саморегуляцію учня

- системність виховного процесу
- комплексність та міждисциплінарна інтегрованість
- наступність і безперервність
- культуру відповідність

9.Що таке «інтеркультурність» виховання? На яких засадах ґрунтується даний принцип? Поясніть.

10.Що спільного чи відмінного між:

- ✓ патріотизмом та національною свідомістю особистості
- ✓ моральністю та громадянською позицією
- ✓ політичною культурою та правосвідомістю?

Відповідь обґрунтуйте.

11.Які чинники обумовлюють сутність громадянського виховання в сучасній школі?

12.Яку роль відіграє педагог у громадянському вихованні? Якими якостями та рисами він повинен володіти? Чому?

Відповідь обґрунтуйте.

13.Складіть та занотуйте правила громадянського виховання молодшого школяра.

14.Опишіть систему громадянського виховання у тій школі, де Ви проходили педагогічну практику.

Проаналізуйте її. Занотуйте основні завдання, мету, форми виховання.

15.Складіть таблицю «Форми та методи громадянського виховання»:

	<i>у школі</i>	<i>позаурочні</i>	<i>удома</i>
<i>форми громадянського виховання</i>			
<i>методи громадянського виховання</i>			

16.Поясніть яким чином пов'язані формування патріотичних почуттів у молодшого школяра з розвитком його мотивації до праці?

Наведіть 2 – 3 приклади.

17.Які навчальні дисципліни у школі мають особливе значення у полікультурному вихованні молодших школярів? Занотуйте їх.

Поясніть чому?

18. Проаналізуйте твердження М. Пирогова:

«Усі, хто готується стати корисним громадянином, повинні спочатку навчитися бути хорошими людьми».

19. Занотуйте основні моральні цінності особистості, які визначають її громадянську поведінку.

Поясніть на що впливає сформованість цих моральних норм? Наведіть 2 – 3 приклади.

20. Яке місце у формуванні громадянської культури посідає досвід реалізації власної громадянської позиції?

Визначте за яких умов і у який час формується такий досвід.

21. Заповніть таблицю «Зміст громадянського виховання»:

<i>завдання громадянського виховання</i>	<i>шляхи їх реалізації</i>
• здобуття знань щодо громадянства	
• формування громадянських умінь	
• здобуття досвіду громадянських дій	
• виховання громадянських чеснот	

22. Перелічіть основні форми громадянського виховання молодших школярів у позаурочний час. Чи існує різниця між ними та тими, що використовує учитель під час уроку?

Поясніть. Наведіть 2 – 3 приклади.

23. Яку роль відіграє проектна діяльність школярів у формування громадянської компетентності?

Ознайомтесь із примірним переліком проектів. Доведіть на прикладі одного із них вплив участі у проектній діяльності на формування громадянської позиції школяра:

- ✓ «Молодь зберігає пам'ять»
- ✓ «Самоврядування учнів у школі та громаді»
- ✓ «Ми на захисті прав і свобод»
- ✓ «Крокуємо у Європу»
- ✓ «Ми – жителі полікультурної громади»

- ✓ «Молодь допомагає людям»
- ✓ «Ми дбаємо про навколишній світ»
- ✓ «Молодь та засоби масової інформації»
- ✓ «Молодь за продуктивну працю» тощо.

24. Складіть сценарій одного з виховних заходів на тему «Громадянське виховання».

Поясніть чому ви обрали саме таких захід? Занотуйте основні умови його організації.

Які чинники впливатимуть на ефективність результату даного заходу? Поміркуйте.

25. Занотуйте народні звичаї і традиції, які є могутнім змістовим фактором громадянського виховання учнів початкових класів. Поясніть свій вибір. Наведіть 2 – 3 приклади його практичного застосування у початковій школі.

26. Проаналізуйте твердження О.Духновича:

- Якщо людина змалку не привчиться народ свій любити, залишиться несхильною, байдужою, ні те, ні се, то це значить, що вона віддається індиферентизмові. А індиферентизм є найбільше зло в людстві, бо така людина «ні туди, ні сюди» буває самолюбцем, вона, крім себе, нічим не займається, і буває небезпечною і злигодною, соромлячись свого народу, соромиться самої себе
- Учителеві також на совісті хай буде, щоб у дітях народолюбство збудив і в серцях їх закріпив любов до своєї народності, бо людина без народності подібна блукаючому вовкові, для якого всякий ліс, де він їжу знаходить, є батьківщиною

27. Визначте провідну ідею:

«Бо ж пізнати народ – то значить пізнати людей, що мешкають на певній території, а також пізнати їхнє нинішнє і минуле становище, їхні фізичні й розумові особливості, їхні інститути й економічне становище, їх торговельні відносини й інтелектуальні зв'язки з іншими народами»

І. Франко

28. Що складає ідеологічну основу сучасної української національної школи? Поміркуйте.

29. Перелічіть ознаки комплексу національної і громадянської неповноцінності молодшого школяра?

Які фактори впливають та їх появу? Поясніть.

30.Визначте ідейні переконання, які формуються у процесі громадянського виховання молодших школярів, що охоплює:

- початкові уявлення про сезонні зміни в житті природи й перебудови в історичному побуті народу;
- розуміння зв'язків і залежностей в розвитку природи і суспільства;
- уміння встановлювати взаємовпливи і взаємодії між явищами дійсності;
- уявлення про зміни в житті України і суспільства;
- володіння рідною мовою;
- потяг до оволодіння знаннями історії рідного краю, народу;
- збудження почуттів національної гідності, гордості;
- прищеплення відповідальності й громадського обов'язку перед народом, нацією;
- запобігання комплексу національної меншовартості;
- непримиренне ставлення до національної зради;
- осудження шкідливих явищ (неробства, брехні, покори, лихослів'я, жорстокості, марнотратства, чванства та ін.)

31.Розмежуйте поняття:

- правова культура –
- правова свідомість –
- політичні здібності –
- громадсько-політична діяльність –

32.Визначте у чому полягає зв'язок формування культури мовлення молодших школярів та їх громадянської позиції.

Перелічіть уроки, на яких слід формувати культуру мовлення. Занотуйте основні ознаки культури мовлення молодших школярів.

Визначте роль батьків у процесі формування культури мовлення дітей, прищеплення любові до рідної мови та краю.

33.Зобразіть схематично структуру правової культури особистості. Поясніть місце та значення кожного із компонентів.

34.Поясніть зв'язок правового та громадянського виховання молодших школярів.

Наведіть 2 – 3 приклади із практики.

35.Поміркуйте у чому полягає суть:

- а) принципу гуманізації взаємин учителя та учнів;
- б) принципу урахування інтересів і потреб дитини.

36. Дайте визначення поняття «правове виховання». Чим зумовлена необхідність даного напрямку виховання? Поясніть.

37. Визначте мету і основні завдання правового виховання. Перелічіть основні труднощі, які виникають у сучасній практиці правового виховання?

Чи має місце виховна робота із важковиховуваними дітьми у процесі формування стійкої громадянської позиції та правової культури рури молодших школярів?

Відповідь обґрунтуйте.

38. У чому полягає специфіка правового виховання? Відповідь обґрунтуйте.

39. Занотуйте основні правові заборони, що стосуються поведінки молодших школярів. Перелічіть шляхи їх дотримання:

а) у школі;

б) у родині;

в) під час спілкування з однолітками та іншими людьми.

40. Проаналізуйте твердження О.Вишневецького:

«Становлення правової свідомості – один із основних напрямів формування громадянина. У сім'ї та в школі дитина повинна не тільки навчитися поважати закони, відстоювати свої права та свободи, а й поважати чужі, толерантно ставитись до чужих поглядів, шанувати права інших на самовираження, власні культурні цінності, вибір конфесій, участь у політичному житті тощо. Все це надзвичайно важлива сфера виховання, передусім з точки зору потреб державотворення».

41. Визначте, на чому повинні базуватися правові погляди молодших школярів.

Яку роль відіграє метод переконання у формуванні правових поглядів молодших школярів? Відповідь обґрунтуйте.

42. Чи можна стверджувати, що дотримання норм і правил поведінки у школі є частково правовим вихованням молодших школярів? Поясніть.

43. Перелічіть та занотуйте галузі права, які охоплює Законодавство України. Визначте мету і завдання кожного із них.

Поясніть знання якого із видів права необхідно засвоїти у процесі навчання молодшим школярам? Чому?

44. Що таке Конвенція про права дитини? На яких правах вона наголошує? Які із них повинні знати молодші школярі?

45. Які дисципліни початкової ланки освіти слугують правовому вихованню? Яким чином можна здійснювати правове виховання у позаурочний час?

46. Заповніть таблицю:

	<i>у школі</i>	<i>позаурочні</i>	<i>удома</i>
<i>форми правового виховання</i>			
<i>методи правового виховання</i>			

47. Складіть сценарій виховного заходу на правову тематику.

48. Яку роль відіграє сім'я у правовому та громадянському вихованні молодших школярів?

Поміркуйте, чи варто використовувати батькам традиції власної родини, села, міста, народу у процесі виховання громадської та правової культури дитини?

49. Визначте, у чому полягає правова культура педагога початкової школи. Занотуйте риси учителя початкової школи – взірця для наслідування.

Перелічіть ті види правоохоронної діяльності, до яких необхідно залучати молодших школярів.

Чи поєднується вона із природоохоронною діяльністю? Поміркуйте. Поясніть.

50. Які методи виховання слід використовувати учителю з метою вироблення у молодших школярів негативного ставлення до проявів беззаконня і правопорушень. Наведіть приклади.

Педагогічні ситуації

Вітя К. завдавав багато клопоту класному керівнику та класові. Одного разу педагог звернувся до нього із проханням розвідати, де можна придбати кращі саджанці для шкільного саду і сформувати бригади для посадки дерев на пришкільному подвір'ї.

Хлопчик зрадів – його пропозиції були слухними, дії впевненими. Клас зайняв призове місце у конкурсі «Кращий садівник». Від імені класу та

керівництва школи Віті оголосили подяку. Діти стояли струнко, почувши ім'я однокласника, почали аплодувати і вітати його.

Хлопчик сказав: «Мені якось зараз й не радісно. Не розумію, якось важко. Але дуже хочеться робити завжди тільки добрі справи для всіх».

Поміркуйте: у чому успіх педагога? Реалізація якого принципу виховання забезпечила результативність педагогічного впливу?

На очах багатьох батьків, що зустрічали своїх дітей зі школи, першокласник Мишко, вийшовши зі школи, вдарив дівчинку портфелем по голові.

- Ти що робиш? – вигукнула схвильовано його мати. – Ручка в сумці слабенька, відірветься! З чим у школу ходитимеш?
- Нехай не плюється на перерві! – зі щирою переконаністю у власній правоті відповів школяр.
- Бачите, що трапилось, підбадьорена поясненням сина, звернулася до людей його мати. – Він захищався!

Останньою залишила територію школи заплакана дівчинка.

Дайте педагогічну оцінку ситуації. Які моральні якості формуються в учнів у даному випадку? Чи доречно говорити про порушення прав дитини?

Готуючись до виховної години у IV-му класі, педагог склав детальний план проведення виховного заходу, підібрав цікавий, з власної точки зору, матеріал, підготував запитання, обрав тему «Кримінальне право».

При проведенні виховної години діти почали запитувати зовсім інше. Те, що розповідав учитель, було нудним, не зовсім зрозумілим та цікавим. Вони слухали не уважно, окремі займалися своїми справами.

Якої помилки припустився педагог? За якої умови він досягне найвищого результату при плануванні і підготовці виховного заходу?

Ольга Валеріївна зайшла до класу й повідомила учнів IV класу, що уроків не буде – йдемо на прогулянку. Для цього необхідно віднести речі додому і потім зібратися на подвір'ї школи.

Олександр вистрибнув у вікно – адже треба швидко. Учителька повернула хлопчика і довго терпляче пояснювала недоречність його вчинку. На очах Саші появилися сльози. Педагог вирішила, що це сльози каяття, а хлопцеві стало себе шкода. Вона вирішила закріпити виховний ефект:

- Сашко! Твій дідо – ветеран Великої Вітчизняної війни! Коли ти повернешся додому, розпитай бабусю чи стрибав коли-небудь він отак із вікна

Наступного дня Олександр на уроці піднімає руку:

Чого бобі, Сашко?

- Ви просили дізнатися про діда
- Ну то й що?
- То я запитав у бабусі. Ні, не стрибав
- Ось бачите, діти
- Але бабуся сказала, що з ним був інший випадок. Одного разу його залишили у класі після уроків і що він не втік, закрили двері на ключ. Так він через димар виліз на дах і стрибнув

Усі школярі захоплено дивилися на портрет Сашкового дідуся.

Проаналізуйте у чому педагог припустилася помилки? Чи можна на місці учителя використати дану історію про дідуся в цілях правового чи громадянського виховання учнів? Яким чином? Відповідь обґрунтуйте.

Учитель довго пояснювала математичні дії. Проте Юрко нічого не чув: то спостерігав у вікно, то смикав за банта Наталочку, а то й просто позіхав.

- Чому нічого не робиш на уроці? Невже так і надалі за тебе все робитимуть інші?
- Які інші?
- Батьки, старша сестра!
- Я не хочу робити, тим більше Вашу математику! Навіщо?
- Не хочеш, заставимо!
- Не маєте права, я знаю, інакше поскаржуся на Вас. Дітей ніхто не має права ображати!

Проаналізуйте дану ситуацію. Визначте рівень правової культури школяра. Про які упуцнення у вихованні хлопчика можемо говорити? Ваші дії.

Учень початкової школи розчарований своїми успіхами навчання у школі. Він, важко зітхнувши, мовив:

Не знаю, чи вдасться мені коли-небудь засвоїти цей матеріал. Історія – складна. Не думаю, що зможу вчитися добре і не відставати від інших однокласників.

- Якщо чесно, сумніваюся, - мовила учитель

- От і я про це. Хоча мама каже, що я краще за всіх знаю історію виникнення нашого села.

Поміркуйте: чи правильно відповіла вчитель? Чи слід було використати індивідуальний підхід до хлопця? Чому? Ваші дії.

Василько підійшов на перерві до Ганни Іванівни.

- На наступні два уроки я не піду
- Чому?
- Хочу піти з батьком на захід до Дня Конституції, який відбудеться біля міського озера
- Добре. Але на завтра підготуй нам розповідь про це
- Ні! Ні! Це ж не урок. Я просто йду
- А ти йди не просто, а з наміром щось взяти для себе – ти ж громадянин нашої країни!

Хлопець задумався. Закінчилася перерва. Почався новий урок. Учителька помітила, що Василько нікуди не пішов, а залишився у класі.

Поміркуйте над даною ситуацією. Чому так вчинив хлопчик? Ваші дії.

Марічка не дуже любить уроки географії та «Я і Україна». На уроках завжди нудьгує, думає про щось своє, щось рисує на парті.

- Доки будеш проявляти лінощі? - обурливо запитує учителька.
- Це не лінощі! Мені не подобається те, про що ви розповідаєте!
- А місто у якому ти живеш? А дім, де твої батьки? Школа, де багато друзів?
- Це різні речі! Це – так, а історія – ні!
- Невірно кажеш! Ми – і є історія!

Марічка нічого не збагнула, так і продовжуючи щось собі мугикати під носа.

Проаналізуйте дану ситуацію. Які методи, засоби слід використати учителю задля формування громадянської позиції дівчинки?

До яких видів діяльності можна її залучити з цією ж метою? Яким чином зацікавити і підвищити інтерес до рідного краю, народу? Ваші дії.

Біля класу вже очікували батьки на своїх першокласників. Скоро пролунав дзвінок і діти ринули із класу. Діма хутко підбіг до бабусі з якоюсь іграшкою й засунув її до неї у сумку.

- Чия це машинка? Що це?
- Моя, - коротко мовив він.
- Але у тебе не було такої. Де ти узяв?
- Знайшов на дворі
- Мабуть її загубив хтось із дітей вашого класу? Треба запитати і повернути
- Ніхто її не губив. Вона – моя, - рішуче заявив онук.
- Але ж у тебе така сама вдома.
- Ні, у мене червона, а ця зелена, - мовив Діма.
- Мама купить тобі завтра таку ж. Лише добре навчайся.
- Ні! Я хочу цю і сьогодні.

Бабуся готова була здатися. Але ось підійшла до них мати однокласниці Іринки:

- Діма, яка в тебе гарна сорочечка!
- Так, мені мама привезла
- Вона мені дуже сподобалася. Знімай!
- ???
- Знімай-знімай!
- Вона ж маленька? – Діма навіть розсміявся, уявляючи жінку у його сорочці.
- Нічого, - заспокоювала та, - розтягнемо. Знімай швидше.

Хлопчик розгублено озирнувся на бабусю.

- Не зніму! Це моя футболка, а не ваша.
- Ну так що? Раз вона мені сподобалася, я її беру собі. Тому знімай та й хутчіше! А я поки подумаю, чого б мені хотілося іще!

Хлопчик подумав та й вигукнув:

А ось я зараз піду і віддам Ігорю машинку!

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Сашко навчається у IV класі. Помітного інтересу до навчання не проявляє, на уроках часто поводить себе недисципліновано, не реагує на зауваження. Нерідко є організатором порушень дисципліни. Любить подібатися іншим, бути у центрі уваги. Вважається неформальним лідером серед хлопчиків.

Настрій у Сашка часто змінюється. У громадських справах бере участь у залежності від настрою, а також ставлення до учителя. Одного разу Сашко разом із товаришами вкрав цінні книги, які були на полицях однієї з виставок

у школі. Коли з'ясували, хто це зробив, Сашко не став заперечувати, а сказав, що хотів їх прочитати.

Однак щирого каяття у нього не було. Сашкова мати, яку викликали до школи, стала захищати сина, також доводячи, що він не може красти і що такий вчинок можна пояснити прагненням сина більше знати. Сашко відчував себе переможцем.

Проаналізуйте дану ситуацію. Які Ваші дії щодо її вирішення?

Світлана навчається в V класі. Клас сильний у навчанні, активний у громадських справах. Проте даний клас не можна назвати дружнім. Серед учнів є два лідери, одним із яких є і Світлана. Вона вольова дівчинка, яка навчається на «відмінно», багато читає, вивчає культуру краю, традиції і звичаї. Дівчинці подобається керувати іншими школярами, мати авторитет серед оточуючих. Однокласники поважають Світлану, проте на загальних зборах класу старостою обрали Валю.

Світлана розсердилася, почала налаштовувати учнів проти Валентини. Дівчинка спочатку не звертала на це увагу, але коли справ дійшла до того, що Світлана намагалася її принизити на уроці історії, заплакала.

Учитель мовила:

- Не можна принижувати гідність інших людей! Це підло і неприпустимо! Те, що ти, Світлано, добре вчишся, не дає тобі права так чинити!
- Я знаю свої права й без вас!

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому упущення у вихованні Світлани? Поясніть її громадянську позицію.

Учитель задала додому вивчити вірша Лесі Українки. Андрій на уроці читання відмовився читати вірша, пояснивши це тим, що він не любить Лесю Українку, та й вірші загалом.

Навчається Андрій слабо, хоча й здібний. Громадські доручення виконує неохоче, відмовився взяти участь у організації виставки книг учнів на тему «Моя улюблена бібліотека». Щодо поведінки, хлопець полохливий, невірноважений, любить демонструвати свою перевагу над товаришами. Сім'я хлопчика малозабезпечена, батьки часто лаються та конфліктують між собою. За провини у школі та дома батько часто карає хлопця фізично, хоча вихованням його не займається, не цікавиться успіхами у навчанні.

Загальний культурний рівень сім'ї досить низький.

Проаналізуйте ситуацію. Яким чином педагог може виправити упущення батьків у вихованні хлопця? Чи варто працювати із батьками Андрійка з метою їх педагогічної підготовки щодо виховання дитини? Поясніть.

Олег був душею класу. Так вважали всі діти. Хлопчик кожного уроку залазив під парту, звідки намагався веселити дітей. От і сьогодні він вчинив так само. Молода учитель, яка вела IV-В була хорошим педагогом, витримана, спокійна.

Перед початком уроку вона сказала, звертаючись до Олега:

- Ти сьогодні де думаєш сидіти? За партою чи під нею? Якщо під партою, то лізьте, брате, назад зараз. А я попрошу чергового, щоб дозволив тобі там сидіти і на перерві. Не соромся. Я все владнаю.
- Гм...
- Сиди там скільки хочеш, – мовила педагог.

Це був останній день пригод Олега. Під партою він більше не сидів.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Сьогодні у школі приймають делегацію з дружньої Словачії. Вчитель попросила дітей бути слухняними на перерві, не бігати по коридору, не шуміти, не штовхатися.

- Чому не можна? На перерві слід рухатися багато, бо ми й так сидимо за партами весь день?
- Не слід і все.

Діти довго обмірковували такі слова. Ніхто не міг збагнути, чому представники з іншої країни повинні бачити їх слухняними. Оленка підбігла до вчительки і запитала:

- А якщо хтось буде шуміти? Що ви зробите?
- Накажу!
- Чому?
- Ви маєте показати, що українські школярі – справжні громадяни своєї країни, свідомі, дисципліновані, обов'язкові.

У класі запанувала тиша. Діти вважали, що такими вони повинні бути завжди, а не лише в день, коли у школі гості. Мабуть, помилялися...

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

На уроці читання педагог розповідала про нележку долю Лесі Українки. Особливо цікаво було дівчаткам. Хлопчики трохи нудьгували.

Помітивши це, учитель запитала:

- Вам нецікаво?
- Та ні, але для чого це нам?
- Як? Це ж гордість нашої держави, України! Вона – взірець для наслідування.
- А якщо ми не хочемо її наслідувати?!
- То чиніть так, як вважаєте за потрібне. Але пам'ятайте, що видатні постати нашої держави заслуговують на особливу шану й увагу.
- Чому? Я розумію, якщо б вони займалися великим бізнесом, створювали новітні комп'ютери чи ще щось. Тоді зрозуміло. А так??? – сказав Петрик.
- Дивний ти, Петре. Невже ми можемо жити в Україні і не знати її героїв.
- Чому ні? Мама каже, хто добре заробляє, той чогось і вартує, - доводив хлопчик.

Учитель засмутилася. Вона викликала до школи мати Петрика, намагаючись з нею поспілкуватися.

Бесіда не дала жодних результатів. Учитель зрозуміла, що головними цінностями даної родини є матеріальні. Більше жодних зусиль не стала докладати педагог. І на розмови про героїв країни, народу не провокувала хлопчика. Вона вважала, що це не має сенсу.

- Яке коріння – такий плід! – розповідала вона про дану ситуацію іншій вчительці.
- Звісно, але може спробувати інакшими шляхами його перевиховати?
- Марно...

Проаналізуйте. Чи правильним були дії вчительки. У чому проблема родини хлопчика? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. видання/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Дерев'янка Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів/Н.Дерев'янка. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 199 с.

3. Ігнатенко П.Р., Поплужний В.А., Косирева Н.І. Виховання громадянина/П.Р.Ігнатенко. – К.: ІЗМН, 1997. – 252 с.
4. Ідея національного виховання в українській психолого-педагогічній науці ХІХ – ХХ ст.: збірник статей і доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Коломия: ВІК, 1997. – 330 с.
5. Концепція національного виховання//Освіта. – 1994. – 10 жовтня.
6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності/Кер. О.В.Сухомлинська//Шлях освіти. – 2000. - № 3. – С. 7 – 13.
7. Маланюк Т.З. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: метод. рекомендації/Т.З.Маланюк. – Івано-Франківськ, 2013. – 124 с.
8. Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Косів – Вижниця, 26 – 28 жовтня 2006 р./За заг. ред. П.В.Лосюка. – Снятин: ПрутПринт, 2006. – 241 с.
9. Сележан Й.Ю. Основи національного виховання: хрестоматія/Й.Ю.Сележан. – Чернівці: Книги-ХХІ, 2005. – 272 с.
10. Система громадянського виховання в школі/Упор. Ж.Сташко. –К.: ВД «Шкільний світ»: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 128 с.
11. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 160 с.
12. Ступарик Б.М. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772 – 1939 рр.)/Б.М.Ступарик, В.Д.Моцюк. – Коломия: Вік, 1995. – 176 с.
13. Ступарик Б.М. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті)/Б.М.Ступарик. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 283 с.
14. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Вибр. твори у 5-ти т. – Бесіди про громадянськість/В.Сухомлинський. – К., 1977. – Т. 3. – 479 с.
15. Струманський В.Г. Виховна робота в національній школі/В.Г.Струманський. – К.: ІЗМН, 1997. – 239 с.
16. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості/Від ред.. М.В.Твардовська, Н.О.Климова. – К.: Вид-во ІЗМН, 1998. – 150 с.
17. Фіцула М.М. Правове виховання учнів: навчально-методичний посібник/М.М.Фіцула. – Тернопіль: Лілея, 1996. – 180 с.
18. Щербань П.М. Національне виховання у сім'ї: для батьків, учителів, вихователів/П.М.Щербань. – К.: Культурологічне ПП «Боривітер», 2000. – 260 с.
19. Яців Я. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919 – 1939 рр.): монографія/Я.Яців. – Дрогобич: Коло, 2004. – 276 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Опорні поняття: екологія, екологічна освіта, екологічна культура, екологічна етика, екологічна поведінка, екологічне виховання, екологічна свідомість, природоохоронна діяльність, еколого-краєзнавча діяльність

1. Ознайомтесь із літописом цікавих думок

Особлива винахідливість і досвідченість учителя потрібні, щоб уміти спрощувати будь-яке пояснення предмета, наочно знайомити з тим або іншим законом природи і переконувати в його істині й непорушності

В.Водовозов

Життя показує, що професія вчителя споріднена з професією художника. І вчителеві, і митцеві як ознака професії притаманні особливо природне обдарування, невідривність від життя країни, свого народу, гостра і неупереджена спостережливість, психологічна чуйність

С.Герасимов

Ключ до розкриття цієї таємниці (успішного навчання і розумового розвитку школярів) можна виразити у кількох словах: радість пізнання і творчої праці

М.Данилов

Якщо вчитель не знає духовної і фізичної природи людини, не знає законів її природного розвитку, як може він навчати, викладати і виховувати відповідно до природи?

А.Дістервег

Найважливіше завдання цивілізації – навчити людину милити

Т.Едісон

Школа повинна розвиватись у зв'язку із життям, відповідати на його запитання і допомагати суспільству досягти покращення в його устрої, житті і діяльності

І.Козлов

Боротися з натурою – марна справа. Учитель є помічник природи, а не її владика, утворювач

Я.Коменський

Людина вступає у зв'язок з предметом за допомогою трьох людських здатностей: мислити, говорити, діяти

Я.Коменський

Ми нічого вам не даємо. Ми не даємо вам Бога, тому що ви самі, власною працею повинні знайти його у своїй душі. Ми не даємо вам батьківщини, тому що ви повинні знайти її трудом власного серця і розуму. Ми не даємо вам любові, тому що немає любові без прощення, а прощення – це праця, величезна праця, яку кожний має здійснити самотійно. Ми даємо вам лише одне – тугу за кращим життям, якого немає і яке колись буде, тугу за істиною і справедливістю

Я.Корчак

Той, хто тримає в руках освіту, здатний змінити обличчя Землі

Г.Лейбніц

Природа завжди породжує закони більш справедливі, ніж ті, що вигадуємо ми

М.Монтень

Велике мистецтво прищеплювати людям прекрасні ідеї, які вчать жертвувати всім для щастя роду людського

Стендаль

Активно впливати на природу, але при цьому залишатися сином її, бути вінцем її творіння і водночас володарем її сил, по-синівському бережливо ставитись до неї – ось яку позицію треба виховувати в учнів

В.Сухомлинський

У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує – вона закладає, а відшліфовувати нам – батькам, педагогам, суспільству

В.Сухомлинський

Природа – це один із вічних світів, який є прекрасним, радісним і який ми не тільки можемо, а й повинні зробити ще прекраснішим і радіснішим для тих, хто після нас житиме у ньому

Л.Толстой

День, проведений дитиною серед лісів і полів вартий багатьох тижнів, проведених за шкільною партою

К.Ушинський

Наука – найважливіше, найпрекрасніше і найпотрібніше в житті людини, вона завжди була і буде найвищим проявом любові, тільки нею однією людина переможе природу і себе

А.Чехов

2. Розмежуйте поняття:

- екологічна освіта –
- екологічне виховання –
- екологія –
- природний світ –

3. Визначте мету та основні завдання екологічного виховання молодших школярів на сучасному етапі.

4. Перелічіть сучасні проблеми екології в Україні. У чому полягає роль екологічної освіти та виховання?

Відповідь обґрунтуйте.

5. У чому полягає естетична краса природи? Яким чином педагог може навчити її бачити молодших школярів?

Які форми виховання слід використовувати з цією метою? Поясніть.

6. Заповніть таблицю «Складові екологічної культури», визначивши форми виховної роботи із дітьми, які слугують формуванню кожного з компонентів:

<i>Компоненти екологічної культури</i>	<i>Форми екологічного виховання</i>
культура пізнавальної діяльності	
культура праці	
культура духовного спілкування	
інтерес до природи, знання про природу та її охорону	
естетичні почуття до природи	
позитивна діяльність у природі	
мотиви, що визначають вчинки дітей у природі	

Зобразіть структуру екологічної культури особистості схематично. Поясніть її значення.

7.Перелічіть та занотуйте основні чинники впливу на ефективність екологічного виховання учнів початкових класів.

8.Яким повинен бути результат екологічного виховання дітей? Продемонструйте, назвавши основні характеристики особистості, яку вважаємо екологічно культурною та свідомою.

9.Занотуйте основні положення сучасної системи екологічного виховання. Визначте роль і місце кожного із них у житті людини.

10.Які предмети у школі слугують формуванню екологічної культури молодших школярів?

Чи необхідно підтримувати між предметні зв'язки? Якщо так, поясніть чому.

Наведіть 2 – 3 приклади того, як слід екологічно виховувати школярів на уроках:

- 1) математики;
- 2) читання;
- 3) фізичної культури.

Які форми виховання слід використовувати задля цієї мети? Відповідь обґрунтуйте.

11.Поясніть у чому зв'язок понять «екологія» та «екологічна культура». Визначте походження терміну «екологія», його значення.

12.Визначте, про що йдеться нижче (методи, засоби, завдання, прийоми, принципи екологічного виховання?):

- систематичність і безперервність;
- єдність інтелектуального і емоційно-вольового компонентів;
- взаємозв'язок глобального, національного і регіонального розкриття екологічних проблем у навчальному процесі.

13.Заповніть таблицю «Форми та методи екологічного виховання»:

	<i>у школі</i>	<i>позакласні</i>	<i>удома</i>
<i>форми екологічного виховання</i>			
<i>методи екологічного виховання</i>			

14. У чому визначається зв'язок екологічного виховання молодших школярів з традиційним народним вихованням любові до природи?

Занотуйте народні приказки та прислів'я про природу, її значення у житті людини.

Визначте еволюцію переконань особистості по відношенню до навколишнього світу та його збереження.

У чому полягають зміни? Поясніть.

15. На 2 – 3 прикладах продемонструйте зв'язок екологічного виховання з іншими напрямками.

16. Дайте визначення понять:

- екологічна поведінка –
- екологічна свідомість –
- екологічна етика –

17. Як відомо, екологічна поведінка формується роками. Зокрема головну роль у даному сенсі відіграє психологічний аспект, що містить:

- а) розвиток екологічної свідомості;
- б) формування відповідних потреб, мотивів та настанов особистості;
- в) вироблення етичних, естетичних почуттів, навичок і звичок;
- г) формування мети екологічної діяльності.

Визначте єдність вище означених аспектів. Поясніть.

У чому полягає мета екологічної діяльності молодших школярів? Відповідь обґрунтуйте.

18. Занотуйте напрями, відповідно до яких здійснюється екологічне виховання у сучасній школі.

19. Визначте основні положення, які розкриває зміст екологічного виховання.

20. Відповідно до змісту екологічного виховання, розкрийте суть основних підсистем знань, умінь і навичок екологічного змісту, які повинні засвоїти учні:

- пізнавальна –
- оцінна –
- нормативно-правова –
- прогностична –
- діяльнісна –

- комунікативна –

21.Зобразіть схематично шляхи реалізації екологічного виховання молодших школярів, визначивши основні його напрями.

22.За яких умов можна стверджувати, що екологічне виховання є ефективним? Поясніть.

23.Ознайомтесь із твердженнями видатного педагога В.Сухомлинського. Проаналізуйте їх:

- Дитяча пам'ять саме тому гостра й чітка, що в неї зливається чистий струмок яскравих образів, картин, сприймань, уявлень. Як важливо не допустити, щоб шкільні двері відгородили від свідомості дитини навколишній світ
- Дуже важливо, щоб мислення в учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реального змісту причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором допитливого спостерігача
- ...навчити користуватися знаннями. Якщо набуті уміння і навички тільки засвоюються і не застосовуються на практиці, навчання поступово виходить зі сфери духовного життя дитини, неначе відділяється від її інтересів і захоплень
- Природа стає могутнім виховним фактором лише тоді, коли маленька людина після трьох-чотирьох років навчання у школі з подивом приходить до думки: світ навколо мене став багатшим, красивішим і ця зміна світу – моя праця, це я
- З перших днів перебування дитини у школі ми спонукаємо до такого: якщо ти побачив, що на дереві надламана гілочка, дбайливо підв'яжи її, змаж рану; якщо це зроблено вміло і своєчасно, гілочка приживеться. Ми вчимо це робити, але це лише один бік справи. Головне в тому, щоб у дитини заболіла душа, коли вона побачила пошкоджене дерево...

24.У чому полягає суть «уроку мислення» серед природи видатного педагога В.Сухомлинського?

Ознайомтесь із працями видатного педагога. Занотуйте положення, які стосуються формування екологічної культури особистості.

25.Наведіть приклади практичного застосування у початковій школі наступних методів екологічного виховання школярів:

- 1) метод екологічної турботи (актуалізація екологічної активності особистості, спрямованої на надання допомоги);

- 2) метод бесіди;
- 3) метод прикладу;
- 4) метод педагогічного спостереження;
- 5) метод гри.

Визначте, яку роль відіграє кожен із наведених вище методів у екологічному вихованні школярів.

26. Дайте визначення понять:

- природоохоронна діяльність –
- дослідження –
- еколого-краєзнавча робота –

27. Запишіть класифікацію форм екологічного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності відповідно до їх дидактичної мети.

28. Поясніть що таке «активні форми» екологічного виховання? Занотуйте їх.

Визначте коли і за яких умов слід їх використовувати?

29. Поміркуйте. Складіть перелік примірної тематики ігрових форм виховної роботи екологічного спрямування з молодшими школярами.

Поясніть чому саме такі назви ви вибрали.

30. Визначте суть наступних форм екологічного виховання молодших школярів.

Занотуйте основні умови їх організації та проведення у початкових класах. Визначте мету і основні завдання:

- ✓ еколого-психологічний тренінг –
- ✓ тиждень екології –
- ✓ усний журнал –

31. Перелічіть дієві засоби екологічного виховання у початковій школі. Складіть таблицю, у якій буде відображено значення кожного із них.

32. Що таке «екологічна казка»? Визначте, хто вперше спробував використати екологічну казку з метою виховання учнів?

Складіть власну екологічну казку, дайте її характеристику (мета, завдання та ін.).

33. Визначте, чому екологічна освіта та виховання повинні бути безперервними? Відповідь обґрунтуйте.

Наведіть 2 – 3 приклади.

34. Визначте роль педагога у процесі екологічного виховання учнів початкових класів.

Які риси повинні бути притаманні учителю? Чому? Поясніть.

35. Заповніть таблицю: «Уроки екологічного спрямування»:

назва уроку	мета, основні завдання уроку	умови організації та проведення
<i>телеурок</i>		
<i>урок-змагання</i>		
<i>урок-екскурсія</i>		

36. Доберіть вправи і завдання для формування екологічної культури молодших школярів.

Складіть 2 – 3 індивідуальні картки-завдання для учнів початкових класів.

Поясніть на якому з уроків ви використаєте дані картки-завдання? Чому?

37. Поясніть чи носить позаурочна еколого-краєзнавча робота з молодшими школярами сезонний характер? Відповідь обґрунтуйте.

Занотуйте форми позаурочної еколого-краєзнавчої роботи.

38. Поясніть чи можлива участь дітей молодшого шкільного віку у еколого-трудових заняттях «Зелений патруль», «Голубий патруль»?

Охарактеризуйте зміст даних занять: мету, завдання, умови проведення, результати.

39. Що таке «природоохоронні та трудові акції»? Чи спостерігали ви таке явище під час педагогічної практики у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах?

Визначте мету та основні завдання природоохоронних та трудових акцій.

40. Яке місце посідають батьки у вихованні екологічно свідомої особистості?

Занотуйте форми екологічного виховання, які слід використовувати у домашніх умовах.

Наведіть приклади власного виховання (виховання друзів, знайомих). Чи дотримується ваша родина певних принципів, традицій і звичаїв у екологічному вихованні? Відповідь обґрунтуйте.

Педагогічні ситуації

Учні VI класу зібрали кукурудзу на ділянці біля школи. Іван працював неохоче, постійно розкидаючи кукурудзу навколо себе. Після роботи він набрав повну торбу кукурудзи додому. Перед автобусом учня зупинили однокласники.

Товариші почали соромити хлопця за це. Тоді Іванко висипав із сумки набране й вирішив піти додому пішки.

Наступного дня учитель, довідавшись про таке, намагалася провести бесіду із учнем, роз'яснивши йому хибність поведінки. Проте результату особливого дана розмова не дала.

Іван живе у добре забезпеченій родині: завжди гарно одягнений, доглянутий, має кишенькові гроші. Проте популярністю у класі він не користується, позаяк любить ображати слабших учнів. Нерідко батькам доводиться звертатися до класного керівника, щоб покарати Івана.

Поміркуйте: у чому проблема? Ваші дії.

Гриша навчається у III класі. У нього непогано виходить ладити із однолітками, бо частенько допомагає однокласниками у виконанні домашніх завдань. Сам хлопець добре навчається, старанний, сумлінний.

Проте, у хлопчика немає справжніх друзів – всі немов товаришують із ним і у той же час ні. Характер його спокійний, проте якихось особливо яскравих рис немає. Хлопець доволі непомітний у повсякденному житті.

Одного разу, коли учителька Марія Іванівна, оголосила про те, що всі повинні прибирати пришкільний сад, хлопець відмовився:

- Я й так працюю краще за інших. Усі в класі – ледарі. Я не йтиму нікуди!
- Це як? Чому всі ледарі? Хіба?!
- Звісно! Вони ж у мене списують, а отже – ледарі!
- Але ти повинен допомогти нам і собі у тому числі!
- Собі?

- Звісно, бо охороняючи сад, ми охороняємо довкілля. Ти ж також дихаєш свіжим повітрям, милуєшся красою дерев із вікна?
- Я? Ні, я виконую усі ваші завдання на уроці, а повітря одне на всіх. Не йтиму!

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії. Чи правильно чинить учитель, змушуючи учня прийняти участь у прибиранні?

Якось клас пішов у похід. Перед початком екскурсії учитель все ретельно організував, провів інструктаж з учнями, все перевірів.

Під час походу виявилось, що Іринка взяла надміру багато речей і у неї тяжкий рюкзак. Тоді учитель запропонував дітям, у кого найбільше сил, забрати ношу дівчинки. Ним виявився міцний Артем. Проте Артем відмовився допомагати однокласниці:

- Чому мені?
- Бо у тебе найлегший рюкзак
- Ну то й що! А вона навіщо стільки брала? Не нестиму!
- То що ж ти пропонуєш, їй надірватися? Ти ж хлопчик – майбутній чоловік, джентльмен! Ти мусиш допомогти!
- Не буду

Тоді учитель забрав сумку дівчинки. Усю дорогу діти раділи, збирали квіти, співали, спостерігали, але до Артема ніхто не звертався.

Прийшовши додому, хлопець намагався зрозуміти, чого обрали саме його, але так і не зрозумів.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинили діти? Педагог? Ваші дії.

На перерві учитель розповідала матері Дмитра як він себе погано поводить, не навчається належним чином, бешкетує, заважаючи іншим. Хлопець стояв коло матері, опутивши голову. Мати заплакала, усвідомлюючи власну провину, безпорадність виправити стан справ. Окрім того, проходячи поряд, інші учителі, які коли-небудь робили зауваження Дмитрикові, також намагалися доповнити розмову власними зауваженнями щодо поведінки хлопця.

Хлопчик ставав все більше похмурим. На його обличчі на зміну каяття проступило певне обурення та злість. Педагог запитала:

- Зрозумів, до чого ти дійшов? До чого довів мати? Як тебе сприймають у школі? А ти тільки починаєш своє життя? Що ж далі?

Хлопець глянув на неї й вибіг з коридору надвір. Така бесіда тільки озлобила хлопчика й у нього з'явилася думка не ходити більше до школи.

Поміркуйте над ситуацією. Які ваші дії?

Чи правильно чинили педагоги, які робили свої зауваження, втручаючись у розмову? Яких помилок припустилася класний керівник хлопця? Мати? Поясніть.

Учитель ІV класу помітила, що Павло почав погано навчатися. Сам хлопець доволі здібний, творчий, любить робити багато читати. Але оцінки поступово почали знижуватися, хлопчик став неуважним на уроках, про щось постійно міркував. Домашні завдання також не завжди виконував, іноді спізнювався на перший урок.

Учитель почала неодноразово записувати зауваження до щоденника. Але це не дало жодних результатів.

Далі з'ясувалося, що у хлопчика виникли проблеми удома: батько почав пити. Хлопчик із матір'ю через бійки не ночували удома.

Недовго розмірковуючи, педагог на уроці запропонувала Павлику переїхати жити до її сусіднього будинку, де пустувала кімната. Усі почали розпитувати хлопчика чому? Але той тільки зніяковів. Павло не вмів обманювати та й не хотів, а сказати правду було соромно.

Наступного дня хлопець не з'явився у школі. Педагог вирішила, що помилилася, спробувала знайти хлопця, але ніхто із дітей не знав, де він.

Проаналізуйте. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Колись у Толі була щаслива родина. Зараз батько розлучився із матою. Вона змушена багато працювати. А Толя з'їхав у навчання – багато «двійок», пропусків уроків.

Мати винить себе у цьому.

- Якщо б я була більше удома, він й далі був би доглянутий. А так приходжу додому, дивлюся у зошит – жах! Уроки виконані аби як, неохайно.
- Але він повинен бути свідомий того, що це його перший обов'язок – навчатися. Окрім того, він мусить і вам допомагати по дому!
- Та ні! Це я винна. Він ще малий, не розуміє.

Проаналізуйте. Які навички самоконтролю не розвинуті у хлопчика? Які методи доцільно застосовувати у роботі з хлопцем?

Олена Опанасівна любить, щоб клас завжди був охайним: провітраним, прибраним, щоб квіти на полицях були доглянуті. Сьогодні, зайшовши до класу, педагог помітила, що чергові не прибрали у класі.

- Як нам проводити уроки? Хто черговий?
- Я! Я!
- То чому не прибрали? Уроки відмінюються.
- Як? Чому?
- В таких умовах неможливо працювати, немає чим дихати. Не можу дивитися на брудну дошку.
- Ми зараз її витремо, а ви починайте урок. Ми ж готувалися!, - крикнули діти.
- Та ні! Ви якраз не підготувалися, - сказала учитель й вийшла із класу.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила учитель? Ваші дії.

На уроці природознавства діти знайомились із світом тварин. Аж раптом відкрилися двері і до класу по-жаб'ячому заскочив Роман. Учителю і діти з подивом глянули, посміхнулися.

- Прекрасно, правда, діти? Доречно, творчо!
- ???
- Звідкіля, Романе, ти знав, що сьогодні ми вчимо про тварин?
- Та я й не знав, - ледь мовив учень
- Ти, мабуть, любиш жабок?
- Ні! Вони гидкі, - похнюпившись знову буркнув той.
- Хіба? По тобі й не скажеш.

Весь клас зареготав. Хтось почав квакати, хтось кривив гримасу, а хлопчик ледь не згорів зі сорому.

Поміркуйте. Чи можна вважати, що даний прийом був припустимим? Як ви вчинили б на місці учителя?

У Люби дружня родина. На вихідних вони усі разом ходять в кіно, театр, на прогулянки, походи. Дуже люблять батьки з дівчинкою ходити в ліс по гриби чи з наметом на ночівлю до ставка. Дівчинці дуже подобаються такі екскурсії, вона завжди збирає букет для мами, бабусі, учительки.

- Знову кудись їздили? - запитує учитель, беручи свіжі польові квіти
- Так, там так було гарно!
- Діти, а давайте послухаємо розповідь Люби

- Ні! Давайте разом із нею підемо у похід
- Добре. Я все підготую й на наступному тижні готуйтеся.

Поясніть, які методи та форми екологічного виховання використовує педагог? Чому?

У 1-А класі навчається дивний хлопчик Юрко. Він тихий «трієчник». Спортом не захоплюється, тікає з уроків і навіть з уроку фізкультури. На який так прагнуть ходити інші однокласники.

Учитель намагався поговорити із батьками, проте вони запевняли, що хлопець справно відвідує школу – із дому виходить вчасно й повертається в один час.

Педагог вирішив спостерігати за учнем. Він виявив, що кожного разу, коли хлопчик прогулює урок, він ходить у парк, до озера. Там годує власним печивом качок та лебедів, які живуть на озері.

З'ясувавши це, педагог наступного дня сказав Юркові:

- Від сьогодні доручаю тобі бути керівником «живого куточка».
- А де він, живий куточок?
- Поки що немає, але ти поміркуй і створи його у класі
- А які тварини там можуть жити?

У хлопця загорілися оченята. Учитель все розповів. Через декілька днів, коли усі діти забули про таку розмову, прийшовши до школи помітили щось нове поруч із класом. Там, у кутку між їх приміщенням та кабінетом завуча стояла велика тумба, на якій був розташований акваріум. Діти всі гуртом підбігли до нього. В акваріумі плавало багато різнокольорових рибок. Поряд, у класі, тихо спостерігав за усім гордий Юрко

- Вам подобається? - запитав у дітей
- Аякже! Можна їх погодувати? А що вони їдять?

Тепер щодня хлопчик відвідував уроки – у нього ж велика відповідальність: доглядати рибок. А на озеро ходив лише у вихідні.

Поміркуйте, які методи виховання слугували такому результату? Ваші дії.

У батьків Оксани вдома велике господарство – кози, кури, гуси, кролі. Їх усіх треба вчасно доглянути, нагодувати. Проте дівчинка не любить це робити. Їй до вподоби лише кролики – до них Оксана бігає по декілька разів на добу.

Мати просить доньку допомагати, але та не хоче:

- Самі годуйте, вони негарні. Я доглядатиму кроликів!
- А решту, ти ж бачиш, що я не встигаю.
- ???
- Чому негарні. Всі тваринки гарні. Ти ж розумниця, допоможеш?!
- Ну, не знаю...

Поміркуйте й визначте ті шляхи екологічного виховання, які варто обрати батькам дівчинки.

Хата Миколи поряд із лісом. Йому найдалше ходити у школу. Проте хлопчик встає дуже рано й крокує на навчання.

Якось учитель дала написати твір про лісових тварин. Після виконання даного завдання, вона оголосила результати:

- Дивно, але у тебе, Миколо, низька оцінка
- Чому?
- Сама не розумію. Живеш поряд із лісом, а написав про тварин мало, не гарно, з помилками
- Але я ж не бачу цих тварин. Ходити у ліс боюся
- То й що? Інші теж не ходять, але все про тварин знають. А ти що, навіть білочки ніколи не бачив?

Хлопчику було соромно. Він і справді не ходив сам до лісу – батьки заборонили. Та й часу було мало: слід було поратись по господарству.

Поміркуйте чи припустився помилки педагог? Як виправити ситуацію?

Оля любить усе живе – рослинки, тварин. Ось і сьогодні вона принесла у дім маленьке кошеня. Вже в котре мати знову лається:

- Ти знову щось притягла у дім? Скільки можна тобі пояснювати? Вони брудні!
- Але воно таке беззахисне
- Ну то й що? Що нам тепер тут розвести звіринець?
- Можна його залишити? Я сама буду його доглядати: годувати, купати, прибирати за ним
- Невже? І гроші на молоко теж ти зароблятимеш
- ??
- Отож бо й воно, станеш сама заробляти на життя, то роби, що хочеш. А зараз або його віднеси, де взяла, або підеш із дому разом із цим котом! - крикнула мати.

Дівчинка заплакала. Взяла кошеня й попрямувала до дверей. Вона не могла зрозуміти, чому мамі так не подобаються такі пухнасті створіння.

Поміркуйте, чому так чинить мати? Чи правильно вона виховує дитину? Ваші дії.

Література для самоосвіти

1. Авдусенко Людмила. Виховання екологічної культури на уроках/Людмила Авдусенко//Початкова школа. – 2008. - № 5. – С. 33 – 34.
2. Бабаніна І.В. Формування екологічної культури молодших школярів / І.В.Бабаніна // Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 23 (243) серпень – С. 25 – 30.
3. Бабенко Валентина. Еколого-натуралістичне виховання школярів/ Валентина Бабенко// Початкова школа. – 2007. - № 6. – С. 42 – 45.
4. Гетьман В.І. Добра казка про рідний край/В.І. Гетьман//Початкова школа. – 2009. - № 12. – С. 48 – 49.
5. Головченко Людмила. Природа – наша мати, треба її оберігати/ Людмила Головченко//Початкова школа. – 2009. - № 6. – С. 45- 48.
6. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
7. Дудік Ганна, Шабликіна Валентина. Формування екологічної свідомості дітей починається з малку/Ганна Дудік, Валентина Шабликіна//Початкова школа. – 2007. - № 6. – С. 19 – 21.
8. Дужук Сніжана. Використання казки в екологічному вихованні учнів/ Сніжана Дужук//Початкова школа. – 2007. - № 6. – С. 38 – 39.
9. Іванова О. Формування екологічної культури/ О.Іванова//Початкова школа. – 1998. - № 8. – С. 40 – 42.
- 10.Іщенко Людмила. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання/ Людмила Іщенко//Початкова школа. – 1998. - № 12. – С. 25 – 26.
- 11.Коренєва І. Правові аспекти екологічного виховання/І.Коренєва// Початкова школа. – 1999. - № 10. – С. 19 – 20.
- 12.Костенков П.П. Экологическое воспитание школьников/ П.П.Костенков. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
- 13.Кошовська Тетяна. Екологія мовою цифр/Тетяна Кошовська// Початкова школа. – 2009. - № 1. – С. 31 – 35.
- 14.Красоткіна Н. Люби цей світ/ Н.Красоткіна//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 36 (256) грудень. – С. 33 – 36.
- 15.Лазарева С.В. Екологічне та природоохоронне виховання учнів гірських шкіл – запорука збереження та збалансованого розвитку Карпат/С.В.Лазарева//Екологічний вісник. – 2009. - № 3 – 4. – С. 6 – 10.

16. Лопатюк Тетяна. Екологія – наука про довкілля/Тетяна Лопатюк// Початкова школа. – 2011. - № 5. – С. 29 - 32.
17. Лях Віктор. Казка в екологічному вихованні молодших школярів/ Віктор Лях//Початкова школа. – 2001. - № 1 – 2. – С.63 – 65.
18. Миронов Л. В. Методика изучения окружающего мира в начальных классах/Л.В.Миронов. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 360 с.
19. Національна доктрина розвитку освіти в Україні//Освіта України. – 2002. - № 33. – 23 квітня.
20. Несведова О.В. Предметний тиждень із природознавства у початковій школі /О.В.Несведова // Початкове навчання та виховання. – 2011. - № 16 – 18 (272 – 274) червень. – С.66 – 81.
21. Омельченко Михайло. Завдання з екології – засіб розвитку творчих здібностей юннатів/Михайло Омельченко//Початкова школа. – 1999. - № 1. – С. 25 – 26.
22. Павлюк Світлана, Шмаль Валентина. Екологія душі школяра – екологія природи/Світлана Павлюк, Валентина Шмаль//Початкова школа. – 2007. - № 6. - С. 16 – 17.
23. Пойманова З.А. Цікаві задачі на основі краєзнавчого матеріалу/ З.А.Пойманова//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 14 (234) травень. – С. 20 – 21.
24. Пономаренко Л.В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання/Л.В.Пономаренко. – Х.: «Основа», 2009. – 143 с.
25. Пузанова Лариса. Педагогіка естетики живої природи: теорія, методологія, практика екологічного виховання/Лариса Пузанова// Рідна школа. – 2009. - № 8 – 9. – С. 28 – 31.
26. Пурдя Людмила. Екологічна освіта і виховання молодших школярів/ Людмила Пурдя//Початкова школа. – 2007. - № 6. – С. 14 – 16.
27. Пустовіт Наталія. Основи екологічної безпеки у 1 класі/Наталія Пустовіт//Початкова школа. – 1999. - № 12. – С. 29 – 31.
28. Пустовіт Г.П. Теоретико – методичні основи екологічної освіти і виховання учнів I – IX класів у позашкільних навчальних закладах: Монографія / Г.П. Пустовіт. – К.- Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.
29. Руденко Лідія. Колективна творча діяльність як технологія виховання екологічної компетентності учнів/Лідія Руденко//Рідна школа. – 2007. - № 11 – 12. - С. 22 – 24.
30. Симонова Л.П. Экологическое образование в начальной школе/ Л.П.Симонова. – К.: Радуга, 2000. – 160 с.
31. Совгіра Світлана. Надзвичайні ситуації та їх аналіз при вивченні екології/Світлана Совгіра//Рідна школа. – 2007. - № 1. - С. 67 – 69.
32. Старовойт Світлана. Виховання екологічної свідомості – потреба часу/ Світлана Старовойт//Рідна школа. – 2004. - № 4. – С. 43 – 44.
33. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах/ В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1976. – Т. 4. - 612 с.

34. Сухомлинський В.О. Казки Школи під Голубим Небом. Казки, притчі, оповідання/В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1991. – 191 с.
35. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна система/В.О. Сухомлинський// Радянська школа. – 1988. - № 6. – С. 88 – 89.
36. Сухомлинський В.О. Куди поспішали мурашки / В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1981. – 51 с.
37. Сухомлинський В.А. Школа и природа/В.А.Сухомлинський//Советская педагогика. – 1970. - № 5. – С. 42 – 43.
38. Ткачук Г.П. Формування екологічної культури учнів/Г.П.Ткачук. – Ч.: Вища школа, 1988. – 32 с.
39. Філіпова Вікторія. Виховання екологічної культури / Вікторія Філіпова //Початкова школа. – 2010. - № 7. – С. 62 – 64.
40. Христофор Антоніна. Сутність і дидактичні можливості екологічного виховання/Антоніна Христофор//Початкова школа. – 2007. - № 6. – С. 9 – 11.
41. Щербань Петро. Формування національної самосвідомості засобами природничо-екологічного виховання/Петро Щербань//Рідна школа. – 2002. - № 10. – С. 24 – 26.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які фактори впливають на розвиток особистості? Виберіть правильну відповідь

мислення, мовлення, емоції
потреби, мотиви, інтереси
спадковість, середовище, діяльність
увага, сприйняття, пам'ять

2. Якому з наведених понять відповідає таке визначення:
оволодіння людиною знаннями, уміннями і навичками, досвідом
творчої діяльності без проходження систематичного курсу навчання у
навчально-виховному закладі

самоосвіта
навчання
виховання
зміст освіти

3. Процес виховання – це:

процес, що веде до певних змін
цілеспрямований вплив дорослих на поведінку дитини
процес становлення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх
факторів
система виховних заходів, що спрямовані на всебічний розвиток
особистості

4. У структуру процесу виховання входять

завдання, зміст, засоби, прийоми, результати виховання
мета і завдання виховання
засоби, методи виховання; самовиховання, результати виховання
мета, завдання, зміст, форми та засоби, результати виховання, корекція
результатів виховання

5. Розкрийте зміст принципу природовідповідності виховання:

це органічний зв'язок з історією рідного краю та народу
єдність загальнолюдського і національного, створення належних умов
для розвитку особистості
урахування багатогранної й цілісної природи особистості, вікових та
індивідуальних особливостей дітей

- правильної відповіді немає
6. У якій з наведених нижче відповідей перелічено методи стимулювання поведінки і діяльності вихованців?

розповідь, пояснення, приклад, бесіда
вправи, заохочення, привчання, вимога, доручення
заохочення, покарання, змагання
правильної відповіді немає

7. Група методів формування позитивного досвіду суспільної поведінки включає:

громадську думку, змагання, бесіду
громадську думку, педагогічну вимогу, привчання, вправи, гру, виховні ситуації.
створення виховних ситуацій, спостереження, вправи, змагання
бесіду, лекцію, приклад, змагання

8. Група методів формування свідомості особистості включає:

змагання, заохочення, опитування
бесіду, педагогічне спостереження, виконання доручень, аналіз результатів участі школяра у громадсько-корисній роботі
бесіду, дискусію, переконання, навіювання, приклад

9. До основних причин, що породжують «важковиховуваність» дітей, належать:

невідвідування уроків учнем, низький матеріальний рівень сім'ї дитини
низька педагогічна культура у родині, недостатній виховний вплив у школі, неблагополуччя у сім'ї, недостатня підготовка педагога до виховної роботи
конфлікт між учителем та учнем, дитиною та її однолітками
свідоме нехтування дитиною правилами поведінки у школі та поза її межами

10. У чому полягає суть поняття «національне виховання»?

національне виховання – це процес цілеспрямованого формування особистості дитини
національне виховання – це формування в особистості національної

свідомості

національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій мудрості, духовності

національне виховання – це виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості

11. Метою правового виховання школярів є:

виховання культури поведінки учнів

виховання в учнів почуття обов'язку і відповідальності

формування правової свідомості, правомірної поведінки дітей

формування в учнів моральної свідомості та поведінки

12. Розумове виховання учнів молодшого шкільного віку передбачає:

засвоєння нових та поповнення старих знань учнями

роботу з літературними джерелами, збагачення словникового запасу, самоосвіту

цілеспрямовану діяльність педагога з розвитку розумових сил і

мислення учнів, прищеплення їм культури розумової праці

виховання людини-трудівника, справжнього патріота та громадянина країни

13. До яких форм зв'язку школи і сім'ї відносять такі форми, як відкриті уроки для батьків, засідання батьківського комітету, спільні бесіди?

індивідуальні

групові

масові

правильної відповіді немає

14. Основними завданнями екологічного виховання школярів є:

розвиток культури взаємодії з природою

розвиток в учнів екологічної культури

виховання свідомого ставлення до праці

розвиток інтелектуальних сил і мислення учнів

15. Вкажіть правильне визначення поняття «прийом виховання»

багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння
спрямованість педагога на певну виховну діяльність
складова частина методу виховання, яка визначає шляхи його реалізації
вид виховної діяльності, який впливає на особистість у певному напрямі

16. Вихованість – це:

якість особистості, що характеризується прагненням і вмінням оцінювати свою поведінку з точки зору суспільних норм і законів
комплексна характеристика особистості, яка включає наявність і рівень сформованості в неї суспільно значущих якостей
система загальних суджень людини про норми і правила поведінки в суспільстві
почуття, судження, смаки, ідеали людини

17. До якої групи методів виховання належить педагогічна вимога?

до методів формування свідомості учнів
до методів стимулювання діяльності та поведінки
до методів формування суспільної поведінки
до методів контролю й аналізу рівня вихованості

18. У чому полягає суть громадської думки як методу виховання?

громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх діяльності і спілкування та виражає ставлення до різних явищ, подій, що становлять загальний інтерес
громадська думка – це система поглядів, оцінних суджень особистості
громадська думка – це вміння висловлюватись, вести полеміку, критикувати й сприймати критику
громадська думка – це вміння прислухатись до думки інших, захищати свою думку

19. Яка відповідь розкриває суть методу змагання?

це випробування людиною своїх здібностей
це природна схильність дітей до здорового суперництва й

самоствердження в колективі

це метод виховання, що спонукає до наслідування загальноприйнятих норм поведінки

це метод виховання, що сприяє розвитку нахилів, духовних якостей дитини

20. Розумове, фізичне, моральне виховання - це:

форми виховання

методи виховання

напрями виховання

течії виховання

21. До основних завдань фізичного виховання молодшого школяра належать:

опанування техніки виконання фізичних вправ, що вивчаються на уроках

виховання позитивного ставлення та інтересу учнів до занять фізичною культурою, спортом; озброєння знаннями та навичками; прищеплення любові до здорового способу життя

фізичне загартування дитини

формування інтересу в дитини до позитивних якостей своїх товаришів, привчання їх не глузувати з інших учнів

22. Закономірності виховання – це:

вихідні положення, що визначають основні вимоги до процесу виховання, його змісту, організації, форм, методів і прийомів стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі зв'язки у вихованні, реалізація яких сприяє ефективному розвитку особистості

способи впливу на свідомість, почуття, волю, поведінку і систему відносин учня з метою формування активних та свідомих учасників виховного процесу

це основні рушійні сили процесу виховання

23. Принципи виховання - це:

закони, що виконують регулювальну функцію нормативні основи виховання

керівні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації і методів виховного процесу
основоположні ідеї, які відображають залежність між метою виховання і вимогами суспільства

24. У чому полягає суть самовиховання?

це виховний процес, спрямований на подолання негативних рис дитини, які сформувалися внаслідок несприятливих умов виховання
це систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення її позитивних якостей та подолання негативних
це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно розвинутої особистості
це процес систематичного оновлення знань, умінь і навичок, розширення світогляду

25. Засоби виховання - це

способи взаємодії педагога і вихованця, спрямовані на розв'язання виховних завдань
вимоги до вихованця з боку педагога
сукупність прийомів і методів виховання, спрямованих на формування особистості
надбання матеріальної та духовної культури, природа, форми і види діяльності, що використовуються у процесі реалізації певного методу виховання

26. Методи виховання – це:

засоби впливу на свідомість учня
засоби активізації пізнавальної активності школяра
діяльність педагога з метою досягнення виховних цілей
способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки

27. Освітньо-виховна діяльність позашкільних закладів для дітей та юнацтва – це:

позашкільна робота
гурткова робота
тематичні вечори
позакласна робота

28. Перевиховання – це:

основне завдання людства, що полягає у вихованні всебічно розвиненої особистості
виховний процес, спрямований на подолання негативних якостей особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання
виховання дітей, якими недостатньо займалися батьки
процес взаємодії учителів та вихованців на шляху до подолання різного роду труднощів

29. До масових форм організації виховної роботи належать:

бесіда, диспут, розповідь
конференція, позакласне читання, колекціонування
година класного керівника, політичні інформації
ранки-зустрічі, вікторини, конференції, тематичні вечори

30. Педагогічна категорія, яка показує зовнішню сторону процесу виховання, називається:

засобом виховання
прийомом виховання
методом виховання
формою виховання

31. Завдання позаурочної виховної роботи полягають у:

задоволенні інтересів, запитів, потреб дітей завдяки їх участі в різних видах діяльності
організації дозвілля учнів під керівництвом батьків, родини
забезпеченні морального та фізичного виховання школярів
продовженні навчання в позаурочний час

32. Яка з нижче поданих відповідей характеризує колектив?

група людей, що об'єднана спільною діяльністю, спрямованою на досягнення соціально значущої мети, і має органи самоврядування наявність суспільно значущої мети
наявність плану навчально-виховної роботи з учнями
встановлення відносин взаємовідповідальності між членами колективу

33. До основних шляхів формування колективу належать:

заохочення і покарання, навчальні заняття, допомога старших молодшим
громадська думка, традиції, змагання, спільні справи, планування спільних справ
робота з батьками, традиції
бесіди зі школярами, урок, гра, спільні плани

34. Хто з видатних педагогів теоретично обґрунтував модель учнівського колективу, закон руху колективу?

Василь Сухомлинський
Софія Русова
Антон Макаренко
Костянтин Ушинський

35. Профорієнтація спрямована на:

оволодіння учнями професійними знаннями з метою їх підготовки до роботи в конкретній галузі виробництва
прищеплення любові до певної професії
опанування знань про якість, якими повинна володіти людина певної професії
вивчення досвіду роботи представників певної професії

36. Вкажіть відповідь, у якій правильно визначено види праці молодших школярів:

праця на навчально-дослідній ділянці, суспільно корисна праця побутова праця, виконання домашніх завдань, гра

суспільно корисна, навчальна, побутова, продуктивна праця
самообслуговування в школі, побутова, продуктивна праця

37. У чому полягає суть поняття «мораль»?

це засвоєння особистістю моральних норм, принципів, категорій,
ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як
звичних форм особистої поведінки

це система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку
особистості

це сукупність взаємин і зв'язків, у процесі яких виявляється ставлення
людей до суспільства та самих себе і за допомогою яких регулюється
моральна діяльність

це ознака волі до діяння і самого діяння відповідно до принципів і норм
моралі

38. Який із напрямів виховання передбачає формування в учнів умінь і
навичок творити прекрасне, розвиток творчих здібностей?

моральне виховання
естетичне виховання
трудове виховання
розумове виховання

39. Які завдання характерні для морального виховання? Вкажіть найбільш
повну і правильну відповідь.

формування естетичних смаків, тренування і загартування організму
тренування і загартування організму, формування моральної
свідомості, розвиток етичних почуттів
розвиток моральних почуттів, формування естетичних смаків,
формування естетичної свідомості
формування в учнів моральної свідомості, виховання моральних
почуттів, вироблення навичок моральної поведінки

40. Який із напрямів виховання має на меті формування наукового
світогляду дитини?

фізичне виховання
естетичне виховання

розумове виховання
моральне виховання

41. Який напрям виховання визначається як процес оволодіння підростаючим поколінням моральною культурою у сфері взаємин статей, формування у них потреб керуватися у міжстатевих стосунках нормами моральності? Виберіть правильну відповідь.

статеве виховання
правове виховання
моральне виховання
екологічне виховання

42. Що є предметом вивчення педагогіки?

процес формування особистості
виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти людьми,
уповноваженими на це суспільством
зв'язки педагогіки з іншими науками
вивчення проблеми запобігання відхиленням у поведінці дітей та підлітків

43. Яку освіту визначають як сукупність знань та умінь про природу, суспільство і людину

професійну освіту
заочну освіту
загальну освіту
політехнічну освіту

44. Цілеспрямована взаємодія педагога і вихованця, в результаті якої у вихованця відбувається формування моральних якостей особистості, його світогляду, переконань, відбувається переважний розвиток потребнісно - мотиваційної (мотиваційно-ціннісної) сфери психіки вихованця.

перевиховання
формування ідеалу
психологічний вплив
виховання

45. Яке із тверджень не є закономірністю виховного процесу?

взаємодія у виховному процесі всієї сукупності різноманітних чинників
опора у виховному процесі на позитивні якості дитини, стимуляцію
активності особистості, позитивні емоції від досягнутих успіхів
керівні положення, які визначають вимоги до змісту, організації і
методів виховного впливу
органічний зв'язок виховання із суспільними потребами та умовами
виховання

46. Стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі зв'язки у вихованні, реалізація яких сприяє ефективному розвитку особистості - це:

закономірності навчання
принципи навчання
правила виховання
закономірності виховання

47. Вкажіть педагогічне поняття, яке визначають як виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

виховання
діагностування
корекція
перевиховання

48. Результатом виховання є :

знання
уміння
навички спілкування
сформовані моральні якості особистості вихованця

49. Принципи виховання – це...

закони, що виконують регулятивну функцію
основоположні ідеї, які відображають залежності між метою виховання і вимогами суспільства

нормативні основи виховання
положення, які відображають закономірності процесу виховання і
визначають вимоги до змісту організації і методів виховного процесу

50. Які з перелічених методів належать до групи методів формування свідомості? Виберіть правильну відповідь

педагогічна вимога, громадська думка
вправління, покарання, привчання
створення виховних ситуацій
роз'яснення, бесіда, лекція, диспут, приклад

51. Яке педагогічне поняття визначають таким чином: «Схильність людини до відносно усталених способів дій»

вміння
знання
навичка
звичка

52. Виберіть принцип виховання, який передбачає: наповнення виховання національним змістом, що передбачає формування самосвідомості громадянина, почуття етнічної приналежності; відтворення в дітях менталітету свого народу, виховання їх як типових носіїв національної культури, продовжувачів справи батьків.

патріотизму
принцип народності
гуманізації
етнізації

53. Розкрийте сутність методу вправ у вихованні

вправи як метод виховання полягають у повторюванні
вправи як метод виховання полягають у поступовій організації таких умов, в яких учень виконує певні дії з метою вироблення необхідних і закріплення позитивних форм поведінки
вправи як метод виховання полягають у забезпеченні єдиних вимог для вихованців
вправи на організацію діяльності і формування досвіду суспільної поведінки

54.Методологічною основою морального виховання є:

досвід дорослих
етика
філософія
естетика

55.Усвідомлена особистістю система суспільних і моральних вимог, що диктується соціальними потребами і конкретними цілями та завданнями певного історичного етапу розвитку це:

режим
обов'язок
відповідальність
шкільна дисципліна

56.Суть даного прийому полягає в тому, що учневі пропонують у певній конкретній ситуації знайти аргументи і за їх допомогою переконати себе в тому, правильно чи не правильно він вчинив

прийом самонавіювання
прийом самопідбадьорювання
прийом самозаохочення
правильної відповіді немає

57.Визначте завдання морального виховання

у процесі морального виховання дитина має сформувати уміння пристосовуватися до навколишнього оточення
у процесі морального виховання необхідно навчити людину дотримуватися тих норм поведінки, які встановлені в цьому суспільстві
моральне виховання передбачає вивчення основних правил поведінки людини в суспільстві
завдання морального виховання полягає в оволодінні правилами і нормами поведінки, формуванні моральних почуттів і переконань, умінь і навичок моральної поведінки

58.Освітньо-виховна діяльність позашкільних закладів для дітей та юнацтва – це:

позашкільна робота
гурткова робота
тематичні вечори
позакласна робота

59. Вимога в формі прохання пред'являється тоді, коли:

для одержання бажаного результату потрібен незначний виховний вплив
для виконання бажаної діяльності їм необхідно спочатку зробити щось інше
учень домігся певних успіхів, а похвала педагога спонукає його до поліпшення діяльності, сприяє появі почуття задоволення результатами цієї діяльності, почуття власної гідності
між педагогом і учнями встановилися хороші взаємини, довір'я і взаємна повага, коли вихованцю здається, що він виконує прохання за власним бажанням

60. Яке педагогічне поняття визначають таким чином: особистість підкоряється колективу

нонконформізм
гармонія
покірність
конформізм

61. Форми організації різноманітної суспільно корисної діяльності, яку проводять сьогодні дитячі і молодіжні організації, об'єднання, товариства, загони тощо

уроки
позашкільні форми виховання
екскурсії
шкільні форми виховання

62. Систематичний і цілеспрямований вплив на розвиток особистості дитини, її стосунки, погляди, переконання, способи поведінки

виховання
освіта
навчання
розвиток

63.Цілеспрямована робота людини щодо духовного, розумового, морального, вольового, естетичного, фізичного розвитку, вдосконалення й усунення негативних рис характеру – це

самовиховання
самоосвіта
саморозвиток
самонавчання

64.Самостійна робота вихованця над формуванням і розвитком у собі духовних, розумових, фізичних та інших здібностей і нахилів є:

самовиховання
самоосвіта
саморозвиток
самонавчання

65.Індивідуальна цілеспрямована робота дорослих над усуненням недоліків у важковиховуваних або педагогічно занедбаних дітей, для виправлення відхилень, вад, негативних наслідків, допущених у формуванні та розвиткові особистості вихованця – є:

самовиховання
самоосвіта
саморозвиток
перевиховання

66.Під вихованням розуміють цілеспрямований вплив на людину з боку суспільно-громадських інституцій з метою формування в неї певної системи знань, поглядів, переконань, моральних цінностей, підготовки до життя – це розгляд поняття виховання

у широкому соціальному розумінні
у вузькому соціальному значенні
у широкому педагогічному розумінні
у вузькому педагогічному розумінні

67.Результати морального виховання характеризуються такими поняттями

мораль
моральність
моральна свідомість

усі варіанти вірні

68. Забезпечення засвоєння учнями основ наук, розвиток їх пізнавальних здібностей і формування на цій основі наукового світогляду – це?

мета естетичного виховання

мета розумового виховання

мета трудового виховання

мета морального виховання

69. Який із діагностичних методів використовують для вивчення міжособистісних відносин в групах:

соціометричні шкали

оціночні шкали

шкали ранжування

тестування

70. Зовнішнє вираження процесу виховання, яке відображає внутрішній зв'язок компонентів виховного процесу і характеризує взаємини вихователів і учнів – це

засіб виховання

спосіб виховання

форма виховання

джерело виховання

71. Із наведених альтернатив оберіть ті, що характеризують розвиток колективу на II стадії

меншість підкоряє більшість

вихованці недостатньо ще знають один одного

вихованці спільно вирішують питання життя колективу

виокремлюється актив, питання колективу вирішуються на загальних зборах

72. Що таке виховна справа. Оберіть правильну відповідь

інструмент педагогічного впливу

вид організації і здійснення конкретної діяльності учнів

потужне, корисне і необхідне заняття учнів у позаурочний час

комплексне застосування загальних зусиль у трудовому вихованні учнів

73.Що з вказаних ознак характеризує ступінь вихованості учня

активне включення і суспільно-корисну діяльність, добросовісність,
працелюбність
самостійна підготовка експозиції, виставки робіт учнів
поліпшення своєї праці як результат виховного впливу дорослих
не вмiє організувати свою навчальну діяльність

74.Функція контролю передбачає

прийняття рішень щодо причин, умов розходження мети і результатів
педагогічного процесу
аналіз матеріально-технічної бази навчального закладу
прийняття рішень про стратегію і тактику досягнення поставленої мети
встановлення відповідності педагогічного процесу планам роботи
школи

75.Суть співпраці учителів й батьків учнів полягає у

належному навчанні й вихованні учнів удома
залученні батьків до оволодіння системою знань педагогіки й
психології, поширення передового педагогічного досвіду
організації позаурочних виховних заходів
наданні допомоги керівництву школи щодо організації навчально-
виховного процесу

76.До основних форм співробітництва учителів й батьків учнів належать

стенди, книги, плакати
лекції, відвідування учнів удома, контроль за роботою батьків
обмін досвідом, лекції, бесіди, вечори запитань і відповідей,
улаштування спільних свят
організація екскурсій та походів учнів

77.Творчу спадщину української козацької педагогіки варто
використовувати щодо

економічного та трудового виховання учнів
правового виховання
морально-етичного та фізичного виховання
у роботі з важковиховуваними дітьми

78.Яким чином можна перевірити якість освіти та виховання?

за рівнем життєвої компетентності
за рівнем матеріального достатку
за кількістю вищих навчальних закладів у державі
за наявністю робочих місць

79. На який принцип виховання вказує твердження: «Людину можна виховати лише добром»

принцип народності
принцип виховання у праці
принцип гуманізму
принцип зв'язку школи з життям

80. До якого напрямку виховання відносяться нижче означені форми роботи: урок, спортивна секція, тиждень здоров'я, змагання, гра

екологічне виховання
естетичне виховання
фізичне виховання
морально-етичне виховання

81. У чому полягає суть соціально-культурного напрямку роботи позашкільних виховних закладів

відкриття сенсу творчості, надання дієвої допомоги дитині у визначенні свого статусу як особистості
забезпечення художньо-естетичної освіченості та виховання особистості
включення дітей у навчально-пошукову діяльність
формування екологічного світогляду особистості

82. Вкажіть видатного педагога, творча спадщина якого містить ідеї про загальну початкову освіту, природо відповідність виховання, вікову періодизацію, класно-урочну систему навчання, закони добре організованої школи

В. Сухомлинський
С. Русова
А. Макаренко
Я. Коменський

83. Про який принцип навчання йдеться у твердженні «Нація, позбавлена великої ідеї, приречена на загибель»

науковості
свідомості, активності і самостійності
єдності навчання і виховання
наочності

84. Кому з видатних педагогів належать провідні ідеї про виховання в колективі і через колектив, принцип паралельної дії, систему перспективних ліній, виховання свідомої дисципліни

К. Ушинський
А. Макаренко
В. Сухомлинський
Я. Коменський

85. До критеріїв ефективності виховання належать

зміст і мета виховання, форми і методи, соціальні норми
передача досвіду, планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку учнів
самопізнання, самоусвідомлення, самовиховання
ціннісні орієнтації, підготовка до суспільного життя і трудової діяльності, особистісно-розвивальний результат

86. Який з нижче наведених є принципами виховання

історизму, етнізації, європеїзму
науковості, системності й послідовності
культуро відповідності, науковості
єдності навчання і виховання, доступності

87. Які складові системи виховного процесу є правильними? Оберіть

об'єкт виховання, форми і методи навчання, громадська думка
мета виховання, форми і методи виховання, об'єкт виховання,
організація виховання
основні завдання освіти, формування наукового світогляду, результати навчально-виховного процесу
підвищення кваліфікації учителів, виховні заходи, організація роботи з батьками

88. Згідно Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти реалізація основних завдань і принципів виховання здійснюється у ряді пріоритетних напрямів. Основними з-поміж них є

загартування волі, зміцнення пам'яті, розвиток уяви особистості
фізичний розвиток, засвоєння знань, умінь і навичок
формування національної самосвідомості, художньо-естетична
освіченість, фізичне виховання
участь у суспільно-корисній праці, підвищення інтелекту, розвиток
здібностей

89. До внутрішньо шкільних виховних центрів належать

музеї, об'єднання за інтересами, штаби, спортивно-оздоровчі
комплекси
корпункт, пошукові загони, хори, ансамблі
штаби дозвілля, санітарна комісія, факультативи
кутки «живої природи», бібліотека, їдальня, спортивні майданчики

90. Що є традиційними творчими справами органів учнівського
самоврядування

проведення учнівських олімпіад, улаштування концертів, виступів
виховна робота з учнями школи, контроль за успішністю
проведення презентацій органів учнівського самоврядування,
самостійна організація клубної життєдіяльності
участь у роботі позашкільних виховних закладів, громадсько-корисній
роботі

91. Які є творчі об'єднання учнів за інтересами у школі

хори, ансамблі, групи майстрів, драмгуртки
дитячо-спортивні юнацькі школи, родинні свята, лялькові театри
секції, ярмарки, пошукова робота, звіти
олімпіади, КВК, оформлення літописів та фото альманахів, конкурси

92. Назвіть, які складові містить національна самосвідомість особистості

самоосвіта, самовдосконалення, самоствердження
дотримання моральних норм, правил поведінки, науковий світогляд
патріотизм, духовна культура, повага до Конституції, художньо-
естетична вихованість
навчання у школі, участь у суспільно-корисній діяльності, допомога
батькам

93. Які нижче наведені цінності належать до громадянських

повага до старших, батьків, наставників

пошана до батьків, старших
спільність духовних інтересів членів сім'ї
культура соціальних і політичних стосунків, прагнення соціальної
гармонії

94. До якого напрямку виховання належать такі поняття: розумове
виховання, наукова картина світу, світогляд, розумові сили

морально-етичне
естетичне
розумове
фізичне

95. Розумові операції – це

знання, уміння, навички, розвиток пам'яті та уяви
формування особистості, уміння висловлювати власні думки
факти, терміни, символи, дати, назви, поняття
аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація

96. Основними характеристиками культури розумової праці є

розвиток інтуїції, передбачення, пам'яті
охайність, порядок, самостійність, режим, самоконтроль
уміння висловлювати власну думку, потреба у навчанні
робота з книгою, уміння говорити, комунікабельність, толерантність

97. Що є основними регуляторами моральних норм особистості

активна громадська діяльність, цілеспрямованість, наполегливість
вплив батьків, учителя, позашкільних виховних закладів
свідомість, моральна позиція, совість, усвідомлення обов'язку
наслідування звичаїв і традицій у сім'ї, знання історії, релігія

98. До якого напрямку виховання належать наступні аспекти: виховання
волі, культури почуттів, засвоєння норм моралі, знання основ
сімейного законодавства, гігієнічних норм

економічне та правове виховання
естетичне виховання
фізичне виховання
статеве виховання

99.Що є методологічною основою естетичного виховання

наука про красу
формування поглядів і переконань про дотримання здорового способу життя
поняття моральних, духовних цінностей
знання про навколишній світ, взаємовідносини між людьми

100. Зміст фізичного виховання у сім'ї полягає у

розвитку художніх здібностей дітей удома, вироблення
непримиренного ставлення до потворного
формування моральних переконань та почуттів, моральної поведінки
дотримання раціонального харчування, режиму дня, гігієни,
загартування організму
формування інтересу до праці, залучення до різних видів трудової діяльності

101. Який з принципів виховання найбільш повно розкриває мету і основні завдання трудового виховання

єдність національного й загальнолюдського
принцип природо відповідності
виховання у праці
єдність навчання і виховання

102. Про яке виховання наголошують слова видатного педагога В.Сухомлинського «Учитель повинен знати і відчувати, що на його совісті – доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку виховує школа»

фізичне виховання
морально-етичне виховання
правове виховання
економічне виховання

103. Основні педагогічні вимоги до учителя у процесі формування ним світогляду учнів – це

охайність, чистота, постава
манера поведінки, толерантність, комунікабельність
ерудованість, висока культура, обізнаність з навчальними дисциплінами

прагнення самоосвіти, повага до інших народів і культур, використання новітніх технологій

104. Одним з основних прав класного керівника є

вибір змісту, засобів, форм, методів організації начально-виховного процесу в класному колективі
створення в учнівському колективі умови для засвоєння учнями навчальної програми
складання плану своєї роботи
постійне підвищення професійного рівня та педагогічної майстерності

105. У чому полягає суть виховної роботи учителя щодо формування культури поведінки і спілкування учнів у побуті?

індивідуальна виховна робота
формування потреби дотримання норм і правил поведінки на вулиці, правил гостинності
формування вміння правильно говорити, дотримання у чистоті й охайності зовнішнього вигляду
формування потреби дотримання здорового способу життя учнями

106. До чого належать співробітництво, шефство, кооперація –

стадії розвитку колективу
функції колективу
стосунки у колективі
принципи виховання у колективі

107. Якими є критерії вихованості особистості

великий об'єм знань, поінформованість, вміння підтримувати розмову
підвищений пізнавальний інтерес, цілеспрямованість, наполегливість
культура спілкування, працелюбність, фізична, моральна і розумова готовність
прагнення бути кращим за інших за будь-яку ціну

108. Громадські організації учнівської молоді – це

спілка української молоді
студентське братство
спілка молодіжних організацій України
українська скаутська організація «Пласт»

109. У чому полягає мета організації «Пласт»

навчити дітей працювати, любити і шанувати людей праці
виховання добропорядного громадянина, всебічне патріотичне виховання
молоді
виховання майбутніх економістів, науковців
формування наукового світогляду молоді

110. Який з принципів є основоположним у позашкільній освіті й
вихованні

єдності школи з життям
наочності
виховання у праці
добровільність та доступність

111. У Концепції позашкільної освіти та виховання йдеться про те, що
«пріоритетною метою розвитку позашкільної освіти та виховання є
сприйняття творчої особистості дитини». Вкажіть правильну
відповідь, в якій вказані основні напрями позашкільної освіти й
виховання на сучасному етапі

соціокультурний, науково-технічний, туристсько-краєзнавчий, патріотичний
еколого-природничий, розумовий, моральний
трудоий, дозвіллево-розважальний, естетичний
правовий, економічний, екологічний

112. Які чинники поведінки дитини ми відносимо до соціальних

ідеї, поняття, знання
воля, мета, вірування
почуття, емоції, задоволення фізіологічних потреб
матеріальна культура, духовна атмосфера, розподіл праці

113. До змісту спільної роботи учителя з батьками учнів належить

вивчення кожного учня, його навчальної діяльності та участі у виховних
заходах
відвідування вдома, улаштування батьківських зборів, днів, бесіди, лекторії
ознайомлення з педагогічною літературою батьків, запрошення на вечори-
зустрічі видатних людей, організація олімпіад учнів
організація та проведення відкритих уроків, їх аналіз

114. Виберіть пункт, який визначає один з видів взаємин у сім'ї

виховні
рекреативні
етнічно-традиційні
комунікативні

115. До чого належать педагогічна освіта батьків, сімейні традиції й свята, розумна організація життя дітей у сім'ї

напрями сімейного виховання
функції сім'ї
умови сімейного виховання
види взаємин у сім'ї

116. Морально-педагогічна занедбаність школярів – це

низький розвиток пізнавальних процесів, небажання та невміння навчатись відхилення у стані здоров'я, низькі знання про гігієну побуту перекручування уявлень про працю, її роль у житті людини та суспільства спотворення моральних уявлень, невихованість моральних почуттів, несформованість навичок моральної поведінки

117. Національний світогляд – це

історично обумовлена система поглядів, переконань, ідеалів, які становлять основу народної духовності і відображені в ідейно-моральній спадщині та традиціях народу
самобутність та оригінальність мислення особистості, в якій відображені національна психологія, характер та свідомість
психічні процеси, здебільшого властиві тому чи іншому народу, які зумовлені культурно-історичними обставинами та матеріальними чинниками
культура поведінки певного народу, в основі якої лежать загально людські цінності

118. Однією з умов ефективності економічного виховання у школі є

вивчення учнями прав і обов'язків, дотримання усталених норм і законів отримання знання основ економіки, формування уявлень про госпрозрахунок, менеджмент, виробництво, фактори підвищення продуктивності праці
дотримання правил поведінки серед природи, формування екологічної свідомості
дотримання режиму дня, наслідування здорового способу життя

119. Основне призначення олімпіад, турнірів, конкурсів та виставок учнів полягає у

підвищенні вихованості учнів
формуванні наукового світогляду
стимулюванні та активізації навчальної діяльності, розвитку творчих здібностей, створення атмосфери змагання
прищепленню почуття обов'язку, власної гідності, самосвідомості

120. Навчальний предмет чи курс, що вивчається учнями спеціальних та загальноосвітніх шкіл за бажанням з метою поглиблення й розширення наукових і прикладних знань - це

клуби за інтересами
секції
факультативи
хори, ансамблі

121. Рівень знань і умінь, розумового, морального і фізичного розвитку у тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом - це

зміст освіти
якість освіти
шляхи навчання і виховання
прийоми навчання

122. До якого напрямку виховання належать такі форми роботи з молодшими школярами: конкурс малюнків «Моя Україна», екскурсія «Місто, в якому я живу», свято українських козацьких ігор, козацькі розваги, гра-подорож «Люби і знай свій рідний край»

національно-патріотичне, громадянське виховання
фізичне виховання
естетичне виховання
розумове виховання

123. Форми організації різноманітної суспільно корисної діяльності, яку проводять сьогодні дитячі і молодіжні організації, об'єднання, товариства, загони тощо.

уроки

позашкільні форми виховання
екскурсії
шкільні форми виховання

124. Автором твору "Виховний ідеал" є:

Григорій Ващенко
Василь Сухомлинський
Мирослав Стельмахович
Іван Франко

125. У чому полягає фізична культура особистості?

у дотриманні норм і правил поведінки
виховання у собі почуття прекрасного
спосіб життя, спрямований на зміцнення здоров'я
формування естетичних смаків

126. Які з перелічених нижче методів стимулювання діяльності і поведінки є "зайвими"?

змагання
заохочення
привчання
покарання

127. Колективність – це

якість особистості, яка проявляється в товариській співпраці, підтримці й взаємодопомозі
об'єднання вихованців, яким властиві спільна мета, завдання, суспільно корисна діяльність
група осіб, які пов'язані спільними інтересами
об'єднання учителів-організаторів школи, мета яких виховання колективу

128. Що є основними умовами побудови діалогу учителя й учнів?

знання основних особливостей школярів учителем
уміння пристосовуватись до поведінки та настрою учителя учнем
атмосфера довіри, співпереживання, індивідуальний підхід
здатки, здібності учнів

129. Педагогічна підтримка – це

надання розпоряджень, вказівок з боку вчителя
співпраця учителя з учнями, їх батьками
спільне з вихованцем визначення його інтересів, можливостей та цілей
опіка вихованцями з боку директора школи, громадськості

130. Професійна консультація – це

вивчення учнів з метою вироблення рекомендацій щодо їх вибору професії
ознайомлення учнів з різними професіями
вибір кандидатів на засвоєння будь-якої професії
надання рекомендацій і порад з професійного самовизначення

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (БАЗОВА)

1. Басюк Н.А. Виховання почуття відповідальності в молодших школярів. Сходинки до відповідальності: навчально-методичний посібник/Н.А.Басюк. – К.: ЦНЛ, 2006. – 192 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. видання 2/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. видання 1/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
5. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник – 3-тє вид., доопрац. і доп./О.Вишневський. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
6. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. Вид. 2-ге, переробл., доповнене/Н.П.Волкова. – К.: Академвидав., – 2007. – 616 с.
7. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія/В.М.Галузинський; Ред. Кондратенко В.А. – К.: Вища школа, 1995. – 237 с.
8. Гнутель Я.Б. Ази виховання: світоглядні поняття/Я.Б.Гнутель. – Т.: Астон, 2000. – 204 с.
9. Дубасенюк О.А. Практикум з педагогіки/О.А.Дубасенюк. – К.: Центр навч. Л-ри, 2004. – 123 с.
10. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник /С.Г.Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
11. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. /С.Г.Карпенчук. – К.: Вища школа, 2005. – 343 с.
12. Кузьмінський А.І. Педагогіка/А.І.Кузьмінський. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
13. Кузьмінський А.І. Педагогіка: завдання і ситуації/А.І.Кузьмінський; Ред. Белиба А.І. – К.: Знання-Прес, 2003. – 429 с.
14. Кузьмінський А.І. Педагогіка родинного виховання: навч. посібник/А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2006. – 324 с.
15. Кузьмінський А.І. Педагогіка: Підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп./А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2004. – 445 с.
16. Левчук Л.Т. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей ВНЗ/Л.Т.Левчук, Д.Ю.Кучерюк, В.І.Панченко/За заг. ред. Л.Левчук. – К.: Вища школа, 2000. – 399 с.

17. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання/В.І.Лозова; Ред. Худолій О.М. – Харків, «ОВС», 2002. – 400 с.
18. Мазоха Д.С. Педагогіка/Д.С.Мазоха. – К.: ЦНІЛ, 2005. – 320 с.
19. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посібник/С.П.Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
20. Матвієнко О.В. Виховання школярів: педагогічні задачі та завдання/О.В.Матвієнко. – К.: Фоліант, 2005. – 200 с.
21. Матвієнко О.В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія: навчальний посібник/О.В.Матвієнко. – К.: ВД «Стилос», 2006. – 543 с.
22. Мойсеюк Н.С. Педагогіка/Н.С.Мойсеюк. – К.: ВАТ Академія, 2007. – 656 с.
23. Навчання і виховання учнів 1 класу: метод. Посібник для вчителів/ Упорядн. Савченко О.Я. – К.: Початкова школа, 2002. – 464 с.
24. Нісімчук А.С. Педагогіка: Підручник/А.С.Нісімчук. – К.: Атіка, 2007. – 344 с.
25. Омеляненко В.Л. Теорія і методика виховання: навч. посібник/В.Л.Омеляненко, А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2008. – 415 с.
26. Омеляненко С.В. Педагогіка. Тестові завдання/С.В.Омеляненко. – К., 2008. – 123 с.
27. Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації. Практикум. – 2-ге вид., випр./В.Л.Омеляненко, А.І.Кузьмінський, Л.П.Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
28. Папуша В.Г. Фізичне виховання школярів: форми, зміст, організація: навч. посібник/В.Г.Папуша. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 192 с.
29. Педагогіка /За ред.Шевченко Н.А. – Харків: Одиссей, 2003. – 352 с.
30. Педагогіка /За ред. Ярмаченко М.Д. – К.: Вища школа, 1986. – 542 с.
31. Практична педагогіка виховання/За заг. ред. Красовицького М.Ю. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 218 с.
32. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник/О.П.Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
33. Сележан Й.Ю. Основи національного виховання (Українознавство: ритуально-міфологічна, звичаєва та обрядова культура українців): хрестоматія/Й.Ю.Сележан. – Чернівці: Книги-XX1, 2005. – 272 с.
34. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка: Підручник/С.О.Сисоєва, Т.Б.Поясок. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.

35. Система громадянського виховання в школі/Упорядн. Ж.Сташко. – К.: ВД Шкільний світ: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 128 с.
36. Скульський Р.П. Національне виховання учнів засобами українського народознавства/Р.П.Скульський. – Івано-Франківськ: АПН, 1995. – 177 с.
37. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 184 с.
38. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання/М.Г.Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – 452 с.
39. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка/М.Г.Стельмахович. – К.: Радянська школа, 1989. – 312 с.
40. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навчальний посібник/М.Г.Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.
41. Толстих В.І. Естетичне виховання: навч. посібник/В.І.Толстих, Б.А.Еренграсс, К.О.Макаров. – К.: Вища школа, 1987. – 216 с.
42. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання/ І.О.Трухін, О.Т.Шпак. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 324 с.
43. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. - Вибрані твори у 2-х т. – Т.1./К.Д.Ушинський. – К., 1983. – 220 с.
44. Фіцула М.М. Педагогіка/М.М.Фіцула. – К.: Академія, 2002. – 527 с.
45. Фіцула М.М. Педагогіка/М.М.Фіцула; Ред. Малий О.Я. – Тернопіль: «Богдан», 1997. – 192 с.
46. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник. – 2-ге вид., випр., доп./М.М.Фіцула. – К.: Академвидав, 2005. – 560 с.
47. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник. – 3-є вид./М.М.Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 232 с.
48. Фіцула М.М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів/М.М.Фіцула. – К.: Радянська школа, 1981. – 104 с.
49. Фіцула М.М. Антиалкогольна виховна робота в школі/М.М.Фіцула. – К.: Радянська школа, 1984. – 104 с.
50. Фіцула М.М. Правове виховання учнів: навч.-метод. посібник/М.М.Фіцула. – Тернопіль: Лілея, 1996. – 180 с.
51. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1. /Б.М.Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. – 272 с.
52. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 2./Б.М.Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. – 248 с.

53. Щербо А.Б. Естетичне виховання учнів у початкових класах/А.Б.Щербо; Ред. Потьомкін І.А. – К.: Радянська школа, 1969. – 234 с.
54. Ягупов В.В. Педагогіка: навчальний посібник/В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

САМОАНАЛІЗ ВИХОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

№ п/п	Показники вихованості	Самооцінка школяра	Оцінка батьків
1	<i>любов і повага до матері</i>		
2	<i>любов і повага до батька</i>		
3	<i>повага до рідних, старших</i>		
4	<i>скромність</i>		
5	<i>добррозичливість</i>		
6	<i>правдивість</i>		
7	<i>поступливість</i>		
8	<i>дружелюбність</i>		
9	<i>самокритичність</i>		
10	<i>Милосердя</i>		
11	<i>акуратність</i>		
12	<i>працелюбність</i>		
13	<i>наполегливість</i>		
14	<i>виконання обов'язків</i>		
15	<i>дисциплінованість</i>		
16	<i>організованість</i>		
17	<i>побутова культура</i>		
18	<i>дотримання духовних традицій</i>		
19	<i>розумовий розвиток</i>		
20	<i>культура мовлення</i>		
21	<i>культура спілкування</i>		
22	<i>фізичний розвиток</i>		
23	<i>гігієнічна культура</i>		
24	<i>естетична культура</i>		
25	<i>правова свідомість</i>		
26	<i>екологічна культура</i>		
27	<i>сумлінність</i>		
28	<i>почуття честі, гідності</i>		
29	<i>національна самосвідомість</i>		
30	<i>прагнення до самовиховання</i>		

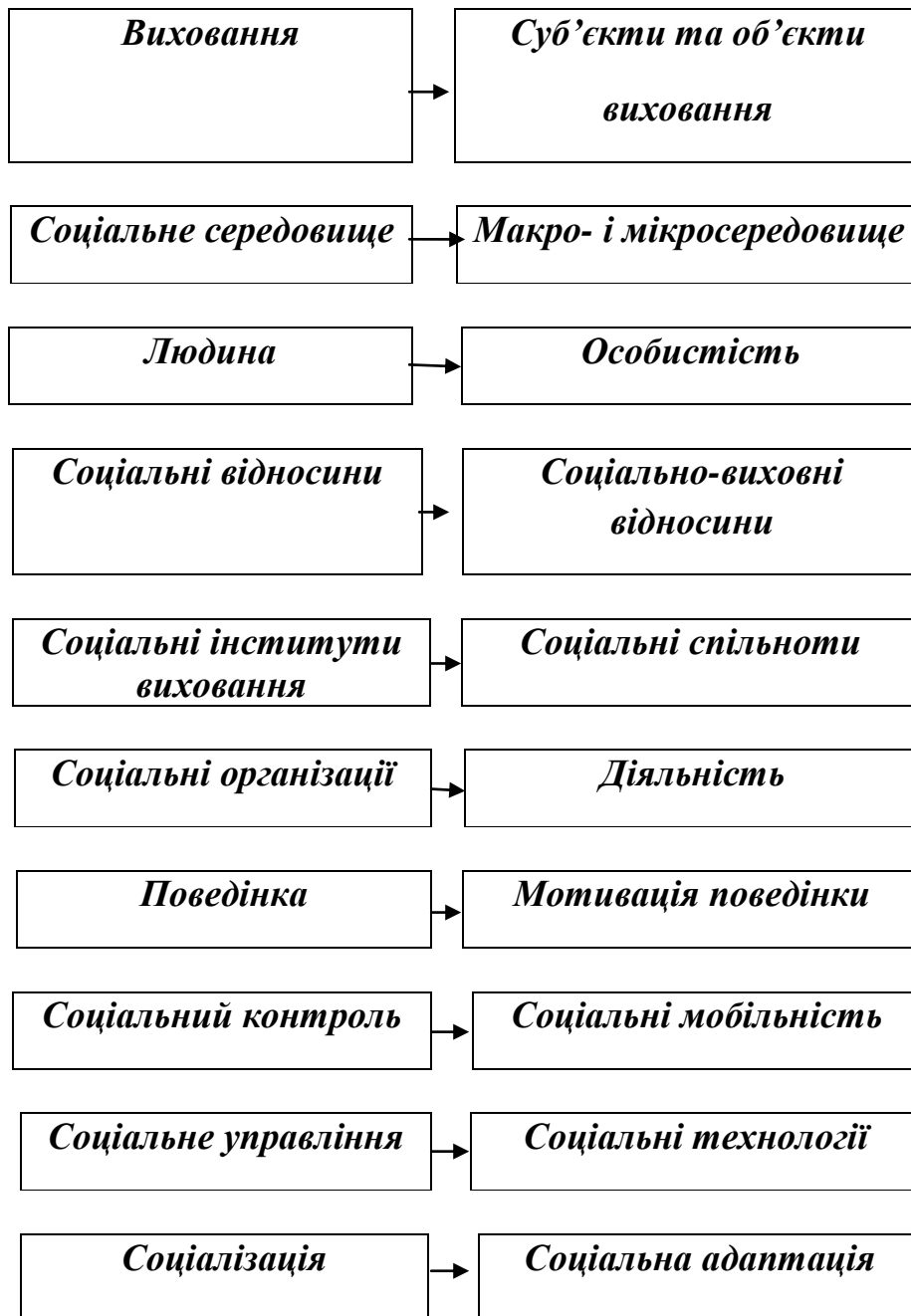
Примітка:

Записуйте показники щоденно, оцінюючи їх за 5-бальною шкалою.

Поділивши одержану суму балів на 30, отримаєте орієнтовну оцінку вихованості.

ГОЛОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ (за М.П.Лукашевич)

«Соціологію виховання слід розглядати як спеціальну соціологічну теорію, що вивчає суспільне виховання як вид соціальних відносин в сукупності його соціальних характеристик»
М.Лукашевич

ТЕСТ ДЛЯ БАТЬКІВ «ЧИ ХОРОШІ ВИ БАТЬКИ?»

1. Чи є у Вас підстави для занепокоєння станом здоров'я і фізичним розвитком дитини? (0, 4, 2)
2. Чи потрібно дітям давати гроші на «кишенькові витрати» залежно від їхніх потреб? (4, 0, 2)
3. Чи дозволяєте Ви дитині допомагати по господарству? (4, 0, 3)
4. Чи вважаєте припустимою незначний обман дитини? (0, 4, 2)
5. Чи є у Вашої дитини шанси переконати Вас під час суперечки? (5, 0, 3)
6. Чи можуть бути секрети від Вас? (3, 0, 2)
7. Чи засуджуєте Ви суворість у вихованні дітей? (5, 0, 0)
8. Чи легко Ви налагоджуєте дружні контакти з приятелями Вашої дитини? (4, 0, 2)
9. Чи можете вибачитись перед дитиною, якщо несправедливо покарали її? (4, 0, 1)
10. Чи систематично цікавитесь навчанням дитини у школі? (4, 0, 1)
11. Чи дотримуетесь Ви у вихованні дітей традицій родини, народу? (4, 0, 1)
12. Чи формуєте у Вашої дитини почуття національної самосвідомості, честі, гідності? (5, 0, 0)

Перша цифра після кожного запитання відповідає ствердженню «так», друга – «ні», третя – «іноді».

Підсумуйте усі цифри. Якщо результат становитиме:

50 – ви настільки ідеальні батьки, що піддається сумніву правдивість Ваших відповідей;

35 – 45 – ви дуже любите свою дитину, відчуваєте важливість свого обов'язку перед нею;

30 – 34 – ви непогані батьки, хоча припускаєтесь помилок, які принижують Ваш авторитет перед дитиною;

25 – 29 – на жаль, у багатьох ситуаціях Ви є недосконалими вихователями, і діти, мабуть, не відчувають себе з Вами невимушено і просто;

20 – 24 – Ви непослідовні у вчинках, часто робите те, чого не варто робити ніколи. Діти не знають, коли і в чому можуть на Вас покладатися;

19 і менше – сподіваємось, що такої суми балів Ви не отримали, бо в такому разі Вашій дитині можна лише поспівчувати.

ЗАКОНИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1. Пам'ятайте, що навчання – один з найважчих видів праці, а розумові здібності й можливості усіх дітей неоднакові.
2. Не слід вимагати неможливого. Важливо визначити, до чого дитина здатна та як розвинути її розумові здібності.
3. Навчання не сприяє розвитку дитини, якщо воно вимагає від неї механічного заучування і не потребує напруження розумових сил, пізнавальної активності, мислення і дії.
4. Будьте милосердні до дітей. Найпростіший метод «виховання», що не потребує ані часу, ані розуму – покарання і образа, які озлоблять і зламують особистість. Усуньте опіку, крик, насилля і наказовий тон. Вони спричиняють опір у дітей, психічно травмують їх, пригнічують бажання та інтерес до навчання, змушують шукати порятунку в брехні.
5. Розвивайте інтелектуальні бажання дитини, її інтереси, ініціативу й самостійність у навчанні та інших справах.
6. Запам'ятайте, що за науково обґрунтованими нормами над виконанням усіх домашніх завдань учні повинні працювати:
I-го класу – не більше 1 год.
II-го класу – 1, 5 год.
III-V-х класів – до 2 год.
Навчіть дітей користуватись годинником і не дозволяйте їм сидіти над виконанням домашніх завдань більше встановленого часу, адже це позначиться на їхньому здоров'ї та розумовому розвитку. На вихідні та святкові дні домашні завдання не задаються.
7. Не примушуйте учня спочатку писати у чернетці й кілька разів переписувати виконане домашнє завдання – це призводить до перевтоми і відвертає дітей від навчання.
8. Не хвилюйтеся, якщо Ваша дитина отримає за виконану роботу не таку оцінку, якої б ви хотіли. По-перше оцінка відіграє виховну роль, а, по-друге, це не остання його оцінка.
9. Дайте дитині можливість пережити радість успіху у навчанні, визначити індивідуальну стежку в розумовій праці.
10. Перевіряйте виконані дітьми домашні завдання, особливо на першому етапі навчання. Оцінюйте їх словами: «я задоволений», «я незадоволений». Додайте слово «дуже», і будьте певні – завтра Ваша дитина старатиметься, щоб Ви були задоволені нею.
11. Здоров'я дитини – тендітна споруда. Тримають її три «атланти»: спадковість, спосіб життя й середовище. Тому організуйте для своєї

дитини правильний режим – раціональне харчування, навчання та відпочинок.

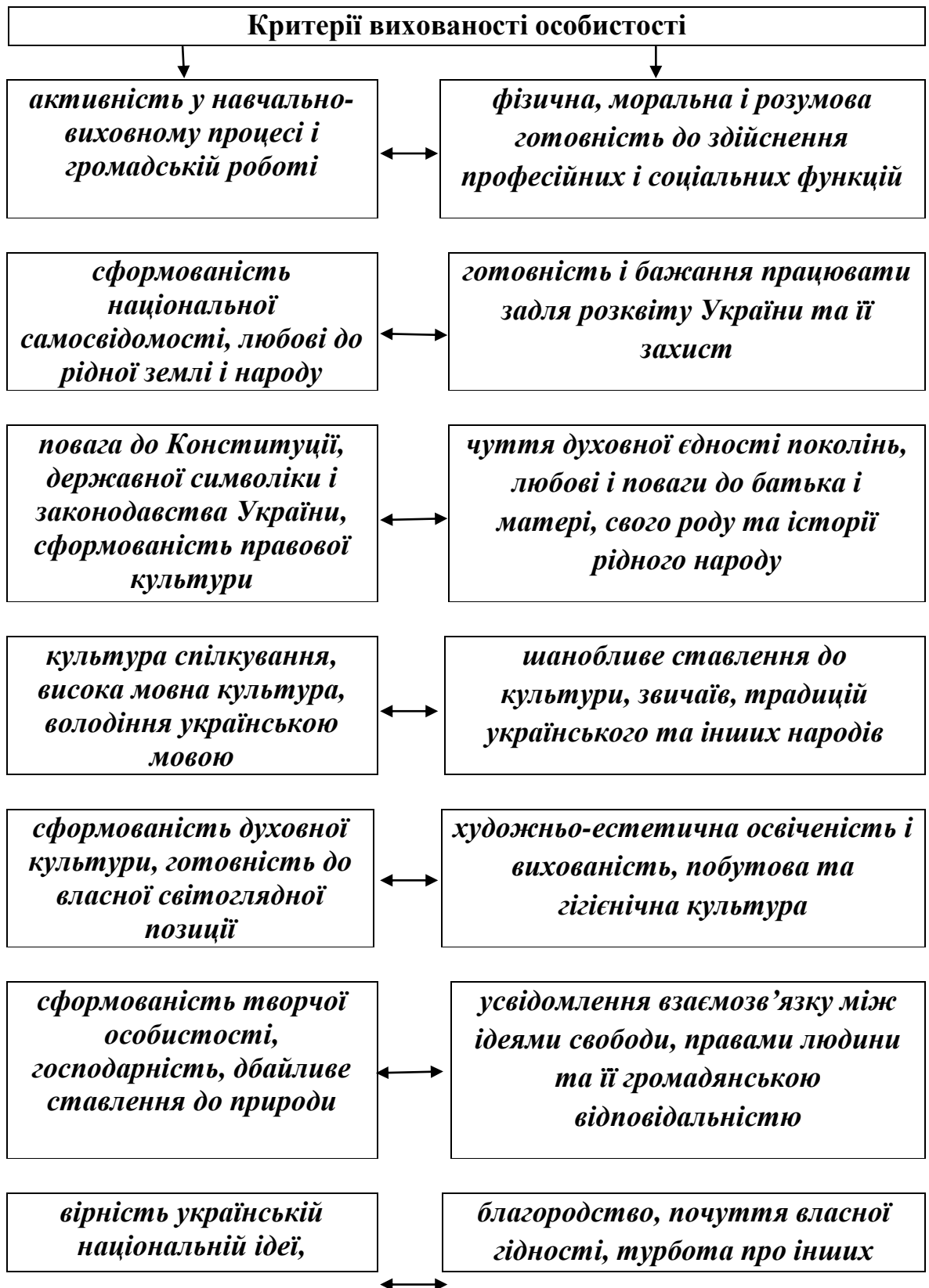
Продовження додатка Д

12. Організовуючи різноманітні ігри й види відпочинку дітей, приділяйте увагу їх фізичному розвитку, особливо дрібних рухових м'язів (пальців, кистей рук). Від цього залежить каліграфія, якість рисунків, креслення, гри на музичних інструментах та ін.
13. Обов'язково помічайте і заохочуйте навіть найменші успіхи дитини у навчанні та поведінці.
14. Батько й мати – найкращі вихователі, які повинні впливати на поведінку дитини навіть тоді, коли їх немає удома. Пам'ятайте: дитина – дзеркало життя своїх батьків. Як у краплині води відображається сонце, так у дітях відбивається вся організація життя сім'ї, працьовитість, духовне багатство і моральна чистота матері й батька.

Пам'ятаймо, діти – цвіт української нації! Саме від них залежатиме майбутнє нашої держави, народу, нації, родин. Робіть усе, щоб дитинство і Майбутнє Ваших дітей були світлими, прекрасними, сповненими радості успіху, прагнення чогось досягти у житті.

МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ
УКРАЇНИ

КРИТЕРІЇ ВИХОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

принципам народної моралі

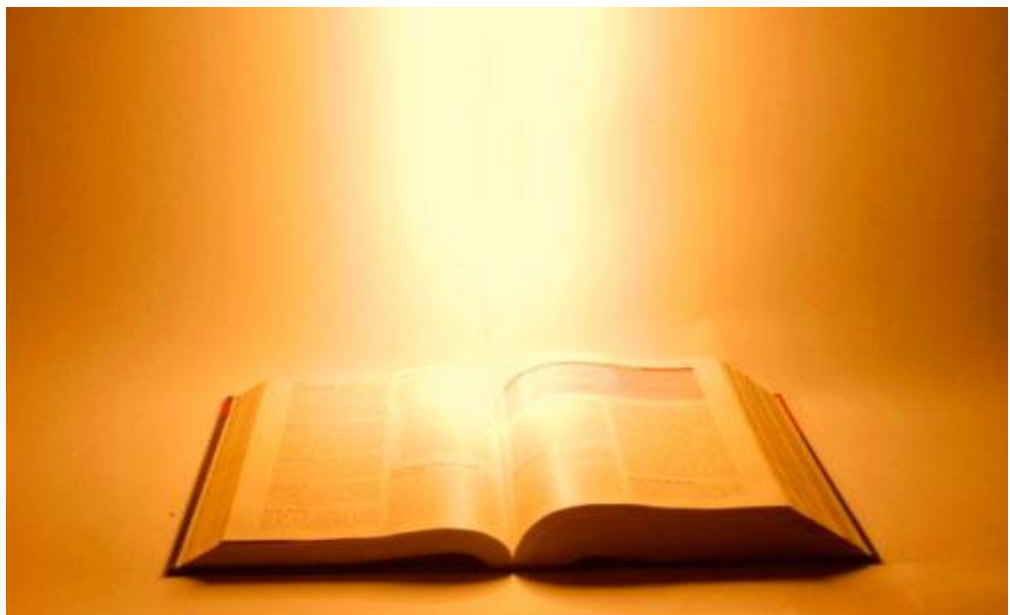
людей, шляхетне ставлення до дівчини, жінки, матері

ДОДАТОК 3

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

**КОРОТКИЙ
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК**

Абстрактне мислення – абстрагування від неістотних, другорядних ознак, виокремлення загальних та істотних і на цій основі формування абстрактних понять.

Актив – ініціативна група вихованців, яка усвідомлює вимоги керівника і допомагає в організації діяльності колективу.

Алгоритмічне мислення – неухильне дотримання інструкції, що вказує строгу послідовність дій, які надалі забезпечують отримання результату.

Бесіда – метод виховання та отримання інформації про особистість учня за допомогою безпосереднього словесного спілкування.

Благополучна сім'я – сім'я з високим рівнем внутрі сімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем.

Важковиховувані учні – категорія школярів, в яких під впливом несприятливих для розвитку соціальних, психолого-педагогічних та методико-біологічних умов з'являється негативне ставлення до навчання, норм поведінки, знижується чи втрачається почуття відповідальності за свої вчинки.

Відповідальність – якість особистості, що характеризується прагненням і умінням оцінювати свою поведінку з погляду її доцільності або шкоди для суспільства, порівнювати свої вчинки з панівними в суспільстві вимогами, нормами, законами, керуватися інтересами соціального прогресу.

Виправлення – складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці.

Виробнича праця молодших школярів – посильна участь учнів у безпосередньому виготовленні певної продукції, створенні матеріальних цінностей.

Вихованість – комплексна властивість особистості, що характеризується наявністю і ступенем сформованості соціально цінних якостей і властивостей, які відображають всебічність її розвитку.

Виховний ідеал – образ довершеної особистості, на який повинен орієнтуватися педагог у процесі виховання.

Виховуючі ситуації – спеціально організовані умови для формування в учнів мотивів позитивної поведінки, за яких виникають нові почуття, думки, мотиви поведінки, що спонукають до подолання недоліків.

Воля людини – свідомо саморегуляція своєї поведінки особистістю, діяльності, регульовальна функція головного мозку, що полягає у здатності активно досягати свідомо поставленої мети, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди.

Вправління – метод виховання, що полягає у поступовому створенні умов, за яких учень виконує певні дії з метою вироблення необхідних і закріплення позитивних норм поведінки.

Громадянськість – духовно-моральна цінність, світоглядна і психологічна характеристика особистості, що визначає її обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною.

Громадянське виховання – формування громадянської якості особистості, що дає можливість відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною та захищеною.

Громадянська освіта – навчання, спрямоване на формування знань про права та обов'язки людини.

Дисциплінованість – прагнення й уміння особистості керувати своєю поведінкою відповідно до суспільних норм і правил.

Дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 14 років, метою яких є діяльність, спрямована на реалізацію та захист прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів.

Дитячий колектив – об'єднання дітей, згуртованих спільною корисною діяльністю (навчанням, працею, спортом, громадською роботою).

Діалектичне мислення – вид мислення, за якого особистість уміє бачити в явищі суперечності, тенденції розвитку.

Доручення – метод виховання, який передбачає вправління учня в позитивних діях і вчинках.

Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури.

Екологічна поведінка – окремі дії, ставлення людини до вчинків, що впливають на мету і мотиви особистості по відношенню до навколишнього світу.

Екологічна культура – сформована система наукових знань, спрямованих на пізнання процесів і результатів взаємодії людини, суспільства і природи; відповідальність за природу як національну і загальнолюдську цінність; готовність до природоохоронної діяльності.

Екологічна освіта – неперервний процес засвоєння учнями знань, цінностей і понять, спрямованих на осмислення і оцінку взаємозв'язків між людьми, їх культурою та навколишнім середовищем, що забезпечує поступальний розвиток навичок прийняття екологічно доцільних рішень, а також засвоєння відповідних правил поведінки в навколишньому середовищі.

Еколого-психологічний тренінг – комплексна форма екологічного виховання, заснована на методології соціально-психологічного тренінгу і спрямована на корекцію екологічної свідомості.

Економічне виховання – організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної культури учнів.

Економічна свідомість – знання основних законів розвитку ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, перебудови його структури, вдосконалення виробничих відносин, системи управління та методів господарювання.

Економічне мислення – здатність до осмислення явищ економічного життя з урахуванням досягнень науки і техніки, яке слугує творчому розв'язанню особистістю економічних проблем та конкретних трудових завдань.

Естетика – наука про мистецтво, про прекрасне в художній творчості, у природі та суспільстві.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини.

Естетичний ідеал – уявлення людини про прекрасне, до чого вона прагне.

Естетична культура – сформованість в особистості естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в навколишній світ, оберігати природну красу.

Естетика побуту – естетична організація предметного оточення школяра у відповідності з поняттями міри й гармонії.

Естетика поведінки – ознаки прекрасного у вчинках і діях людини: ставленні до праці й до суспільства, в манерах і зовнішньому вигляді, формах спілкування з людьми.

Естетичні почуття – почуття насолоди, які відчуває особистість, сприймаючи прекрасне в дійсності й у творах мистецтва.

Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, що реалізується як художньо-емоційне освоєння дійсності через естетичні почуття, переживання, оцінки, смаки, ідеали тощо і концентровано виражається в мистецькій творчості та естетичних поглядах.

Естетичне сприймання – здатність виокремлювати в мистецтві та житті естетичні якості, образи і переживати естетичні почуття.

Естетичні смаки – здатність людини правильно оцінювати прекрасне, відокремлювати прекрасне від неестетичного.

Етика – наука про мораль, її природу, структуру та особливості походження й розвитку моральних норм і відповідних відносин між людьми в суспільстві.

Ефективність виховання – співвідношення між метою виховання і результатами, досягнутими у процесі формування особистості, соціальних груп.

Закономірності виховання – стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі істотні зв'язки у вихованні, реалізація яких сприяє забезпеченню ефективності розвитку особистості школяра.

Заохочення – метод вираження суспільного позитивного схвалення поведінки і діяльності вихованців, що закріплює позитивні навички і звички особистості.

Засоби виховання – вид суспільної діяльності, який впливає на особистість у певному напрямі.

Звичка – схильність людини до відносно усталених способів дій.

Змагання – метод спрямування природної потреби учнів у суперництві й пріоритеті на виховання потрібних їм і суспільству якостей.

Ідеал – уявлення про взірць людської поведінки і стосунків між людьми, що виникають із розумінням мети життя.

Інтелектуальна культура – розвинені розумові сили особистості, здатність здійснювати саморегуляцію інтелектуальної діяльності, інтерес до роботи з книгою та новими інформаційними технологіями.

Колектив – організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності.

Критерії вихованості – ознаки, за допомогою яких роблять висновок про рівень вихованості особистості, оцінюють результати виховного впливу.

Культура життєвого самовизначення – усвідомлення себе суб'єктом власного життя, уміння приймати рішення і нести відповідальність за власну поведінку і дії.

Культура міжетнічних відносин – реалізація взаємозалежних інтересів етносів, народностей у процесі економічного, політичного, духовного, соціального життя на принципах свободи, рівноправності, взаємодопомоги та толерантності.

Культура поведінки – система засвоєних положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії особистості, які виражають моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах та принципах, ідеалах закону.

Культура праці – організація праці учнів, що ґрунтується на наукових засадах; продуманий порядок на робочому місці, ефективне використання робочого часу та інструментів, раціональних прийомів праці, економне витрачання матеріалів; дотримання особистої гігієни й техніки безпеки.

Лекція – розгорнутий, системний виклад у доступній формі певної соціально-політичної, моральної, естетичної проблеми.

Методи виховання – способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки.

Мислення – процес опосередкованого й узагальненого пізнання предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відносинах.

Молодіжна субкультура – система цінностей, установок, моделей поведінки, життєвого стилю певної соціальної групи (молоді), яка є цілісним утворенням у межах домінуючої культури.

Мораль – система ідей, принципів, уявлень, норм, оцінок, правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми.

Моральність – воля до діяння і саме діяння відповідно до норм моралі.

Моральне виховання – виховна діяльність школи і сім'ї, метою якої є формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Моральні переконання – пережиті та узагальнені моральні принципи та норми.

Моральні почуття – стійкі переживання у свідомості особистості, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе та інших, явищ суспільного буття.

Моральна свідомість – вираження ідеального належного, на яке орієнтується особистість.

Моральна спрямованість – стійка суспільна позиція особистості, що формується на світоглядній основі, мотивах поведінки, виявляючись як властивість особистості в різних умовах.

Мотиви виховання – спонукальні причини дій і вчинків особистості.

Навички – психічні новоутворення, завдяки яким індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з точністю і швидкістю, без зайвих затрат фізичної та нервово-психічної енергії.

Народний календар – система історичних дат та подій, спостереження за докiллiям, народних свят, інших урочистостей, які відзначають упродовж року.

Наукова картина світу – система уявлень про найзагальніші закони будови і розвитку Всесвіту та його окремих частин.

Науковий світогляд – цілісна система наукових, філософських, політичних, моральних, правових, естетичних понять, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення людини до навколишньої дійсності й до себе.

Національне виховання – виховання на основі культурно-історичного досвіду свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності.

Національна свідомість – усвідомлення своєї національної належності, віднесення себе до певної національної спільності на основі уявлень про типові її риси, етнічну територію, мову, історичні та духовні цінності, релігію, походження та умови розвитку.

Неблагополучна сім'я – сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини.

Обов'язковість – усвідомлення особистістю необхідності дотримання суспільних і моральних норм, підпорядкування своєї поведінки їх вимогами.

Паралельна педагогічна дія – непрямий вплив на вихованця через колектив, у процесі якого негативні риси характеру чи поведінки долають не завдяки безпосередньому звертанню до учня, а організацією впливу на нього інших школярів.

Патріотизм – риса особистості, яка є показником її глибокого громадянського почуття, любові до свого народу, Батьківщини; усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого роду, вболівання за його майбутнє.

Педагогічна вимога – метод виховного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює чи припиняє дії вихованців, виявлення у них тих чи інших якостей.

Педагогічна підтримка – спільне з вихованцем визначення його інтересів, цілей, можливостей та шляхів подолання перешкод на шляху збереження людської гідності, досягнення позитивних результатів у навчанні та праці, спілкуванні, способі життя.

Перевиховання – виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

Переконання – психічний стан особистості, який характеризується стійкими поглядами, впевненістю у правильності власних думок, поглядів; сукупність знань, ідей, концепцій, теорій, гіпотез, в які людина вірить як в істину.

Пласт – дитяча, молодіжна організація, мета якої всебічне виховання та самовиховання громадянина, провідника суспільства на основі скаутських принципів.

Погляди – прийняті особистістю як достовірні ідеї, знання, теоретичні концепції, передбачення, що пояснюють явища природи і суспільства, є орієнтирами в поведінці, діяльності, стосунках.

Позакласна робота – освітня і виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, організована в позаурочний час педагогічним колективом школи.

Позашкільна робота – освітньо-виховна діяльність позашкільних закладів для дітей та юнацтва.

Позашкільні навчально-виховні заклади – широкодоступні заклади освіти, які дають дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля.

Покарання – виховний метод, що полягає у несхваленні, осуді негативних дій і вчинків з метою їх припинення або недопущення в майбутньому.

Політична освіченість – система знань особистості про типи держав, політичні організації й інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему.

Почуття – психічні стани і процеси, в яких відображено емоційну сторону духовного світу людини, її суб'єктивне переживання подій та емоційне ставлення до навколишнього світу.

Правове виховання – виховна діяльність школи, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування правової свідомості та навичок і звичок правомірної поведінки школярів.

Правова свідомість – сукупність правових поглядів людей, що відбивають їхню оцінку чинного права, існуючого суспільного і державного ладу, а також відповідність дій, вчинків окремих громадян нормам права.

Привчання – організація планомірного і регулярного виконання дітьми певних дій з метою перетворення їх на звичайні форми суспільної поведінки.

Прийоми виховання – елемент методу виховання, необхідний для ефективнішого застосування методу в конкретній ситуації.

Принципи виховання – керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту організації та методів виховного процесу.

Принцип етнізації – виховна діяльність вчителя, спрямована на етнічну соціалізацію учнів на основі родинного, культурно-освітнього, економічного, духовного життя й історичного досвіду свого етносу, народу, нації.

Продуктивне мислення – самостійне вирішення особистістю нових завдань на основі набутих знань, а також із використанням нових даних, способів і засобів, необхідних для вирішення.

Професійна адаптація – процес пристосування людини до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності.

Професійний відбір – система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування.

Професійна діагностика – система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей.

Професійна інформація – психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості.

Професійна консультація – надання особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямків і засобів професійного самовизначення.

Професійна орієнтація – система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них

уміння аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку.

Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Рівень вихованості – ступінь сформованості в учня відповідно до вікових можливостей важливих якостей особистості, які є показниками вихованості.

Розумові сили (розум) – сукупність індивідуальних здібностей до накопичення знань, оволодіння основними розумовими операціями, інтелектуальними уміннями.

Розумове виховання – цілеспрямована діяльність педагогів з розвитку розумових сил і мислення учнів, прищеплення їм культури розумової праці.

Розумовий розвиток – процес розвитку інтелектуальних сил, пізнавальних здібностей мислення учнів.

Самовиховання – свідома діяльність людини, спрямована на вироблення у себе позитивних рис і подолання негативних.

Самовладання – здатність до самоспостереження й контролю за внутрішніми інтелектуально-емоційними й психофізіологічними процесами.

Самоконтроль – свідоме регулювання поведінки, мотивів, на основі виявлення відхилень у думках, почуттях, вчинках, діях від загальноприйнятих вимог.

Самообмеження – здатність до відмови від бажаного (особистого задоволення, зручності), коли це зумовлено зовнішньою потребою чи на користь кого-небудь.

Самонавіювання – процес навіювання, адресований собі, за якого суб'єкт і об'єкт навіюю чого впливу одна й та ж особа.

Самопідбадьорення – звернення особистості до себе самої з метою зміцнення впевненості у своїх силах.

Самопізнання – вивчення самої себе особистістю за допомогою методів і прийомів самоаналізу, порівняння себе з іншими, позитивними людьми; сприймання критики від інших; спостереження за собою зі сторони; систематичне підбиття підсумків.

Самоповага – особистісне оцінне судження, виражене в позитивному ставленні індивіда до себе самого.

Самооцінка – оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей.

Самонаказ – веління собі як засіб вироблення самовладання й вміння керувати собою.

Саморегуляція – здатність особистості керувати собою на основі сприймання й усвідомлення актів своєї поведінки та психічних процесів.

Самосхвалення – переконання себе у правильності дій, позицій, намірів завдяки добору відповідних доказів та аргументів.

Самостимулювання – перетворення реального на бажане за допомогою власних зусиль.

Свідомість – функція головного мозку, що полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються у ньому, своїх дій, у попередньому мисленому їх накресленні і передбаченні наслідків, у регулюванні відносин людини з людиною і соціальною дійсністю.

Сім'я – невелика соціальна група осіб, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їх діти, кровні родичі, інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям.

Статеве виховання – складова загального процесу виховної роботи школи і сім'ї, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді.

Теоретичне мислення – здатність аналізувати, синтезувати, порівнювати, робити висновки.

Трудове виховання – процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передавання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого практичного мислення, працьовитості й свідомості людини праці.

Управління процесом виховання – діяльність педагогів, що забезпечує планомірний і цілеспрямований виховний вплив на вихованців.

Фізичне виховання – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь.

Фізичні вправи – рухові дії, спеціально організовані й свідомо виконувані відповідно до закономірностей і завдань фізичного виховання.

Фізична культура – сформований спосіб життя людини, що спрямований на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей особистості, формування життєво важливих рухових навичок та умінь.

Формальна група – група, структура і діяльність якої раціонально організовані та стандартизовані відповідно з прописаними груповими правилами, цілями і рольовими функціями.

Характер – комплекс психічних особливостей особистості, що виявляються у її поведінці, діяльності, ставленні до суспільства, праці, колективу, до себе.

Шкільна дисципліна – дотримання учнями правил поведінки в школі та за її межами, чітке й організоване виконання ними своїх обов'язків, підкорення громадському обов'язку.

Для нотаток
